

KULTURELLE OG HISTORISKE

TIDSBILLEDER

BARNDOMS- OG UNGDOMSERINDRINGER

AF

ELFRIDE FIBIGER

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
KØBENHAVN OG KRISTIANIA
1904

ELFRIDE FIBIGER

TIDSBILLEDER

KULTURELLE OG HISTORISKE

TIDSBILLEDER

BARNDOMS- OG UNGDOMSERINDRINGER

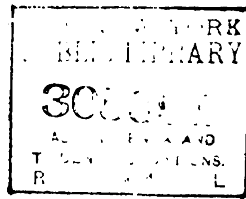
AF

ELFRIDE FIBIGER

KØBENHAVN
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
MCMIV

I. Del.

Den 31. Marts 1831 fejredes med stor Pomp min Faders, daværende Kopist i Generaltoldkammeret Johan Michael Andreas Müllers og min Moders, Thora Meyers, Bryllup ude paa Skydebanen; men Bruden var ogsaa ældste Datter af Handelshuset Johan Didrik Meyer & Søn, hvis Formue den Gang ansloges til en Tønde Guld[1]), i hin Tid en meget stor Formue.

Da de Nygifte om Aftenen kørte op foran Ejendommen Nr. 25 i Lille Kannikestræde, hvor Lejligheden i Stueetagen til venstre stod beredt til at modtage dem, standsede Kusken Hestene paa en saa kejtet Maade, at de uventet satte af Sted og drejede saa hurtigt om Hjørnet til Store Kannikestræde, at Karossen var lige ved at vælte. Aarsagen til denne Begivenhed var, at Kusken blev aldeles forbavset ved at se hele Ejendommen illumineret; endog i selve Lejligheden, hvor de unge Folk skulde bo, straalede der Lys i Vinduerne.

„Husbond“!, forklarede imidlertid gamle Hans næste Dag, da han stillede paa Kontoret hos Morfader for at faa sin Røffel, „Jomfru Thora har jeg aget til Daabs og til Konfirmation, men denne Storagtighed, den kom bag paa mig“, og saa slog Hans betegnende ud med Haanden. „Storagtigheden“, som gamle Hans kaldte det, tog alligevel en højere Flugt, thi paa Slaget 12, da alle Lysene forlængst var slukkede og Gaden øde, aabnedes Ejendommens Port, inden for hvilken en Kreds af Faders Venner — iblandt disse Politisekretær Schouw — havde sat hinanden Stævne; de stillede sig nu op ude paa Gaden for at bringe Brudeparret en Serenade.

---

[1]) 100,000 Rdl.

Natvægteren, som af Politisekretæren havde faaet Tilhold om at forholde sig passiv, skyndte sig med at faa Slut paa sin Sang og listede saa om Hjørnet ned i Skindergade.

Saavel Brud som Brudgom var fødte i Aaret 1805. Siden 1826 havde de med Morfaders Billigelse været hemmeligt forlovede. Ingen havde bedre end han, der kendte Fader fra ung af og tilmed som sine Sønners Ven, haft Lejlighed til at lægge Mærke til Faders Æresfølelse, Pligtbegreb, Energi og Arbejdsdygtighed; Egenskaber, der, da Farfader døde pludselig 1829 — Farmoder var død 1824 kun 37 Aar gammel — end tydeligere traadte frem, ihvorvel Fader, der var den ældste af sine Søskende, endnu ikke var fuldt myndig.

Siden 1820 havde Fader været ansat som Volontør i det kgl. Generaltoldkammer- og Kommercekollegium, men blev Aaret efter sin Faders Død udnævnt til Kopist og beordret til Tjeneste i Ekspeditionen for de holsten-lauenborgske Toldsager.

Selvfølgelig var den Gage, Fader oppebar, ikke tilstrækkelig til at gifte sig paa. Alt længe havde han ved at informere, saavel i Skoler som privat, vidst at skaffe sig en temmelig sikker Position. Ligeledes tjente han ved Maling paa Flora danica-Stellet, ved Oversættelser og ved at være betroet flere lønnende Tillidsposter, tilstrækkeligt.

Da Fader samtidig nærmede sig sin Myndighedsalder, mente Morfader, at det vilde være uforsvarligt, om de Unges Lykke blev længere forhalet, og derfor sørgede han, de Unge uafvidende, for at leje Lejlighed til dem.

Endnu staar Ejendommen i Lille Kannikestræde udvortes i sin gamle Skikkelse, hvorimod dens Husnummer er forandret til 4, og i Følge Fundats af 1868 er den indrettet til Fribolig for Enker og ugifte Damer, hvis Kaar ikke svarer til deres Opdragelse. Da den sidste Ejer, Krigsraad Mørch, døde, satte hans Datter paa denne Maade sin gamle Fader et varigt Minde.

I denne Ejendom blev jeg født den 17. Juli 1832. Kun faa Timer efter at jeg, mod Nyfødtes Skik, under dyb Tavshed havde holdt mit Indtog i Verden, kun værende en saare ynkelig Skabning, blev jeg af min Mormoders Broderkone, Fru Lovise Hornbech, baaren til hendes Hjem paa 1ste Sal i Vimmelskaftet 17, en paa Grund af sine store Auktionslokaler almindelig bekendt gammel Gaard, som ejedes af hendes Mand, Onkel Andreas, der efter

sin Faders Død fik den udlagt som sin Arvepart, hvorpaa han traadte i Faderens Fodspor som Auktionsholder.

Tante Lovise havde aldrig haft nogen Datter, men da der imellem min Mormoder, hendes Mands eneste Søster, Anna Dorothea gift Meyer, og hende bestod et særlig godt Forhold, var Mormoder, som havde 4 Døtre, gaaet ind paa, at den ældste af disse — min Moder Thora — skulde betragtes som en Plejedatter af Hjemmet i Vimmelskaftet, hvorfor Tante Lovise indtog Mormoders Plads ved min Fødsel.

Aarsagen til, at Tante tog mig med sig hjem, var, at mine Forældres Huslæge, Dr. med. Jacobsen, havde erklæret, at jeg ikke kunde leve, og endog paabudt, at man skulde lægge mig i Vuggen og lade mig dø i Fred. Tante var imidlertid af en anden Mening, hvorfor hun kaldte min Fader afsides og fik ham til at love, at hun uden min Moders Vidende maatte bære mig til sit Hjem for dog at forsøge, om der intet var at stille op med mig. Da Fader selvfølgelig nødig vilde gaa hjemme fra, fik Tante, der aldrig var raadvild, fat i Gadens Vægter, og ledsaget af ham med sin Morgenstjærne paa Skulderen og med sin Hund i Hælene, skridtede hun hurtigt af Sted i den lyse Sommernat. Klokken slog $2^1/_2$ paa Helligaandskirken[1]), da hun naaede sin Bolig. Her fik hun travlt med at affærdige Vægteren, der vedblev at kime paa Portklokken; hun stak ham en Rigsort i Haanden til Tak for hans Ledsagelse.

Da Tante viste sig, bærende mig i sine Arme, indhyllet i et silkestukket Edderdunstæppe, blev der stor Staahej; navnlig havde hver af hendes 3 Sønner, der sammen med deres Fader var bleven siddende oppe for at afvente hendes Hjemkomst, hver især et Forslag at gøre med Hensyn til, hvor min Ringhed skulde anbringes. Den yngste af Sønnerne, Hjalmar, som var 14 Aar, gik af med Sejren; han foreslog, at 2 Lænestole med Hestehaarsbetræk skulde stilles saaledes, at deres favnende Arme mødtes, hvorefter et Spækkebræt — hentet fra Køkkenet — skulde lægges over de glatte Sæder, der ikke afgav noget heldigt Underlag for det Tæppe, hvori jeg laa indsvøbt.

Medens det improviserede Leje blev redt, sendtes den ældste Søn, Harald, til Frederiks Hospital, hvor Onkels og Tantes davæ-

---

[1]) Helliggejstkirken, som den da kaldtes.

rende Huslæge, Reservemedikus Ballin, boede. Om det skyldtes hans Videnskab og Kunst eller Tantes Omhu, at jeg forblev i Live, er næppe nogen Sinde blevet opklaret; men vist er det, at jeg efter 24 Timers Forløb spillevende blev overgivet til min Moders Varetægt.

Det blev ikke desto mindre efterhaanden Skik, at jeg indtil jeg var fyldt 2 Aar næsten daglig blev baaren frem og tilbage mellem Hjemmene i Kannikestræde og Vimmelskaftet.

Min Mormoder har fortalt mig, at Tante Lovise, der var eneste Datter af tarvelige, men agtværdige Nyboderfolk, havde været en sjælden yndefuld ung Pige, hvorfor ogsaa alle Mormoders 4 Brødre var blevne mere eller mindre forelskede i hende. Hendes Pigenavn var Nissen, og da hendes Forældre var tidlig døde, havde hun Ophold hos en Slægtning af sin Moder, men maatte ernære sig ved at gaa ud og sy. Dette var Anledningen til, at hun kom til at gøre Bekendtskab med Familien Hornbech.

Da den ældste Søn, Laurits Hornbech, som var Fuldmægtig i Finantshovedkassedirektionen, blev forflyttet til Slesvig som Kontorchef, friede han til hende og fik hendes Ja, men han døde 41 Aar gammel efter et treaarigt, barnløst Ægteskab.

Under sit Ophold i Slesvig havde Tante den Sorg, at hendes eneste Broder, som var Sadelmagersvend, druknede i Slien ved at vove sig ud paa det tynde Islag, idet han vilde skyde Genvej over Isen til sin Søsters Hjem, fra hvis Vinduer et Lysskær kastedes ud over Søen. Hun hørte hans Raab om Hjælp, saà tililende Folk gøre Anstrængelser for at redde ham, men først den næste Dag erfarede hun, hvem den Forulykkede var.

Hun fortalte mig denne Tildragelse en Aftenstund, da jeg sad paa hendes Skød i Dagligstuen og saa ud paa Gaden, hvor Tranlygterne var tændte. Skønt jeg den Gang næppe var 4 Aar gammel, kostede Fortællingen herom mig hede Taarer. Disse standsede imidlertid hurtigt, da der lød Hujen og Skrigen op fra Gaden. En Flok Gadedrenge samledes uden for Porten der, hvor nu Adresseavisen har sit Kontor. Da de endelig fortrak, viste sig den stakkels Jeanette, en gammel, sindssvag Pige, hvem Tante undertiden tog sig af. Da Jeanette stak Hovedet ud af Porten og opdagede, at Gaden var tom, skyndte hun sig over paa den modsatte Side og forsvandt.

Skønt Jeanette var en i København velbekendt Skikkelse, tror

jeg egentlig ikke, at man kendte noget nærmere til hendes Historie; dog har jeg en Anelse om, at Tante, der jo selv ved sin Fødsel hørte hjemme i det bredere Lag, ikke var ganske ubekendt med Jeanettes Fortid, og at der havde eksisteret et Bekendtskab mellem hende og den unge Sadelmagersvend, der druknede i Slien.

Af Mormoders 4 Brødre har jeg kun kendt Tante Lovises anden Mand, Onkel Andreas, og hans næstældste Broder Christian. Førstnævnte, der havde taget Studentereksamen, var en høj, statelig Skikkelse. Efter sin Faders Død fortsatte han, som ovennævnt, dennes Virksomhed som Auktionsholder, hvorved han tjente mange Penge, da alle Auktioner af Betydenhed tilfaldt ham lige som i sin Tid Faderen. Han beklædte desuden Posten som Direktør for Københavns Brandassurance og var Kaptajn ved Kongens Livkorps (Studenterkorpset), hvorfor det ogsaa med Rette tilkom Tante at blive kaldt for „Frue", en Titel, der den Gang havde en ganske anden Klang end nu, da enhver gift Kone lader sig kalde „Frue", om end nogle maa kunne sige sig selv, at man kommer til at trække paa Smilebaandet deraf.

Onkel Christian, der i sin Egenskab af kongelig Hofbygmester var Medlem af Bygningsadministrationen og af Akademiet for de skønne Kunster, var titulair Justitsraad og havde Fribolig paa Charlottenborg, men indfandt sig hver Dag ved Middagsbordet hos sin Broder og Svigerinde og blev der, indtil Aftensmaaltidet var forbi.

Han var forbleven ugift, som det hed sig af den Grund, at hans Svigerinde ikke havde villet være hans Hustru og første Gang foretrak hans ældste og anden Gang hans yngste Broder. Han var meget mindre af Vækst end denne og havde et ualmindelig fint Ansigt, smukke blaa Øjne og røde Kinder.

Altid løftede han det venstre Skød paa sin evindeligt brune Frakke ved at stikke sin Haand ind under det, medens han i sin højre Haand svang sit blaatærnede Lommetørklæde. Han var paa sin Vis en Original, men en dygtig, kyndig og æret Mand i sin Stilling.

Jeg mindes endnu den Fryd, det var for mig, naar han og Onkel Andreas enedes om at tage mig med til Frederiksberg Have, hvor jeg skulde have den Fornøjelse at fodre Svanerne, i hvilken Anledning Onkel Christian aldrig undlod, saa snart vi var komne inden for i Haven, at skynde sig i Forvejen for at købe Hvede-

knopper hos Kildekonen. En særlig stor Fornøjelse var det, naar Onkel fik fat i en Droske, og vi saa kom agende hjem. Jeg husker saa tydelig, hvor mange Mennesker der ved Passagen ud ad Vesterbros Port og ligeledes naar vi gik ud ad Gamle Kongevej under Vejs hilste paa Onkel Andreas, af hvilken Grund jeg en Gang foreslog ham hellere at gaa med Hatten i Haanden. Denne Forestilling opførte undertiden Onkel Christian, naar han, der havde korte Ben og smaa Fødder og ikke egnede sig til at holde Skridt med Onkel Andreas, der gik foran med mig ved Haanden, blev gnaven over Folks Høflighed, som han var beskeden nok til at mene mere gjaldt Broderen end ham selv.

Jeg elskede Onkel Christian, og han gengældte efter bedste Evne min Hengivenhed, i hvilken Anledning det f. Eks. aldrig faldt ham ind at nedlægge Protest imod, at jeg ret ofte, naar vi havde spist til Middag, krøb op bag paa den Stol, hvor han plejede at sidde for at faa sig en lille Lur, og dernæst tvang ham til at sætte sig saa langt frem, at jeg kunde staa bag ved ham, hvorefter jeg saa gav mig til at frisere hans sparsomme graa, silkebløde Krøller med en lille Lommekam, han bar hos sig og frivillig afleverede, naar Øjeblikket var der. Aldrig beklagede han sig, skønt Operationen var langt fra altid smærtefri; undertiden fik han endog Vand i Øjnene, saa at Taarerne piplede frem under de lukkede Øjenlaag og løb ned ad hans Kinder, naar jeg blev alt for ivrig. Jeg tror, han saa rolig hengav sig i sin Skæbne, fordi Tante Lovise sad i samme Stue og holdt Øje med os to. Det er min Overbevisning, at hun, saa længe han levede, vedblev at være den for ham, hun altid havde været, nemlig hans Ungdoms Elskede. Derfor vidste han heller aldrig, hvad godt han vilde gøre hende, der kun ydede ham en sparsom Tak for al hans Ridderlighed; ret ofte paatog hun sig at skænde alvorligt paa ham for rene Bagateller. Jeg er i dette Øjeblik, da saa mange Minder dukker op, slet ikke sikker paa, om han egentlig ikke saa roligt fandt sig i min Mishandling, fordi han vidste, at Tante i fuldeste Maal nød Situationen, om end ikke med Hensyn til Mishandlingen.

Jeg har kun een Gang set ham vred og det for Alvor. Det var en Nytaarsdag. Sadelmagermester Mundt, som ogsaa boede i Vimmelskaftet, paa den anden Side af Gaden, var kommen for at hilse paa sine Genboer, Tante og Onkel, og kom derved i Samtale med Onkel Christian, der var til Stede. De talte om de

kongelige Slotte, som Onkel havde at føre Tilsyn med. „De ryge og rejse alle ad Helvede til, blot der kommer Ild i et Kaminrør", raabte Onkel Christian og slog i Bordet, „det er det rene Skidt det hele, alle Mellemrummene ere af Træ og ikke af Murværk". At han havde Ret, blev desværre sørgeligt bevist, da Frederiksborg og senere Christiansborg Slotte brændte: Ulykker, han dog ikke oplevede. Gid hans Spaadomme ikke maa blive til Virkelighed med Hensyn til Charlottenborg og Frederiksberg Slot, hvis brandfarlige Byggemaade han ogsaa talte om.

Tante udøvede i Stilhed en stor Velgørenhed, og hun tog mig ofte med paa sine Fattigbesøg. Hvad jeg allerede i tidlig Alder fik at se af Nød og Elendighed, er næppe timedes ret mange Børn, der levede under saa lyse og kærlige Forhold som jeg. Hun forbød mig imidlertid paa det bestemteste at omtale disse Besøg til nogen, og da heller ingen udspurgte mig med Hensyn til, hvad Tante foretog sig, faldt jeg ikke i Fristelse til at lade Munden løbe. At jeg ikke paadrog mig alle mulige Børnesygdomme, var et stort Held. Jeg mindes f. Eks. saa tydeligt, at vi efter at have kravlet op ad en høj, smal og stejl Trappe ude i et Baghus i Adelgade, kom ind i et Tagkammer, hvor der rundt om i Halm og paa Klude laa 4 Børn, som havde Skarlagensfeber. Stakkels Tante! hun var selv i høj Grad angreben af Lupus og gik stedse paa Gaden med et broderet hvidt Tylsslør for sit af Sygdommen vansirede Ansigt. Sygdommen var først kommen til Udbrud efter hendes yngste Søn Hjalmars Fødsel, da hun kun var 32 Aar gammel. Hun led ikke alene legemligt, men tillige aandeligt; dog hørte man hende aldrig selv beklage sig, ej heller taalte hun, at nogen lod falde Ytringer i saa Henseende, næppe nok, at nogen spurgte til hendes Befindende, og hun svarede i saa Tilfælde haardt: „Det er jo let at se, hvordan jeg har det".

Alt tidligt lagde jeg Mærke til, naar hun gik med mig ved Haanden, at mange Mennesker sendte den slanke, ungdommeligt udseende og paa Gaden altid kostbart paaklædte Kvindeskikkelse et mig ufatteligt skarpt Blik, efter at man spejdende havde kigget ind under Sløret, hun bar. Uvilkaarligt tog Tante da fastere om min Haand, medens et haanligt Smil spillede paa hendes Læber, og med højt hævet Hoved fortsatte hun sin lette, svævende Gang. Jeg skottede i saa Tilfælde ængstelig op i hendes Ansigt; thi bag efter, naar vi kom hjem, var hun altid i daarligt Humør.

At den forfærdelige Sygdom, hvoraf hun led, og som man den Gang ikke forstod at behandle paa rette Maade, — thi selvfølgeligt blev der intet sparet i saa Henseende — kun vanskeligt smitter selv ved direkte Berøring, staar mig klart, naar jeg tænker paa, at jeg mange Gange som Barn har siddet paa Tantes Skød med mit Ansigt mod hendes røde og glødende Kind. Desværre bredte Sygdommen sig ustandseligt, og da jeg saa hende sidste Gang, før hun døde, 1862, var kun det nederste Parti af Hagen fri[1]). Jeg havde den Gang min treaarige Datter, hendes Navne, med mig, og hun viste Barnet samme Ømhed, som hun havde vist min Moder og mig. Onkel Christian var død nogle Aar i Forvejen, og da han først var borte, tror jeg nok, Tante savnede ham mere end hun lod sig mærke med. — Hun havde ikke oplevet at se nogen af sine Sønner gift. Den ældste, Harald, døde 1843, den anden, Thorvald, 1856.

Et Aars Tid efter sin Moders Død (1862) giftede Hjalmar sig, og i hans Hjem tilbragte Onkel, nu aandssvækket og sløvet, sine sidste Leveaar. Hjalmar Hornbech, der tidlig blev Enkemand, døde i Juni 1900, 83 Aar gammel.

Som man ved, bliver i Alderdommen de tidligste Minder tilbage, medens de nyere svinde.

Skønt Hjalmar i sine sidste Leveaar var bleven saa aandssløvet, at han undertiden hverken kendte sine Sønner eller sin Datter, skete det ufravigeligt, at selv om han sad og døsede, naar jeg kom, saa svandt Taagen altid hurtigt, han rettede sig pludseligt, og med et lyst Blik og kærligt Smil undlod han aldrig at klappe i Hænderne — thi saaledes havde han vist gjort mange Gange for at fornøje mig, da jeg var lille Barn — og tilføje: „Naa, er det Dig, Du smaa, jeg kan ikke huske, hvad Du hedder, men jeg ved godt, at Du er Thoras Datter".

Den gamle Gaard i Vimmelskaftet, som allerede, medens Tante og Onkel levede, var bleven væsentligt forandret, solgte Hjalmar 1866 til Universitetsboghandler Gad, der 1898 lod den saa fuld-

---

[1]) I 1873 sagde Dr. med. Konferensraad Lund, den Gang Kongens Livlæge, som i nogle og tyve Aar havde behandlet Tante, til mig: „Ja, havde Fru Hornbech nu levet, kunde hun have fundet Lindring for sin ødelæggende Sygdom."

stændigt ombygge, at der nu intet er tilbage af, hvad der kan minde mig om det kære Nr. 17. Husnummeret var for øvrigt, inden han solgte den, forandret til Nr. 32.

Min egen kære Moder med sit kærlige Sind og sin redelige Vilje til at gøre lige Ret og Skel imod alle, hvor tydelig staar hun ikke for mig i dette Øjeblik, saaledes som hun saa ud, da hun var min unge Moder.

Hun var høj og smækker af Skabning, havde store, milde brune Øjne, fint tegnede, mørke Øjenbryn, der end yderligere fremhævede hendes friske Teint og det blonde, let i det brune spillende Haar, der var friseret og opsat efter Datidens Mode under den med lyserøde Baand pyntede Kappe. — (De gifte Damer bar altid en saadan.)

Om det var Tante, der havde lært Moder at holde af Blomster, ved jeg ikke, men i sin Kærlighed til „Naturens hulde Børn“, som det hed i Datidens højttravende Sprog, opdrog hun ogsaa os Børn. Det er hende, hvem vi skylder det modtagelige Sind for mange Glæder, der gaar andre sporløst forbi, som ikke har Øje for Naturens vidunderlige Skønhedsfylde. Hun forstod som ingen anden at værne om en Blomst, et Blad, et Græsstraa paa en saa øm og ærbødig Maade, at al Naturens ejendommelige Liv og Væsen tidligt aabenbarede sig for os som et talende Bevis paa Gud Faders Kærlighed og Almagt.

Hun gik villigt ind paa, at snart den ene, snart den anden af Faders to yngste Søstre — han havde fire — fik deres Hjem i Kannikestræde for at være hende til Hjælp paa bedste Maade. De unge Piger, der tidligt havde mistet deres Moder (1824), var tilmed ved deres Faders i 1829 pludseligt indtrufne Død blevne hjemløse. Dertil kom, at hun nok kunde trænge til Hjælp, thi det skortede hende absolut paa praktisk Erfaring paa Husvæsenets Omraade, hvilket dog ikke kunde lægges hverken Tante eller Mormoder til Last, idet ingen af dem paa Grund af deres udmærkede pekuniære Forhold behøvede at lade hverken hende eller hendes Søstre deltage i Husholdningen.

Hvor tydeligt staar Morfader ikke for mig, skønt jeg ikke var ældre end 6 Aar, da han døde 1838. Han var en spinkelt bygget

Mand, der gik med Kravestøvler pyntet med en stor Dusk, som dinglede frem og tilbage uden paa de graa Benklæder, fin blaa Kjole med forgyldte Knapper, gul Vest og Kalvekryds, og jeg kan huske, at han var ikke saa lidt skaldet. Oven paa sin Dragt bar han ofte en saakaldt „Spencer", der særlig interesserede mig paa Grund af, at ogsaa jeg ved Lejlighed bar et Klædningsstykke af samme Navn, men dog af temmeligt afvigende Udseende. Jeg kan saa tydelig se Morfader for mig iført den nys beskrevne Dragt, en Formiddag det ringede paa Gangdøren, og Moder holdende mig ved Haanden gik ud for at lukke op. Udenfor stod Morfader bærende en stor Bojan med syltet Ingefær, som han holdt i den af Spanskrør flettede Hank.

„Ja, her har du mig," sagde han, „jeg hører, at Børnene er forkølede".

„Og saa kommer du selv, kære Fader, bærende paa den store Bojan".

„Jamænd" svarede han og gik. ind i Dagligstuen, „dog ikke længere end op ad Trappen. Hans kørte mig til Porten", tilføjede han.

Om Morfader nedstammede fra Jøder, ved jeg ikke, kun at hans Fader, der døde 1782 som Lotterikollektør i Kjøbenhavn, var født i Hamburg og gift med en Datter af en derboende Senator Hesse, i Slægt med Salomon Heine. Hun maa have været en meget forfængelig Dame, thi jeg har hørt fortælle, at da hun i April 1773 begav sig over Land fra Hamburg til Kjøbenhavn for at fejre sit Bryllup, sad hun hele Tiden stiv og strunk med et af Pap lavet Futteral ovenpaa sit friserede, pudrede og rigt smykkede Haar for at kunne bevare Frisuren i uskadt Stand, indtil hun naaede sit Bestemmelsessted, hvilket den Gang tog lang Tid. Hun maa ogsaa have været i høj Grad hovmodig og herskesyg og tiltalte sine Børn og Børnebørn saavel som Alle uden Undtagelse med „Han" og „Hun" og forlangte, at man kyssede hende paa Haanden, naar man kom og gik. Det fortaltes, at hun plagede sine to Døtre ved at fæste en Knappenaal paa langs i Dugen for at tvinge dem til at sidde ranke ved Bordet, havende en Pegefinger anbragt paa hver Side af Naalen, som de ikke turde se bort fra.

Hun døde 1818 hos sin Datter Justitsraadinde Dons, hvis Mand var Birkedommer paa Lolland.

Der laa i Morfaders milde, mørkebrune Øjne et saa klogt, ejendommeligt talende Blik, hvis Udtryk altid fangede min Opmærk-

somhed, saa ung som jeg var, og som jeg aldrig har kunnet glemme, skønt jeg kun har set Morfader yderst sjældent. Først mange Aar efter gik det op for mig, at man kan møde det samme Udtryk i den intelligente og fint dannede Jødes Blik, der ærer det gamle Testamentes strenge Principper, men i højere Grad forstaar og skatter det ny Testamentes Menneskekærlighed og Humanitet[1]).

Jeg husker ogsaa Morfaders eneste Broder, Etatsraad Fritz Meyer, Kontorchef under Statsgældsdirektionen samt Direktør for Kreditkassen. Han lignede ikke Morfader synderligt, men maa have arvet sin Moders store Forfængelighed, thi ikke alene har jeg hørt fortælle, men som Barn ogsaa set, at han endog bar Dannebrogsriddernes Ordensbaand paasyet sin Slobrok.

Siden mine Forældres Bryllup 1831 og indtil sin Død 1838 havde Morfader i de mellemliggende Aar været ustandselig hjemsøgt af Modgang. Han, der allerede i Slutningen af det 18. Aarhundrede var Medindehaver af en stor Del af Grundene paa begge Sider af Toldbodgade — det gamle Kompagni for den østasiatiske Handel — og Ejer af det endnu eksisterende „Korntørringsmagasin“ samt det „Blaa Pakhus“ osv., var i det nævnte Tidsrum fra at være en rig Mand blevet alt andet end velstaaende. Selvfølgelig kendte jeg den Gang intet til de dertil hørende Detailler; men jeg kan dog mindes den Sorg, det altid voldte, naar det omtaltes, at et større Skib, som Morfader havde ladet bygge i Nakskov, og som hed „Hortensia“, var gaaet under med Mand og Mus paa Rejse til St. Petersborg. Værre blev det imidlertid, at et andet Skib, ladet for New York med Korn, ved Ankomsten der forefandt det Handelshus insolvent, der skulde betale Ladningen. Paa Hjemturen forliste ogsaa dette Skib, og bedre gik det ikke med et tredje Fartøj, som Morfader ejede. Alle disse Skibe bleve førte af tre Brødre, som var Sønner af en gammel Kaptajn, der selv havde ført Skib for Morfader.

Da den sidste af Sønnerne var gaaet under sammen med Skibet og dets Mandskab, meldte den gamle barnløse Fader, der for længst havde mistet sin Hustru, sig til Tjeneste igen og blev modtaget med aabne Arme af sin fordums Rheder. Det skete imidlertid, at ogsaa han druknede en mørk Aften ved at falde over Bord i Boulognes Havn.

---

[1]) Det har derfor altid forekommet mig at være til stor Ære for den danske Regering, at saa mange udmærkede Jøder føler sig knyttede til Danmark og elsker det danske Folk.

Under Trykket af alle de mange Ulykker, der væltede sig ind over ham, grebes Morfader af pludselig Frygt for, at det skulde gaa saa vidt, at han blev nødt til at erklære sig fallit. Derfor besluttede han i Tide at afvikle sine Forpligtelser lige over for sine Handelsvenner [1]). En medvirkende Aarsag til denne hans absolut overilede Beslutning, som han gennemførte til Trods for, at alle saavel Slægt som Venner fraraadede ham det, var det Krav, som pludseligt stilledes af hans ældste, eneste dalevende Søn og Associé, Alfred Meyer, Kaptajn og Kompagnichef ved Københavns borgerlige Artilleri. Onkel Alfred, der havde indskudt sin Hustrus Medgift i Forretningen, forlangte nu, under Pres af hendes Brødre, Pengene tilbagebetalte. Dette Forlangende krænkede Morfader i højeste Grad og bidrog til, at han just nu paa det bestemteste fastholdt sin Beslutning. Jeg har ofte været Vidne til, hvor strængt Onkel Alfred senere hen blev bedømt i Anledning af sin Færd, tilmed da det viste sig, at havde han blot forholdt sig rolig en kort Tid og undladt at ægge sin Faders Ømfindtlighed til det yderste, vilde Forholdene inden ret længe være komne i Orden, og Morfader om ikke have været en rig Mand saa dog forblevet at være en velstaaende Mand. Han var imidlertid, da Omslaget kom, død af en akut Leversygdom, som han sagdes at have paadraget sig af Ærgrelse. Hvad Onkel Alfred angik, da kan jeg godt huske, at det allerede som Barn var mig paafaldende, at han i et og alt kun var sin Kones Mand og blindt lystrede hende, der for øvrigt var meget flittig med sine Hænder, paapasselig og akkurat med alt, hvad hun foretog sig, men heller ikke bange for at sige sin Mening.

Et halvt Aar før Morfader døde, den 21. Juli 1838, var han bleven udnævnt til 2den borgerlig Direktør for Søkvæsthuset og Assistentshuset, men havde i mange Aar været Kommitteret i Direktionen for den i 1797 stiftede Kreditkasse for Husejere i København. Da Morfader døde, var Moder, mine to Brødre og jeg i Besøg hos hans Søster, Justitsraadinde Dons, der som Enke boede i Halsted ved Juellinge paa Lolland. Det var Bestemmelsen, at vi skulde blive der, indtil Fader, der i Maj 1836 var bleven konstitueret som Chef for det Slesvigske Toldkontor, kom tilbage fra en 6 Ugers Inspektionsrejse i Hertugdømmerne. Han opnaaede imidler-

---

[1]) Salomon Heine, Duntzfeld, Constantin Brun, de Coninck, Agent Jens Lund o. a.

tid den Begunstigelse at maatte opsætte Rejsen, indtil han havde overbragt Moder Sørgebudskabet, som ogsaa gjorde et stærkt Indtryk paa mig. Ihvorvel jeg ikke forstod, hvad Døden var, blev jeg fortvivlet og gav mig bitterligt til at græde, da Fader forklarede mig, at jeg aldrig mere fik Morfader at se. Jeg kan godt huske, at Moder i den Anledning sendte mig alene ned i Haven og paalagde mig at plukke en Blomst af hver af dem, der blomstrede, i Haab om at lede mine Tanker i en anden Retning. Det lykkedes ogsaa. Jeg husker endnu den Dag i Dag denne varme, solbestraalede Have, hvor Stikkelsbær- og Solbærbuskene sendte mig en Duft i Møde, der udstraalede fra den halvt udviklede Frugt og de grønne Blade, medens ogsaa Reseda og de sirligt til Stokke opbundne Lathyrus fyldte Luften med deres ejendommelige Vellugt.

Da Mormoder blev Enke, var ogsaa hendes næstældste Datter, Alvilde, gift og bosiddende i Jylland, hvor hendes Mand — en Søn af den bekendte myndige Amtsprovst Schmidt til Vær og Nebel ved Horsens, — var bleven Præst i Hammel ved Frijsenborg. Ligeledes var hendes næstyngste Datter gift med Premierløjtnant i Marinen Otto Suenson, hvis Fader, Kommandør Suenson, døde under Frederik den Sjettes Ligfærd, da Toget naaede Frihedsstøtten.

Saafremt Morfaders Handelsvenner ikke havde enedes om at hjælpe og støtte hans Enke og yngste Datter, vilde Mormoder have været meget ilde stedt. Noget egentligt Oplysende med Hensyn til Handelshuset I. D. Meyers Affærer kom for øvrigt aldrig til Offentlighedens Kundskab.

Morfader oplevede altsaa ikke, at Fader den 8. November 1838 i Følge allerhøjeste Resolution fik overdraget Forvaltningen af det ny oprettede Embede som Overtoldinspektør for Hertugdømmet Slesvig. Dette bekendtgjordes ved nedenstaaende i det tyske Sprog forfattede saalydende Cirkulære:

Sr. Majestät der König haben dem constituirten Renteschreiber für das Schleswigsche Zollcomtoir des Generalzollkammer- und Commerz-Collegiums, Müller, den Posten eines Oberzollinspectors für das Herzogthum Schleswig, dem Kammerrath und constituirten Zollverwalter Schröder in Neustadt den Posten eines Oberzollinspectors für das östliche Holstein, und dem constituirten Zollverwalter in Ottensen, Rittmeister Pustau, den Posten eines Oberzollinspectors für das westliche Holstein,

sämmtlich vom 1sten Januar k. J. an, allergnädigst zu übertragen geruht.

Welches hierdurch nachrichtlich und mit dem Bemerken, dass die Instructionen der Oberzollinspectoren und übrigen Zollbeamten in Gemässheit des § 314 der Zollverordnung vom 1sten Mai d. J. demnächst werden publicirt werden, bekannt gemacht wird.

Königliches General-Zollkammer- und Commerz-Collegium zu Kopenhagen, den 8ten November 1838.

Lowzow. Lehmann. Thonning. Bech.
Malling. Wedel. Garlieb. Francke. Preusser.

Fader talte kun sjældent uopfordret med Nogen om sin Slægt og i saa Tilfælde altid kun i faa, men store Træk. Selv var han født og opdraget i Danmark, men hans Bedstefader og Fader var fremmede Fugle, der havde slaaet sig ned her hjemme, fordrevne fra deres Fødested paa Grund af Frygt for den franske Revolutions faretruende Følger.

Som lille Pige forstod jeg selvfølgeligt ikke at sætte mig ind i Faders Tankegang; men hvor ofte har jeg ikke senere været ham taknemmelig, fordi jeg maatte sige mig selv, at det dog særligt skyldes hans opdragende Indflydelse, at jeg gennem de mange Paavirkninger, min aandelige Udvikling senere har modtaget, altid har bevaret min Tro paa, at hæderlige Menneskers Stræben først og fremmest dikteres af ideelle Bevæggunde.

Fader har fortalt mig, at hans Bedstefader — min Oldefader — var født 1744 i Gross-Wissembourg, i fransk Elsass. Han hed Johan Caspar Müller og var eneste Barn af en velhavende Borger, der ejede flere Vinbjærge, samt Huset, hvori han boede; det laa paa Fiskertorvet. Da Johan Caspar havde Lyst til at se sig om i Verden, var han ogsaa kommen til Hamborg, men havde været saa uheldig der at falde i Hænderne paa danske Hververe og kom i den Anledning til at ligge som Soldat i Garnison i Altona. Dette var i Aaret 1767.

En Nat, da han førte Patrouille, traf han i et afsides Stræde Christian den Syvende, hvem han selvfølgelig ikke kendte, og som tilmed var forklædt, lige som hans Ledsagere, deriblandt Stadslægen Struensee. De var bleven overfaldne, men det lykkedes Johan

Müller, der var en høj og stærk Mand, at befri Kongen og forhindre, at han og hans Følge led nogen Overlast. Kongen, der var paa Rejse til Udlandet, havde ladet sig forlede af Struensee til at gøre en lille Afstikker til dennes forhenværende Opholdssted, Altona. Kongen viste sin Taknemmelighed ved den følgende Dag at løskøbe Oldefader og tage ham med paa Rejsen, hvilket førte til, at han kom til København. Nogen Tid efter sin Ankomst gjorde han Bekendtskab med Dorothea Køhlert, hvis Fader var Linned- og Damaskvæver og ejede den Gaard ude paa Christianshavn, hvori han boede.

Den 14. August 1772 viedes[1]) Dorothea Køhlert, der lige var fyldt 22 Aar, til Johan Müller, og meget imod sine Slægtninges Ønske fulgte hun ham til Gross-Wissembourg, hvor hans Nærværelse var nødvendig, da Faderen var død.

Min Oldefader blev snart en agtet Mand der i Byen, og hans kloge, energiske Hustru blev almindelig afholdt.

Da Terrorismen i Aarene 1793—94, under St. Justs Ledelse, hærgede Elsass, var den egentlige Ophavsmand til de forfærdelige Rædsler, der foregik, en fanatisk forhenværende Franciskanermunk, senere Professor ved Bonns Universitet, der hed Schneider; han var nemlig offentlig Anklager ved Revolutionstribunalet i Strassbourg.

Denne Tyran var besjælet af et glødende Had til min Oldefader, der ved flere Lejligheder havde opdaget hans Træskhed og af den Grund forbudt ham sit Hus. For at hævne sig sørgede han for, at min Oldefader gentagne Gange blev fængslet, men oplevede, at den almindelig afholdte Mand hver Gang blev sat paa fri Fod ved sine Venners Indflydelse. Dette maatte forhindres, da Schneider havde svoret ham Undergang, hvorfor denne fik udvirket, at der fra selve Velfærdskomiteen i Paris afsendtes Ordre til, at Johan Müller ikke alene paa ny skulde fængsles, men hurtigst muligt guillotineres. Da Postmesteren i Gross-Wissembourg, der var i Slægt med Robespierre, men ogsaa en god Ven af Oldefader, underhaanden havde erfaret dette, sørgede han for, at Postsækken, hver Gang Posten ankom fra Paris, blev aabnet i en Kro udenfor Byen og de mistænkelige Breve udtagne og brændte.

Imidlertid var Schneider bleven Uvenner med St. Just, og nu blev det ham, der blev anklaget for Revolutionstribunalet i Paris og guillotineret. Forinden dette skete, havde han dog faaet sat igennem,

[1]) I Følge Frederiks Kirkes Copulationsprotokol.

at alle Bryggere og Bagere var bleven idømte umaadelige Bøder, som det hed sig til Straf for den Begærlighed, hvormed de havde søgt at berige sig paa deres Medborgeres Bekostning. Da denne Beskatning ramte alle Bryggere og Bagere i Elsass, ramte den ogsaa min Oldefader, der havde etableret et meget stort Bageri i Gross-Wissembourg. Følgen blev, at skønt min Oldefader var bleven Maire (Borgmester), fattede han den Beslutning at rejse til Danmark, det Land, hvor hans Hustru hørte hjemme, og at bosætte sig i København. I den Anledning søgte han underhaanden at realisere sine Ejendomme og beordrede sine 3 Sønner, af hvilke den ældste tjente under Napoleon, til at drage til Danmark. Alt, hvad han kunde skrabe sammen af Penge, anbragte han i Guld- og Sølvure, der var indsyede i et Bælte, han bar om Livet, og med sin Hustru, 2 Døtre og yngste Søn ankom han 1801 til København, hvor han traf sine Sønner. Hurtigst muligt henvendte han sig til Kammerherre og Generaladjutant Riis, opvartende Kavaller hos Kongen, hvem han kendte fra den Tid, han rejste med Kongen.

Riis tog ham straks med ind til Hs. Majestæt, af hvem han udbad sig den Naade at faa Lov til at oprette et Bageri i København; dette blev ham ogsaa tilstaaet, dog med det Forbehold, at han kun maatte holde 2 Svende[1]). Han vidste imidlertid at hjælpe sig over denne Vanskelighed, idet han tog sine 2 Sønner til Hjælp og oprettede nu et Bageri paa Nørregade, lige over for Frue Kirke[2]), og forblev boende der til sin Død 1806. Bageriet fortsattes af hans Enke, som, da Ejendommen under Bombardementet 1807 nedbrændte, købte Bagergaarden Nr. 96 i Lille Kongensgade og blev boende der, indtil hun døde 1819 i en Alder af 69 Aar. Saavel hendes som hendes Mands Død blev anmeldt og bekendtgjort i Gross-Wissembourg. Deres 3dje Søn, Philip Daniel, overtog nu Bageriet i Lille Kongensgade.

I Aaret 1813 købte Oldemoder desuden Bageriet i Skindergade 13 til sin ældste Søn Caspar Martin Müller[3]).

Han havde som sagt tjent under Napoleon, og her hjemme udmærket sig under Englændernes Angreb 1807. For sit Forhold

---

1) Han erholdt Borgerret 4. December 1801, hvilket kan ses af Københavns Magistrats Borgerskabsprotokol.

2) Nr. 35, nu Nr. 9.

3) I Følge kongelig allernaadigst Tilladelse blev han i April 1813 indskreven som Mester i Bagerlauget.

ved denne Lejlighed var han bleven udnævnt til Dannebrogsmand. Senere udnævntes han til Løjtnant og Adjutant ved Københavns Borgervæbning, og nogen Tid efter til Kaptajn.

Den næstældste Søn, Georg Michael — min Bedstefader — blev straks etableret som Hattemagermester [1]) og kom til at eje det Sted i Landemærket, hvori han havde opslaaet sin Bopæl. Han blev 1804 gift med Emerentze Kræmer, Datter af en Klejnsmedemester Kræmer paa Christianshavn. Hun blev Moder til 9 Børn, hvoraf Fader var det ældste; der levede kun 6, da hun døde, 1824, 37 Aar gammel af Skarlagensfeber. Fra dette Øjeblik gik Lykkens Sol ned for dem, hun efterlod.

Bedstefader, der tog sig hendes Død saare nær, kunde ikke finde sig i den Tomhed, der nu herskede i hans Hjem. Ej heller fandt han Lægedom for sin Sorg ved at besøge Slægt og Venner, idet disse vedblivende prøvede paa at bringe hans Sjæl Trøst ved at henvise ham til at være det mest mulige for sine moderløse Børn, hvortil han heller ikke manglede Viljen. Jeg tror imidlertid ikke at tage fejl, naar jeg mener at have forstaaet Fader saaledes, at det kvindelige Væsen, som Bedstefader havde faaet i Huset for at varetage dets Tarv og være hans unge Døtre til Vejledning, ikke stod Bedstefader an, idet hun aabenlyst viste ham, at hele hendes Attraa kun gik ud paa at indtage hans afdøde Hustrus Plads; dette blev den medvirkende Aarsag til, at han ofte, straks fra Begyndelsen af, holdt sig borte fra sit Hjem, da han for sine Børns Skyld betænkte sig paa at afskedige hende, der overfor Børnene altid søgte at udfylde sin Plads paa den mest fyldestgørende Maade.

Nej, saa langt hellere søge til vildfremmede Mennesker; dette var dog vist den Tanke, som først styrede hans Fod hen til en af Datidens saakaldte „Vinstuer", der i vore Dage saa godtsom helt er fortrængte af Kaféerne. Lidt efter lidt fik han Vane til at komme paa slige Steder, hvor han traf Mennesker, som han kunde tale med, uden at det altid endte med, at han selv eller hans Forhold blev gjorte til Midtpunktet i Samtalen. Saaledes har i alt Fald Fader forklaret mig Situationen.

Bedstefader skal aldrig have kunnet taale Vin, og det varede derfor heller ikke længe, førend saa vel hans aandelige som legemlige Tilstand gik tilbage.

---

[1]) Borgerskab 17. Maj 1804.

Da Bedstefader saa vel som hele Familjen var Medlemmer af St. Petri Menighed, paa hvis Kirkegaard hans Forældre som og hans Hustru og Børn laa begravede, var han altid lydhør og interesseret, naar Talen faldt paa Menighedens Tarv. I lang Tid havde der Mand og Mand imellem været Tale om, at Kirkens rige Midler næppe forvaltedes med samme Skønsomhed over for den danske som overfor den tyske Del af Menigheden, men hidtil havde Ingen dristet sig til ad officiel Vej at drage dette Spørgsmaal frem. Nu lykkedes det imidlertid at faa Bedstefader, som man siger, til at rage Kastanjerne af Ilden i saa Henseende. Det gik saa meget lettere, som hans gode Aand, der altid havde prædiket Maadehold, var borte. Man fik ham da til at indrykke en offentlig Henvendelse til Kirkens Ældste i Bladet „Politivennen“, et Blad, man just ikke var glad ved, naar det tog sig af Ens Affærer. Henvendelsen gik ud paa, at det heldigste vilde være Fremlæggelse af Kirkens Regnskaber til Eftersyn for hele Menigheden, og at dette forud blev offentligt bekendtgjort. Dette Forslag blev taget meget ilde op af alle Vedkommende; man indskrænkede sig dog foreløbig til, indenfor selve Kirkens Bestyrelse, at forsikre hinanden, at da Regnskabet, som bekendt, altid til bestemt Tid laa 3 Dage om Aaret til Eftersyn, maatte Sagernes Stilling have sit Forblivende. Kirkens Anliggender angik kun Kirkens Ældste, men ikke selve Menigheden [1]).

Det var aldrig faldet Bedstefader ind at ville mistænkeliggøre Kirkeraadet, men kun at henlede dets Opmærksomhed paa en for alle Parter mere ligelig Anvendelse af Kirkens Midler. Men Bedstefaders Henvendelse førte imidlertid kun til, at alle Vedkommende fremdeles søgte at slippe bort fra Sagens Kærnepunkt ved ikke alene at latterliggøre, men endog at mistænkeliggøre en Mand, der i mere end 22 Aar havde levet som hæderlig Borger i København og været Medlem af St. Petri Menighed.

Fader har aldrig lagt Skjul paa, at Bedstefader ved den fortsatte Fejde kun yderligere gav sine Modstandere Vind i Sejlene. Det vilde vel ogsaa have været ganske uhørt, om det skulde være faldet enten ham selv eller dem ind, at hans mer og mer lidenskabelige Optræden paa sin Vis maaske blot var som en sidste

[1]) I 1898 tilskrev jeg Patronen for St. Petri Kirke, Generalmajor Freiesleben, og udbad mig den Begunstigelse, at alle Akter vedrørende Hattemagermester Müllers Sag, der beroede i Kirkens Arkiv, maatte blive mig, hans Sønnedatter, betroede til Gennemsyn, hvilket Ønske ogsaa blev opfyldt.

Efterdønning af den franske Revolutions overspændte Ideer om Retten til ubegrænset Frihed, Lighed og Broderskab, der stiller Krav til, at der altid skal spilles for aabent Tæppe og ikke bag Kulisserne.

Selve „Politivennen“ gjorde omsider kort Proces og lukkede sine Spalter for videre Udgydelser fra hans Pen.

Indenfor den Kres af saakaldte Venner, hvor Bedstefader fra først af havde tænkt at finde et Fristed for sin Sorg, betænkte man sig imidlertid ikke paa fremdeles at holde ham til Ilden, selvfølgelig fordi de omtvistede Spørgsmaal derved fik yderligere Vind i Sejlene.

Da han selv ikke kendte til andet end til at kæmpe med aabent Visir, fik de ham til at punge ud med Penge til Oprettelse af et Ugeblad, idet de bildte ham ind, at et saadant maatte der til, om Kirkens og Menighedens Tarv skulde fremmes. Ugebladet blev døbt „Den galende Hane“ [1]), og man overlod ham den tvivlsomme Ære at kaldes dets Redaktør. Dette Ugeblad udkom første Gang den 17. August 1827 og sidste Gang den 13. Februar 1829, lidt over tre Maaneder før hans Død. Dermed havde saa den Spas Ende. Dette Bladforetagende skal have kostet mange Penge; men Bedstefader opnaaede selvfølgelig kun at skaffe sig flere og flere Uvenner, der hver paa sin Vis søgte at rokke Tilliden til den fuldt ud hæderlige Mands Dømmekraft og at fremstille ham som en aandelig og legemlig nedbrudt Mand, hvad han i Virkeligheden ogsaa var [2]).

Den fulde Sandhed er dog vel den, at Modparten sagtens i hin Absolutismens Tid med største Lethed havde kunnet afskære

---

[1]) Navnet „Den galende Hane“ var særlig valgt, fordi Metalhanen paa St. Petri Kirkespir havde mistet sit Hoved.

[2]) I Adresseavisen for 26. Maj 1829 har jeg fundet følgende Avertissement: „Efter faa Dages Sygeleie paa Hospitalet døde Hattemagermester G. M. Müller den 25. dennes af et apoplectisk Tilfælde. I de sidste Aar et Spil for ussel Lavhed, kaade Drenges Streger og slette Raadgivere bukkede Legemet i en Alder af 48 Aar under for Sindets Lidelser. Os berøvedes en kjerlig Fader, Næsten et Hjerte, der til den sidste Stund slog varmt og ærligt. — Fred være med vor Faders Minde; thi Døden har skænket ham den Hisset. Paa egne og 5 Søskendes Vegne

J. M. Andr. Müller.“

At Fader, der siden sit 15. Aar havde været ansat som Volontør i det holstenske Generaltoldkammer, anmeldte Dødsfaldet paa ovenstaaende Maade, forekommer mig at antyde, at i Realiteten havde hans Fader kæmpet for en god og berettiget Sag.

hans Indblanding, men dog ikke vovede det. Han havde selvfølgelig ubetinget Ret; der trængtes til en gennemgribende Revision i de omtalte Forhold; den kom ogsaa senere og gjorde sin store Nytte.

Stakkels Bedstefader! Hans største Fejl var dog vel nærmest den, at han i denne Sag havde været forud for sin Tid, men indrømmes maa det, at hans Evner i Retning af Journalistik kun var yderst miserable.

Da min Oldefader og hans Hustru i 1801 ankom til København, var de som sagt kun ledsagede af to Døtre, men havde endnu en ældre Datter, som hed Margrethe, der siden 1790 var gift og bosat i Strassbourg. Hendes Mand, en velstaaende Farver og Kattuntrykker, hed Güllich, og Aaret efter at hans Svigerforældre havde bosat sig i København, kom han ogsaa hertil med sin Familje og bosatte sig ude paa Christianshavn, hvor han oprettede et Farveri og Kattuntrykkeri.

Oldefaders næstældste Datter hed Magdalene. Hun var kun 14 Aar, da hun kom her til Landet, men allerede da en temmelig helstøbt Personlighed, i Besiddelse af ligesaa megen Hjærtensgodhed som Dannelse. Hun blev gift med Bagermester Louis Klein, der købte den i 1740 oprettede, paa Købmagergade beliggende Bagergaard, som nu ejes af Borgerrepræsentant, Bagermester Jacob Marstrand. Klein, der var født 1777 i Hildesdorff i Elsass, havde været med i Slaget ved Austerlitz som fransk Husar.

I det Kleinske Hus kom jeg fra ganske lille af og til i Besøg med Fader. Saavel Onkel som Tante Klein var altid meget kærlige imod mig, og jeg fandt det dejligt at komme der, hvor der altid var saa meget at se og høre og en hel Butik fuld af Sukkerkringler og Pebernødder, som man fyldte min Lomme med.

En Dag — jeg husker det saa tydeligt — viste Onkel Klein mig et Kobberstik, der forestillede en Violplante i en Urtepotte, og forklarede mig, at hver Blomst og Knop forestillede et Portræt af Bonaparternes Familje med Kejserens Moder, Madame Lætitia, i Midten. Da min Viden med Hensyn til Kejseren og hans Familje formodentlig ikke tilfredsstillede Onkel, tog han mig ved Haanden og førte mig ind i den oven over Butikken liggende store Sal, hvis Vægge overalt var behængte med de noksom bekendte Kobberstik, der forestillede de mange forskellige Episoder af Napoleons Liv. Oven over den med det kostbare Citrontræ indlagte og med forgyldte Zirater prydede Empiresofa hang Kejserens legemsstore

Billede i Kroningskaaben, medens en tyk Laurbærkrans var snoet om Hovedet. Paa den modsatte Væg hang en Gengivelse i mindre Format af Onkels elskede Kejsers sidste Hvilested paa St. Helena.

Gamle Klein havde tidligt mistet sin Førlighed som Følge af Gigt, men dette interesserede mig ikke saa meget som de smaa Marsvin, hvoraf han altid havde et eller to i Lommen eller stukket ind paa Brystet „for at trække Gigten fra“. Paa Grund af sin Mands tiltagende Gigtlammelse maatte Tante Klein selv tage sig af hele Bagerforretningen, af hvilken Grund hun var tidligt paa Færde og kom sent til Ro.

Da hendes Svoger Güllich og hun altid havde staaet paa en spændt Fod, benyttede Svogeren sig af Situationen og indfandt sig regelmæssig hver Formiddag paa den Tid, da han vidste, at hun sov og Onkel sad alene i Stuen bag Butikken, kedende sig grundigt og plaget af Gigt. Kattuntrykkerens Komme medførte imidlertid en saadan Pokuleren og Diskuteren, at Tante snart i sin Mands Befindende sporede Følgerne deraf, og, da hun hverken kunde eller vilde forhindre Svogerens Komme, søgte hun at forbedre Situationen ved at opfordre sine Brødre og andre af Husets Bekendte til at indfinde sig paa samme Tid. Men nu blev det først rent galt; Güllich hørte ikke til dem, hvem man saadan uden videre kunde puste af Vejen, hvorfor han hævnede sig ved at sige saa mange Ubehageligheder som muligt. Da de andre manglede Taalmodighed til at finde sig i denne Behandling, aabnedes der et gensidigt Bombardement af de mest nærgaaende Sandheder, som skal have været ganske forfærdeligt at høre paa, thi hede i Hovedet var de alle sammen. Med den allerstørste Uforfærdethed forsvarede derfor hver især sit Synspunkt i Haab om derved at knuse denne røde Jakobiner, der sad og gned sig i Hænderne af Fryd over Situationen. Spektaklet vedvarede, indtil Tante Klein viste sig med sit Nøgleknippe i Haanden; da forstummede de alle, medens hun til Gengæld lod, som om hun intet havde forstaaet, hørt eller set, og dermed var saa Konventet forbi for den Dag.

Jeg selv har aldrig set denne Mand, men da jeg en Dag i Halvfjerserne sad og talte med Fader om hin Tid og spurgte, om man ikke kendte noget til den Rolle, Güllich i sin Tid havde spillet i Strassbourg, bemærkede Fader ganske tørt, idet han strøg Asken af sin Cigar: „Ovnrager i Helvede“. Jeg spurgte ved samme Lejlighed, om der var Sandhed i, hvad jeg en Gang havde hørt Tante

Klein hviske til Dr. Melchior, som var Huslæge hos Familjen, at „Gamle Güllich“, som han altid blev kaldt — han døde 97 Aar gammel 1840 — som ung Mand, da han levede i Lyon hos sin Moder, der var Enke, havde set hende blive bunden til Halen af to Heste og slæbt til Døde.

Fader bekræftede, at dette virkelig sagdes at skulle være sket, men tilføjede, at man i øvrigt aldrig havde kunnet faa denne Historie paalideligt oplyst.

Ved samme Lejlighed fortalte Fader mig, at Güllich — der var skilt fra sin første Kone — da han blev forlovet med Oldefaders ældste Datter, Margrethe, havde faaet hende, der var i Besøg i Strassbourg, lokket til at iføre sig et temmelig luftigt Kostyme efter græsk Model og derpaa at køre om i Gaderne paa blomstersmykket Triumfvogn ved Siden af et Alter, paa hvilket der flammede en Ild. Hun forestillede Fornuftens Gudinde. Güllich, der siden sin Moders pinefulde Endeligt, altid levede i Skræk, mente, at han derved skulde opnaa en betryggende Popularitet.

Jeg har aldrig hørt Tante Margrethe Güllichs Ægteskab betegne som egentlig ulykkeligt; i alt Fald fandt hun sig med stor Taalmodighed i at blive tyranniseret af sin Herre og Mester. Güllichs havde tre Børn, en Søn og to Døtre, hvoraf den ene blev sindssvag. Til den Güllichske Husstand hørte i nogle Aar en af Faders Søstre, som de havde taget til sig, da hun ved Bedstefaders Død blev hjemløs. Hun kunde imidlertid ikke udholde det der i Huset herskende Regimente, og tog derfor ud at tjene blandt Fremmede, en Beslutning, som hendes Onkel Güllich sagdes aldrig at have tilgivet hende. Da han ikke kunde ramme hende, lod han det gaa ud over hendes ældste Søster, Eleonore (som var kommen i Huset hos Onkel Kleins), ved der saa vidt muligt at sætte Splid mellem hende og hendes Omværende.

Jeg kan, som sagt, ikke mindes at have set hverken „Gamle Güllich“ eller hans Hustru Margrethe (f. Müller), men har altid hørt sige, at han som yngre havde været en anseelig Skikkelse og en meget smuk Mand, men ikke saa lidt af en Djævel. Jeg har derimod set og kendt Sønnen, Fritz Güllich, der allerede fra Dreng af havde været Faders bedste Ven, og som blev en af Alle anset og udmærket Mand. Han var Fader til den som Teatermaler bekendte fremragende Kunstner Valdemar Güllich.

Tante Klein fastholdt endogsaa som sin Mening, naar Talen

faldt paa hendes Søster Margrethe Güllich, at Grunden til, at denne havde kunnet lade sig bedaare af sin Mand, var, at han havde benyttet „Tryllemidler". Som bekendt spillede den Gang Besværgelser og alt, hvad der smagte af Mystik, en ikke uvæsentlig Rolle paa Erotikens Omraade.

Sikkert var det i hvert Fald, at Güllich ved sin Side havde faaet en Kvinde, som holdt af ham og trofast bar over med ham, i Modsætning til hans første Kone. Imidlertid var det ingen Hemmelighed, at han underkuede sin Søn Fritz i en saadan Grad, at denne en Dag havde været lige ved at begaa Selvmord.

For øvrigt var Tante Klein selv ikke fri for i egen Indbildning at drive lidt Besværgelse. Hun var for Resten ikke saa lidet kyndig i Anvendelse af Husmidler. —

Hun var Moder til fem Sønner og to Døtre.

Om Aftenen blev det Kleinske Hus ofte Samlingsstedet for unge Videnskabsmænd og Forfattere og for ikke faa af de under antaget Navn i København levende franske Emigranter, hvoraf de fleste ernærede sig ved Informationer. Alle fandt de en gæstfri Modtagelse i dette solide, borgerlige Hus, hvor der taltes baade Tysk og Fransk.

Ved saadanne Lejligheder viste Onkel Klein sig altid som en elskværdig Vært, saafremt hans Helbred tillod det; han var da iført blaa Kjole med stiv Krave og blanke Knapper, samt den fra Napoleonstiden bekendte „Halsklud" og en Frisure som Napoleon, og der var dem, der mente, at han virkelig lignede ham[1]).

Undertiden, men dog sjældent, aflagde Tante Lovise Hornbech et Besøg i det Kleinske Hus og tog mig saa regelmæssig med, og Tante Klein gjorde altid den skyldige Genvisit. Jeg mindes imidlertid tydeligt, at en Dag, hvor jeg havde været med Fader i Besøg paa Købmagergade og som sædvanligt bagefter havde lettet mit Hjærte for Tante Lovise med Hensyn til, hvad jeg der havde oplevet, hørte jeg hende den næste Dag halvt sagte bebrejde Fader, at han havde ladet mig forblive alene hos Tante, medens han satte sig til at passiare med Onkel Klein. „Thi", sagde hun, „Deres Tante er jo, som vi alle ved, en fortræffelig Kone, men hun er ikke altid

[1]) Jeg kan ikke nægte, at da jeg i Marts 1847 saa ham ligge som Lig i sin Kiste, der stod midt paa Gulvet i den store Sal, hvor, som alt sagt, hans tilbedte Kejsers legemsstore Portræt hang over Sofaen, blev jeg slaaet af Ligheden.

saa forsigtig, som hun burde være, med hvad hun lader Elfride høre paa, og dette bidrager til, at hun sætter hendes Fantasi i en for hendes Alder alt for livlig Bevægelse. De ved jo f. Eks. lige saa godt som jeg, at i det Kleinske Hus rasler det aarle og silde med Spøgelseshistorier, den ene mere haarrejsende end den anden". Fader undskyldte sig paa bedste Maade, men det endte dog med, at Tante sagde: „Ja, nu har jeg advaret Dem, Müller, kloge Daare, som De er".

Lidt efter at Fader var gaaet, slap jeg min Dukke og gik hen og stillede mig op foran Tante og spurgte nysgærrig: „Hvad er en klog Daare for en"?

„Naa", svarede hun ærgerlig, „det manglede bare, en klog Daare er saadan en, som du er", og saa knipsede hun mig paa Næsen.

I Virkeligheden var der ikke saa lidt Lighed mellem disse to viljestærke og intelligente Kvinder; dog var der den Forskel, at Tante Lovise, end ikke i Drømme, havde oplevet, hvad Tante Klein oplevede i Virkeligheden, fraset hendes Tro paa den overnaturlige Verdens Umiddelbarhed. Tante Klein fortalte mig allerede i min grønneste Ungdom, at hun i sit niende Aar en Nat efter sin Moders Befaling maatte gaa igennem en Skov med en Krukke med Mad; det skulde nemlig se ud, som om hun tilskyndet af datterlig Kærlighed havde listet sig bort fra Hjemmet for at bringe Mad til sin Fader, der den Gang sad i Fængsel paa den anden Side af Skoven. Hvad det i Virkeligheden gjaldt om, var at bringe ham et vigtigt Budskab. Det gik godt, indtil hun blev omringet af en Patrouille, hvis Officer blev saa rørt over hendes barnlige Kærlighed, at han ikke alene gav to af Soldaterne Ordre til at ledsage hende til Fængslet, men ogsaa hjem derfra, og desuden medgav han hende den Blændlygte, som han selv bar under sin Kappe.

Tante blev saa betaget ved at opfriske Mindet om hin Nats Rædsler, at hun formelig snappede efter Vejret, idet Taarerne randt hende ned ad Kinderne, medens hun talte.

„Du kan tro, Elfride, at mit Hjærte bankede, men det gjaldt jo Faders Liv og Velfærd, og jeg lod Munden løbe det bedste, jeg formaaede; thi det kom jo an paa at faa dem til at tro, at jeg var et uskyldigt, lille Barn, der ikke tænkte paa nogen Underfundighed", tilføjede hun og lo nu nok saa fornøjet ved Tanken om, hvor godt Komedien var lykkedes hende.

Om Fader nogen Sinde har været besjælet af stor Respekt for sin Faders to Brødre, betvivler jeg. Moder havde i alt Fald aldrig, hverken som forlovet eller gift, gjort Forsøg paa at se eller faa talt med dem. Der er heller ingen Tvivl om, at de ikke har handlet synderligt hensynsfuldt lige over for Bedstefader just paa det Tidspunkt, hvor han mest trængte til deres Støtte. Dertil kom, at de samtidigt søgte at paavirke Fader, og at de, da dette ikke lykkedes, blev yderst nærgaaende og dominerende i deres Optræden lige over for ham, hvorfor Fader lod sig beskikke en Kurator. Om han nogen Sinde meddelte sin Familje, at han Aaret efter sin Faders Død blev udnævnt til Kirkeskriver ved St. Petri Kirkekollegium, tror jeg ikke, i hvorvel han beklædte denne Post, der lønnedes med 200 Rdl., fra Juli 1830 indtil Juli 1838[1]).

I Anledning af Faders tilstundende Afrejse fra København til Flensborg husker jeg, at han — det maa have været i Begyndelsen af December 1838 — gik med mig ind paa St. Petri Kirkegaard og hen til sine Forældres Grave. Da han, stadig holdende mig ved Haanden, fra Gravene gik henimod Indgangen til det gamle Gravkapel under Kirken, og vi langsomt steg ned ad Trinene, kom der pludselig en ubeskrivelig Rædsel over mig, skønt jeg tidligere en Gang havde været dernede med Onkel Christian og Thorvald Hornbech.

„Lad os ikke gaa derned“, udbrød jeg ængstelig og søgte at holde Fader tilbage.

„Hvorfor ikke“? spurgte han, men vedblev at gaa nedad.

„Nej, nej, gaa ikke“, bad jeg.

„Hvad gaar der af Dig“?

„Ingenting; men det er forbudt, her maa Ingen komme“.

„Hvem har sagt det?“

„Det har Thorvald“, stammede jeg i min Kvide.

„Det kan jeg ikke tro er rigtigt; jeg forstaar ikke, hvad Meningen skulde være dermed“, og idet Fader slap min Haand, lod han mig blive staaende for Enden af Trappen og gik resolut henimod en rød Lakaj, der kom til Syne i en af Indgangene. Hvad de talte om, hørte jeg ikke, men Lakajen tog til Hatten, gik opad

---

[1]) Fader havde været død i 20 Aar, da jeg 1901 fik Raadighed over hans efterladte Papirer, og fandt imellem disse hans Udnævnelse til Posten, underskreven af Kirkens Patron, Grev Schimmelmann, Kirkens Ældste, og paatrykt Kirkens Segl.

Trappen, medens Fader, som atter tog mig ved Haanden, fulgte bagefter.

„Tænkte jeg ikke nok, det maatte bero paa en Fejltagelse“, bemærkede Fader halvhøjt.

I hvor høj Grad og hvor lang Tid, at denne min første mig selv vitterlige Usandhed tyngede paa mit lille Hjærte, husker jeg endnu den Dag i Dag.

Senere, da jeg engang som Voxen kom til at tale med Fader om denne lille Episode, som han kun dunkelt erindrede, svarede han mig, da jeg spurgte, hvad denne røde Lakaj vel egentlig havde haft der at bestille, at Kong Frederik den 6te og hans Dronning ikke saa sjældent overværede Gudstjenesten i St. Petri Kirke. Han tilføjede, at de ligeledes undertiden besøgte det Kapel, hvor Prins Vilhelm af Hessen-Philipsthal-Barchfeldt, Generalmajor, der døde i November 1834, var bisat.[1]) Denne Prins var en god Ven af Kongen, der tog sig hans Død meget nær, hvorfor han ogsaa undertiden lod en Lakaj bringe en Krans derned, det samme gjorde Prinsens efterladte Gemalinde, Prinsesse Juliane, Datter af Arveprins Frederik og Søster til Christian den 8de og til Landgrevinde Charlotte af Hessen, Dronning Louises Moder. Prinsens Lig blev senere ført til Roskilde.

Paa Grund af, at Faders yngste Søster, Caroline, der skulde være i Huset hos os, var bleven angrebet af Kopper og indlagt paa Hospitalet, var Afrejsen til Flensborg bleven opsat til den 10de Decbr. Da alt Indboet allerede den 10de Novbr. behørigt forsikret var afsendt med Skibet „Frederikshaab“ til Flensborg, havde Fader siden da boet hos sin Ven, Politifuldmægtig Schouw; Moder med min yngste Broder Arthur og en Pige boede hos Mormoder, medens jeg og min ældste Broder Sigvald havde været i Vimmelskaftet hos Tante og Onkel, hvor vi alle selve Afrejsens Dag havde været samlede til Middag.

Jeg mindes i øvrigt saa godt som intet fra hin Tid før vor Afrejse, med Undtagelse af den ovenfor omtalte lille Begivenhed, og navnlig erindrer jeg intet fra de sidste Dage i København. Ihvorvel jeg gik i mit syvende Aar, var jeg selvfølgelig altfor meget

[1]) Det nuværende Holmblad'ske Kapel.

Barn til at tænke dybere over Skilsmissen og derfor ganske betagen af at leve i Nuet, der stadig bragte mig saa meget forhen ikke Oplevet. Tydeligt husker jeg derimod Afrejsen, og husker, at Fader, holdende Broder Sigvald ved Haanden, gik i Forvejen, bag efter kom Moder og ved Siden af hende Pigen, som bar Arthur, medens Tante Lovise og jeg sluttede Truppen.

Vejen gik ad Klosterstræde, som forekom mig meget mørk, da Tranlygternes Antal var færre der end i Vimmelskaftet; hertil kom, at Luften var taaget og klam. Vi begav os i god Tid paa Vej, thi Kl. 9 præcis afgik Diligencen. Det maa vel have været omtrent Kl. 8, at denne lille Karavane bevægede sig over Graabrødretorv, gennem Løvstræde og ind paa Postgaarden, hvor den store Diligence holdt forspændt med sine 4 Heste, medens alle Bivognene var forspændt med 2 Heste. Fader havde imidlertid sikret sig de første 6 Pladser i Diligencen.

En Mængde Slægt og Venner havde givet Møde, og jeg har en dunkel Erindring om, at de kvindelige Tilstedeværende udgød Strømme af Taarer, og at da Diligencen satte sig i Bevægelse, Moder rakte sig ud af Vinduet og raabte: „Farvel Moder, farvel Moder“, medens vi Børn, paavirkede ved Synet af Moders Taarer, selvfølgelig ogsaa toge stærkt paa Veje.

En medvirkende Grund til min stærke Sindsbevægelse var den, at Tante Lovise paa Vejen til Postgaarden var standset i Klosterstræde og havde trykket mig en lille i Papir indsvøbt Pakke i Haanden, idet hun med et for hende usædvanligt Stemningsudbrud havde forklaret mig, at Pakken indeholdt de to smaa som Slanger forarbejdede Guldørenringe, som hun havde faaet af sin Moder med Paalæg om „at bære dem til sin Død“. „Det er det kæreste Minde, jeg ejer, som jeg nu giver Dig til Afsked“, sagde hun med halvkvalt Stemme, „lad mig se, Du passer godt paa dem, min kære lille Pige“.

De mange uvante Sindsbevægelser havde saa fuldstændigt gjort det af med mig, at jeg holdende Pakken fast i min Haand, inden kort Tids Forløb faldt i Søvn, omfattet af Faders Arm. Han sad midt paa Sædet med Broder Sigvald i den anden Arm, medens Moder og Pigen med Arthur paa Skødet sade lige overfor os.

At Fader, skønt der to Gange om Ugen gik Dampskib direkte til Flensborg, havde valgt at rejse over Land, laa deri, at da han fik sin Udnævnelse, skrev vi den 8. Novb. og inden Afrejsen blev ordnet, var vi komne saa langt hen paa Aaret, at man, hvad Øje-

blik det skulde være, kunde vente Vinterstorme med knugende Frost og Sne, hvorfor det maatte erkendes at være behageligere at rejse over Land.

Vognens Lygter kastede et mat Skær ud over Vejen, ad hvilken vi kørte, medens en tændt Lygte inden i Vognen oplyste dens Indre.

Lygten hang under Loftet og var befæstet i det der udspændte store Net, i hvilket der befandt sig de forskelligste Sager, alle beregnede paa at lette Rejsens Besværligheder med særligt Henblik paa Børnenes Tarv.

Den hviskende Samtale mellem Fader og Moder, som opstod hver Gang vi blev vækkede ved Postillonens Signaler, naar vi nærmede os en Bom, en Kro eller en Landsby, døde snart hen, og Vejen fortsattes i dyb Tavshed.

Jeg vækkedes imidlertid pludseligt ved, at Vognen holdt, og at Fader forsøgte at aabne Vogndøren; da dette lykkedes, vækkedes jeg til fuld Bevidsthed ved at høre Posthornet gjalde gennem den mørke Nat. Vi havde nemlig naaet Roskilde og holdt udenfor Postgaarden. Fader gav efter for mine Bønner, løftede mig ud af Vognen og satte mig ned paa Gaden ved Siden af Moder, der søgte at fylde Lungerne med det mest mulige af den friske om end kølige Natteluft.

Hun og jeg trippede lidt omkring og saa paa, hvorledes de kom med et nyt Forspand, men søgte dog hurtigt tilbage til vor Vogn, da den ene Hest gjorde sig ud til Bens, opskræmt af Vægteren, som gik forbi istemmende et af sine Vers, samtidig med, at Uret fra Domkirken dumpt lydende faldt til Slag. Efter at Vognen atter var kommen i Gang, fik jeg Munden paa Gled og fortalte, hvad Tante Lovise havde sagt og fremviste den Pakke, hun havde givet mig; Fader tog den til min Lettelse i Forvaring.

Jeg mindes intet mere af hele Rejsen til Korsør, ej heller, hvorledes vi kom om Bord paa Dampskibet til Nyborg, kun at Pigen blev saa søsyg, at hun erklærede, at hun straks vilde i Land igen, idet hun paastod, at ingen kunde være tjent med, at hun døde.

Hvad der passerede ved Ankomsten til Nyborg, har jeg slet ikke nogen Ide om, men jeg ved, at vi uafbrudt fortsatte Rejsen til Haderslev, hvor vi forblev i nogle Dage, da Fader havde Forretninger at afgøre med Generalkrigskommissær Michaelsen, der indtil 1. November havde beklædt Posten som Overtoldkontrollør for Hertugdømmerne Slesvig og Holsten, men efter Oprettelsen af

de tre Overtoldinspektørembeder var beordret til paany at overtage sit Embede som Toldforvalter i Haderslev.

Vi stiftede ved samme Lejlighed Bekendtskab med Premiermajor Simesen og hans Familje. Majoren, der var en rig Mand og levede som Grandseigneur, havde allerede, medens han var Ritmester ved det i Haderslev garnisonerede Lansenerregiment, ladet de store Udbygninger paa sin udenfor Haderslev liggende Landejendom indrette til Stalde for sin Eskadron o. s. v. Ikke alene Hestfolkene og deres Dyr men ogsaa Majorens Firspand tiltrak sig i høj Grad min Opmærksomhed. Ligeledes de fire mægtige Lindetræer, som stod midt i Gaarden med Grene, der var let pudrede af Rimfrost, flimrende i Sollyset, hvis varmende Glød tiltrak sig Spurvenes Opmærksomhed og fik dem til rastløst at flyve frem og tilbage mellem Træerne. Slig pittoresk Fremstilling af et næsten vinterligt Landskab havde jeg aldrig forhen set.

Man skærpede end yderligere min Beundring og Forundring ved at fortælle mig, at det var ældgammel Folketro, at saafremt disse fire Lindetræer — jeg tror næsten, de eksisterer endnu — blev omhuggede, da vilde alle Bøndergaardene i Gammel Haderslev Amt nedbrænde til Grunden.

Major Simesens eneste Datter, en ung, elskværdig Pige paa en 17—18 Aar, tog sig moderligt af mig; hun blev senere gift med en Broder til Orla Lehmann.

Det var ved Aftentide, at vi ankom til Flensborg, hvor vi tog ind i Madam Dølls Hotel, der laa paa Südermarkt og tæt ved Rothen Thor. Jeg kan endnu saa tydeligt se Enkemadam Døll, en statelig Dame, selv komme ud paa Trappen og gaa nogle Trin ned for at tage imod „Overtoldkontrolløren med Familje“, medens et Par Tjenere, bærende Sølvarmstager, hvis viftende Lys var lige ved at blæse ud, blev staaende øverst paa Trappen.

Madam Døll var iført en kortlivet, stramt siddende, glinsende sort Atlaskes Kjole og havde en lang Guldkæde om Halsen, mange Ringe paa Fingrene, der var yderst hvide og fint formede. Oven paa sit i Bukler friserede, mørke Haar bar hun en pragtfuld, opsat Kappe med brede røde Silkebaand, som yderligere fremhævede Ansigtets blomstrende Udseende og fine Oval. Selvbevidst skred hun foran os ind i Dilen[1]) og videre op til 1ste Etage, hvor vi skulde

[1]) Forstuen.

bo. Vi forblev nogle Dage hos hende, indtil vi kunde komme ind i den lille Lejlighed uden for „Norden Thor", som Amtmand i Flensborg og Landraad i Slesvig Rumohr til Østergaarde velvilligst og foreløbigen havde afstaaet til Fader af sin egen til Beboelse anviste Lejlighed.

Da Tante Caroline ikke blev udskrevet fra Hospitalet førend den 23. December, kom hun først over til os efter Nytaar. Hun medbragte mange Julegaver til os alle fra Slægt og Venner; men til mig den store Dukke, som Tante Lovise forærede mig, da jeg var ganske lille, og som jeg havde givet Navnet „Aja", men aldrig forhen havde leget med uden for Hjemmet i Vimmelskaftet. Da jeg opdagede „Aja" ny paaklædt fra inderst til yderst, trak jeg mig hurtigt tilbage med hende i Favnen og satte mig henne ved Klaveret i en Krog, hvor jeg skjulte mit Ansigt med en Flig af min Buserunne, fuldstændigt knust af en usigelig Længsel efter Tante og alle de kære gode Venner i Vimmelskaftet. Da man endelig gjorde kort Proces og trak mig frem, hang jeg med Hovedet og forblev tavs, indtil jeg laa i min Seng; men da Fader bøjede sig over mig og kyssede mig til God Nat, slyngede jeg Armene om hans Hals og betroede ham min Frygt for aldrig mere at faa Tante at se, eftersom hun havde sendt mig Aja. Fader trøstede mig paa det bedste og lovede, at jeg en af de første Dage skulde faa stukket Hul i mine Øreflipper og saa faa Lov til at gaa med de smaa Ørenringe, som Tante havde givet mig, og saa lagde jeg mig beroliget til at sove uden at have fjærneste Ide om den smerteblandede Glæde, der forestod mig i Anledning af at faa stukket Huller i mine Øreflipper.

Den 1. April 1839 fødtes min Broder Osvald og blev, som Skik og Brug var i Hertugdømmerne, hjemmedøbt.

Saa snart det kunde ske, flyttede vi til Angelburger Strasse ind paa Førstesalen i den tæt ved St. Nicolai Kirke liggende Købmandsgaard[1]), der tilhørte C. W. Schøntherr. Ejendommen, der indtil 1896 stod uforandret, adskilte sig væsentligt fra de omliggende Huse som og fra de paa modsat Side af Gaden liggende — dog med Undtagelse af Købmand Gørresens — deri, at disse var smalle

---

[1]) Den laa for øvrigt paa den Del af Hovedgaden, der fra Raadhuset af bar Navnet „Der Holm".

og vendte deres Facade, som var en Spidsgavl, ud imod Gaden, hvorimod vor Beboelse vendte sin Længdeside mod Gaden.

I Kælderetagen havde en Købmand sit store Vinlager; men i Kraft af Traditionen købte Fader dog sin Vin i Rathhauskeller, hvor fra gammel Tid de bedste Varer fandtes. Gik man over Gaarden, laa der et Pakhus, som var bygget nedenfor det bagved liggende Højdedrag, vistnok Levninger fra den Tid, da Flensborg var befæstet og skærmet af høje Volde. En stadigt stigende snæver Gang snoede sig mørk og klam opad, inde i selve Pakhuset, fra Etage til Etage: for hver Etage fandtes et eneste lille Glarhul, tilstrækkelig stort til derigennem at kaste et Blik ind i de forskellige Lokaler, blandt hvilke flere anvendtes til Tobaksfabrik. Her har jeg tidt staaet og set ind paa de travle Mænd og Kvinder, som var beskæftigede med Cigarrulning osv.

Ad nævnte Gang naaede man til sidst ud paa et lille fladt Jordstykke, som laa i Højde med de omliggende Bygningers Tage. Paa venstre Side førte en Slags Hønsestige op til et endnu højere liggende stensat Jordstykke af samme Form. En lignende Opgang førte endelig til den alleröverste Del af disse højst primitive Efterligninger af Semiramis' hængende Haver. I disse to Bede dyrkede min Moder sine kære Blomster fra tidligt Foraar til sent ud paa Efteraaret. Her nedgravede hun ogsaa i August sine Urtepotter med de Zwibler, der var bestemte til Viderekultur i Stuerne, naar Frosten kom.

Paa højre Side af disse Blomsterbede førte en stejl og stensat Trappe op til en aflukket Laage. Naar denne blev aabnet, befandt man sig oppe paa Voldens øverste Højdedrag, „Graven" kaldet, hvis skyggefulde gamle Alleer afgav en højt yndet Spaseregang om Dagen. Der gik i øvrigt et Sagn om, at her huserede efter Solnedgang en i 1795 afdød Borgermester, Peter Pommerering, der var ilde berygtet og efter Sigende begravet i uindviet Jord paa Stedet, hvor den Gang hans Have havde ligget. Denne Have ejedes senere af Flensborgs rigeste Købmand, Andreas Christiansen, som anvendte store Summer paa at omlægge den, saa at den nu af Byens Borgere blev betragtet som en Seværdighed med sit Særpræg af nyeste Kultur. Saavel i Haven som oppe i „Graven" paastodes af mange, at de havde mødt Peter Pommerering, naar Solen var nede. Mærkeligt nok, at jeg aldrig blev betagen af Frygt ved at høre paa de mange Gengangerhistorier, der var et yndet Thema

i saa godt som alle Samfundslag. Man ikke alene talte, nej! man troede fuldt og fast paa Helhesten, Gravsoen og Kirkelammet, endvidere paa Knægt Robert. For alt dette interesserede jeg mig højligt, og jeg var navnlig optaget af at høre om, hvor de færdedes, og spejdede altid efter at faa noget at se paa de opgivne Steder, hvilket selvfølgelig ikke lykkedes, men bange var jeg egentlig ikke.

Jeg tror, det skrev sig dels fra Tante Lovises Refleksioner over Livet og dels fra Faders Forsikringer om, at man behøvede ikke at være bange for døde Mennesker, langt mere for de levende.

Jeg har forøvrigt aldrig glemt min Rædsel en Eftermiddag. Moder syslede oppe i sine saakaldte Haver og havde sendt mig ned for at hente en Kurv, da jeg, paa Tilbagevejen, der hvor Gangen var snævrest, blev stanset af Vinhandleren, der greb fat i mig og forlangte, at jeg skulde give ham et Kys. Jeg, der gik i mit tiende Aar, slog ham med Kurven i Ansigtet, rev mig løs og satte af Sted, medens han sendte en ilde lydende, højt skraldende Latter efter mig og Moder, jeg havde kaldt til ved mine Raab. Han var bekendt for at være en ond Mand, brutal mod sin stakkels Kone, og rimeligt var det, at da han kort efter tog Livet af sig, og man fandt ham hængende nede i en af sine Vinkældere, følte jeg mig roligere, end hvad Tilfældet havde været efter mit Møde med ham.

Ud imod Gaden, tæt op til den Ejendom, vi beboede, laa et enetages, smalt Hus med Spidsgavl, bygget paa udgravede, ældgamle Hvælvinger, som bares af tykke Murpiller, og som aabenbart var Levninger af et Kloster. Disse var saa svære, at Mellemrummene, som fremkom mellem hver Pille, dannede et lille Kammer, maaske Celler i Munkenes Tid.

Dagslyset faldt ind igennem smaa Vinduer, som sad saa højt oppe i Væggen, at de akkurat var synlige lige over Jordoverfladen. I denne dybe Kælder var et Rugbrødsbageri med Udsalg, og her boede ogsaa den venlige, gamle Bager og hans Hustru. Aldrig saa snart havde vi Børn faaet en Søsling eller to, før vi var dernede for at købe Pebernødder, lavede af den Rugbrødsdejg, som var tilovers, naar Dejgtruget blev skrabet; men til Dejgen var altid sat alskens Krydderier og meget Sukker. Disse Pebernødder smagte os Børn fortræffeligt, og vi havde ingenlunde Men af at spise dem. Hele Kælderen var gennemtrængt af Duften af varmt Brød, og om Sommeren, naar den eneste Dør, som lukkede for den stejle

Trappe op til Gaden, stod aaben, sporedes Lugten langt ned ad Gaden.

Ved at gaa opad paa de faa, murede Trappetrin paa Siden af dette gamle, lave Hus kom man ud paa den med Grus belagte Plads uden om St. Nicolai Kirke, hvor min Broder og jeg fik Lov til at lege med Naboens Børn, hvilket vandt stort Bifald hos de omboende Smaaborgere og andre Næringsdrivende, thi intet Sted herskede der et større Kastevæsen end i Flensborg.

Skraaede man over Pladsen — i hvis Grus der her og der fandtes Mennesketænder, som vi Børn samlede og lagde til Bunke ved et Hjørne af Kirken — kom man ad denne Vej hurtigere ud paa „Südermarkt", hvor, som sagt, Madam Dølls Hotel laa, — end om man gik langs med Gaden, der indsnævrede sig stærkt paa denne Strækning.

Fortsættelsen af Gaden til venstre for Trappen bestod kun af lave spidsgavlede Huse, hvis Bagsider vendte ud mod Kirkepladsen, medens Husene paa den modsatte Side af selve Gaden var langt anseeligere og næsten alle tilhørte Købmandsstanden. Disse sidste Huses Haver strakte sig ud til „Hofenden"[1]) med stærkt Fald ned til Fjorden.

Jeg følte mig ofte saare fremmed mellem alle de nye Mennesker og mellem alle de nye Omgivelser; her var det nemlig ikke som i København, hvor man ikke plejede at slippe mig af Syne; en saadan Paapasselighed kunde ikke overholdes her; dertil kom, at jeg endnu ikke forstod, endsige kunde tale Tysk. Derimod viste det sig snart, at der Intet var til Hinder for Konversationen med den Del af Befolkningen, som talte Plattysk; det gik f. Eks. udmærket med Søfolkene, og Fader tog mig derfor ofte med ned til Havnen.

At sætte mig i Skole kunde der fra Begyndelsen ikke være Tale om, men jeg kom sammen med min Broder Sigvald[2]) til at læse med en gammel afskediget Præst, som talte baade Dansk og Tysk. Hans Undervisning var dog ikke oplivende; jeg mindes, at vi altid var ved at falde i Søvn. Til Musiklærer fik jeg den forhenværende Organist, Rieffel, hvis Datter Amalie var en anerkendt

---

[1]) En langs med Fjorden liggende Spaseregang, paa hvis modsatte Side „St. Jørgens By" og „Ballasthavn" laa.

[2]) Født 1834.

Pianistinde. Jeg lærte forbavsende hurtigt at spille og vilde efter Alles Mening kunne have bragt det til noget mere end almindeligt, saafremt min Undervisning var bleven drevet paa anden Maade. Da jeg skød op som en Humleranke og var bleg af Udseende, ansaas nemlig Friluftslivet for at være langt gavnligere for mig, end altid at sidde og spille Øvelser.

Det hændte imidlertid ikke sjældent, naar Fader tog mig med sig paa Rejse, at jeg da blev opfordret til at spille, vistnok fordi man troede at glæde ham derved. Strængt opdraget til al mulig Hensynstagen til Ældres Ønsker, satte jeg mig da lydig, om end ikke med Lyst, til Klaveret, hvoraf Følgen blev, at man ofte i min Nærværelse omtalte mig som et lille Vidunder, uden at dette gjorde synderligt Indtryk paa mig. Men der levede i Flensborg en Dr. med. Levistam[1]), en intelligent og højtbegavet musikalsk Jøde, som snart tog hele Pippet fra mig ved i min Nærværelse at erklære, at det aldrig blev til noget med min Musik, fordi man fra Begyndelsen af havde tilladt mig at sjuske.

Følgen blev, at nu var jeg ikke at formaa til at spille for Nogen, og da Fader gav mig Medhold, nøjedes jeg med, naar jeg var ene, at spille efter Gehør eller ogsaa at fordybe mig i mine egne Fantasier, hvilket selvfølgelig ikke bidrog til at forbedre min Musik.

Faders Embedsstilling medførte, at han flere Gange om Aaret maatte foretage undertiden højst besværlige Inspektionsrejser paa Grund af Vind- og Vejrforholdene. Allerede i 1839 havde Faders indtrængende Forestillinger om Tilstandene i Hertugdømmet bragt Kammerherre Lowzow, Direktør for Generaltoldkammer- og Commercekollegiet, til sammen med ham i Juli s. A. at foretage en 14 Dages Inspektionsrejse langs Østkysten. I Juli 1840 anmeldte Lowzow selv sit Komme og beordrede Fader til at give Møde i Kiel for at træffe sammen med ham og derfra rejse til Nordstrand, Føhr og Sylt, overhovedet langs Vestkysten. Jeg husker disse to Begivenheder saa godt, fordi Fader begge Gange tog mig med, men satte mig af hos Oberstløjtnant v. Oertz, der var Toldinspektør i Slesvig.

Oberstløjtnanten var en gammel barnløs Enkemand, hvis Hus styredes af en ligesaa gammel Husholderske, til hvis Varetægt jeg

[1]) Gik i 1858 til Rusland som Militærlæge.

blev betroet om Natten, og hos hvem der altid siden mit første Besøg henstod en Seng opredt, saafremt Fader skulde komme til Slesvig og have mig med. Men Sigvald, hvem Fader ogsaa en Gang tog med, blev dog hurtigt den gamle Mands særlige Yndling. Dette Hjem gjorde et forunderligt Indtryk paa mig, idet kun Oberstløjtnantens Værelse, Spisestue og Soveværelse var i Brug, hvorimod der i de øvrige Værelser herskede en Dødens Stilhed. Her stod alle Møblerne beklædte med snehvide Overtræk, ogsaa Lysekroner og Lampetter var indhyllede. Saaledes havde det været, siden Husets unge Frue døde for Aar tilbage.

Dog skete det en Gang til Ære for Moder, at Alt straalede i fordums Glans. Jeg husker tydeligt, at Værelsernes ejendommelige Udstyr i Empirestil virkede højst betagende. Der var ingen Fremmede til Stede andre end vi, og den gamle Mand, hvis Personlighed passede saa godt i Rammen, førte Moder til Bords. Han havde mig paa sin anden Side, medens Fader sad lige over for ham. Bordet bugnede af kostbart, vaabenprydet Krystal- og Sølvservice. Inde i Dagligstuen, i Salen og i den afdøde Frues Boudoir var de svære Silkegardiner, som ellers var gemte, hængte for Vinduerne og trukne sammen. Vokslysene i de store Lysekroner, i de forforgyldte Girandoler og Spejllampetter var tændte, og hen over de paa Væggen ophængte Familjeportrætter og sirlige Landskaber, der plejede at vende Bagsiden udad, lyste Kærternes Skær. En udstrakt Blomsterhave, der stadig vedligeholdtes i samme Stil, som da Husets hedengangne Frue levede, laa bag ved Huset.

Hvor staar hine vidunderlige Aftener paa Flensborg Fjord ikke lyslevende for mig. Fader, der var passioneret Fisker, sejlede ud med Moder, Tante Caroline og mig, medens Drengene som oftest blev hjemme, fordi de skulde tidligt i Seng. Ikke sjældent var der flere af Faders og Moders nærmeste Omgangsvenner med og blandt disse to Døtre af Lombardsforvalter[1]) Bærentzen, hvoraf den ældste Elisa var i Besiddelse af en ren og fuldttonende Mezzo Sopran. Hun var lidt forvokset, hvad man dog ikke lagde Mærke til, naar hun sad ned, og ingen Sinde tænkte over, saa snart man saa paa hendes karakteristiske Ansigt med de mørke Øjne og det kloge Blik.

Naar Fiskeredskaberne om Aftenen var lagte til Side i vor Baad, og Solen ude i Vest anstrængte sig for sidste Gang at sende en

---

[1]) Assistentshusforvalter.

Glød over Fjordens Vandspejl, afbrødes Stilheden ofte ved Sang, og Moders klare lyse Sopran smeltede da smukt sammen med Elisas skønne Stemme.

Aldrig har Tiden kunnet udslette Erindringen om disse Sejlture paa Flensborg Fjord; endog i dette Øjeblik toner Matrossangen i mit Øre:

„Auf Matrosen, die Anker gelichtet,
Die Segel gespannt, den Kompas gerichtet!
Liebchen Ade! Scheiden thut weh,
Morgen geht's in die wogende See.“ [1])

Det var saa højtidsfuldt, naar Theodor Körners[2]): „Gebet während der Schlacht“ blev sungen:

„Vater ich rufe Dich,
Brüllend umwölkt mich der Dampf der Geschütze,
Sprühend umzucken mich rasselnde Blitze;
Lenker der Schlachten, ich rufe Dich,
Vater Du! führe mich.“

Jeg kunde vedblive at nævne et Utal af tyske Folkesange og Romancer og ikke mindst vore egne danske Nationalsange, som blev sungne paa disse Sejlture.

Flensborg Fjord bugter sig, som man ved, i en Længde af fire Mil, inden den naar Østersøen; da den paa begge Sider er omgivet af Højder med skønne, vekslende Landskaber, til hvilke det var langt lettere at naa ad Søvejen, havde det altid ligget nær, at Flensborgs Indvaanere og særlig den Del, som fra Ungdommen af havde været vant til at „pløje de salte Vover“, stadigt saa vidt muligt om Aftenen foretog Ro- eller Sejlture. Man gik ikke ud over denne Sport og lidt Fiskefangst; derfor var det at fordrive Tiden med Sang noget Nyt. Vor Baad var ogsaa af den Grund næsten altid omkreset af en Mængde Baade, hvis Ombordværende tavse lyttede til Sangen. Selv inde paa Strandbredden og ombord paa de for Anker liggende Skibe samlede der sig Tilhørere. Det Ejendommelige for Flensborg By, denne gamle Handelsstad, var Sondringen mellem de forskellige Stænder, hvad der ogsaa havde ført til, at Enhver holdt sig inden for sin egen Kres. Særligt i

[1]) Gerhard, 1818.
[2]) Theodor Körner død 1813.

Handelsstanden herskede en ret betydelig Selvfølelse, der nødigt taalte noget fremmed Element imellem sig, endsige Indblanden i sine egne, gamle Rettigheder.

En Aften, da et større Selskab var ombord i vort Fartøj — en Baad, som tilhørte Toldvæsenet — var den elskværdige og yndefulde Kammerherreinde Holstein, den i sin Tid som Sangerinde bekendte Ida Wolf, blandt de Ombordværende. Det var alligevel, som om noget af de gamle Skranker den Aften faldt, thi pludselig steg et Utal af Raketter mod Himlen inde fra „Hofenden", den aflukkede Spaseregang langs med Fjorden fra Plankemai og indtil Skibsbroen. Men dertil var kun Adgang pr. Baad fra Skibsbroen, og Vedkommende maatte da være i Besiddelse af den Nøgle, som kunde aabne Laagen ved den lille Bro, hvor Baadene skulde lægge til. Denne Nøgle passede ogsaa til Havelaagerne, der vendte ud til Spaseregangen; men gik man den Vej, maatte man i Reglen først fra Gaden gaa gennem Dilen i Huset og videre gennem den respektive Gaard og Have. At være i Besiddelse af en saadan Nøgle ansaas for en særlig Begunstigelse, hvorfor Overtoldinspektøren og Familje havde faaet en saadan tilsendt. „Hofenden" var nemlig nærmest en Spaseregang for Byens vise Fædre og fineste Købmænd med Familie, der mødtes her, naar Lysene var i Færd med at tændes i den lige over for liggende østlige Del af Byen, kaldet St. Jørgens By, hvor Flensborgs mange Skibskaptajner og øvrige Skipperstand havde opslaaet deres Standkvarter. — Ingen af dem tænkte den Gang, at det skulde komme dertil, at et andet Flag end den røde Dug med det hvide Kors skulde komme til at vaje over Byen.

Den omtalte Hyldest fra „Hofenden" skrev sig altsaa fra Byens Købmandsaristokrati og skyldtes vel nærmest Sangens Almagt.

Jeg har som ældre tænkt mig, at dette maaske dog kunde betragtes som et første Skridt, der banede Vej for Faders saa hurtigt stigende Popularitet hos Byens Matadorer som og hos hans Undergivne. Man var særlig i Flensborg fra Begyndelsen af yderst mistænksom lige over for den danske Regering og de Mænd, der var bleven sendte til Slesvig for at udføre de paatænkte Reformer. —

Allerede i København var min Undervisning bleven paabegyndt af en teologisk Kandidat Engel og blev nu fortsat i Flensborg af den før omtalte Pastor emer., en højst kolerisk Personlighed. Han var Enkemand, og en Datter, der var temmelig til Aars, styrede

hans Hus. Hans Kvalifikationer til at undervise mig og min Broder Sigvald i Begyndelsesgrundene var vist nok uomtvistelige, men han var dog ikke mere saa klar i sin Tankegang, at han magtede at bygge Bro mellem sine mere gammel-pædagogiske Betragtninger og vore, særlig mine, ofte for tidligt udviklede Ideer, hvorfor han vel ogsaa mente at burde slaa dem ned i passende Forhold til min Alder. Jeg tror nok, at Opgaven meget ofte forekom ham at være et uoverkommeligt Arbejde, og at han altid mistænkte Fader for at være hans Modstander, hvilket var absolut forkert. Fader blandede sig aldrig i Præstens Undervisningsmetode, endsige at han spurgte om noget, men Hemmeligheden var, at den gamle Mand længst havde sat alt overstyr, hvad der kunde hidføre en Forstaaelse ham og mig imellem.

Jeg husker saa tydeligt, at han en Formiddag, efter at han Dagen i Forvejen havde doceret Treenighedslæren for mig og blandt andet havde forklaret den omtrent saalydende: „At hver den, som tror paa Gud Fader og paa Guds Søn, hos ham er den Hellig Aand i Kødet baaren“, sagde: „Kom nu her og forklar mig, hvad du og jeg saa tror paa“.

„Jeg tror paa Gud Fader og paa Guds Søn, og saa har jeg ikke Brug for den Hellig Aand«.

„Hvad for noget, hvad er det, du staar og siger“?

„At vi ikke har Brug for den Hellig Aand“.

„Bist du blöde[1])“? Han talte altid Tysk, naar han blev ilter — „hast du keinen Gebrauch für den Heiligen Geist“?

„Nej, jeg har ikke“.

Han greb mig i Armen og ruskede mig.

„Tænk dig om, førend du svarer, hører du“.

„De har jo selv sagt, at naar vi tror paa Gud Fader og Guds Søn, saa har man den „Hellig Aand“ inden i sig“, svarede jeg fornærmet.

Han bed sig i Læben og fikserede mig skarpt.

„Gaa hen og stil dig i Krogen der“, og han pegede med sin lange, knoklede Finger paa Skammekrogen, hvor Broder Sigvald ofte maatte sidde og skrive sine Tal om igen; „jeg vil ikke se dit Ansigt, før du kan forstaa, at man skal tænke, før man svarer. Er der nogen, der trænger til den „Hellig Aand“, saa er det sandelig dig“. —

---

[1]) fjollet.

Da jeg den paafølgende Dag, efter at vor Pige havde afleveret mig til hans Datter — Broder Sigvald var syg — af denne blev skubbet ind ad Døren til Faderens Studereværelse med den just ikke smigrende Bemærkning: „Hier ist das unartige Gör“ [1]), vinkede Præsten af mig. Jeg lystrede og stillede mig op foran ham. „Hvad sagde saa din Fader“? spurgte han.

„Fader“? spurgte jeg, „han sagde intet“.

„Du lyver, vil du bilde mig ind, at han ingen Ting har sagt“? og han saa paa mig med et gnistrende Blik. Jeg fòr tilbage, han greb mig i Armen og holdt mig fast.

„Du er en slem lille Pige, det vil gaa dig ilde hele dit Liv, hvis du ikke vogter din Tunge“.

„Hvad har jeg sagt“?

„Hvad du har sagt, du Belials Datter“. Jeg havde ikke Begreb om, hvem Belial var, men raabte „nej, nej, min Fader hedder Andreas“.

„Aa Snak“, tordnede han, „du taler med to Tunger“.

„Jeg har jo kun en“, oplyste jeg og rakte den ud, ikke for at være uartig, men for dog at forsvare mig mod den Anklage.

„Aa“, stønnede han, „hvilken Forhaanelse, Barn, Barn, hvilken Uartighed“, og saa slap han min Arm, idet han kastede sig tilbage i Stolen.

Ikke saa snart følte jeg mig fri, før jeg fòr ud ad Døren, snappede min Hat og løb ned ad Trappen. Desuagtet var jeg saa vel disciplineret, at da jeg hørte den gamle Mand kalde paa mig, stansede jeg uvilkaarligt og var lige ved at adlyde ham; men saa kom der noget op i mig, som gjorde, at jeg stormede ud af Porten og løb ud paa Gaden. Næsten i samme Øjeblik opdagede jeg Fader, som kom gaaende med Kammerjunker Warnstedt.

„Men hvad betyder dette“? spurgte Fader og stansede.

„Aa, Far, det er Præsten, hans Øjne, — jeg er saa bange.“

„Hans Øjne?“ spurgte Fader, „hvad er der i Vejen med dem?“

„De ser saa onde ud, og han siger, du hedder Belial“. Fader satte mig min Hat paa Hovedet, sagde Farvel til Kammerjunkeren og fulgte mig hjem uden nærmere Forklaring.

---

[1]) Pigebarn.

Fra den Dag af var det forbi med Præstens Undervisning, der foreløbig blev overdraget til en yngre Mand paa Faders Kontor, som hed Gylche.

Senere hen kom jeg i Skole hos to bekendte Institutbestyrerinder, Frøknerne Wolff.

Jeg har gentagne Gange hørt dem beklage, at min Skolegang saa ofte blev afbrudt, som det hed sig af Hensyn til min legemlige Udvikling. Thi selv om jeg ikke kunde kaldes svag, voksede jeg som sagt meget stærkt, hvorfor ogsaa Mormoder, da hun i Sommeren 1840 kom i Besøg sammen med sin yngste Datter Emma, gav det Raad at give mig en Slags Spændetrøje paa for at tvinge mig til at holde mig rank; dette Raad blev ogsaa fulgt. Men selv om der kunde tvistes om, hvor vidt Fader havde Ret eller ej med Hensyn til sin Opfattelse af, hvorledes han ønskede min Opdragelse ledet, saa var han fremfor mange Fædre særlig skikket til selv at have en begrundet Mening om Spørgsmaalet i saa Henseende. Han havde som alt sagt fra sin tidligste Ungdom af været en meget søgt Lærer, undervist unge Piger og Damer i Tegning, fremmede Sprog osv. Selv Metropolitanskolens Rektor, Dr. phil. Professor Nissen, vedblev at staa i venskabeligt Forhold til Fader, der af og til under Sygdomsforfald havde vikarieret paa Skolen. Derimod havde han stadigt undervist i det von Westenske Institut. Hans varme Interesse for Ungdommens, særlig den kvindelige Ungdoms, sunde Udvikling, var vel ogsaa bleven udviklet derved, at han fra 1830 og lige til sin Afrejse fra København beklædte Pladsen som Bogholder og Kasserer ved det til Minde om Kronprins Frederik og hans Gemalindes Formæling, den 31. Juli 1790, oprettede søsterlige Velgørenheds-Selskab, der som bekendt endnu underholder en Skole for trængende Embeds- og Bestillingsmænds Døtre. Jeg husker saa tydeligt, at en Kres af Bestyrelsens Damer, deriblandt Fru Dunzfeldt, Fru de Coninck og Fru Frølich, der hørte til Spidserne af det daværende københavnske Handels-Aristokratis Damer, nogle Dage før Afrejsen til Flensborg kom hjem en Formiddag og overrakte Fader et Guldur til Tak for hans betydelige og opofrende Arbejde til Fremme for Skolens Tarv.

I min Søster Gyrithe Scotts Hjem i Dublin opbevares den Dag i Dag den smukke Sølvtepotte med Inskription, som Fader og Moder i 1831 modtog som Bryllupsgave fra det søsterlige Velgørenheds-Selskabs samlede Bestyrelse.

Fader betragtede sine Kundskaber som tilstrækkelige til, at han selv turde paatage sig at bibringe mig den Viden, som han ansaa for tilraadelig for mit Vedkommende, uden at han dog ønskede at berøve mig Paavirkningen af den Disciplin, som Skolegang udvikler.

Der laa imidlertid endnu noget mere til Grund for, at min Skolegang saa ofte blev afbrudt. Sagen var, at Moder havde faaet den Ide, at Faders Embedsrejser ikke altid var ganske farefri hverken tilvands eller tillands. Da Fader mærkede dette, tog han mig ogsaa af den Grund med sig, idet han mente, at saadant maatte kunne tjene Moder til Beroligelse, fordi hun maatte kunne forudsætte, at han af Hensyn til mig vilde være meget forsigtig med, hvad han udsatte sig for. Det var nu virkelig saa, at selv om Befolkningen gennemgaaende maatte antages at være den danske Konge tro, saa var der imellem dem saa mange uafhængige Naturer, der ikke mente at være solidarisk forpligtede over for Absolutismens Embedsmænd, hvor det gjaldt Bekæmpelse af deres gamle og tildels indbildte Rettigheder. Der behøvedes af den Grund kun en eneste yderligt gaaende Foranstaltning fra den Mands Side, som af Regeringen var bleven befuldmægtiget til at tage strenge Forholdsregler mod det langs Vestkysten af Naturforholdene særligt begunstigede Smugleri, for at faa Baunerne tændte og Budstikken til at løbe. Mange foruden de stoute Frisere, der var vante til at betragte sig selv som et Folkefærd hærdet og frigjort ved stadig Kamp mod Havets Overgreb og Elementernes Magt, ansaa overhovedet Smugleri som en Bedrift, hvis Tilladelighed stemmede overens med deres Overbevisning om det kristelig Tilladelige i at ernære sig af Vraggods.

En Dag kom Fader hjem fra Rejse medbringende en ualmindelig smuk og stor New Foundlandshund, som han, om jeg ikke husker fejl, havde faaet af Pastor Krogh-Meyer i Ulkebøl paa Als. Den blev kaldt „Lulu“ og havde straks sluttet sig til Fader; den fulgte med ham, hvor han gik og stod, hvilket ogsaa var Giverens Hensigt. En Gang, da Fader skulde til Tønder og søværts videre fra Højer, havde han med velberaad Hu ladet Hunden blive hjemme; men skønt forsvarligt lænket sled den sig løs og løb bagefter. Da Hunden kom ansættende, var Krydsfartøjet allerede langt ude, men den sprang i Vandet og vedblev svømmende at følge bagefter, indtil den halvt druknet blev halet indenbords.

Jeg, som sad ved Siden af Fader, kan endnu tydeligt se den hele Begivenhed for mig og det anklagende Udtryk, der laa i Hundens Øjne, medens den ugenert rystede sin vaade, tykke Pels i min umiddelbare Nærhed, idet den saa stift paa Fader.

Saa hændtes det en Aften, hvor Fader var hjemme, at han, efter at have beordret „Lulu“ til at lægge sig paa sin Plads inde i hans Værelse, gik ind til Aftensbordet; næsten i samme Øjeblik kom Pigen og meldte, at en fremmed Herre ønskede at hilse paa „Overtoldinspektøren“. Fader rejste sig straks, men kom hurtigt tilbage medbringende den Fremmede, der var ligbleg og rystede af Skræk. Skønt jeg kunde nævne denne Mands Navn, vil jeg dog lade det forblive derved, at jeg siger om ham, at han var en af Hertugen af Augustenborgs og Prinsen af Noers værste Agitatorer, hvilket han beviste ved Oprørets Udbrud 1848. Fader vidste allerede den Gang god Besked med hans Færden, og det gottede Fader derfor, at denne lumske Slesvigholstener, hvem han ikke kunde demaskere, og som uden al Tvivl har villet benytte Lejligheden til at se, hvad der laa paa Faders Arbejdsbord, ikke havde lagt Mærke til Hundens Nærværelse. Efter hans Forklaring havde den pludseligt rejst sig, var faret ind paa ham og havde sat sine Forpoter paa hans Skuldre og med fraadende Gab tvunget ham til at blive staaende midt i Værelset. Saaledes fandt Fader Situationen, da han aabnede Døren og med megen Besvær fik det rasende Dyr til at slippe sit Bytte, hvorefter han forbarmede sig over Staklen og tog ham med ind til Aftensmaaltidet.

Faders Embedsstilling, hans mangesidige Dannelse, livlige Temperament og aldrig svigtende Energi gav ham ofte en betydelig Overlegenhed, som de Fleste — i alt Fald naar han var sammen med dem — bøjede sig for. Hans Kritik kunde i paakommende Tilfælde være lige saa træffende som skarp smældende, men samtidigt kunde han være saa uendelig hjælpsom og god, dèr hvor Andre svigtede de Paagældende. Denne hans — maaske mest tiltrækkende — Egenskab kom imidlertid ikke saa sjældent til at gaa ud over ham selv og hans Egne. Jeg mener nærmest, at om han vidste, at det var sidst paa Maaneden, og der var Ebbe saavel i hans egen som i Moders Husholdningskasse, kunde han f. Eks. ikke nænne at sige nej til en Laansøger, om hvem det vidstes, at Vedkommende sad værre i det end han selv. Hvor ofte havde han ikke haft Lejlighed til selv at gøre den Erfaring, hvor svært

det kan falde at komme frem i Livet for den, der bliver stillet paa en fremragende Post uden at være i Besiddelse af Formue.

Fader havde en udmærket Støtte i sin sonore Stemmeklang og i sin som Regel sprudlende Dialekt, der gjorde ham saa vel skikket til Folke- og Festtaler, naar Lejlighed dertil gaves. Jeg tror ikke, at min datterlige Kærlighed spiller mig et Puds, naar jeg siger, at han — om han ikke saa ofte selv havde været plaget af uforskyldte og tilfældigt sammenstødende økonomiske Vanskeligheder — hyppigt vilde have været selvskreven til at udrette mangen Gærning, som han paa Grund af sin klare Forstand og Menneskekundskab holdt sig borte fra, thi han følte varmt og ærligt og ærede sit Folk og sin Samtids bedste Mænd, hvem han satte Pris paa at færdes mellem, hvad enten de var hans Modstandere eller ej. For ham gjaldt hverken Rang eller Stand, thi frisindet og fremsynet var han ofte i en forbavsende Grad, hvilket jeg ingensinde har hørt blive benægtet, medens han levede eller da han var død.

Hvor tydeligt mindes jeg ikke hans yngste Søster Caroline. Ære være den utrættelige Stræben, hvormed hun hjalp min Moder, og den trofaste Kærlighed, hvormed hun omfattede min Fader, en Kærlighed, der ikke alene kom ham, men selvfølgelig ogsaa Moder saavel som os Børn til Gode. Jeg ser hende endnu for mig, rank og velvoksen, med et lidt aflangt Ansigt og regelmæssige Træk, et smukt, stort Haar, velformede hvide, men lidt store Hænder, der aldrig var ledige; om ikke paa anden Maade beskæftigede, saa ved at strikke Strømper til Drengene, som ikke hørte til dem, der holdt sig rolige paa Stedet.

Saa længe Tante Caroline stod Moder bi med Husets Ledelse, kendte Fader kun lidet til daglige Pengesorger, thi Moder havde ikke lært at have Overblik over Hjemmets Økonomi. Mormoder har selv fortalt mig, at naar Pengene i Morfaders Husholdning var forbrugte, henvendte hun sig til Bogholderen inde paa Kontoret og forlangte, hvad hun mente at have Brug for, hvilken Sum saa blev bogført under en særlig Rubrik. For Moders Vedkommende stilledes der desuden større Krav til hendes aandelige Kræfter paa Grund af, at der altid kom mange Visitter. Ikke saa ganske faa af de mest fremtrædende Mænd og Politikere undlod ikke at opsøge Fader, selv om de kun paa Gennemrejse passerede Flensborg, og ikke saa sjældent faldt det ganske af sig selv, at de hos os i Hjemmet nød Datidens vidtrækkende Gæstfrihed.

Jeg husker, hvor ofte det hændtes, at et Bud fra Fader hæsblæsende meldte Ankomsten af en eller anden notabel Tilrejsende, og jeg erindrer Travlheden for at kunne byde den uventede Gæst mere end „Vælling og opvarmet Kød“. Faders Mangel paa Omtanke i saa Retning var aldeles forbløffende. Da han aldrig hørte en utaalmodig Ytring eller saa en træt Mine, kan man ikke forundre sig over, at han fandt det ganske i sin Orden.

Kong Frederik den Sjette døde den 3. December 1839. Fader tog sig sin gamle Konges Død meget nær. Han fortalte os Børn, hvorledes han kort før sin Afrejse til Flensborg blev tilsagt til Audiens hos Kongen, der klappede ham paa Skulderen og sagde: „Ja, ja, du har et godt Lov paa dig, min Søn, se nu ogsaa, at du faar noget udrettet derovre, og husk paa, at det altid vil glæde din Konge at høre, at det gaar dig vel, og at du gør din Pligt“.

Og saaledes som det skete hele Landet over, skete det ogsaa i Flensborg. Alle Festligheder indstilledes, al Musik ophørte, endog Orgelspil.

Ikke alene Embedsmændenes men ogsaa hele Borgerstandens Hustruer og Døtre klædte sig i Sorg, og jeg kan huske, at vor Fiskerkone kom med sin i Form af en Mandshat udstyrede Hovedbedækning bunden med et sort Baand under Hagen.

Imidlertid er der et Billede, som staar i Sammenhæng med Frederik den Sjettes Død, som jeg ikke kan komme til Klarhed over og paa den anden Side heller ikke kan komme bort fra, fordi jeg tror, at jeg husker rigtigt.

Det var en Aften henad Kl. 8, antager jeg, thi Drengene var bragte til Sengs, hvorimod jeg altid fik Lov til at blive oppe, til Fader kom hjem. Han kom ogsaa, men da han traadte ind i Dagligstuen, havde hans Ansigt et saa alvorligt og bekymret Udtryk, at Moder ilede hen til ham og forskrækket spurgte: „Er du syg“?

„Nej, men nu er Kongen død“.

„Hvoraf ved du det?“

„Hertugen er kommen, han sidder nede i sin Vogn, medens nye Heste bliver spændte for; der har vi ham allerede“.

Vi løb hen til Vinduet, trak Rullegardinet til Side og saa ned paa Gaden. I det samme sprængte en Rytter forbi, svingende en tændt Fakkel, og bag efter ham en lukket Vogn, forspændt med fire Heste, der satte af Sted i fuldt Firspring.

„Naar er Kongen død?“ spurgte Moder.

„Formodentlig i Aftes“, svarede Fader.

„Hvor skulde Hertugen hen?“

„Naturligvis til Noer, til Broderen. Nu er Søsteren jo Dronning“.

Sammen med dette Minde forekommer det mig at have set Hertugen og Prinsen komme gennem Flensborg vistnok Lille Juleaften 1839.

Faders Mening var, at det slesvig-holstenske Oprørs Udbrud allerede forberedtes, da Frederik den Sjette døde, og at Hertugen og Prinsen kun tilsyneladende forholdt sig rolige, men i Virkeligheden allerede havde sikret sig et fast Rygstød hos Ridderskabet, og det Venskab, de hyklede for Christian den Ottende, var et vel udtænkt Komediespil, hvilket de var nødte til, saafremt de ad Aare skulde haabe at se deres ærgærrige Planer kronede med Held[1]).

Efter A. D. Jørgensen[2]) henvendte Prinsen af Noer sig allerede den 20. Decbr. 1839 til Kongen med Anmodning om at blive Statholder i Hertugdømmerne, en Stilling han dog først opnaaede 1842, da den hidtilværende Statholder, Landgrev Frederik af Hessen, Frederik den Sjettes Svoger, der siden 1836 havde beklædt Posten, tog sin Afsked.

Den Gang, Frederik den Sjette døde, havde Folk i Almindelighed ingen Grund til at mistænke Dronning Caroline Amalies Brødre for at være Forrædere, medens derimod de Mænd, der var inde i Forholdene, og da navnlig de højere danske Embedsmænd i Slesvig, ikke havde nogen Tillid til de to Brødre og især ikke til Prinsen af Noer.

Den Aften, jeg ovenfor har omtalt, den 3. December, forlod Fader pludselig Stuen og gik over paa sit Værelse. Lidt efter sagde Moder: „Gaa ind til Fader og bed ham komme og spise til Aften, det er ogsaa paa Tiden, at du kommer i Seng“.

Jeg gik, men Fader, der sad og skrev, svarede: „du maa ikke tale til mig, sæt dig, hvor du plejer“.

---

[1]) Ved Krigens Udbrud 1848 overværede jeg en Samtale, hvori jeg hørte Fader pointere, at Frederik den Sjettes Død var kendt lige saa tidligt paa Augustenborg som i Kjøbenhavn, og dette kom af, at man i Kongens Omgivelser var sikker paa, at han vilde dø i Løbet af Natten, hvorfor man roligt kunde afsende Stafet. Hvorfra Fader vidste dette, véd jeg ikke.

[2]) Sønderjydske Aarbøger 1895.

Han mente ved Siden af sit Skrivebord. Men Fader vedblev at skrive og skrive, indtil Gaasefjederens ensformige Kradsen paa Papiret var lige ved at bringe mig til at falde i Søvn, da Døren i det Samme gik op, og Tante Karoline traadte over Tærsklen.

„Men, Andreas, hvor bliver du af!“

„Forstyr mig ikke! Naar jeg er færdig, kommer Elfride og jeg“.

„Hvem skriver du til“? spurgte hun og bøjede sig hen over Fader.

„Det vedkommer jo ikke dig, men for Resten skriver jeg til Adler!“ [1])

„Vær dog forsigtig“! udbrød hun paa sin rolige Maade. —

Jeg har ofte senere hørt Fader beklage, at mange af Embedsstanden lod sig forlokke til at etablere en alt for venskabelig Tilnærmelse til Købmandsstanden og andre Velhavere og saaledes glemte, hvor farligt det er at omgaas med Mennesker, der har tilstrækkeligt paa Kistebunden og endog lidt mere, naar man selv maa nøjes med begrænsede Forhold. Det havde i Aaringer været Skik, at Embedsmænd rundt om i Slesvig paa den Vis kom i Lommen paa de velhavende Købmænd og derved ikke kom til at staa frit overfor dem i Embedsanliggender.

Den 22. Maj 1840 fejrede Christian den Ottende og Dronning Caroline Amalie i Stilhed deres Sølvbryllup ude paa Sorgenfri, og den 28. Juni kronedes begge i Roskilde Domkirke. Det var med velberaad Hu, at Kongen valgte just den Dato, som var den samme, paa hvilken Caroline Amalie var født, idet han ønskede derved i videste Udstrækning at give Bevis paa, hvor meget han elskede hende og ansaa det for sin ridderlige Pligt at hæve hende saa højt som muligt i den almindelige Bevidsthed, hun, der ved sin Personlighed og hele Optræden stod som den skarpeste Modsætning til hans fraskilte Gemalindes uheldige Ejendommeligheder. Bag al sin Hensynstagen skjulte Christian den Ottende ogsaa det Haab, at Dronningens Brødre, Hertugen af Augustenborg og Prinsen af Noer, skulde tænke sig Muligheden af ved Hjælp af hendes Indflydelse paa lempeligste Maade at faa Foden inden Døre og i alt Fald ikke aabenlyst agitere mod Regeringen, saa længe indtil Tiden kom, hvor Arvespørgsmaalets Afgørelse ikke kunde opsættes. Jeg har ofte, saavel som Barn som senere, overværet Samtaler

[1]) En Ven af Kongen og senere hans Kabinetssekretær.

mellem virkelig kloge og begavede Mænd disse Emner vedrørende, og husker godt, hvad der blev sagt om disse Forhold. Det er let forstaaeligt, at man ikke tog Notits af min Nærværelse, idet man formodentlig antog, at Samtaler af den Art ikke kunde interessere et Barn paa otte Aar. Da jeg én Gang for alle havde Tilladelse til at sætte mig til Rette under Faders Skrivebord, glemte man muligvis min Nærværelse eller troede, at jeg sad og sov. Ingen vidste, at Fader, der var en passioneret Skakspiller, ofte havde moret sig med at forklare mig Spillets Teori med stor matematisk Nøjagtighed, og saa meget var der dog bleven hængende, at jeg forstod den Betydning, der laa i „Gardez la reine“.

Den almindelige Dom var langtfra altid Kongen gunstig trods Alt, hvad han gjorde for at blive populær. Da Frederik den Sjette døde, skrinlagdes hos Befolkningen Respekten for „Kongen af Guds Naade“; det viste sig i alt Fald for Hertugdømmernes Vedkommende derved, at man straks efter Christian den Ottendes Tronbestigelse søgte efter Mennesket, der skjulte sig under Purpuret, uagtet Majestæten var langt mere formfuldendt og smidig i sin Optræden end sin Forgænger. For øvrigt havde Fader fra det Øjeblik, Christian den Ottende besteg Tronen, ofte Besvær med at forhindre, at Toldetaten i Slesvig kompletteredes med Folk, som Kongen af forskellige Grunde havde tilsagt sin Bevaagenhed. Ikke desto mindre udnævnte Kongen i Anledning af sin Kroning Fader til Justitsraad, en Titel, som den Gang stod højt i Kurs.

Var det som sagt Kongens Mening at vinde Tid, for saa i det belejlige Øjeblik at vove Forsøget og give sit Folk og sit Land en friere Forfatning til Grundlag for en Enighed, han mente vilde blive til Held for Kongeriget som og for Hertugdømmerne, saa véd vi Alle, at saa vidt naaede han ikke. Her kom Manden med Slæden ham i Vejen.

Kongen viste fra Begyndelsen af Fader en stadig og tilsyneladende urokkelig Bevaagenhed og lod ham ofte, naar han gæstede Hertugdømmerne, kalde til sig eller ledsage sig paa Rejser. Dette maa vel have været Anledningen til, at der kom en Ordning i Stand med Hensyn til den Uniform, som det blev betydet Fader at bære til Galla og til daglig Brug; begge var de ikke saa lidt afvigende fra de i Toldetaten hidtil reglementerede[1]).

[1]) Da Fader i August 1844 udnævntes til 3dje Toldinspektør i København, blev der ham tillagt den Rettighed at bibeholde Benyttelsen af den Uniformering,

Aaret 1841 bragte os Alle en Sorg i Anledning af, at der viste sig en Frier til Tante Karoline. Det var Chefen for det Holsten-Lauenburgske Toldkontor i København, Kammerraad Jørgen Kühl, en født Holstener. Han var en Brodersøn af Toldforvalter Kühl paa Føhr, men ogsaa Nevø af Jørgen Rohwer i Holtoft, valgt Medlem af Provinsialstænderne for Holsten. Paa Rejse for at aflægge sine Slægtninge Besøg kom han ogsaa til Flensborg; her saa han Tante og blev straks forelsket i hende, der modtog hans Frieri. Da Kammerraad Kühl, der var Ungkarl, ønskede, at hans tilkommende Hustru skulde være med til at købe det Udstyr, som han, der var en velhavende Mand, fastholdt selv at ville anskaffe, maatte Tante rejse en 14 Dages Tid til København. Da det ikke ansaas for passende, at hun rejste alene med sin Forlovede, blev Sigvald og jeg medgivne hende som Æresvagt. Vi boede alle tre i Vimmelskaftet hos Tante og Onkel, men vi Børn havde ikke megen Fornøjelse af denne korte Rejse og var veltilfredse, da vi atter kom hjem. Brylluppet fejredes i Flensborg den 22. September.

Til en af mine frydefuldeste Erindringer fra Flensborg hører, at jeg af og til, endog flere Dage i Træk, fik Lov til at komme i Besøg ude paa Holdnæs hos den dèr til Toldkontrollør udnævnte Kaptajn-Løjtnant Schmidt, der paa Grund af Reduktionen var traadt ud af Marinen.

Jeg holdt meget af Fru Schmidt, hvis kærlige Omsorg for mig ikke stod tilbage for den, hun viste sit eneste Barn, en Datter, der hed Christiane[1]) og var nogle Aar ældre end jeg. Saa længe vi boede i Flensborg, kom jeg stadig af og til i Besøg hos Schmidts, i hvis Hus der kom mange Gæster og iblandt disse ikke faa af Kaptajn-Løjtnantens forhenværende Kammerater, der var udkommanderede som Chefer paa de respektive Krydsfartøjer, stationerede saavel paa Øst- som paa Vestkysten, Kaptajnløjtnant Muxoll ved Aabenraa, Premierløjtnant Magnus Suenson — en ældre Broder til Onkel Otto — ved Sønderborg. Jeg husker i Forbindelse hermed Kaptajn Vahrendorf, der var Overlods og boede i Flensborg, Major Lund, der var Formand for Kanalopsynskommissionen og boede i

---

der tilkom ham som Overtoldinspektør for Hertugdømmet Slesvig; en Tilladelse, der gav Anledning til forskellige smaa Chikanerier fra hans Kollegers Side, særlig fra Etatsraad Blans, der var ansat som 1ste Toldinspektør.

[1]) Hun blev gift med den som Politiker bekendte Godsejer Oldenburg.

Rendsborg, ligeledes Premierløjtnanterne Normann og Böcker. Førstnævnte var stationeret ved Tønningen, sidstnævnte ved Tønder.

Alle de her nævnte Mænd kom ogsaa hjemme i Flensborg, men var dog ikke saa hyppige Gæster hos os som hos Schmidts. Det hørte til et af mine og Christianes Foretagender, saasnart det rygtedes, at der laa et Orlogsfartøj ude paa Fjorden, ved Solnedgang at lytte efter Vagtskuddet, thi saa varede det ikke længe, før vi saa en Baad nærme sig, hvis Befalingsmand altid var oplagt til en L'hombre.

Selve Holdnæs ligger, som bekendt, paa en Pynt, hvis stejle Banker paa begge Sider falder brat ned mod Fjorden[1]). Bagved Kontrollørboligen, modsat den Side, hvor Indgangen til Huset laa, strakte Haven sig skraanende nedad og havde en Laage, som førte ud til Stranden. Lidt udenfor Laagen og til venstre midt oppe paa Banken knejsede et prægtigt gammelt Bøgetræ, som i Aarhundreder havde tjent de forbisejlende Skibe til „Vartegn"[2]).

Lige saa længe Træet havde staaet paa sin Plads, lige saa længe havde ogsaa Bølgerne, naar de af Storm og stigende Vande førtes højt op paa Land, begaaet den Vold al tage med tilbage ud paa Dybet saa meget som muligt af det magre Jordsmon, der dækkede Træets Rødder. Trods dette stod Træet endnu urokket paa Pletten, kun Rødderne kom enkeltvis til Syne dybest nede i den Indskæring, som Vandet havde dannet, uden derfor som sagt at kunne underminere helt. Paa begge Sider af Indskæringen dannede Brinken en Platform, bedækket med Græs, mellem hvis korte Straa hist og her en Gaaseurt stak Hovedet frem. Omkring en af Træets tykkeste Grene var slynget et forsvarligt Toug, saaledes at det hang frit ud over Indskæringen; ved Hjælp af dette Toug kunde man, blot man holdt sig godt fast med Hænderne og tog Tilløb enten fra den ene eller fra den anden Side, svinge sig frem og tilbage, saa langt endog, at man svajede ud over Vandet, blot man satte fra med behørig Kraft.

Denne Sport at svæve frem og tilbage for at ligne de Maager, der lydløst løb i Strandkanten eller boltrede sig ud over Vandet, kunde Christiane og jeg drive i Timevis, selv om Vejret lod meget tilbage at ønske, thi det generede os ikke at se Bøl-

---

[1]) Saaledes var Forholdene i alt Fald 1841—44.

[2]) Paa Højtysk: Kennzeichen.

gerne jage forbi pyntede med Skumkrans paa Toppen. Blev vi endelig trætte, fordi Solen skinnede varmt, lagde vi os til Hvile neden for, paa det tørre hvide Sand. Til Tider tillod et eller andet Fartøj, fra hvis Dæk man havde moret sig over os, sig i Forbigaaende at kippe med Flaget, hvilket altid i høj Grad irriterede Christiane, fordi hun fandt, det var næsvist.

Det hændtes ikke sjældent, at vi under Hvilen nede paa Sandet hjalp hinanden med at digte Æventyr og lade modige Mænd og stolte Kvinder udføre de vidunderligste Bedrifter. Der var særligt et, som vi kaldte for „Ridder Hummerklo og Jomfru Søstjærne“, der rørte os dybt, og hvis Indhold vi varierede i det uendelige. Det var altid Havet, der satte vor Fantasi i Bevægelse, og dette stod i Samklang med vor barnlige Beundring af alle dem, der pløjede dets salte Vover, fra Arilds Tid de Danskes Vej til Magt og Ære. Soldaterstanden beærede vi i den Anledning ikke med nogen speciel Opmærksomhed.

Det var derfor nærmest de smukke Heste, der faldt mig i Øjnene, og ikke den straalende Udstyrelse af Frederiksgarden, som bestod af Eliten af Flensborgs Købmandsstand, der vakte min Opmærksomhed, naar de drog forbi f. Eks. i Anledning af St. Nikolajs Skyttegilde. Jeg mindes Moders Forskrækkelse, da jeg opstillet ved et aabent Vindu foran et Par Købmandsfruer, der var indbudne for at se Garden ride forbi, foragteligt udbrød: „Nej, véd du hvad, Moder, ingen af Garden duer til at blive Sømand“!

„Tys, tal ikke om noget, du ikke forstaar dig paa“, svarede Moder strengt, men da hun siden efter fortalte Fader sin Befippelse, lo han og mente, at slig Bemærkning kunde ikke tages fortrydeligt op af noget fornuftigt Menneske.

Blandt Minder fra Flensborg dukker ogsaa Erindringen om at have set de to unge Prinser, Julius og Johan af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg, undertiden komme ridende gennem Byen fra og til Glücksborg, ledsagede af en Rideknægt. De unge Mænd, der altid var civil paaklædte, sad ranke, men ganske anderledes selvbevidste paa de prægtige Dyr, de red, end de nys omtalte borgerlige Ryttere. Forud for den lille Kavalkades Kommen til Syne hørte man altid de vel dresserede Hestes taktfaste Hovslag og fik derfor Tid til at se ud af Vinduet, inden Rytterne var forbi; det forsømtes sjældent af Nogen, da Synet altid gjorde et behageligt Indtryk paa Alle, hvilket langtfra var Tilfældet, naar Hertugen af

Augustenborg og Prinsen af Noer for af Sted til Vogns gennem Byens Hovedgade.

Stolende paa sin udmærkede Konstitution havde Fader lige fra Begyndelsen af gjort sig til Regel at foretage sine Inspektionsrejser paa Tider, hvor man antagelig ikke ventede hans Komme — altsaa uden Hensynstagen til Aarstid, Vind, Vejr, Dag eller Nat. Saadant var man ikke vant til, idet Generalkrigskommissær Michaelsen forud med største Nøjagtighed altid indsendte Beretning om sin Rejserute. Desværre var der nok saavel af yngre som ældre Embedsmænd ansatte rundt om i Kollegierne, som altid var villige til at rapportere, hvad der forefaldt eller kunde forventes at ville ske. Jeg har i Anledning af den Trafik, Fader fulgte, en særlig stormfuld Nat maattet pløje Vesterhavets Bølger liggende paa Bunden af Fartøjet tildækket med en tyk Pjækkert, medens Fader selv sad til Rors. Stor Betydning til Sikkerhed for, at Regeringens Anordninger blev tagne til Følge, havde det, at Kammerherre F. v. Lowzow, saa længe han beklædte Posten som Chef for Generaltoldkammeret, stadigt efter at han første Gang i Sommeren 1838 og 1839 sammen med Fader havde berejst Slesvig, hvert Aar gjorde sig til Regel at tilskrive Fader, om han vilde lægge en Rejseplan, for da i Enighed med ham at berejse Hertugdømmet, skiftevis langs Øst- og Vestkysten i Løbet af en 14 Dages Tid. Da Bluhme blev hans Eftermand, fulgte denne hans i saa Henseende givne Eksempel.

I hvor megen Hensynstagen der absolut vistes Fader fra hans Overordnedes Side, tror jeg intet i den Grad rørte ham som den aldrig svigtende Interesse og Godhed, Kammerherre Lowzow altid viste ham; med næsten sønlig Pietet modtog Fader hans Breve og har ogsaa opbevaret ikke saa faa af disse.

Et særdeles venskabeligt Forhold bestod der ligeledes mellem Etatsraad Preusser[1]) og Fader. Det skrev sig fra den Tid, da Fader arbejdede under ham, der var Kommitteret for det slesvigske Toldfag.

Ikke stort bevendt var det derimod efter Faders Mening med det Venskab, som Etatsraad Francke, saavel privat som officielt, til Tider søgte at give ham Beviser paa. Som Departementschef for Hertugdømmernes Told- og Kanalvæsen var han saa godt inde

---

[1]) Preusser var født 1799, død 1885.

i Forholdene, at han med Lethed kunde forudsige, hvad der vilde ske, og lægge sine Planer i Overensstemmelse dermed. I Forening hermed aflagde han hyppigt Privatbesøg i Hertugdømmerne f. Eks. i Kiel osv. Jeg glemmer aldrig den første Gang, han kom og gjorde Visit hos os, og den store Veltalenhed, han da udfoldede. I hvorvel jeg kun var ni Aar og ikke kendte Faders Mistillid til denne Mands Vederhæftighed, fattede jeg straks Antipati imod ham. Jeg kunde ikke lide det usikre, svævende og dog undersøgende Blik, hvormed han iagttog Faders vekslende Minespil, naar han i Samtalens Løb ikke kunde undgaa at maatte besvare de ham direkte stillede Spørgsmaal af mere eller mindre indgaaende Art. At Fader ikke tog fejl, naar han allerede den Gang nærmest betragtede Etatsraad Francke som en ham personlig alt andet end venligsindet Mand, viste sig ogsaa stadigt, thi det var ham og ingen anden, der ret ofte i det skjulte søgte at hindre Faders Bestræbelser for at bringe Regeringens og Slesvigs kulturel-sociale Interesser ind paa et Fællesspor, der kunde føre til at frembringe et bedre Sammenhold. Hvorvidt hans Fremgangsmaade observeredes af Andre, er vanskeligt at sige, men igennem flere af de private Breve fra Kammerherre Lowzow snor der sig en rød Traad, som nok kunde tyde paa, at i alt Fald han ikke var blind i saa Henseende. Saavel i Jan. 1841 som og i April 1842 minder han f. Eks. Fader om — i hvorvel han samtidigt meget stærkt betoner Værdien af de Efterretninger og Svarskrivelser, Kollegiet modtager fra det slesvigske Overtoldinspektorat — dog endelig snarest at afgive de endnu resterende, da en Forsømmelse i den Retning let kunde volde Fader ufortjente Ubehageligheder. „Ingen bedre end selve Kollegiet“, skriver Lowzow iblandt andet, „vidste, hvor besværligt det kunde vise sig og hvor lang Tid det kunde tage at faa Oplysning om de foreliggende Spørgsmaal, fordi der af forskellige Aarsager ofte savnedes det dertil fornødne Materiale.“ „Paa den anden Side var det jo ogsaa Kollegiets Pligt“, tilføjer han, „at vaage over Sagernes Fremme, hvorfor under de givne Forhold en mindre god Vilje, der var klog nok til i Øjeblikket at præsentere sig som Principrytter kunde gøre Skade“.

Det var just en saadan Rolle, som Etatsraad Francke ubestrideligt i en Række af Aar havde spillet, indtil han som bekendt offentlig 1848 selv stillede sig i Gabestokken. Han kendte Fader godt nok og havde ikke forgæves studeret ham, saa han vidste, at Faders

Begrænsning laa deri, at for ham gjaldt, naar Øjeblikket var der, ingen Gaaen paa Akkord, ingen Hensynstagen til Følgerne for sin egen Person, endsige Fordel, kun Hensynstagen til Statens sande Tarv. Fader var derfor ualmindelig ømtaalig, naar man stadig holdt ham i Aande ved Henvisning til hans Pligters Krav.

Etatsraad Franckes Blik paa sine Pligter og Statens Tarv gik imidlertid i en anden Retning. Ham plagede Begæret efter Indflydelse og Magt udover det Tilladeliges Grænser. Inderst inde om ikke hadede saa chikanerede han enhver, om hvem det kunde tænkes, at han i det givne Øjeblik, hvor det gjaldt om en bevislig Sandhedshaandhævelse, kunde forventes uopholdeligt at ville „kalde Vagten“ ud. Det er derfor ofte sørgeligt belærende at læse mange af de private Breve og officielle Skrivelser, Fader har efterladt sig fra den Gang, han i 1838 ansattes som Overtoldinspektør for Hertugdømmet Slesvig, og indtil 1844, hvor han kaldtes fra dette Embede til selve Kongeriget; — ligesaa sørgeligt som det er at læse i de fra Hertugen af Augustenborg, hans Broder, Prinsen af Noer, og Konsorter forefundne skamløse Breve.

Aldrig lykkedes det dog Francke, saa længe Fader var Embedsmand i Hertugdømmet, at faa ham Kaarden slaaet af Haanden, om Fader end undertiden maatte sænke sit Vaaben lige overfor Francke, der var hans Overordnede og tilmed ubestrideligt en dygtig Embedsmand.

Det skete nærmest paa Foranstaltning fra Kongens Side, at der blev tilstaaet Fader en lukket Vogn til Brug paa sine Embedsrejser. Det var en halvlukket Chaise, og der var Plads til tre Personer inden i.

En silde Aften, hvor Fader havde tilbudt Kongens Rejsestaldmester, Kammerherre v. Bardenfleth, en Plads i Vognen, vækkedes jeg, der sad mellem ham og Fader, ved dens voldsomme Slingren hid og dig. Jeg saa Fader hastigt skyde Vinduet til Side, rive Forlæderet op og springe ud, i samme Øjeblik fulgte Staldmesteren, der tog mig i sine Arme, bagefter. Kusken, der var bleven slynget ned af Bukken, kom hinkende til Syne, og det lykkedes de tre Mænd i Forening at faa de stejlende og prustende Heste til at staa. Vi befandt os paa Landevejen midt i Kobbermølleskoven, hvor den var tættest, men trods det knugende Mørke, dèr herskede, da Vognlygterne var gaaede ud, opdagedes det hurtigt, at der

tværs over Vejen var lagt en tyk Træstamme. Da denne ved forenede Kræfter var bleven slæbt til Side, og Kusken sad paa Bukken, steg Fader ind i Vognen og kom til Syne med en Pistol i Haanden.

„Hvad vil De med den“? spurgte Kammerherren.

„Jeg vil nok se, hvad det er, som pusler hist henne mellem Træerne“.

„Vist ikke, lad være dermed, Hr. Justitsraad, det er jo slet ingen Nytte til; se, hvor forskrækket Deres lille Datter ser ud“.

„Jeg? Kom Fader“, udbrød jeg og stillede mig op paa den anden Side af ham, „du skal slet ikke være bange, jeg gaar med dig“.

„Ja, ja. Men foreløbig vil jeg dog se, hvad dette fører til“, svarede Fader og affyrede Pistolen ud mellem Skovens Træer. Da Skuddet var faldet, hørtes ikke en Lyd, og efter at have lyttet lidt, satte vi os alle paa Plads igen og naaede snart Flensborg.

Det laa ikke langt tilbage i Tiden, hvor løse Eksistenser søgte Tilflugt i Kobbermølleskoven og endog havde drevet det saa vidt, at de inde i Tykningen havde indrettet sig en Hule i Jorden, hvor de skjulte sig, efter at have overfaldet og plyndret Vejfarende. Den nys fortalte Begivenhed maa være bleven bragt videre, thi 1845 mødte Moder og jeg paa Langelinje Kongen, der var steget ud af sin Ekvipage for at tage sig Motion. Han stansede, da han genkendte Moder, og udbrød henvendt til hende: „Naa, der har vi altsaa den kække, unge Pige, der vilde forfølge Røverne i Kobbermølleskoven, jeg kan se, hun er godt paa Vej til at blive en voksen Dame“.

Sagen var, at jeg vedblivende var mere høj og ranglet end de fleste i 13. og 14. Aars Alderen.

Det havde ofte været Fader til Besvær, at han, i Følge Kongens udtrykkelige Ønske, blev beskikket som Lavværge for Oberstinde Philippa von Schwartz født Ryan, efter at hendes Mand, en Ven af Kongen, paa Grund af uhelbredelig Melankoli var bragt til Daareanstalten ved Slesvig. Det tog Fader megen Tid, inden han fik bragt Orden i det Embedsregnskab, som Schwartz havde ført i sin Egenskab af Postmester i Flensborg. Fader kom ogsaa i den Anledning i særlig livlig Korrespondance med Kongens Kabinetssekretær Adler. Oberstløjtnant von Schwartz var for øvrigt en Søn af kgl. Skuespiller Schwartz.

Som bekendt aabnedes Jernbanen mellem Kiel og Altona i 1844, men allerede i Begyndelsen af 1840 havde Fader i Følge en

direkte Opfordring fra flere af Flensborg Bys mest indflydelsesrige Mænd og med Generaltoldkammerets Billigelse maattet paatage sig at undersøge og om muligt at afstikke en Jernbanelinje, der skulde gaa fra Rendsborg over Slesvig til Flensborg. Om han end i flere Henseender manglede Kendskab til et saadant Arbejdes Udførelse, maatte meget af dette falde tilbage paa ham, fordi det stod i Forbindelse med de allerede udførte og paatænkte nye Toldreformer.

Under dette Arbejde paadrog han sig en slem Gigtfeber, der fængslede ham til Sygelejet i længere Tid, og hvis Følger han aldrig helt forvandt.

Under Faders lange Sygeleje gik det mere og mere op for ham, hvor forkert det var, at man ikke i Danmark havde Mænd specielt uddannede til at kunne tage det op med Tyskerne og Englænderne, naar det gjaldt Anlæg af Jernbaner, især da disses Betydning for vort lille Lands Udvikling i Tidens Fylde vilde bidrage til, at det i materiel Henseende kunde opnaa at komme til at staa paa Højde med de store Lande.

Han lovede sig derfor, at saa snart hans ældste Søn, Sigvald, født 1834, blev gammel nok, skulde han uddannes til Civilingeniør i Jernbanefaget. I 1853, 19 Aar gammel, blev han ogsaa sendt til England og anbragt i Lære hos det verdensberømte Firma Scott Russel; senere hen blev han første Assistent hos Mr. Winther og var med til at bygge Broen ved Rochester. I 1859, da Sir Morton Peto fik Koncessionsbevilling til at bygge den jydske Bane fra Aarhus over Langaa til Randers og Viborg, var det min Broder, der som Sektionsingeniør byggede Stykket fra Hinnerup til Randers, saaledes bl. a. Broen over Gudenaaen ved Langaa, der som bekendt 1864 sprængtes i Luften af Tyskerne. Senere byggede han Stykket fra Tirsbæk til Hovedgaard.

Karakteristisk for Etatsraad Franckes Vedkommende og for Faders Forhold til Jernbanesagen i Slesvig er nedenstaaende private Brev, som Francke har tilskrevet Fader den 13. April 1841:

„Recht angenehm ist es mir gewesen, dass Eu. Wohlgeboren dem Collegie einige Druckbogen des Programs für die Flensburger-Husum Eisenbahn zugestellt haben, deren Fortsetzung wir wohl erwarten können. Auch freut es mich einzelne der restierenden Berichte erstattet zu sehen, und ver-

traue ich Ihre Zusage wegen baldiger Nachfolge der Uebrigen. Empfehlen möchte ich Ihnen indessen, dem Herrn Kammerherren v. Lowzow, der auf meine Bitte in Januar d. J. wegen der Rückstände an Sie geschrieben hat, und dem es nicht angenehm afficiert hat ohne alle Erwiederung geblieben zu sein, den Empfang seines Briefes mit denjenigen Bemerkungen wozu Sie sich mit der Rücksicht auf diese gewählten mildere Form veranlasst finden möchten anzuzeigen.

Ganz ergebenst

Francke."

Fader havde selvfølgeligt kun indsendt disse Tryksager til Vejledning for Kollegiet, idet Kampen mellem de forskellige politiske Interesser allerede paa dette Tidspunkt var i fuld Gang.

At Francke, lige siden Fader i 1838 forlod København, ogsaa ved Hjælp af Kammerraad Jørgen Kühl, Chef for det Holsten-Lauenborgske Toldfag, søgte at se Fader efter i Sømmene, fremgaar af de hyppige Breve, som Kühl, der i 1841, som alt fortalt, blev gift med Faders yngste Søster, Karoline, har tilskrevet Fader.

I næsten alle Brevene findes Franckes Navn nævnt, som oftest i Anledning af et godt Raad, en Begæring eller Forespørgsel. Det fremgaar af Brevene, at Fader ikke har besvaret disse Breve, men at Moder ved at korrespondere med Tante Karoline ret ofte har taget Stødet af for ham. Det vilde vistnok have været Francke en Tilfredsstillelse, hvis han havde kunnet bevise, at Overtoldinspektøren gav sig god Tid til at føre privat Korrespondance i Stedet for at udfærdige Indberetninger.

Uden Hensynstagen til hvor megen Tid og Besvær de forudgaaende Undersøgelser af Jernbaneforholdene havde kostet Fader at udføre, og som tilmed var foretagne i Overensstemmelse med Generaltoldkammerets Ønske og Tarv, lod Francke i sin Egenskab af Departementschef for 2den Sektion Fader den 4. Marts 1841 yderligere paaminde om hurtigst muligt at indsende sine resterende Indberetninger. Da Fader var paa Rejse og først den 12. var i Stand til ved et direkte Svar tii Generaltoldkammeret at anerkende den modtagne Røffel, har dette Svar uden Tvivl paavirket Francke til atter den 20. og den 30, Marts som og den 8. Juni at gentage sin Begæring,

Det er sandsynligt, at det kgl. Generaltoldkammer- og Commerce-

kollegium har følt sig lidt betænkelig ved Sagernes Stilling, hvilket ogsaa Fader følte sig overtydet om var uundgaaeligt.

Først den 31. December 1841 rykkede Kollegiet sin Departementschef til Undsætning og meddelte Fader, at saafremt han ikke inden 4 Maaneder fra Dato indsendte de resterende Beretninger, vilde han blive idømt en Mulkt af 16 Rdl., der vilde blive at indeholde i hans Gage. Samtidig gør Kollegiet ham opmærksom paa, at han med Hensyn til sine Indberetninger har at holde sig til Bestemmeisen i Forordningen af 24. Juli 1801, § 32, men undlader selvfølgeligt at berøre, at denne Forordning længst burde have undergaaet en Revision, der stod i passende Samklang med den i 1839 indførte forandrede Toldlovgivning, denne forandrede Toldlovgivning, som Prinsen af Noer omtaler saalydende i et af ham den 16. Febr. 1838 til Broderen skrevet Brev:

„Det er løben mig omkring i Hovedet, hvad man kunde foretage sig for saa meget som muligt at vanskeliggøre den forbandede Toldforordning, hvis Indførelse til 1. April har forskrækket mig saa gyseligt".

Da Fader trods sin gode Vilje dog ikke saa sig i Stand til at efterkomme Kollegiets Tilkendegivelse, idømtes han ganske rigtig 16 Rdl. i Mulkt, hvilken Straf han selvfølgelig ikke tog sig nær.

Den 7. Juli 1842 indsendte han nedenstaaende underdanigste Ansøgning:

„In einer von den Ständerdeputierten Agent Jensen, den bisherigen Ständerdeputierten Altermager zu Sankt Marien N. Holst und den Kaufleuten P. Petersen Schmidt und Nicolai Petersen jun. hierselbst berufene am gestrigen Tage abgehaltenen Versammlung hiesiger Bürger und Einwohner, in welcher beschlossen wurde Sr. Majestät dem Könige die Wünsche der hiesigen Bürger und Einwohner hinsichtlig der Einrichtung einer wissenschaftlicher Realschule, durch eine Deputation alleruntertänigst vorzutragen, bin ich durch Stimmenwahl der Versammlung erwählt worden in Verein mit dem Pastor Peters und dem jetzigen Deputierten Altermann Josias Danielsen diese Deputation zu bilden.

In dieser Veranlassung erlaube ich mir einem höchstpreislichen Collegio die Bitte vorzutragen, dass mir von 13. bis zum 25. diesen Monat ein Reiseurlaub erteilt werden möge".

Da han forud var overbevist om, at man tilskyndet af Francke vilde nægte ham den forlangte Permission, kom det ham ganske uventet, at Kollegiet den 10. Juni viste ham den Hensynstagen først at tilskrive ham, at man ikke uden nøjere Overvejelse kunde tilstaa ham Permission, men at han kunde snarest mulig forvente afgørende Svar. Dette kom ogsaa den 11. Juni i Form af et Afslag, hvori bemærkedes, at da Fader af Helbredshensyn i den sidste Tid havde maattet afholde sig fra at udføre sine Embedsrejser og de dermed forbundne Indberetninger, vilde man tjenstlig anmode ham om at trække sig tilbage fra det paa ham faldne Valg.

„Sagt med andre Ord“, bemærkede Fader, „det ønskes ikke, at jeg for Tiden giver mig af med andet, end hvad der paahviler mig i Embeds Medfør. Heldigvis er det ikke mig, der skal retlede vor Politik.“

Hvor afholdt han var, gav sig paa en ret karakteristisk Maade tilkende den 6. Maj 1842, 2den Dagen efter, at Hamborg var kommen i Brand. For at berolige Moder, der ledsaget af sin Jomfru var gaaet ud for at se Skæret fra Flammerne genspejle sig paa Nattehimlen, havde Fader, der paany havde haft en Mindelse om sin Sygdom, givet hende det Løfte, forinden hun gik, at han nok skulde blive hjemme. Da hun blev lidt længe borte, kunde han alligevel ikke holde det ud, men bad mig hjælpe sig sin Uniform paa og gaa med ham. Aftenen var mørk og sval. Urolig bølgede en Mængde Mennesker fra alle Samfundslag Gaden frem og tilbage. Mange af dem havde Handelsforbindelser med den gamle Hansastad og var derfor opskræmte og yderlig spændte paa at faa noget at vide om, hvordan det stod sig til. Næppe opdagedes Fader, før flere og flere flokkedes om ham, indstændigt bedende ham vel betænke, hvor syg han nylig havde været, og hvor fejlt det var, at han nu udsatte sig for Natteluften. Fader protesterede og gjorde nogle spøgefulde Bemærkninger, som indbragte ham et begejstret Leve, hvorefter han maatte overgive sig og i Triumf lade sig ledsage hjem. Moder modtog os grædende udenfor vort Hus, men glemte snart sin Forskrækkelse, da Fader, der havde opfordret sine Ledsagere til at komme ind, bad hende sørge for Glas og for Resten af Mælkepunschen, som han selv havde tilberedt ved Juletid.

„Meine Herren“, udbrød han, „wir, die hier beisammen sind, wir sind alle Mitglieder der ‚Alten Garde‘, trinken wir darum ge-

trost mit einander ein Glas zur Ehren des Königs von Thule, von Lejre und von Dänemark. Das Getränk hier nennen wir bei uns auf Seeland ‚Roskildevand'; es bringt Jedem, der das Herz im Büsen und nicht in der Hose trägt, Glück und Segen. Meine Herren! Der König lebe! er lebe hoch und nochmals hoch!! — und nun meine Herren, wie ich" — og Fader satte sit tømte Glas saa haardt ned paa Bordet, at det sprang i Stykker. — Ikke en af de mindst 20 Tilstedeværende fortrak en Mine, men fulgte opildnede det givne Eksempel. Den eneste, der ikke var fuldt saa begejstret, var Moder, da hun opdagede, hvor mange Glas der var gaaet med i Løbet. „Den gamle Garde" var i hine Dage en fælles Betegnelse for alle loyale og tro Flensborgere.

Jeg er mest tilbøjelig til at tro, at det var Fader selv, der havde foranlediget, at Tante Lovise sidst i Juli 1842 sendte sin Søn Thorvald, der nu var cand. phil., til Flensborg for at hente mig til København. Vi sejlede med Dampskibet „Dania", der siden 1829 havde været i Fart mellem Flensborg og København.

Selvfølgelig blev Besøgene paa Frederiksberg, Rundetaarn, i Kongens Have og Stalde osv. paany optagne under mit Besøg i København. Kun en eneste Gang aflagde Tante Lovise Visit med mig hos Tante Karoline Kühl, der boede omme i Vingaardsstræde, hvem hun mistænkte for at være en arg Slesvig-Holstener. Mormoder og hendes Datter Emma var ovre i Jylland. Trods al min Kærlighed til dem alle i Vimmelskaftet længtes jeg stærkt mod Slutningen af mit Besøg tilbage til Flensborg. Mit Rejseliv med Fader, Overværelse af de politiske Samtaler saavel hjemme som ude mellem Fader og de mange højt begavede Mænd tilfredsstillede og opflammede i langt højere Grad min Fædrelandskærlighed end det patriotiske Følelsesliv, der gav sig Udslag under de Samtaler, jeg tilfældigvis kom til at høre i København. Indenfor den Kres, der kom i Vimmelskaftet, var Synet paa Forholdene i Hertugdømmerne ogsaa tamt, ensidigt og ofte urigtigt. Samtalerne ligefrem kedede mig, og jeg sad i Reglen som paa Naale for at faa Lov til at kramme ud med min barnlige Visdom, hvilket heldigvis ikke blev Tilfældet, thi i saa Fald er jeg overbevist om, at ikke alene Fader, men ogsaa Moder ved given Lejlighed vilde have faaet en streng Medfart i Anledning af min Opdragelse. Særlig Onkel Alfred, som altid led af en svag Mave, var meget uheldig, syntes jeg, naar han paa sin som oftest pirrelige Maade diskuterede

Politik og politisk Videnskab, idet han da altid beraabte sig paa sin militære Løbebane som Kaptajn og Adjutant ved Københavns borgerlige Artilleri.

Efter Bestemmelsen fulgte Thorvald mig i Slutningen af August pr. Dampskib tilbage til Flensborg. Han blev hos os i nogle Dage; men saa snart han var rejst, blev min Skoleundervisning igen optaget for Alvor og fortsattes uafbrudt til Jul med Undtagelse af, at Fader midt i September tog mig med til Pløen. Han havde fra sidst i Juli og til Slutningen af August gentagne Gange været kaldt til Føhr, hvor Kongen og Dronningen havde taget Ophold; men i Begyndelsen af September var de dragne til Pløen for der at fejre Kongens Fødselsdag den 18. September. Efter at jeg havde set et Fakkeltog drage forbi, kom Fader og hentede mig, der var tilhuse hos Toldforvalter, Kammerraad Outzen, for at jeg skulde se det Fyrværkeri, som skulde afbrændes foran Slottet. Fader var i fuld Galla og iført hvide Kachemirs-Benklæder med brede Guldstriber, mørkegrøn Uniformskjole broderet med Egeløv og Agern paa Kraven og paa Ærmeopslagene, trekantet Hat og Kaarde ved Siden med porte-épée.

I Slutningen af September 1843 kom Thorvald atter rejsende med Begæring, om jeg maatte faa Lov til at følge med ham tilbage og blive Vinteren over hos hans Moder. Nu skete imidlertid det mærkelige, at jeg indtrængende bad om at maatte blive hjemme. En medvirkende Aarsag til dette mit Ønske var, at der den 6. September var bleven født en lille Pige, og dermed min Længsel stillet efter at have en Søster. Efter Skik og Brug i Flensborg var ogsaa hun hjemmedøbt og blev i Daaben kaldt Gyrithe. Hun vedblev at være den yngste af os Søskende.

For at mildne lidt paa denne ret uventede Situation, at jeg nødig vilde over til København, foreslog Thorvald, at han fik Lov til at tage Arthur med. Han, der var en meget god og kærlig Dreng, blev ogsaa snart Alles Yndling, og da Foraaret kom, vilde hverken Tante eller Onkel af med ham. Med Faders Billigelse blev han derfor sat i Efterslægtens Skole. — Fader havde, som sagt før, længst dannet sig sin egen Mening om Forholdene i Hertugdømmerne; Arvespørgsmaalet og hvad der stod i Forbindelse dermed vidste han med Bestemthed pinte Kongen langt mere, end man troede. Selv om dets Løsning forhaabentlig laa langt frem i Tiden, var det en Sag, som Dronningens Brødre selvfølgelig ogsaa

stadigt havde paa deres Program klods op ad de øjeblikkelige Interesser, der uafbrudt holdt dem begge i Aande. Men alt, hvad der blot tilnærmelsesvis berørte selve Problemets Løsning, var Fader altfor klog til at give sig af med. Hvad der kunde tjene til at skærme Nordslesvig mod Overgreb fra den tyske Agitations Side interesserede ham derimod levende. Jeg erindrer fra den Tid at have set Hans Andersen Krüger, Laurits Skou, men særligt mindes jeg ofte at have hørt og set Professor Christian Flor tale saavel som forhandle med Fader. Jeg var med Fader paa Skamlingsbanken 18. Maj 1843, til Minde om Sprogreskriptet 1840, og husker ligeledes, hvor megen Opsigt det vakte, da Hjort-Lorenzen første Gang talte vort Modersmaal i Stænderforsamlingen. Fader ansaa det for sin Pligt, som en med Forholdene i Hertugdømmerne nøje kendt Mand, naar og hvor han troede det kunde gavne, aldrig at lægge Skjul paa sin Opfattelse af, at hvad der virkelig foregik, ikke laa synligt for Alle. Han vedblev paa Grund heraf stadigt at gøre opmærksom paa, at den Mængde ganske unge Embedsmænd, der var bleven ansatte i Hertugdømmerne, absolut maatte være meget forsigtige i deres Optræden lige over for den tysksindede Del af Befolkningen.

Han ivrede stærkt mod den Opfattelse, for hvilken der allerede den Gang stadigt blev slaaet til Lyd, og som gik ud paa, at der ved Sammenkaldelse af Stænderne i Flensborg maatte kunne forberedes en Mulighed for en senere Fællesforfatning for Kongeriget og Hertugdømmerne, hvilket Fader antog for en Umulighed. Han var meget forknyt, fordi han ansaa det for ubestrideligt, at den kongelige danske Regerings Fremgangsmaade virkede uheldbringende, og i Følelsen af, hvor store Ulykker der vilde komme, tænkte han sig det ofte som en Lettelse for ham selv, om han i Tide gik sin Vej, da han følte, hvor lidet han alligevel formaaede at udrette. „Gyngende Grund her og gyngende Grund der“ var altid det sørgelige Resultat, Fader kom til, naar han plaget af Mismod overvejede Situationen.

En Aften, hvor der var flere Herrer til Stede, der alle spillede L'hombre, rejste Dr. Lewestam sig, satte sig til Klaveret og sang Th. Körners: „Männer und Buben“:

Das Volk steht auf, der Sturm bricht los,
Wer legt noch die Hände feig in den Schoss?

Pfui über dich Buben hinter dem Ofen
Unter den Schranzen[1]) und unter den Zofen!
Bist doch ein ehrlos erbärmlicher Wicht,
Ein deutsches Mädchen küsst Dich nicht,
Ein deutsches Lied erfreut Dich nicht,
Und deutscher Wein erquickt Dich nicht.
Stoss mit an, Mann für Mann, wer den Flammberg[2])
schwingen kann!

„Hold nu op, Doktor, vil De høre Musik, saa lad Elfride spille „Marsch der Sensenträger“.

„Eller Poniatowskys Polonaise“, faldt Lewestam Fader i Talen.

„Har De, Hr. Justitsraad, læst Ledru-Rollins sidste Forsvarstale? De minder mig altid om ham“, vedblev han.

„Gyngende Grund, gyngende Grund“, svarede Fader lakonisk, men tilføjede: „kom nu her, i hvilken Farve skal jeg spille Solo“?

„I Ruder selvfølgelig, den er jo oplagt“.

„Nej“.

„Jo vist. Spil De kun paa mit An- og Tilsvar“.

Fader fulgte Raadet, men tabte sit Spil.

„Saadan gaar det altid“, bemærkede han og noterede sine Beter, „det vil sige, naar jeg ikke følger mit eget Hoved“.

„Javel“, gentog Doktoren og indtog atter sin Plads, „men der er dog en Fare forbunden dermed, som De selv overser, fordi De er og altid vil forblive at være Idealist“.

Han pegede hen paa Væggen, hvor der i en smal broncefarvet Ramme var ophængt et i Træsnit udført Portræt af en gammel Ditmarskerbonde, Medlem af Provinsialstænderne for Holsten; der stod intet Navn under, kun skrevet med en fast og sikker Haandskrift: „Treu dir selbst, treu deinen Freunden“.

Da Kongen i Juli 1843 kom til Aabenraa, husker jeg, at Fader, hvor meget det end var ham imod, maatte rejse derhen som Følge af, at Kongen ønskede at se ham. Han blev derved tvungen til at overvære den noksom bekendte Folkefest.

Ved Kongens Ankomst til Flensborg havde Fader sørget for at være borte paa Embedsrejser.

---

[1]) Schranzen: Snyltegæst.
[2]) Flamberg betyder Dyrendal. (Dyrendal, Rolands Sværd).

Den 18. Juli Aaret efter modtog Fader følgende officielle Skrivelse:

„Ifølge et af Hans Majestæt Kongen under 12te d. M. allernaadigst approberet Forslag betræffende en Forordning i Henseende til Kjøbenhavns Toldinspections nærværende Sammensætning, skulle vi herved tjenstlig have Hr. Justitsraaden opfordret til snarest at meddele os, om De kan attraae allerunderdanigst at constitueres som 3die Toldinspecteur i Kjøbenhavn med den for bemeldte Post bestemte Normalgage af 2,600 Rdl. aarlig".

Generaltoldkammer- og Commerce-Collegium d. 16. Juli 1844.

Bluhme. Garlieb. Francke. Sponneck.

Med Skrivelsen fulgte nedenstaaende private Brev fra Grev Sponneck:

„I Forbindelse med Collegiets Skrivelse til Hr. Justitsraaden af Dags Dato angaaende Deres Beskikkelse til Toldinspecteur i Kjøbenhavn, skal jeg tillade mig at underrette Dem om, at jeg paa en Gjennemreise kommer Løverdagen den 27. d. M. om Aftenen til Hadersleben. Kunde De — som tilfældigvis, thi Collegiets Brev til Dem maa for det Første blive en Hemmelighed — dèr møde mig, saa at vi Søndag Morgen mellem Kl. 8 og 9, da jeg igen maa forlade Hadersleben, kunde tale sammen, skal jeg nærmere mundtlig forklare mig for Hr. Justitsraaden angaaende hvad der har foranlediget Collegiet og mig i Særdeleshed til at bevirke det Dem viste saa temmelig uventede, men som jeg haaber, ikke ukjærkomne Tilbud og hvad vi, men navnlig jeg, venter mig af Dem som Toldinspecteur i Kjøbenhavn med Blom og Feddersen. Rawert og Wigelsen gaar ud af Inspectionen".

Kjøbenhavn d. 16. Juli 1844.

Med Højagtelse

Sponneck.

Velbaarne Hr. Justitsraad Overtoldinspecteur Müller i Flensborg.

I hvorvel Fader ganske var paa det rene med, hvordan det vilde komme til at gaa med Hertugdømmerne, og selv fra først af havde udtalt Ønsket om at komme bort fra sit Embede, vakte det Tilbud, som Collegiet gjorde ham, mange Betænkeligheder. Han

vidste meget vel, at saafremt det havde kunnet lade sig gøre, havde man hellere ladet 1ste Toldinspectør, Etatsraad Blom, gaa ud af Spillet sammen med Rawert og Wigelsen, og at Grunden, hvorfor dette ikke skete, var, at Kongen paa ingen Maade, i alt Fald ikke foreløbig, vilde høre Tale om et saadant Arrangement.

Johan Jakob Gram Blom var antagelig født i Norge 1784, og i Følge Kirkebogen i Oslo-Kirke, beliggende i Kristianias Fattigkvarter, konfirmeret 1797 under Navnet Johan Jakob Gram. Efter sit eget Sigende kom han i 1800 til Danmark og døjede ikke saa lidet, indtil Christian den Ottende, den Gang kendt under Navn af Prins Christian Frederik, i 1814 vendte tilbage til Danmark fra sit kortvarige Kongedømme over Norge. Da Prinsen tog Ophold i Odense som Guvernør over Fyn, henvendte Gram, der havde antaget Navnet Blom, sig til ham og bad ham hjælpe sig, — han tjente den Gang paa Herregaarden Brolykke. Prinsen tog sig ogsaa af ham, og han, der forstod at erhverve sig dennes Yndest, beklædte endog i en kort Tid, paa Grund af Vakance, Pladsen som Livtjener hos ham. Hertil egnede han sig dog ikke, hvorfor Prinsen sørgede for at faa ham anbragt i Toldetaten. I 1818 blev han end yderligere konstitueret som Medopsynsmand ved Told- og Konsumtionsvæsnet paa Langeland udenfor Rudkøbing. Her fik han hurtigt Kig paa Følgerne af det vidtdrevne Smugleri, der foregik, og hans direkte personlige Indgriben i Forholdene blev en væsentlig Aarsag til, at den allerede længst paatænkte Oprettelse af en Krydstoldetat for Kongeriget snarligt kom til Udførelse. Da hans Velynder, Prinsen, i 1831 fik Sæde i Statsraadet, sørgede han for, at Blom i 1832 blev ansat som surnumerair (overtallig) Toldinspektør i København.

Blom var i Virkeligheden en lille Mand. Hans Begrænsning laa i Mangel paa en selvstændig og kraftig Vilje, og denne Mangel syntes ham i Kødet baaret og i Klæderne skaaret. Da dette hans Særpræg altid faldt godt i Traad med en stedse redebon, til sine Tider næsten servil Imødekommenhed, tilgav og glemte man hurtigt denne hans svage Side.

Det gjorde Fader end yderligere betænkelig, da han af Grev Sponneck hørte, at det var Kongen selv, der havde faaet den Ide, at han og Blom maatte kunne arbejde sammen som gode Kolleger, hvilket Fader betvivlede. Han vidste med Bestemthed, at Blom var bleven ham alt andet end venlig sindet, efter at han havde

maattet give Blom Afslag paa et Brev, hvis Indhold gik ud paa, at Fader endelig maatte se at faa hans Søn Nikolaj, der var født 1814 og havde faret tilsøs siden 1832, i Plads enten som Medindehaver eller som Fører af et af Handelshuset Andreas Christiansens Skibe, der gik i Fart paa Ostindien. Det mærkelige var, at Blom straks i Begyndelsen af sit Brev skyndte sig med at krybe i Skjul bag sin Kollega, Etatsraad Feddersen, idet han gav ham Skyld for dets Affattelse og Afsendelse.

Det nævnte Brevs Overbringer var selve den omtalte unge Mand, der for øvrigt næste Aar ansattes som Krydstoldbetjent. Fader tog sig meget venligt af ham i de Dage, han opholdt sig i Flensborg, og gjorde ham ogsaa Rede for, hvorfor han mente ikke at kunne tage sig af ham i ovennævnte Retning; han oplyste ham end yderligere om, at naar han f. Eks. i 1839 havde efterkommet Kaptajn, Murmester Lytthans Anmodning om at hjælpe hans Søn, havde dette kunnet lade sig gøre, fordi Sønnen kom til at sejle som betalende Passager med et Skib af Andreas Christiansens, der gik til St. Croix.

Grev Sponneck trak paa Skulderen, da Fader fremkom med sine Betænkeligheder, og forsikrede ham om, at Collegiet om fornødent altid vilde gøre hans Sag til sin.

Han tilføjede, at det maatte dog være Fader behageligt at kunne slippe bort fra de for alle Parters Vedkommende lige kedelige Skærmydsler mellem ham og Etatsraad Francke, der paa sit Omraade var lige saa stivsindet som Fader paa sin Vis. Franckes sidste Bedrift havde nemlig været Afsendelsen af en, den 13. Juni 1844 dateret, officiel Skrivelse, saalydende:

„Da die hieselbst geführten Registraturen ergeben, dass eine nicht unerhebliche Anzahl der Sachen, welche dem Herrn Justitsrath und Oberzollinspector Müller zur Berichterstattung zugestellt worden, ihrerseits noch unerledigt sind, so wird Ihnen hierdurch aufgegeben, angelegentlich angewandt zu sein, diese Rückstände binnen möglichst kurzer Frist aufzuarbeiten.

Zugleich ersuche ich Sie um eine Nachricht, ob Sie sich bei einem Eisenbahnunternehmen als Mitglied eines Commites oder Ausschusses betheiligen."

Das Königl. Generalzollkammer- und Kommerz-Collegii. 2. Section.

Francke.

De politiske Rumlerier, der stadigt opagiteredes i Anledning af Jernbanespørgsmaalets Ordning, var i Færd med at tage en saadan Fart, at Jernbane-Kommissionen sad ørkesløs, fordi den ventede paa, at der skulde vise sig et antageligt Udgangspunkt til dens Arbejdes Paabegyndelse. Saaledes som Forholdene var, kunde de ikke vedblive at være, de maatte altsaa forandres; men hertil behøvedes fremfor alt Grundlæggelse af en solid finansiel Støtte, som Regeringen med fuld Føje senere hen kunde forsvare at have skænket Opmærksomhed.

„Das Central-Comité der Rendsburg-Schleswig-Flensburg Eisenbahn-Anlage“ talte ogsaa Faders Navn mellem de Mænds, som med nævnte Hensigt for Øje i Begyndelsen af Juni 1844 som Garanter havde paabegyndt et Aktieforetagende.

Da Francke kendte Sagens Sammenhæng tilbunds, var hans (den 13. Juni daterede) Skrivelse kun et Udslag af den mærkelige Dobbelthed i hans Fremgangsmaade lige over for Fader.

Jeg mindes, hvor hjærteligt Fader lo, en Gang da Franckes dramaturgiske Talent kom paa Tale, idet han fortalte, hvorledes denne en Dag, han kom og gjorde Visit, pludselig sprang op, gik hen og tog Schillers Digte, udkomne 1827, ned af Faders Boghylde, hvorefter han paabegyndte en Oplæsning af Digtet „Würde der Frauen“, skreven 1795, og hvis andet Vers lyder:

„Ewig aus der Wahrheit Schranken
Schweift des Mannes wilde Kraft;
Unstät treiben die Gedanken
Auf dem Meer der Leidenschaft.
Gierig greift er in die Ferne
Nimmer wird sein Herz gestillt;
Rastlos durch entlegne Sterne
Jagt er seines Traumes Bild“.

Da han var færdig med dette Vers, saa han i overlegen Tavshed men dog spørgende paa Fader, der forholdt sig ganske rolig, hvorefter Francke stiltiende satte Bogen paa Plads. —

Den 12. August 1844 modtog Fader sin Udnævnelse som konstitueret 3dje Toldinspektør ved Københavns Toldsted.

Hans Udnævnelse til Embedsmand i selve Kongeriget kom Moder uventet; han havde intet meddelt hende forud. Han antog det for givet, at hun med udelt Glæde vilde modtage Budskabet om, at hun atter skulde leve i København, hvor hun havde saa mange Slægtninge boende.

Det forbausede ham derfor noget, at Moder, da hun erfarede Nyheden, i den første umiddelbare Overraskelse erklærede, at hun nødigt vilde vende tilbage til København. Det var naturligt, at hendes udprægede Sans for Naturskønhed havde udviklet en dyb Kærlighed hos hende til Flensborg By og dens dejlige Omegn. Dertil kom, at den Venlighed og Imødekommenhed, hun mødte hos Enhver, yderligere havde bidraget til, at hun følte sig lykkeligere i Flensborg, end hun fra først af havde tænkt sig det muligt.

Hvad de politiske Forviklinger angik, da havde hun ladet sig nøje med at iagttage den Forsigtighed, Fader stadig paalagde hende saavel i sine Ord som i sin Optræden. Af den Grund var det nærmest gaaet hende, som det gik saa Mange i hin Tid, der ikke havde Begreb om, at der foregik noget andet mellem Kulisserne, end hvad der blev spillet for aabent Tæppe. Undertiden kunde det dog hænde, at hun fandt sig beføjet til at svare paa sin skælmske Maade, naar man gik hende for haardt paa Klingen: „Spørg min Hovmester eller min Datter, Pigebarnet er langt klogere end jeg“.

Efter forgæves ved Venners Hjælp at have prøvet pàa at finde en passende Lejlighed ovre i København, bestemte Fader sig til i de sidste Dage af August at rejse derover og selv se at faa Sagen bragt i Orden.

Imidlertid enedes Moder og Fader om, at det heldigste vilde være, om han tog Sigvald og mig med sig derover, da vi saa var saa rart af Vejen og kunde blive i Vimmelskaftet, indtil vort nye Hjem var ordnet.

For at bøde lidt paa den Sorg, det voldte mig, at jeg paa Grund af det hurtige Opbrud ikke kunde faa Lejlighed til at sige ordentligt Farvel til mine Veninder, tog Fader med mig til Holdnæs,

for at jeg dog kunde faa taget Afsked med Christiane Schmidt og hendes Moder.

Fra Holdnæs sejlede vi med et Toldfartøj til Sønderborg. Vi forblev 1½ Dag paa Als, besøgte Pastor Krogh-Meyer i Ulkebøl, Toldforvalter Etatsraad Mantheys og flere. Jeg husker saa tydeligt, at vi roede over til Sundeved og spadserede op paa Dybbøl Bakke, hvorfra vi nød den herlige Udsigt ud over Land og Strand. Fra Dybbøl kørte vi til Aabenraa, derfra til Haderslev, hvor vi besøgte Major Simesen, hvis dejlige Have prangede med utallige Efteraarsblomster og med Træer, der bugnede af halvmoden Frugt. Vi kørte til Kolding, stadig med Ekstrapost, men maatte nøjes med at betragte Slotsruinen i Afstand, da vi maatte af Sted for i rette Tid at naa Snoghøj og derfra komme over til Middelfart, hvorfra Turen gik med Diligence gennem Fyn og Siælland. Jeg var meget træt, da vi endelig naaede Hovedstaden. Jeg kan endnu se det Ansigt, Tante Lovise satte op, da vi aabnede Døren til Dagligstuen; hun havde nemlig ingen Anelse om vort Komme.

Op ad Dagen tog Fader ud for at se paa den meget omtalte Lejlighed paa 1ste Sal i Amaliegade 136, den saakaldte Wedel-Jarlbergske Gaard, der ejedes af Overlæge Rørbye. Lejligheden beboedes af en Løjtnant Mathiesen, som sammen med sin Familje laa paa Rejse til Italien. Da han havde Ret til Fremleje, kom der hurtigt Lejemaal i Stand mellem Fader og ham, især da Lejligheden kunde tiltrædes i Løbet af 14 Dage, og imod en ikke ubetydelig Moderation i Lejen indtil 1. Oktober næste Aar.

Vel tilfreds med det gode Resultat, i hvorvel Lejligheden var temmelig stor for os, rejste Fader efter 2 Dages Ophold i København, søværts tilbage til Flensborg.

Det faldt ham lettere at kunne fastsætte Terminen for sin Afrejse efter at have modtaget nedenstaaende Brev fra Generaltoldkammerets Chef, hvis Ankomst til Flensborg han havde tænkt sig Muligheden af:

Kiel den 11. Sept. 1844.

Høistærede Hr. Justitsraad.

„Deres Brev af 3. d. M. har jeg modtaget i Altona, og i Anledning af dets Indhold skrevet til Etatsraad Garlieb, som i min Fraværelse har Direktoriet. — Hvad der er muligt i den

omhandlede Anl., haaber jeg vist, at Garlieb vil søge bevirket. — Det glæder mig, at De kommer til at boe saa nær Toldboden; efter Beskrivelsen antager jeg, det er Rørbyes Gaard. Men dyr er den københavnske Husleje.

Til Deres District har jeg ikke kunnet komme i Aar, af Mangel paa Tid, hvoraf igjen har fulgt, at jeg ikke kunde forestille mig for H. M. paa Føhr. Det havde ej heller kunnet convenere Dem at reise om med mig saa kort før Deres egen Afgang. Jeg maa altsaa forbeholde mig den Fornøielse at see Sleswig, og besøge min Ven Warnstedt i Flensburg, til næste Aar. — Vil De hilse Warnstedt venskabeligt". —

Ærbødigst

Bluhme.

I Flensborg havde man, siden Visheden om Faders Afgang fra sin Embedsstilling forelaa, ikke været ledig. Det var ikke blot hans nærmeste og intimeste Venner, men mange andre og iblandt disse alle dem, som Fader saa fortræffelig havde vidst at samle til fælles Enhed og Forstaaelse af den danske Stats uangribelige Ret, der vilde bringe ham en Afskeds-Hyldest. Der var Mange i Flensborg, som var opsatte paa at medgive ham et synligt Bevis paa, hvor godt de havde forstaaet ham, hans Livssyn og de Principper, han altid havde vidst at proklamere saavel i Tale som i Gærning. Man indbød ham derfor til et Festmaaltid i Borgerforeningens Lokaler; der overrakte man ham en Adresse fra Byens Købmænd og andre Medborgere, og da han førtes til sin Plads ved det festlig smykkede Bord, stod der foran denne en høj Sølvpokal, der foruden hans Navn bragte ham en yderligere Tak og Hilsen i følgende Indskrift:

Dem Manne, den wir Alle achten und lieben,
Und der gewiss gerne unter uns geblieben,
Hätte ihn nicht sein König berufen
Näher an seines Thrones Stufen,
Um die Beamten, wie hier er's gethan,
Stärker zu fühlen auf den Zahn,
In sicherer Hoffnung, dass er dabei
Zerstören werde die Schmuggelei.

Wenn hierin Sie uns Beifall geben,
Dann wollen Sie Ihre Gläser erheben,
Es soll einstimmig von uns Allen
Ein dreifach Hoch ihm zum Abschied erschallen.

Den 28. September forlod Fader, Moder og mine tre smaa Søskende Flensborg for at sejle direkte til København, Kongerigets Hovedstad.

II. Del.

Paa Faders ni og trediveaarige Fødselsdag, den 28. November, holdt Arthur og jeg vort Indtog i vort Hjem ude i Amaliegade. Sigvald var straks bleven sat i Metropolitanskolen, medens Arthur forblev i Efterslægtens Skole, og Moder indtil videre tog sig af Osvalds og Hugos aandelige Udvikling.

Den 1. December begyndte jeg min Skolegang i Jomfru Foersoms Institut paa 2den Sal i Kronprinsensgade 6.

Skønt Jomfru Foersoms Skole ansaas for at være den bedste i Byen, og vi havde udmærkede Lærere og Lærerinder, lærte vi alligevel ikke meget, i alt Fald ikke i 2den Klasse, hvor jeg var bleven anbragt. Maaske var Aarsagen for mit Vedkommende, at jeg i enkelte Henseender var forud for den Viden, som Jomfru Foersoms Skole bestræbte sig for at bibringe Eleverne.

Hverken i 2den, endsige i 3dje Klasse undervistes der f. Eks. i Verdenshistorie. Dette var mig en forfærdelig Skuffelse, hvorfor Fader forærede mig Frederik Nøsselts store Verdenshistorie, som jeg gennempløjede paa egen Haand.

Sille Beyer[1]) var Lærerinde i Dansk. Ingen som hun havde Lyst og Evne til at vække vor Selvfølelse og Selvkritik. Hun plejede at sige: „Smaapiger eller unge Piger maa helst ikke bruge Ord eller Talemaader, hvis Betydning ikke staar dem klart. Gøre de dette, da kan det let hænde dem, at man anser dem for enten at være dumme eller uopdragne“. „Held være hver Kvinde, der har lært at holde sin Mund paa rette Tid og Sted og overhovedet at skjule sin Viden med Ynde“, tilføjede hun paa sin afgørende Maade.

---

[1]) Dansk Forfatterinde, født 1803 død 1861.

Hr. Jork, der læste Engelsk med os og med Kadetterne ude paa Søkadetakademiet, erklærede os for at være nogle Sinker tilhobe. Det laa vel i, at hverken vore Bedsteforældre eller Forældre havde Interesse for et Sprog, der taltes af et Folk, som 1807 havde saaret vor Nationalfølelse paa det dybeste.

Datidens Skolevæsen tænkte hverken paa Ernæringsværdier eller anden Hygiejne; derimod fremfor alt paa at vogte Stile- og Læsebøger for Fedtepletter, af hvilken Grund vi ikke maatte medbringe Smørrebrød paa Skolen, kun en tør Krydder- eller Hvedetvebak, skønt Skoletiden varede fra Kl. 9—2. Trængte vi til en Drik Vand, bad vi om Tilladelse til at gaa ud i Jomfru Foersoms Køkken, hvor der ved Siden af Vandtønden stod et Krus til at drikke af. Dertil indskrænkede Udenomsbekvemmelighederne sig.

Fra denne min Skoletid mindes jeg med virkelig Hengivenhed Mimi Meyer, en lille slank Jødinde, der var saa saare god imod mig. Mangen en Gang, naar hun, der var min Sidekammerat, kunde se paa mig, at jeg var lige ved at faa ondt af Sult, ikke alene delte hun sin Tvebak med mig, men gav mig undertiden den hele, idet hun med den elskværdigste Mine forsikrede mig, at hun slet ikke var sulten. Hendes smukke mørke Øjne fik ofte et Udtryk af dyb Længsel, som jeg altid tænkte mig kom af, at hun aldrig havde kendt sin Moder, der var død, da hun var ganske spæd.

Min Skolegang hos Jomfru Foersom ophørte forøvrigt i Foraaret 1846, hvorefter jeg blev indmeldt i Frøken Emilie Garrigues' Opdragelsesanstalt for unge Piger.

Det var knapt et Aar vi boede i Amaliegade, men der kom fra Begyndelsen adskillige Kunstnere og Videnskabsmænd, foruden flere fremragende Mænd af Embeds- og Handelsstanden, deriblandt ikke faa politisk bekendte Personligheder.

At den gennemdannede Kres — hvoraf det overvejende Antal var Mænd — der saa vel den Gang som senere kom i mit Hjem, altid følte sig vel til Mode som dets Gæster, kan der ikke næres Tvivl om.

Selv om der ikke afholdtes store Middags- eller Aftenselskaber, maatte den efter Datidens Bygningsforhold ikke saa lidt prunkende Lejlighed let give Anledning til, at der blev stillet flere Krav til en gæstmild Ydelse end den, Faders Indtægter tillod, og dette var den nærmeste Grund til, at han besluttede at flytte, hvilket særligt gik mig til Hjærte.

Oven over os paa 2den Sal boede nemlig Oberst Wedelfeldt, Kommandør for Tøjetaten og Administrator for Frederiksværk og Gods. Hans eneste Datter Augusta, som senere blev gift med Major Behmann, havde snart sluttet et varmt Venskab med mig, skønt hun var 4 Aar ældre end jeg, et Venskab, der bestod, indtil hun døde 1887. Kun den ældste af hendes 2 Brødre, Oberst Ferdinand Wedelfeldt, lever endnu.

Jeg kom næsten daglig op til Wedelfeldts, hvor man i høj Grad elskede Musik, især den gamle Oberst, der selv spillede Violoncel. Smaanynnende og trædende Takt satte han sig altid ved Siden af mig, og saa godt kom vi to ud af det med hinanden, at jeg uvilkaarligt fulgte min Tilbøjelighed til at spille, hvad der faldt mig ind, eller hvad jeg nylig havde hørt. For øvrigt undervistes jeg i Musik af den bekendte Musiklærer og Komponist Joh. Gebauer.

Vinteren 1845 var ualmindelig stræng. Den 9. Februar var Sundet tillagt med et tyndt Isdække, og snart var Isen saa stærk, at Fiskerne vovede sig langt ud. Til midt i Maaneden var der daglig Passage over til Sverige saa vel frem som tilbage. En Dag, da Fader i den Embedet tilhørende Kane skulde ud til Vedbæk, hvor det københavnske Tolddistrikt havde sin sidste Station, tog han mig med. Det var en mageløs Tur, og jeg lod ikke Fader have Ro, før han lovede, at jeg og Augusta Wedelfeldt skulde blive kørt i Kanen over ad Sverige til.

Aldrig har jeg set en skønnere Dag midt i Vinterens Hjærte, end da Kanen, hvori vi to Unge sad vel indpakkede, svingede ud ad Porten i Amaliegade, ind paa Langelinje og ved Kalkbrænderiet ud paa de frosne Vover. Det var en klingrende Frost. Kristian Kusk stod bag paa med stor lodden Hue og Pelsstøvler, højt knaldende med Pisken. Jo højere vi jublede af Glæde, des vigtigere saa han ud, men glemte ikke at paase, at vor Kane ikke kom i Kollision hverken med de mange Fodgængere, de højst primitive, paa Kælker anbragte Køretøjer eller med de mange stadselige, saavel Enspænder- som Tospænderkaner. De Fodgængere, der vendte hjemad til „Bröderna hinsidan Sundet“, havde næsten alle en Mængde Kommenskringler i Haanden, trukne paa en Snor eller hængende over Skuldrene, hvilket saa ret ejendommeligt ud. Som bekendt betragtes disse Kringler den Dag i Dag af Svenskerne som en Lækkerbidsken.

Altid befandt der sig i Nærheden af Vaagerne enten et lille

Telt eller et højst primitivt Bord med Brændevin eller Øl, og som oftest sad en vel indpakket Morlil paa en Stol, under hvilken der var anbragt et Fyrbækken, og agerede Udskænker, medens Forretningens Ihændehaver var paa Jagt efter Kunder. Huldsalig smilende indbød hun alle i sin Nærhed kommende til at slaa sig til Ro paa de rundt om paa Maatter opstillede Bænke for at nyde af de vaade Varer. Hist spillede en Lirekasse, lidt længere borte blæstes der paa skrattende Instrumenter af nogle mærkeligt udseende Individer med Sivsko uden paa Støvlerne. Endog Mester Jakel havde givet Møde.

Til Augustas og min store Fryd opdagede vi pludselig vore gode Bekendte, den gamle Violinspiller og hans Datter, der mindst een Gang om Ugen slog Harpens Strænge inde i Gaarden, hvor vi boede. Ogsaa her sang hun, Stakkel, med sin hæse Stemme i slæbende Tempo:

Lad Folk kun om mig tale
Og sige, hvad de vil,
De lyve kun og prale,
Jeg tier ganske still'.
Oh, de Mandfolk! oh, de fæle Mandfolk!

Vi var næsten ikke til at styre af Glæde og Henrykkelse over alt, hvad vi saa og oplevede. Uafbrudt tilraabte vi Kristian Kusk: Videre! Videre! Men til sidst vendte han dog det døve Øre til; han havde faaet bestemte Ordrer, og vi kørte saa hjem igen.

Lige fra det Øjeblik af, da det blev Kaneføre, indtil den 16. Marts, da det blev Tøvejr, kom der tidlig og silde paa Dagen de mest luksuøse Kaner jagende gennem Amaliegade, som oftest med Forridere. Det var øjensynligt, at Alle, saavel de adelige som borgerlige Velhavere, kappedes om at udfolde den største Pragt, baade hvad Heste og Udstyr angik. Flere Gange afholdt Kongen store Kanepartier, og naar han med Dronningen og de øvrige kongelige Herskaber om Aftenen vendte hjem, svingede Rideknægtene uafbrudt de brændende Fakler frem og tilbage, saa at Gnisterne fløj viden om. I Gadespejlet kunde vi se, at der paa Amalienborg Plads brændte Begfakler.

Da Frosten var forbi, kom der flere Embedsmænd i Besøg ovre fra Hertugdømmerne, deriblandt ogsaa Advokat, Dr. juris

Güllich, Professor ved Kiels Universitet, valgt til Provinsial-Stænderdeputeret.

I Løbet af Vinteren kom jeg af og til med Tante Lovise i det kongelige Teater, hvor hun i mange Aar havde haft abonneret. Med Moder derimod i Hofteatret, hvor der gaves Forestillinger af et italiensk Operaselskab under Direktion af Napoleon Torre.

Som sædvanlig den 1ste Torsdag i Marts aabnede Kongen Højesteret paa Kristiansborg. Vi var alle indbudne til at betragte Optoget fra Mormoders Vindu ved Holmens Kanal sammen med Tante Signe Suenson og hendes Børn. Den forgyldte Glaskaret, hvori Kongen sad, var forspændt med 6 Heste af det berømte hvide Stod fra Frederiksborg Stutteri; Vognen var omgivet af Løbere i middelalderlige Kostumer. Vi fik bag efter Chokolade og Kage, og den store Dukke „Kispus", der gemtes i et Skab i Entreen, kom frem, til Glæde for mine smaa Kusiner, medens jeg betragtede denne Del af Festen som mig uvedkommende[1]).

Onsdag den 18. Juni 1845 ankom paa Københavns Rhed den prøjsiske Konge Frederik Vilhelm den Fjerde, ledsaget af Hs. Durchlauchtighed, Prins Valdemar af Augustenborg, en Brodersøn af Dronning Caroline Amalie; denne Prins var Oberst i den prøjsiske Armé og Kommandant i Fæstningen Neisse. Ifølge Kongens Befaling overdroges det til Fader at varetage det i Anledning af Ilandstigningen ved Toldboden fornødne Arrangement. Af de mellem Faders Papirer fundne Regninger kan ses, at Arbejderne blev vel rigeligt trakterede med dansk Øl fra Kongens Bryghus.

Det havde blæst temmelig haardt hele Natten, og Blæsten var endnu ikke aftaget, da Kongen og Kronprinsen i den kongelige Chalup roede ud fra Toldboen og lagde til paa Siden af Kongeskibet. Kongen af Prøjsen og Prins Valdemar af Augustenborg steg ned i Chalupen, hvorpaa denne fulgt af Kongens Fartøj med det prøjsiske Kongeflag paa Stormasten, gik gennem Toldbodbommen og lagde til ved den inde paa Nytoldbod lige over for Toldbodbygningen rejste rigt smykkede Landgangsbro. I det Øjeblik, da begge Konger kørte, saa vi, der var Tilskuere fra Vinduerne i Toldbodbygningen, at den sorte kronede Ørn, der var anbragt midt i Kongeflaget, af Vinden førtes ind over Toldboden og

[1]) Mormoders yngste Datter Emma var 1842 bleven gift med Pastor Lund til Gjærn og Skannerup.

forsvandt. Paa Mastetoppen frem og tilbage vajede det ødelagte Flag, fremvisende et stort gabende Hul, hvor den flakte kronede Fugl havde siddet med Rigsæblet og Spiret i hver sin Klo. I Dagspressen blev denne Hændelse slet ikke nævnt, men Mand og Mand imellem forklaredes det at være gaaet saaledes til, at Syningen, hvormed Fuglen var fæstet til den hvide Flagdug, var løbet op.

I Kongen af Prøjsens Følge befandt sig den berømte Naturforsker Alexander Humboldt, som ogsaa Major Bonin, der 1848 organiserede den slesvig-holstenske Armé og som Brigadegeneral deltog i Slaget ved Slesvig, ligeledes i 1849 i Slaget ved Kolding saa vel som i Fredericias Belejring.

Efter at alle vort lille Lands Kunstskatte og Herligheder i København og nærmeste Omegn var bleven viste den vist allerede den Gang sindssyge Konge og hans Følge, afrejste han efter 3 Dages Ophold. Dagen efter ankom paa 3 Dampskibe 600 Studenter fra Lund, Upsala og Kristiania.

Ved Imødekommenhed fra Toldetatens Side fik ogsaa de Lov il at stige i Land inden for Toldbodbommen og til at benytte den i Anledning af Kongebesøget byggede Landgangsbro, selvfølgelig efter at de kongelige Emblemer m. m. var bleven borttagne. Moder og jeg saa ikke Landstigningen; derimod stod vi i et Vindu hos Tante Lovise og saa den jublende Skare unge Mænd drage gennem Vimmelskaftet og videre til Nørregade. Foran Universitetet skulde de fremmede Gæster træffe deres Værter, som tog dem med sig hjem.

Det vilde være et værdiløst Kandestøberi, om jeg vilde indlade mig paa at referere Faders forskellige, men meget alvorlige Udtalelser i Anledning af de sidste 8 Dages Begivenheder. Faders Sindsstemning var for øvrigt lige siden hans Fraflytning fra Flensborg irritabel, og jeg maatte altid give Moder Medhold, naar hun klagede over, at Fader ikke var den, han havde været. Hans Irritabilitet skrev sig nemlig fra de mellem Fader og hans 21 Aar ældre Kollega, 1ste Toldinspektør, Etatsraad Blom, straks fra Begyndelsen af opstaaede Rivninger. Den første Anledning var, at Etatsraad Blom lod sig forlyde med, at han syntes, det var ganske overflødigt, at Fader havde lejet Lejlighed i Amaliegade lige over for Toldboden, og i den Anledning bemærkede, at saalænge han boede paa Toldboden, foregik der intet ulovligt. Fader svarede, at hans ærede Kollega tog Fejl i sine Formodninger; det var just ikke der „Tampen brændte“.

Etatsraad Blom havde opnaaet, at der blev anvist ham Bopæl i den inde paa Toldboden liggende Embedsbolig. Dette skete 1833, Aaret efter at han blev ansat ved Københavns Toldsted som surnummeraær (overtallig) Toldinspektør, hvilken Begivenhed laa over tolv Aar tilbage i Tiden.

Maaske man paa det daværende Tidspunkt havde tænkt sig, at han muligvis havde Evne til at kunne faa gennemført den allerede den Gang for Københavns Vedkommende højst paatrængende Reorganisation af de daværende Toldforhold. Det viste sig snart, at Blom dog ikke magtede denne Opgave, dertil var Forholdene ham for store, og han manglede vidtrækkende personligt Overblik. Hverken hans imødekommende, urbane Optræden, endsige hans store Trang til en efter sine egne Begreber fuldt ud nidkær Virksomhed slog til, selv om den var afstivet ved Hjælp af den ham som indfødt Nordmand i Kødet baarne nationale Ejendommelighed til ikke godvillig at gøre Indrømmelser. Imidlertid var han i een Henseende beundringsværdig, idet han med en vis Lunhed forstod at gøre sine mange Kundskaber, som han først havde erhvervet sig i en ældre Alder, gældende paa rette Tid og Sted[1]). Det var vist snarest Ængstelse for Fader, der gav sig Udslag i den noget bryske Maade, paa hvilken han straks fra Begyndelsen optraadte. Det er ikke usandsynligt, at han i Fader, maaske foranlediget ved Udtalelser fra selve Kongen, saa den, der vilde detronisere ham selv, saa fremt han ikke straks indsnævrede Faders Spillerum. Da han var vant til at have sin Kollega Etatsraad Feddersens Vilje i sin Lomme, fordi Feddersen næsten altid var syg, var han fra første Færd af til Tider temmelig hensynsløs over for sin ny, aarvaagne og viljestærke Kollega. Hvem det var, der stadig bestyrkede Blom i hans Handlemaade, fik Fader inden kort Tids Forløb Færten af, men lod sig ikke forlyde dermed.

Det var Generaltoldkammer- og Commercekollegiets bestemte Vilje, at der maatte og skulde sættes en Stopper for det ved Københavns Toldsted saa ualmindelig stærkt grasserende og stadig stigende Dusør- og Sportelsystem, hvilket Blom selvfølgelig godt

[1]) Han havde altid let ved at kunne faa Foretræde hos Christian den Ottende; denne holdt saa vidt muligt sin Haand over ham og havde som Regel altid et aabent Øre for de Meddelelser, han bragte til Torvs, selv om de til Tider havde en ikke ringe Bismag af Sladder.

vidste Besked om. Det var altsaa ingen let Opgave, der var bleven lagt paa Faders Skuldre, saa vel med Hensyn til hans tvende langt ældre Kolleger og hans Undergivne som og med Hensyn til den københavnske Handels- og Købmandsstand, der i en Række af Aar var bleven vant til at blive behandlet med et til Ærbødighed grænsende Hensyn i alle Forhold. Selvfølgelig var det ikke Regeringens Mening, at Handelsstanden paa nogen Maade skulde forulempes, tværtimod. Til den paatænkte Opgaves Løsning hørte frem for alt sund Menneskeforstand og Takt. Om det skyldes Bloms egen Tankegang eller han fulgte andres Raad, er ganske ligegyldigt, men han søgte ofte at give det Udseende af, at han stod ganske udenfor de Begivenheder, der indtraf, eller som han maatte vide, stundede til. Efter at Fader i Slutningen af 1844 havde overtaget Posten som 3dje Toldinspektør, ansøgte Blom derfor gentagne Gange i Begyndelsen af 1845 om at maatte blive fritaget for al Korrespondance. Dette var saa temmelig meningsløst, saafremt hans Tanke ikke har været at kunne komme til at føre Beviset for, at Fader aldeles ikke havde Lyst til at beskæftige sig med Skriverier, idet Faders og Etatsraad Franckes Sammenstød i Anledning af resterende Indberetninger næppe var forbleven ham en Hemmelighed. Det viste sig snart, at han trods Opnaaelsen af sit Ønske om Fritagelsen for Korrespondancen, greb enhver Lejlighed til skriftligt som mundtligt, officielt eller privat, at fremkomme med sine egne Betragtninger om de Reformer og Foranstaltninger, som Fader foretog eller lod udføre.

Dette førte til, at han og Fader ret ofte sagde hinanden drøje Sandheder, hvis Udgangspunkter den Dag i Dag lader sig efterspore i de forskellige Aktstykker.

Nedenstaaende Skrivelse anskueliggør saa fortræffeligt Forholdet mellem de 3 Toldinspektører ved Københavns Toldsted, at dets Gengivelse her gør videre Kommentarer overflødige.

„Vedlagte 3de, med Skrivelse fra de Herrer Etatsraader Blom og Feddersen af 20de d. M. modtagne Bilag tilstilles herved Toldinspectionen til Overvejelse og Indstilling i Forbindelse med Inspectionens Skrivelse af 4de December sidstleden, betræffende Toldassistent Dues Ansøgning om et Laan af 900 Rd.

Det tilkendegives derhos d'Hrr. 1ste og 2den Toldinspecteur i Anledning af deres forannævnte Skrivelse af 20de d. M.,

imod hvilken under 21de næstefter er nedlagt Protest af Hr. Justitsraad Müller, at de ere aldeles uberettigede til en saadan Behandling af Tjeneste Anliggender med Udelukkelse af 3die Toldinspecteur, som i det foreliggende Tilfælde sees at have fundet Sted; og vil Kollegiet saavel for dette Forhold som for deres med Hensyn til 1ste Sections Resolution af 9de d. M. brugte Ytringer herved have dem tildeelte en Irettesættelse i Henhold til Instructionen af 26de August 1797 § 10, 4de Passus."

General Toldkammer og Kommerce Kollegium d. 24 Dcbr. 1845.

Bluhme. Garlieb. Francke. Sponneck. Ehlern.

Til Kjøbenhavns Toldinspection.

Hvorvidt Fader selv maatte besørge den Del af Korrespondancen, der stod i Forbindelse med Maaden, paa hvilken hans Kolleger behandlede ham, skal jeg lade være usagt, kun ved jeg, at det overhovedet ikke laa for ham at gøre et Arbejde halvt eller lægge det til Side, selv om han derved kunde spare sig personlige Ærgrelser. Det er mig derimod ikke ubekendt, at der den Gang paa højere Steder bebrejdedes Fader, at han alligevel ikke straks fra Begyndelsen af havde været tilstrækkelig aaben angaaende de Forhold, som vare komne til hans Kundskab, men altid forud prøvede paa at faa dem ordnede ved egen Kraft. Det var nøjere beset næppe underligt, at Fader, alt som Tiden gik, blev mere og mere betænkelig ved det meget, der traadte ham i Møde fra flere Sider og Kanter, og derfor ihukom den gamle Sandhed, at Tavshed er Guld, om end Tale er Sølv. At Blom ikke samtidig med Korrespondancen afgav de dermed paaløbne Forretninger laa i, at saa blev Følgen, at han maatte fratræde sin Embedsbolig, og dette Tidspunkt ønskede han selvfølgelig at forhale saa længe som muligt, saa meget mere som han for nylig havde giftet sig for anden Gang. Naar Fader for sit Vedkommende betænkte sig paa at fremskynde hans Fraflytning, var det, fordi han, og vel med Rette, mente, at dette var en Sag, som Generaltoldkammeret, der havde opfordret ham til at modtage sit nuværende Embede, havde at ordne.

Jeg tror, at de her omtalte Skærmydsler, der allerede den Gang var velbekendte, blev en medvirkende Aarsag til, at jeg af lutter Frygt for overhovedet at sige noget, der kunde gøre Fortræd, trods min unge Alder lærte at være meget diskret.

Det var højst paafaldende, men ogsaa ret karakteristisk for Etatsraad Bloms Vedkommende, at han slet ikke kunde faa Syn for, endsige vilde tage i Betragtning, at jo mere han gjorde sig Umage for at distancere Fader, jo mere tvang han Fader ind paa en langt skrappere Fremgangsmaade, saa ganske modsat den slappe Justits, der stadig havde været i Brug ved Københavns Toldsted, og som i Virkeligheden kun havde tjent til at fremme de Uregelmæssigheder, der nu for Alvor skulde afpareres.

Hvad der samtidigt voldte Fader ikke saa liden Ærgrelse var, at hans egen Familje og dennes Kreds, efter at han var vendt tilbage til København, pludselig syntes at blive greben af en ubehersket Kærlighed til ham, hvilken gav sig Udslag i, at forskellige af Familjen, som Fader næppe kendte, aflagde hyppige Besøg saavel hjemme som ovre paa Toldboden for, om end ikke altid til egen Fordel saa til Gavn for andre, at komme i Forbindelse med ham. Moder, der paa ganske faa Undtagelser nær kun kendte lidet til Faders Slægt end sige dens Omgangsfæller, søgte, saa godt som hun formaaede ved given Lejlighed at fastslaa, at Fader ikke var bleven konstitueret til 3dje Toldinspektør i København for at skulle forhjælpe enten nogen af sin Slægt eller deres Bekendte til en Ansættelse i Toldetaten. Det hjalp imidlertid ikke stort, hvorfor Fader en Dag, da han havde taget mig med paa en Inspektionstur ud paa Dragør, paa Hjemturen lod sin Vogn holde udenfor Kleins. Tante Klein kom hurtigt til Stede og tog glad imod os, men blev højligt forskrækket, da Fader med stor Bestemthed erklærede, at saafremt hun ikke vilde hjælpe ham med at blive befriet for Familjeoverhæng, vilde Følgen blive, at han lod enhver, der henvendte sig til ham —, selv om ikke med andet end en Hilsen fra en eller anden af hans Slægtninge — kaste paa Døren.

„Men Andreas, men Andreas!“ udbrød hun, „hvordan er det dog, du taler . . .?“ „Jeg har nu sagt dig min Mening, kære Tante, tag mig det ikke ilde op, det bliver imidlertid ikke anderledes“, svarede Fader.

Han nikkede venligt til hende, tog mig ved Haanden og gik ud til den ventende Vogn, der bragte os hjem.

Moder blev ilde til Mode, da hun hørte det passerede, fordi hun kendte Tante Klein godt nok til at vide, at hun vilde føle sig ikke alene fornærmet, men ogsaa tage sig det passerede meget nær. For at mildne lidt paa Situationen paalagde Moder mig, at jeg at

og til, naar jeg gik fra Skole, skulde aflægge et lille Besøg i det Kleinske Hus.

Herved lærte jeg Louis, den ældste af Husets Sønner, nøjere at kende. Han var Bogtrykker og ejede Nr. 46 paa Købmagergade. Skønt gift og hjemfaren indfandt han sig hver Dag i sine Forældres Hus og blandede sig ofte i, hvad der foregik; han voldte derved som oftest sin Moder og sine Søskende mange Besværligheder. Af sin Fader tog han derimod saa godt som ingen Notits med Undtagelse af et kort „God Dag“ og „Farvel“.

Jeg kan endnu saa tydeligt se hans høje, smækre Person, det smalle Ansigt, det lange mørke, fra Panden tilbagestrøgne Haar, de stærkt markerede Øjenbryn, den hængende Underlæbe og den stærkt røde Mund. Der var noget ejendommeligt ligesom drømmende udbredt over ham, og dog var han i høj Grad iagttagende. Som oftest var han iført sort Kjole paa Grund af, at han hyppigt skulde ud i Frimurerlogen.

Moder yndede ham ikke, men holdt meget af hans unge, blide og svagelige Hustru, Emilie Køhlert, der var hans Kusine og en Plejedatter af Apoteker Vølkers, som havde været Ihændehaver af Privilegiet paa Tilberedelse og Forhandling af det velbekendte „Kjøngske Plaster“, men havde overdraget dette til Plejedatteren. Desværre døde hans Hustru tidlig og efterlod sig to Smaapiger.

Louis Klein forstod sig godt paa Penge og hvad der lod sig udrette ved Hjælp af Penge. I min Erindring staar han særlig i de senere Aar af sit Liv paa Grund af sine private Forhold som en paa sin Vis ulykkelig Mand, der trods sin Stræben efter Lys og altid mere Lys, ingensinde vandt sikkert Fodfæste i noget jordisk Forhold, ihvor ihærdigt han stræbte opad. Inden han døde, opnaaede han dog at komme til at indtage en højt betroet Stilling i sin Loge „Zorobabel til Nordstjærnen“ og „Frederik til det kronede Haab“.

Jeg har saa indgaaende omtalt Louis Klein, fordi det, efter at vi var komne tilbage fra Flensborg, laa ham saa stærkt paa Sinde at faa Fader til at træde ind i Frimurernes Orden.

Det lykkedes ogsaa i Oktober 1845.

Ihvorvel Louis Klein og Fader langtfra harmonerede med hinanden, troede Fader dog, at det var en vis Hengivenhed fra Louis Kleins Side, der havde bragt denne til saa varmt at tage sig af hans aandelige Ve og Vel.

Faders hele Livssyn, udviklet og hvilende paa Evangeliet, fandt

i Frimureriets Lærdom et Hjemsted, hvilket bidrog til, at han indtil sin Død vedblev at være Frimurer med Liv og Sjæl. Der er ikke Tvivl om, at det just paa dette Tidspunkt, hvor Fader saa ofte fik Paamindelser om, hvad der lader sig „udpønske“ af Mennesker, der hverken er nederdrægtige eller sindsforvirrede, men alligevel ikke ufarlige, gjorde ham godt at kunne staa i nærmere Forhold til den Kreds af udmærkede Mænd, der i hine Dage igennem Frimureriet stræbte at føre Evangeliets Lære ud i Livet.

I sine kærlige Bestræbelser for ogsaa at gøre mig det indlysende, hvad det vil sige at kunne tænke klart og handle kærligt, bibragte Fader mig uvilkaarligt sin egen Opfattelse af, at ingen Mand kun kunde være Frimurer af Navn, Beregning eller af Forfængelighed, om end hans Tro i saa Henseende senere kom til at lide Skibbrud. Dette bringer mig i Erindring et Vers, som Fader har lært mig:

Viele theilen deine Freuden,
Munterkeit und Scherz.
Wenig' edlen deine Leiden.
Auserwählte nur dein Herz.[1])

Vor nye Lejlighed i St. Kongensgade 260 (nuværende 92) var paa 2den Sal. Paa 1ste Sal boede Kontreadmiral, Hans Majestæts tjenstgørende Generaladjudant for Søetaten, Christoffer Lütken, og paa 3dje Sal Enkefru Skibsted med sine to Sønner, hvoraf den ene ogsaa var Søofficer. Ejendommen laa overfor Hoppenslænge, som nu kaldes Hindegade, og mellem Academigade, der har faaet sit Navn forandret til Fredericiagade, og ud mod den store Plads, der omgav den næppe halv fuldførte Marmorkirke. Fra Spisestuen og Soveværelserne var der Udsigt til nogle smaa Haver og hen over den af et halv faldefærdigt Plankeværk indhegnede Plads, hvor store tilsavede Marmorblokke laa spredte her og der eller stablede ovenpaa hinanden, medens Græs og høje Brændenælder voksede frodigt overalt. Hist og her stod en Hyldebusk, et Morbærtræ eller et Sirentræ, men oppe paa selve Højdepunktet af den en gammel Ruin lignende Kirkebygning svajede, skudt op mellem Ukrudt, et spinkelt lille Rønnebærtræ med gulnede Blade. Der blev trukket Snore fra Hyld til Hyld og tørret Tøj, solet Sengklæder,

---

[1]) Johann v. Saalis Sewiis, født 1762, død 1834.

og støjende Børnelatter hørtes undertiden; endog Vognmanden, der boede inde i Academigaden Nr. 27, slap sine Heste derud. Saaledes saa altsaa i Efteraaret 1845 den Plads ud, som nu udgør et af Byens smukkeste Kvarterer, medens Marmorkirkens kobberdækkede Kuppel ses viden om.

Der kom vedvarende mange Fremmede hos os, men da Lejligheden var temmelig indskrænket, faldt det af sig selv, at der ikke kunde være Tale om en større Selskabelighed.

Ligesom da vi boede ovre i Amaliegade, gik Fader tidligt ud, men kom nu som oftest først hjem ud paa Eftermiddagen, fordi det faldt ham bekvemmere at forblive og arbejde paa sit Kontor inde paa Toldboden, end før, hvor han ved blot at skraa over Gaden, havde kunnet fortsætte sine Skriverier hjemme.

Jeg savnede i høj Grad den daglige Omgang med Augusta Wedelfeldt. Det ansaas nemlig i hin Tid ikke for sømmeligt, at en ung Pige af god Familje spadserede alene omkring. At man gik til og fra Skole med sin Skolepose paa Armen, fulgte af sig selv, men jeg maa dog bemærke, at alle de unge Piger, som læste hos Frk. Garrigues, bleve saavel ledsagede som afhentede af et mandligt eller kvindeligt Individ. Dette kunde nu ikke ske for mit Vedkommende, og tilmed havde Fader givet Tjeneren Afsked. Naar jeg kom hjem fra Skole, fik jeg altsaa ikke Lov til at gaa ud alene, men maatte kønt blive hjemme. Som en stor Fornøjelse staar det for mig, naar jeg med Fader og Moder kom i Besøg hos Pastor Visbye, der var Sognepræst til Vor Frelsers Kirke ude paa Kristianshavn. Han var en ivrig Frimurer. Hans eneste Datter, Laura, der var nogle Aar ældre end jeg, var en meget smuk og feteret ung Pige[1]). Jeg tror, det var af Princip, at Fader altid søgte at bringe mig i Forbindelse med unge Piger, der var nogle Aar ældre end jeg, da jeg just den Gang var i den Alder, hvor man hverken er Fugl eller Fisk og alligevel saa let paavirkes; i hvor høj en Grad det Tankesæt og det Følelsesliv hos de Unge, jeg den Gang fik Lov at omgaas, var fint og gennemdannet udviklet, forstod jeg først senere hen. Derfor husker jeg ogsaa fra hine Dage saa mange af de unge Piger, som jeg læste sammen med saavel hos Jomfru Foersom som hos Frk. Garrigues, hvoraf de fleste sandsynligvis længst har glemt mig.

---

[1]) Hun lever endnu som Enke efter Etatsraad Wain.

Vi havde i Frk. Garrigues Skole kun tre Lærere foruden en Lærerinde, Frøken Thora Kyhl, fordi Frøken Garrigues selv underviste os i de fleste Lærefag, særlig dog i Sprog og Verdenshistorie.

Jeg véd ikke, om den Sag, som paa dette Tidspunkt gentagende blev omtalt i min Nærværelse, var almindelig Genstand for Samtale. Den angik den allerede da som Pengeudlaaner vel bekendte Malermester H. C. Stoltenberg, der i Aaringer forgæves havde gjort flere Forsøg paa at faa Københavns Toldinspektion til at udbetale sig en Pengesum, som han mente maatte tilkomme ham. Han fik imidlertid Afslag og blev højligen forbitret, da det kom til hans Kundskab, at man forinden havde henvendt sig til Fader og afæsket ham nogle Oplysninger Sagen vedrørende, der maatte være ham bekendt fra hans Embedstid i København i Aaret 1830. Dette passerede i Begyndelsen af 1844, 9 Maaneder før Fader traadte ind i Københavns Toldekspedition. Men værre blev Stoltenberg stillet, da Fader paa dette Tidspunkt opdagede, at flere af de ham Undergivne var mere eller mindre prisgivne til Stoltenbergs Forgodtbefindende ved at skylde ham Penge. Denne alt andet end barmhjærtige Samaritan tog det nemlig ikke saa nøje med Maaden, paa hvilken de Renter tilvejebragtes, der skulde svares ham, blot han fik dem. Dels for at komme sine betrængte Undergivne til Hjælp, og dels for at afskære det stadig stigende Dusør- og Sportelsystem, som Fader antageligt nok — i alt Fald for Enkeltes Vedkommende — mente stod i Forbindelse med det Pres, som Stoltenberg udøvede, gjorde han paa rette Sted og til rette Vedkommende opmærksom paa, hvad der i saa Henseende foregik. Samtidigt sørgede han for, at Stoltenberg sattes i Kendskab om det passerede. Selvfølgeligt tog Stoltenberg gyseligt paa Vej og beraabte sig paa, at han siden 1836 endog gratis havde paataget sig at være første Forsørgelsesforstander for ellevte Hoveddistrikts Forstanderskab. Imidlertid nedlagde han i Slutningen af 1845 — det være nu frivilligt eller nødtvungent — det nævnte offentlige Hverv. Jeg husker tydeligt, at man i Forbindelse med det passerede beskyldte ham for at have dreven eller for at drive Slavehandel, en Beskyldning, der dog kun var en ondskabsfuld Vittighed.

H. C. Stoltenberg var født 1796 og Søn af Stiftsassessor Stoltenberg i Bergen. Da Stoltenberg ikke kunde forliges med den Mand, som havde ægtet hans Moder, der var en tarvelig Pige, løb han

efter eget Sigende bort fra hende og tog Hyre som Skibsdreng. Stoltenberg kom imidlertid i engelsk Fangenskab. Efter at være udløst af dette tog han til København, hvor han kom i Lære hos en Malermester Lange, der boede paa Kristianshavn. Han blev forlovet med sin Mesters eneste Datter og i sit 24de Aar gift med hende. Kort efter døde hans Svigerfader, og nu blev han Ejer saavel af dennes Malerforretning som af den Kapital paa 40,000 Rdl., som Svigerfaderen efterlod sig. Han løste nu selv, 25 Aar gammel, 1821 Borgerskab som Malermester, men begyndte samtidigt at forøge sin Kapital ved Pengeudlaan til høje Renter og ligeledes ved Køb af Skibsandele.

I 1872 fik Stoltenberg Titel af Justitsraad, blev Ridder af Dannebrog og Dannebrogsmand og døde som titulær Etatsraad i 1877, efter at have givet betydelige Bidrag til Opførelsen af nye Kirker, stiftet Legater og i stigende Skala at have skænket rige Midler til Diakonissestiftelsen.

Paa denne smukke Maade blev han altsaa paa sin Vis en virkelig Velgører for Mange, og vedbliver at være det i al kommende Tid.

Etatsraad Blom havde i oprigtig Medfølelse med sine miserabelt lønnede Undergivne gjort sig bemærket ved sin Redebonhed til at træde hjælpende til, naar de trængte til en Haandsrækning. Gentagne Gange var han saaledes gaaet i Kaution uden samtidig at betænke, at han derved kunde bringe sig selv i pekuniære Forlegenheder. Selvfølgeligt faldt det aldrig Fader ind at blande sig i disse eller andre af hans Kollegas ganske private Forhold, men alligevel bidrog Faders Tilbageholdenhed dog vistnok til at forøge Bloms Misstemning saavel som hans Umedgørlighed lige overfor ham. Imidlertid bedredes Bloms pekuniære Status, da han i 1845 indgik et nyt Ægteskab, hvorved han kom i Besiddelse af Formue.

I hvor megen Grund Fader end kunde have til at være ærgerlig over Etatsraad Bloms Optræden lige overfor sig, havde han alligevel Respekt for hans gode Hjærte og andre fremragende Egenskaber. For H. C. Stoltenberg nærede han ikke nogen Slags Respekt og tog sig det ikke nær, om han blev vred eller mild.

Kun lidet tænkte Fader den Gang, saaledes som det dog ad Aare viste sig, at han i Stoltenberg havde skaffet sig en Uven.

Sagen var, at denne Mand aldrig kunde glemme, endsige til-

give, at Fader havde bidraget til, at den ovenomtalte Sag blev draget frem.

Den 16. April 1846 fandtes i „Fædrelandet" nedenstaaende Betragtninger:

„Efter Forlydende finder Herr Etatsraad Blom sig foranlediget til at attraa Entledigelse fra Toldinspectionskontoret og den dertil knyttede Bestyrelse af Københavns Toldvæsen. Vel gives der tvende andre Inspectionsembeder i København, men de kunne efter deres Natur hovedsagelig kun betragtes som Sinecurer. Det er derfor at vente, at København ligesom andre Toldsteder erholder kun én Toldinspectør, thi hvor flere have Bestyrelsen, ved man ikke, hvem man har at holde sig til, og det hele geraader lettelig i en anarkistisk Tilstand; men desto vigtigere bliver ogsaa denne enes Personlighed. Københavns Børs og talrige Næringsklasser maa derfor haabe, at der til Etatsraad Bloms Efterfølger maa blive valgt en Mand, der forener dennes Dygtighed, Humanitet og Beredvillighed til at forhjælpe Handelen til enhver Lettelse. Men fremfor alt maa Rigets første Handelsstad være vis paa, at dens øverste Toldembedsmand nøje kender de københavnske Handelsforhold, paa det at Handel og Skibsfart ikke skal blive en Boldt for umodne Eksperimenter, Smaaligheder eller vilkaarlige Luner, og at han er i Besiddelse af den Karakterens Renhed, der er den første Betingelse for Agtelse og Tillid."

Da Fader havde læst, hvad der stod, bemærkede han blot: „Det dumme Bæst". Selvfølgelig mente han H. C. Stoltenberg, hvis Ræsonnementer han øjeblikkelig mente at kunne genfinde i Stilen. Han kendte intet til Bladets ansvarshavende Redaktør, Svend G. M. Strøhme. Derimod kendte han personlig dets tvende Udgivere Carl Ploug og særligt Gjødvad, og vidste med Sikkerhed, at ingen af disse to Mænd havde glemt den ham fra Flensborgs Købmandstand for knapt halvandet Aar siden ydede offentlige Anerkendelse som dygtig Embedsmand.

Den 26. Maj 1846 — to Aar efter at Fader blev constitueret som 3dje Toldinspektør — besluttede Etatsraad Blom sig til at indgive sin Begæring om ogsaa at maatte blive fritaget for Besørgelsen af de til Københavns Toldinspektions Korrespondance hørende Forretninger, som han havde varetaget i 13 Aar. Denne Ansøg-

ning bevilgedes straks. Allerede den 29. Maj paalagdes det Fader fra 1. Juni at tiltræde Bestyrelsen af disse Forretninger, som han havde været afskaaren fra — ihvorvel, som tidligere fortalt, al Korrespondance vedrørende disse længe havde paahvilet ham.

Jeg behøver næppe mere end sket er at paapege de Fortrædeligheder i sin Virksomhed, som Fader indtil da havde været udsat for, og oftest, om end ikke altid, havde fundet sig i med priseligt Taalmod. Derimod ønsker jeg at gentage, hvad tidligere er antydet, at han under sin Embedsvirksomhed i Hertugdømmet Slesvig havde staaet Kongen langt nærmere, end han selv mente at burde tillade sig at omtale. Det var først efter, at Fader var bleven en gammel Mand og havde taget sin Afsked, at han ofte med udelt Glæde mindedes, at Christian den 8de efter Faders Forflyttelse til København havde sagt til ham, at han vilde have sat større Pris paa, om han var forbleven i sit Embede som Overtoldinspektør for Slesvig, da han vidste altid i ham at ville have fundet den loyale og nidkære Embedsmand, paa hvis Karakters Renhed han havde haft saa mange Beviser.

Fader tillod sig allerunderdanigst at svare Hs. Maj., „at ihvorvel Toldforholdenes Ordning indenfor Københavns Volde og dens nærmeste Omegn ikke var en verdenshistorisk Begivenhed, var det dog afgjort, at dette vilde faa en Betydning, som nødvendiggjorde, at Sagen straks fra Begyndelsen af blev ordnet i Overensstemmelse med de allerede i Hertugdømmerne trufne og gennemførte Bestemmelser."

Kongen svarede øjeblikkelig: „Forholdenes Ordning i Kongeriget paatænkes jo gennemført saaledes, at de falde godt i Traad med Bestemmelserne for Hertugdømmerne."

Han udtalte sig i den Anledning mere indgaaende, nævnte Navne osv.

Det var imidlertid Forhold, som Fader alle kendte til Bunds og derfor paahørte i Tavshed, hvilket næppe var Kongens Mening og øjensynlig forstemte ham.

Ikke desto mindre medgav Kongen Fader en lille Ring til mig, idet han mindede om, at Moder ved en Soirée i Wyk paa Før, hvor hun var Kongens Gæst, i Lotterispil havde vundet en Fingerring med lignende Sten. Den Ring, Fader fik med sig, var langt mere kostbar og bestod af en Ametyst omgiven af smaa hvide Perler og Diamanter. Fader takkede Kongen men bemærkede, at han

udbad sig Hs. Majestæts Tilladelse til at maatte gemme den til mig, til jeg blev ældre og kunde bære Ringen.[1])

Saaledes som anordnet overtog Fader altsaa den 1. Juni 1846 de hidtil af Blom førte Forretninger. Der tillagdes Fader end yderligere 600 Rdl. til en Fuldmægtig, 400 Rdl. til Hestehold, 170 Rdl. til Baadehold og Færgepenge og Ret til fuld Afbenyttelse af Kontorbygningen inde paa Ny Toldbod.

Med Hensyn til Indflytningen i Embedsboligen, der nu i 13 Aar havde været beboet af Etatsraad Blom, var det Fader betydet, at han selv maatte træffe Overenskomst desangaaende med ham. Let forstaaeligt vare vi Søskende stærkt optagne af den kommende Begivenhed, særlig da Boligen var omgiven af en større Have. Selve Boligen laa til venstre indenfor den røde Mur, der omgav Toldboden ud mod Amaliegade, og over for den lille til Toldvagt bestemte Bygning, som ligger der endnu.

Da Porten i den ovenomtalte Mur aabnedes for Færdsel Kl. 8 om Morgenen og lukkedes Kl. 3 Eftermiddag, var der endnu en Port i samme Mur nærmere mod Toldbodvejen, som førte ind til Embedsboligen. Muren fortsattes uden om den Del af Haven, der vendte mod Toldbodvej og ligeledes udenom den Del af Haven, der stødte op til den Toldbodvinhus tilhørende Gaardsplads.

Selve Embedsboligen bestod af to Etager, Stue og 1ste Sal, og laa omgiven af en større Baghave og en mindre Forhave, hvis lave Stakit vendte ud mod Ny Toldbod. Disse to Haver blev om Aftenen efter Solnedgang afspærrede fra hinanden ved et højt Stakit, der om Dagen holdtes aaben. Paa den Maade hindredes Pladshundene, der efter Solnedgang blev slupne løs inde paa selve Ny Toldbod, i at trænge ind i Baghaven. Tæt ved Forhaven lidt udenfor til venstre laa Kontorbygningen; dens Gavl var bevokset med Vedbend, i hvilket utrolig mange evigt kvidrende Spurve havde Rede.

Jeg husker, at Fader en Dag kaldte os Søskende ind til sig og meddelte os, at han havde foreslaaet Etatsraad Blom at blive boende indtil Midten af Juli Maaned. Vi hørte i Tavshed paa ham, kun Arthur bemærkede efter en lille Pavse: „Jeg troede, at det var Meningen, at vi skulde holde Elfrides Fødselsdag i den nye Bolig?“

---

[1]) Jeg fik først Kongens Ring af Fader i Dcbr. 1863, vel nærmest fordi dens Eksistens indtil da var gaaet ham af Glemme.

Fader gav til Svar, at vi vel nok var flyttede ind før den Tid. Naar Etatsraad Blom fraflyttede Boligen, husker jeg ikke bestemt, men at vi paa min 14aarige Fødselsdag, den 17. Juli, drak Chokolade i Haven, det véd jeg. Da jeg havde opdaget, at der oppe i et stort Pæretræ var et bekvemt Sæde, og da Træet var let at bestige, udbad jeg mig som en særlig Begunstigelse i Dagens Anledning Beslaglæggelsen af denne Plads og en lignende i et nærliggende Morbærtræ, hvorfra man kunde se indover en Del af Esplanaden og udover Langelinie og skimte Toppen af forbisejlende Skibe. Jeg mindes aldrig, at Nogen gjorde mindste Forsøg paa at berøve mig disse Rettigheder, muligvis fordi intet af disse to Træer bar Frugter.

Til Moders store Sorg viste det sig, at Haven var ikke lidet forsømt, hvad der ikke var Tilfældet med de to andre Haver, der hørte med til Embedsboligen, og af hvilke den ene, der agerede Køkkenhave, laa bag ved den Plads, hvorpaa nu Toldkammerbygningen staar, og som den Gang benyttedes af Fattigvæsenet, der her havde Friboliger til forsørgelsesberettigede Mænd og Kvinder. Den anden, der som Blomsterhave prangede med Malvaer, Morgenfruer, Riddersporer og Valmuer i Massevis, stødte op til Toldvagtens Bygning ved Siden af ovennævnte Port ud mod Amaliegade.

Paa selve Fødselsdagen lovede Fader mig, at han om Aftenen vilde tage mig med paa en Inspektionstur af selve Ny Toldbods Terræn. Klokken var imidlertid bleven mange, da han aabnede Vinduet og ved Hjælp af en Fløjte hidkaldte Nattevagten, som straks efter viste sig udenfor Havens Stakit, omgiven af 8—10 større og mindre Hunde. Det var engelske Hunde, der var indforskrevne og Efterkommere af de Hunde, som den 3. Februar 1837 var trængte ind i Toldbodvinhusgaarden om Natten og havde ihjelbidt en Pige. Selvfølgelig var disse vilde og blodtørstige Bæstier, 3 i Tallet, blevne udryddede, det vil sige Politidirektør Bræstrup beordrede, at de skulde hænges, hvilket ogsaa skete i Paasyn af deres firføddede Kammerater.

Fader stak sin Arm ind under min, hvorefter vi gik fra Haven ud paa Toldboden, medens Moder blev staaende oppe i Vinduet seende efter os, paa Grund af Hundenes Glubskhed forberedt paa det værste. Ledsaget af Nattevagten og omgivet af alle Hundene, der var ensfarvede brune, slanke af Bygning med fine Hoveder

og klare spillende Øjne, gik vi om paa Pladsen mellem de store Pakhuse, hvoraf Kieler Pakhuset, det saakaldte „Blaa Pakhus“, i sin Tid havde tilhørt Morfader; dets Luger og Indgange var forsvarligt tillukkede. Ind mellem lave Skure med Halvtage, ind mellem opstablede Kasser, større og mindre Tønder og andre velemballerede Varer, fortsatte vi ledsagede af Hundene uforstyrret vor natlige Vandring, indtil en ulykkelig Kats eller Rottes Tilsynekomst skræmmede Hundene fra Sans og Samling. De spredte sig i samme Nu som Avner for Vinden, indtil de slukørede vendte tilbage, adlydende deres Herre.

Paa Indrerheden laa Orlogsskibene aftaklede Side om Side saaledes som den Dag i Dag. Ude paa Hønsebroen gik Skildvagten frem og tilbage, og inde fra Byen lød der af og til Raab og Støj. Vagten ude paa Toldboden raabtes ud, Runden afmarcherede. Vi satte os paa Bolværket ved Siden af et Slæbested, hvor der laa en Mængde Baade fortøjede, og lyttede til Vandets Skvulpen mellem Pælene, stadigt omgivne af Hundene. Pludselig slog Uhret paa vor Frelsers Kirke ovre paa Kristianshavn tolv Slag, ligeledes Uhret paa Frederikskirken.

Da Fader vedblivende udspurgte Nattevagten om forskelligt, forholdt jeg mig rolig, men det var mig dog ikke ganske tilpas, at Hundene stadigt havde Tilbøjelighed til paa venligste Maade at gøre Forsøg paa at slikke mig i Ansigtet med en hed, ru Tunge. Maanen sad stor og rund over vore Hoveder, og jeg tænkte paa, at den dog sad og gjorde sig til Gavns lystig over os i Bevidsthed om, at den saa og kendte meget, meget mere, end vi nogensinde vilde bringe i Erfaring.

Nattevagten var en gammel Mand, der gik daarligt, støttende sig til en tyk Stok; han var nær gaaet bag over, da Fader rakte ham sin Haand og bød ham God Nat, hvilken Venlighed kom ham overraskende.

Fader fortalte mig senere, at han hed Køhlert og at han foruden at være Fader til Louis Kleins Kone var en Brodersøn til min Oldemoder, Dorothea Køhlert, der havde fulgt sin Ægtefælle i Aaret 1772 til Grosz-Wissembourg. Ogsaa Køhlert havde i sin Tid ejet et Linnedvæveri paa Kristianshavn, men det brændte, og siden da var det lidt efter lidt gaaet tilbage for ham. Tilsidst forfaldt han til Drik, og Familjen fik ham da — længe før Faders Tid — ansat som Nattevagt inde paa Ny Toldbod. Flere Aar efter den her

omtalte natlige Spadseretur fandtes den gamle Mand en Morgen druknet nedenfor Bolværket. Fader udtalte sig i den Anledning dadlende om Louis Klein, der havde ladet den gamle Mand ernære sig paa en saa besværlig Maade; men Svigersønnens Hensigt dermed var dog vel den at forhindre ham i at forskaffe sig Drikkevarer, da han om Natten ikke kunde slippe bort fra sin ansvarsfulde Post og om Dagen maatte sove.

Moder drog et lettende Suk, da hun saa Fader og mig velbeholdne komme tilbage fra denne natlige Ekskursion. Efter at være kommet ind paa mit Værelse, der laa paa 1ste Sal ud mod Toldboden, slukkede jeg mit Lys og blev længe staaende ved det aabne Vindue seende ud i den lyse Nat. Adskillige var de gode Ønsker og velmente Raad, der var bleven mig tolkede i Dagens Løb, og særlig veltalende havde Mormoder været i Anledning af, at jeg, hendes ældste Barnebarn, nu gik ind i mit 15. Aar.

Den 13. Juli 1846 ankom paa Rheden Hs. Majestæt Kong Oscar den 1ste til Sverige-Norge, ledsaget af sin Dronning Josephine og sine to Sønner, Kronprins Karl, Hertug af Skaane, og Prins Gustav, Hertug af Uppland.

Ligesom Aaret iforvejen overværede Moder og jeg Landstigningen oppe fra Vinduerne i Toldkammerbygningen inde paa Ny Toldbod. Paa Grund af Kabinetssekretæren, Gehejmeetatsraad Adlers Sygdom var det meddelt Fader i en meget venskabelig Skrivelse fra den fungerende Kabinetssekretær, forhenværende Amtmand i Haderslev, Kammerherre Tillisch, at efter Kongens Ønske maatte han, ligesom ved Kongen af Prøjsens Ankomst, tage sig af Arrangementet i Anledning af de svenske Majestæters Modtagelse.

Det var ikke paa Grund af selve Toldbodens, men paa Grund af de udenfor dens Port, paa venstre Side af Toldbodvejen liggende Bygningers Udseende, at man ved slige højtidelige Begivenheder var tvunget til at maatte tage Pladsen foran Toldkammerbygningen, indenfor den Ny Toldbod, i Brug; saa meget mere som dens nordre Port førte direkte ud til den efter Datidens Forhold imponerende brede Amaliegade. Følgende eksalterede og drastisk skrevne Brev, der havde den Skavank at savne Underskrift, ihvorvel Forfatteren paa et senere Tidspunkt navngav sig, skildrer de nævnte Forhold paa Toldbodvej langt udførligere, end jeg vilde kunne gøre. Selvfølgeligt følte Fader sig ikke kaldet til at paa-

begynde sin Virksomhed med at rage de Kastanier af Ilden, som den hidtilværende Toldinspektion havde ladet ligge.

„København 20 Decbr. 1844.

Højstærede Hr. Justitsraad og Toldinspektør Müller hersteds.

At blande mig i Deres Embedssager kan aldrig falde mig ind, men De er fremmed her i Byen, og den Ting, der vil paatales, falder Deres Formand til Last, men maa afhjælpes. —

Talen bliver om først at skaffe Toldboden et anstændigt Ydre, saa at ej Nationen er til Spot for alle Fremmede med slig en Indgang til Byen. Behag at tilse Plankeværket, Vinhuset, Kagekonens, Barbererens, Jernhandlerens, Grønthandlerens Butik og spørg dem, om det er anstændig. Enhver maa holde sin Gaard og sin Del af Gaden ren, Toldinspektionen undtagen. Indgangen strax ligner en abandonneret Skarnfjerding — og saa det infame Plankeværk, hvor Studene finde Ophold til hele Racen er samlet, inden de drives videre. De følgende Steder kan beses og saa dømmes og fordømmes af Enhver. Hvilken Hovedstad frembyder slig en Indgang til Byen, og hvis er Skylden? Toldinspektørens, som der dominerer. Jeg gentager, at Deres Formand burde hundses, men en maa tage fat, ellers gaar atter en Generation ved Embedsmændenes Sløvhed tabt som i en Vask.

Blom er anmodet derom — han er sløv for den Sag. Feddersen er vel lig 0, ligesaa Wigelsen og de andre.

De er som Rawert duelig, men han fik ej sin Mening gennemsat. Hvis De har en Villie, og veed at sætte den igennem, opsig saa først alle Lejere, saa faar De Spillerum, dette maa ske i Løbet af Aaret — altsaa strax.

Saa fremkom med Planer og Tegninger. Sælg Pladsen, lej dets Boder — alt vil betale sig, blot en Ide. 12 Butikker lig dem i Kongens Have, men med Kælder under, Bagværelser til Beboelse osv. Fundamentet saa stærkt f. Ex. tre Stens Mur, at der kan paabygges i flere Aar herefter. Grunden er vel mellem Venner 6—8000 værd, hvorfor ej afbenytte denne Sum. Alt maa være paabegyndt inden den danske Kommissions Nedsættelse, og alt være begyndt, inden Kongen af Preussen kommer og ser Skandalen.

Dette er skrevet i den bedste Mening. Bemærk selv, om der fra Jernporten, saa langt Strækningen gaar, ser anstændigt ud, og om den fattigste Mand har det uslere og mere svinsk end det Skue, der fremstilles for 50—60,000 Rejsende, og som paa alle Spørgsmaal: hvis er Skylden? taar det Svar: Toldinspektionens Sløvhed og Ringeagt for os“.

Hvad der kedede Fader mest, var, at han altid skulde være til Stede saavel ved de høje Herskabers Ankomst som og ved deres Afrejse, ligeledes da Kongen og Dronningen den 20. Juli aflagde Genbesøg i Helsingborg, og Fader i den Anledning maatte iføre sig sin Galauniform, hvilket i høj Grad satte Krigshumøret op hos Etatsraad Blom. Blev Fader tilsagt til Audiens hos Kongen, eller han selv paa Grund af Embedssager søgte en saadan, foranledigede dette altid Blom til at fremkomme med Bemærkninger til Fader selv eller Andre i Anledning af den omtalte Uniform.

I den Tid, vi boede i St. Kongensgade, aflagde vor Husfælle, Kongens Generaladjudant, Admiral Christoffer Lütken, undertiden Besøg oppe hos os. Han var en gammel, elskværdig Pebersvend, hvem det morede at eksaminere mig i Fransk; selv naar vi mødtes paa Trappen, undlod han aldrig med den dybeste Ærbødighed at sige mig nogle smaa Behageligheder, fordi han paastod, at derved skete ingen Skade; hvad han sagde, var kun at betragte som forberedende Øvelser. En Dag, kort efter at vi var flyttede, kom jeg gaaende fra Skole samtidig med, at han kom ud af sin Port paa Vejen til Amalienborg, ledsaget af sin Ordonnans, der bar hans Portefeuille. Gensynet var lige glædeligt for os begge og endte med, at han foreslog, at vi skulde følges ad, idet han befalede sin Ordonnans at bære min Skoletaske. Jeg gik ind paa Forslaget og gik tilbage med ham ad Bredgade om ad Frederiksgade og forbi Kongens Palais.

Denne Spaseretur gentog sig regelmæssig et Par Gange om Ugen, naar Kongen kom ind fra Sorgenfri til Statsraadet.

En Dag, da vi gik Side om Side forbi Palais'et, standsede Admiralen brat og gjorde stram Honnør. „De kommer til at neje, lille Frøken, thi der staar Kongen i det midterste Vindue og kigger efter os“.

Da Tante Lovise plejede at tage sig af min Paaklædning, voldte den ikke Moder Besvær; jeg kan saaledes huske, at jeg

Aaret i Forvejen havde faaet en fiks hvid Basthat med blaa Baand, som Tante havde købt hos Louise Rasmussen[1]), der Aaret i Forvejen havde aabnet sin franske Modebutik i Vimmelskaftet, og skiltede med en stor, smagfuldt klædt Dukke i Vinduet. Hun havde tilskrevet Tante og bedt hende om at bese sine Herligheder, og Tante havde med sit Hang til Elegance villigt fulgt Indbydelsen; fra det Øjeblik af havde Jomfru Rasmussen, saa længe hun havde Modebutik, Tantes Søgning. Jeg har ogsaa en Gang været med i hendes Butik og kan endnu se hende for mig, da hun ilsomt kom Tante i Møde, iført en blegrød Silkekjole med mørke Striber og en tyk, lang Guldkæde om Halsen, men jeg, der dog ingen Ide havde om, hvem hun egentlig var, fandt, at hun trods sin elegante Paaklædning ikke var nogen rigtig Dame. Da jeg fremkom med denne Bemærkning i Thorvalds Nærværelse, skændte han paa sin Moder og forbød hende for Fremtiden at tage mig med i Jomfru Rasmussens Butik, hvilket højligt undrede mig, at Tante lod sig sige.

En Dag, da jeg ved Middagsbordet overbragte en Hilsen fra min ganle Ven, Admiralen, og Fader derved fik at høre, at mine Spasereture hjemad fra Skolen undertiden foretoges over Amalienborg, forbød han mig dette og erklærede, at det passede sig ikke, at Ordonnansen bar min Skolepose.

„Ikke længere end til Hjørnet af Amaliegade“ forklarede jeg.

„Ligemeget, jeg vil nu ikke have det, Du skal ogsaa gaa hjem ad Akademi- og Blankogade“. Jeg var nødt til at adlyde, men jeg syntes, at der var sket mig Uret ved at behandle mig ganske, som var jeg et Barn.

Saa hændtes det en Eftermiddag, at jeg var steget op i mit Pæretræ, hvor jeg sad og læste i Frederik Nøssels Verdenshistorie, at Admiralen kom ind i Haven ledsaget af Christian Tjener.

„Der er altsaa ingen andre hjemme end Frøkenen?“ spurgte han.

„Baade Herren og Fruen er ude“, lød Svaret.

„Men hvor er saa Frøkenen, hun har vel ikke været syg?“

„Aldeles ikke. Hun kommer vist snart, om jeg tør bede Admiralen om at tage Plads i Lysthuset“, svarede Christian Tjener, lagde Hovedet paa Siden og skottede op til mig.

Imidlertid var Moder kommet hjem og skyndte sig nu ud i Haven for at komme mig, som hun vidste sad i Træet, til Hjælp.

[1]) Senere Grevinde Danner.

Bemeldte Christian Tjener var forøvrigt en ejendommelig Person, som Fader havde taget i Tjeneste paa Anbefaling af Kongens Staldmester og Rejsemarskal v. Bardenfleth. Da Fader ikke vilde have, at hans Tjener skulde være iført et Livré som de almindelige, havde han ladet sy en kort Trøje med stiv Krave og tæt knappet op i Halsen med blanke Knapper. Jeg kan endnu se Christian Tjener ved givne Lejligheder sætte sit Underansigt i Lave for ved Hjælp af den derved opstaaende dobbelte Hage at give sig et værdigere og mandigere Udtryk. Hans Bestræbelser førte dog nærmest til, at Blodet steg ham saaledes til Hovedet, at han blev rød helt op i Haaret. For øvrigt var han os alle meget hengiven, men særlig mig, hvilket gav sig Udslag paa den snurrige Maner, at saa snart han kunde se sit Snit, omtalte han mig som „Voreses Elfride“. Det skete imidlertid paa saa beskeden og velmenende Maade, at Moder halvvejs blev rørt, naar hun hørte ham udtale sig saaledes.

Mange gode og glade var de Dage, som tilbragtes af os alle ude i vor Have fra Begyndelsen af Sommeren og til langt ud paa Efteraaret. Ubegribeligt var det, at Fader, der i alle Maader var saa overlæsset med Arbejde, alligevel fandt Lejlighed til at tage sig saa meget af sine Sønner, som han gjorde. Principielt tog han hverken Moder eller nogen af dem med sig paa sine ret talrige Køreture, fordi han ikke ønskede, at der skulde gøres Bemærkninger i saa Henseende. Derimod faldt det, som saa ofte forhen, tidt i min Lod at blive Faders Ledsagerske.

Der er i vore Dage ikke mange synlige Spor tilbage af de Veje, paa hvilke vi kørte omkring i Byens Nærhed, dog maa undtages Amager, hvor mit Øje undertiden studser ved at møde et eller andet lille Minde fra hin Tid, men som vel ogsaa snart forsvinder.

Jeg husker for øvrigt en sildig Eftermiddag, hvor Fader i Anledning af en Smuglersaffære skulde ud ad Vedbæk til. For at vildlede Opmærksomheden afhentede han først Tante Leonora inde paa Købmagergade, hvorefter vi kørte ud af Nørreport langs Blegdammen og ind paa Kongevejen, indtil vi endelig slap ud paa Strandvejen. Det var midt i August, men Solen var længst nede, da vi naaede ud til Strandmøllen, hvor Tante og jeg maatte stige ud og fik Paalæg om ikke at blive ængstelige, hvis det trak ud, før Fader kom tilbage. Klokken gik til to, inden vi hørte Vognen

komme tilbage. Vi var selvfølgelig baade sultne og søvnige, men havde ellers ikke lidt noget ondt, tværtimod haft det meget fornøjeligt i enhver Henseende, og havde uden at generes af Gaaende, Kørende eller Ridende spaseret frem og tilbage i den lyse Nat. Det trak i øvrigt længe ud, før denne Smuglerhistorie fandt en Afgørelse, saa vidt jeg husker skete det først i Oktober eller i December samme Aar., idet Parthaverne i Tide var blevne advarede og paa alle mulige Maader søgte at vildlede Toldvæsnet og Fader med, men Enden blev dog, at de til sidst maatte strække Gevær.

Paa mine Køreture med Fader talte han ret ofte med mig ikke alene om Fortidens men ogsaa om Nutidens Forhold og ikke saa sjældent om, hvad Fremtiden bar i sit Skød, saavel for Hertugdømmernes som for Kongerigets Vedkommende. Hverken St. Simons eller Benjamin Constans's Fantasterier var Fader usympatiske, om end med Forbehold, og mange er de Samtaler, som jeg f. Eks. i den Anledning har overværet mellem Frenologen Professor Dr. med. Otto og Pastor Visby.[1]) For øvrigt medførte Fader paa sine Køreture til Adspredelse enkelte Bind af Thiers: „Den franske Revolutions Historie“, hvis Læsning ogsaa højligen interesserede mig.

Hen paa Sommeren kom Tante Lovise og bad om, at jeg hver Torsdag Aften maatte følges med hende i Teatret, da hun i saa Tilfælde vilde abonnere til mig hos sine gamle Venner, Postmester Kancelliraad Tillges; men Fader satte en lidt betænkelig Mine op. Sagen var, at han havde selv besluttet, at Moder og jeg hver Lørdag skulde i Teatret, og havde allerede truffet Bestemmelser; men han nænnede dog ikke at berøve Tante den Fornøjelse at have mig med, hvorfor jeg hele Vinteren igennem kom to Gange om Ugen i det kongelige Teater. Jeg kan derfor med Sandhed sige at have set god og stor Kunst udøves herhjemme i vort kære, lille Fædreland af Datidens første Rangs Kunstnere, der, endog hvad Opera og Ballet angik, stod paa Højde med det bedste i andre Lande.

Da jeg tilmed et Par Aftener om Ugen sammen med min Broder Sigvald blev undervist i Plastik og Dans af Balletdanser Georg Brodersen, maa det siges, at hvad der kunde bidrage til at præcisere en god Opdragelse, blev ikke forglemt.

---

[1]) Pastor Visby havde i sin Tid været Sjælesørger for Worm, der som bekendt myrdede Tønder og blev henrettet.

Jeg kan saa tydelig se den unge Georg Brodersen med langt Polkahaar staa midt i Værelset og lig en elegant Cirkusdirektør lade Eleverne bevæge sig uden om ham i Rundkres for at lære at gaa og hilse. Jeg blev straks beordret til at være den, der gik foran, skønt der var dem, der var ældre og endnu højere end jeg, og jeg fik stadig Ros for Maaden, paa hvilken jeg forstod at nuancere min Hilsen. Meningen var at lære os at afpasse den i Overensstemmelse med dens Rang, Alder osv., hvem vi nejede for eller hilste paa. Heldigvis ophørte dog denne kedelige, men yderst korrekte Oplæring efter nogle Ugers Forløb.

Om der end i den senere Tid, efter at Fader havde overtaget alle de hidtil af Etatsraad Blom udførte Forretninger, var indtraadt tilsyneladende fredeligere Tilstande inden for det københavnske Toldvæsens Enemærker, var dette dog ikke ganske Tilfældet. I Virkeligheden brændte det fremdeles nok saa lystigt bag Forhænget, i alt Fald hvad Etatsraad Bloms og Faders indbyrdes Forhold angik.

Jeg har sagt, at Fader holdt meget af sin Fætter, Fritz Güllich. Han var lige som Fader varmtfølende overfor, hvad der er smukt og rent, og heller ikke ganske fri for lidt Naivitet, parret med en barnlig Tillidsfuldhed, som maaske fandtes hyppigere i de Tider end nu. Stundom kunde han være udholdende og energisk, til andre Tider savnede han ubetinget Viljekraft og Styrke til at bære Modgang. Mulig skyldtes dette, at hans Faders dystre Despoti havde tynget paa hans Livskraft fra Barn af. Da denne urolige Aand døde 1840, 97 Aar gammel, efterlod han sin Søn og Arvtager saavel Farveriet som hvad dertil hørte i en yderst daarlig Forfatning.

Af Faders efterladte Papirer fremgaar, at han tre Gange er gaaet ind paa at være Kautionist og Selvskyldner for Fritz Güllich for et samlet Beløb af 500 Rdl., men hver Gang har maattet betale Beløbet, hvorom det drejede sig, sidste Gang den 26. Marts 1846. Det har utvivlsomt voldt Fader Sorg, at han af Hensyn til sin egen Familje har maattet nægte videre Kaution, hvorfor det vel ogsaa har været ham en Beroligelse, at just paa dette Tidspunkt har Malermester Stoltenberg af fri Vilje gjort Güllich Forslag om et Laan paa 1200 Rdl. til 4 pCt. og 2 pCt. Diskonto, foruden Afbetaling af 75 Rdl. hver 3die Maaned, indtil Gælden var betalt. Han erklærede end yderligere, at han frabad sig Kontrakt skreven paa stemplet Papir, derimod forlangte han, at Güllich deponerede

en Livsforsikrings-Police samtidigt med, at Fader gik ind paa at vilde love at drage Omsorg for, at Afbetalingen skete i rette Tid.

Da gamle Güllich døde, efterlod han sin Søn Ejendommen 137 Overgaden neden Vandet, medens Stoltenberg ved sin Svigerfaders Død blev Ejer af 197 Overgaden over Vandet. Det var vel altsaa paa Grund af gammelt Bekendtskab Sidstnævnte fremkom med sit meget favorable Tilbud. Men ikke desto mindre plagede han Fader ikke saa lidet, hver Gang Güllich ikke saa sig i Stand til at betale prompte, hvorfor Fader ret ofte maatte tage Affaire, hvilket til Tider voldte ham mange Bryderier, da han gentagne Gange nødedes til at maatte staa i Forskud for Güllich, idet Stoltenberg var en striks Laangiver.

Den 23. Marts 1847 indstilledes Fader meget imod sit Ønske af det kongelige Generaltoldkammer- og Kommercekollegium til vedblivende — i alt Fald foreløbigt — at fungere i sin daværende Stilling. Som den ham sideordnede Kollega indstilledes samtidigt Etatsraad Feddersen, medens Etatsraad Blom forflyttedes til Odense som Told- og Konsumptionsinspektør. I et Statsraad, som afholdtes den 8. April, forandredes Indstillingen derhen, at Fader i Følge kongelig Resolution blev ansat som Toldinspektør i Aarhus. Han fik altsaa sit Ønske om at slippe bort fra København opfyldt, hvor selv Bloms Fjernelse ikke vilde have bragt Fader nogen Lettelse, i den Grad var Forholdene blevne ham imod siden den Gang, han overtog sit Embede.

Den i Statsraadet tagne Beslutning, som gik det kongelige Generaltoldkammer- og Kommercekollegiums Indstilling imod, beroede absolut ikke paa, at Kongen fremdeles ønskede at skaane eller værne om Blom, lige saa lidt som om Fader. Efter min Overbevisning skyldes den endelige Afgørelse ene og alene Faders direkte Henvendelse i sidste Instans til Gehejmeetatsraad Adler, Kongens Kabinetssekretær.

Jeg tror at turde sige dette med al mulig Begrundelse, idet jeg selv uden Faders Vidende kom til at spille en Rolle ved Sagens Afslutning, og dette gik saaledes til:

En Morgenstund — det maa have været nogle Dage før, at Fader ved kongelig Resolution af 4. April udnævntes til Toldinspektør i Aarhus, kaldte han paa mig og bad mig — jeg tror, fordi han intet paalideligt Bud havde ved Haanden — om at ville besørge et Brev bragt til Portneren i Amaliegade Nr. 153 med Paa-

bud om, at denne straks bragte det op til Gehejmeetatsraad Adler. Jeg gik selvfølgelig, men da Fader havde paalagt mig at sørge for Brevets hurtige og sikre Aflevering, fandt jeg, det vilde være formaalstjenligere selv at gaa op paa 2den Sal og aflevere det. En Tjener lukkede op og tog imod Brevet; men trods det, at jeg skyndte mig, var jeg ikke naaet ned i Porten, før han kom løbende ned ad Trappen og bad mig meget undskylde, at han standsede mig, men Gehejmeetatsraaden vilde gærne tale med mig.

Jeg skyndte mig selvfølgelig tilbage og blev ført ind i Gehejmeetatsraadens Værelse. Han sad i sin Lænestol og var aabenbart ikke rask, men gjorde med meget Besvær forgæves Forsøg paa at rejse sig, da jeg kom ind. Da dette ikke lykkedes, strakte han med et venligt Smil sin Haand ud imod mig.

„Jeg saa i Brevet, at Deres Fader for at være sikker paa, at det kom mig i Hænde havde sendt Dem af Sted med det“, forklarede han mig.

„Jeg havde kun Ordre til at aflevere det hos Portneren“, bemærkede jeg.

„Desto glædeligere for mig, at De fulgte Deres Indskydelse, hvorved jeg faar Dem at se, thi De ved vel nok, at Deres Fader er meget stolt af Dem?“

„Nej“.

„Ikke? det gør heller ingen Ting, men sæt Dem nu ned og lad os tale sammen“.

Jeg vidste jo, hvor meget Fader holdt af Gehejmeetatsraad Adler og betragtede ham som sin sande fuldtro Ven, og derfor svarede jeg ganske aabent og naturligt paa forskelligt, som han spurgte mig om. At mine Svar som ogsaa flere af mine Bemærkninger overraskede ham, kunde ikke undgaa min Opmærksomhed.

Til sidst sagde han:

„De ser saa forundret ud og synes maaske, at jeg udspørger Dem, men vær blot ganske rolig, vi holder alle saare meget af Deres Fader og har længst gærne villet hjælpe ham, men det er aldrig lykkedes til Gavns, fordi han aldrig har været fuldkommen aaben og sand imod os, som fornødent var“.

„Sand“? gentog jeg forbavset og saa spørgende paa ham.

„Naa, naa, det er ikke saadan ment, min lille Ven, forstaa mig ret, jeg mener, han har aldrig villet udtale sig fuldkommen aabent og ærligt“.

„Hvad mener De dermed?“, udbrød jeg og fór op.

Den gamle Mand tog min Haand og klappede den beroligende. „Fader har aldrig villet tale lige ud af Posen og altid troet, at han skulde nok selv kunne hjælpe sig, hvilket dog var saa ganske umuligt. Kan De nu forstaa, hvad jeg mener, naar jeg siger saaledes?“

„Ja, jeg ved det ikke, men Jean Paul siger . . . .“

„Jean Paul“, udbrød han og saa paa mig med store Øjne. „Ja, ja, hvad siger saa Jean Paul[1]“, tilføjede han med et fint Smil, „eller rettere sagt, hvad er det saa Fader siger?“

Jeg var i den dødeligste Forlegenhed; jeg havde saa ganske tabt Traaden i min egen Tankegang, som forøvrigt var baseret paa Jean Pauls Ord: „Aldrig tegner Mennesket sin egen Karakter skarpere, end naar han tegner Andres“.

Saa rejste han sig med Besvær, gik hen og lukkede en Dør op og kaldte paa sin Hustru.

„Her skal Du se en kærlig Datter“, sagde han til hende, som hurtigt kom ind i Værelset, og tilføjede adskilligt mere mig vedrørende.

Gehejmeetatsraadinden havde øjensynlig meget ondt af min ubeskrivelige Forvirring og store Kvide, for hun tog mig om Hovedet med begge Hænder og kyssede mig paa Panden.

Jeg kan ikke huske mere, hvad der ellers foregik; dog er det min fulde Overbevisning, at naar Fader fik sit Ønske opfyldt om at komme bort fra København, hvor han mente ikke vedblivende at kunne gøre den Fyldest, der svarede til hans egne strænge Principer med Hensyn til sine Embedspligters Overholdelse, og kom til Aarhus, skete dette paa Grundlag af det Brev, jeg bragte Kongens Kabinetssekretær.

Gehejmeetatsraad Adler var født i København og havde været ansat i Norge, hvor han var med til paa Eidsvold at udarbejde Norges Grundlov. Senere hen blev han Kabinetssekretær hos Kong Christian Frederik af Norge, hvilken Stilling han ogsaa kom til at beklæde, efter at Prinsen havde besteget Danmarks Trone som Kong Christian den 8de.

Da jeg mange Aar efter fortalte Fader om denne min Samtale, som jeg ikke havde dulgt for Moder, erfarede jeg til min

---

[1]) Poul Richter.

Overraskelse, at han var vidende om den, men med Vilje havde undladt at tale til mig derom.

Han udtalte ved samme Lejlighed, at det var ham sagt, at man i Statsraadsmødet havde omtalt hans stadigt af Francke paapegede Forsømmelighed med Hensyn til Indsendelsen af de ham paahvilende Indberetninger.

„Havde man den Gang“, tilføjede Fader, „skreven 24. Marts 1848 i Stedet for 8. April 1847, var denne Side af min Embedsførelse vel næppe kommen paa Tale; man vilde højst sandsynligt have forstaaet, at min Udholdenhed paa dette Punkt ikke skyldtes manglende Pligtbegreb men min egen urokkelige Overbevisning om det utilbørlige i paa det daværende Tidspunkt og under de daværende Forhold i Hertugdømmerne at spilde den kostbare Tid med Overholdelse af det fuldstændigt forældede og ganske overflødige Pindehuggeri. Jeg var imidlertid Francke for god en Svømmer, og dette har altid irriteret ham. Det maa have været ham en Himmerigs Mundfuld at faa mine Fejl præciserede i Statsraadet. Hvad min Embedsførelse ved Københavns Toldsted angik, der skrev sig fra 16. August 1844 indtil 8. April 1847, hvor jeg sendtes til Aarhus, var det kun et Paahit, naar man udslyngede en saadan Beskyldning imod mig, der tidlig og silde plagedes med Skriveri og Korrespondance, og det vidste jo ogsaa selve Generaltoldkammeret frem for nogen“.

Jeg har aldrig hverken set eller talt med Etatsraad Blom; kun sjældent blev hans Navn her efter Dags nævnt i mit Hjem, undtagen ved en eller anden tilfældig Lejlighed. Saaledes da han i Aaret 1851 blev udnævnt til Medlem af den Kommission, der skulde berejse Jylland for at taksere den Skade og det pekuniære Tab, Krigen havde paaført den jydske Befolkning. Følgen heraf var, at det viste sig umuligt at faa Fader overtalt til at indgive sit højst berettigede Erstatningskrav, fordi det var ham imod, at Etatsraad Blom skulde være med til at godkende og vurdere hans Forhold.

Da Fader søgte Audiens hos Kongen for at takke ham for sin Udnævnelse som Toldinspektør i Aarhus, var han selvfølgelig iført den ham saa misundte lovbefalede Uniform, dog med Undtagelse at at Uniformskjolen var bleven forvandlet til Frakke, medens han havde ladet de hvide Kaschmirs Benklæder farve lysegraa. Kongen var meget naadig og rakte ham Haanden, men idet

han udtalte, „at han haabede ad Aare at gense ham glad og tilfreds i Aarhus“, lod han sit Blik strejfe Faders Paaklædning.

Fader kunde ikke dy sig, og ihukommende Bloms forskellige Besværinger bukkede han dybt og tillod sig ærbødigt at bemærke:

„Det var en uundgaaelig Nødvendighed, Deres Majestæt“.

Kongen, som godt forstod, at han dermed sigtede til Blom, brast i Latter og rakte ham atter Haanden og udbrød:

„Ja ja, Hr. Justitsraad, paa Gensyn ad Aare“.

III. Del.

I 1847 var der kun en Gang ugentlig Dampskibsforbindelse mellem København og Aarhus. Hver Lørdag afgik fra København Dampskibet „Iris“, ført af forhenværende Kaptajnløjtnant i Marinen P. Sletting.

Lørdag den 15. Maj kort efter Solopgang blev Fader, Moder, vi seks Søskende, Jomfruen og Pigen roede fra Nordre Toldbod ud til Skibet, der laa med Damp oppe for at afgaa Kl. 6 til Aarhus. Der var ikke en Sky paa Himlen. Langsomt gled Skibet forbi Lynetten og Trekroner. Staaende oppe paa Dækket sendte vi vor sidste Afskedshilsen til København, medens Dampskibet satte Fart paa.

Efter at være kommen Helgenæs og Mols Land forbi iagttog vi med stigende Interesse Indsejlingen i selve Aarhus Bugt. Den hele Kyststrækning, i hvis Midte Byen ligger omgivet af Riis Skov, Marselisborg-Vilhelmsborg og Mosgaard Skove, udfoldede mere og mere sin betagende Skønhed for vore beundrende Blikke. Henad Kl. 6 styrede Skibet forbi den yderste Mole og ind i selve Havnen. Paa Molens yderste Spids havde efter Sædvane ikke faa af Byens Indvaanere saavel Herrer som Damer givet Møde for at se Københavner-Damperens Ankomst.

Imellem de Tilstedeværende genkendte Fader med Glæde flere af Byens Embedsmænd og Handelsstand, som ogsaa af Toldetatens Mænd. Fader havde gjort Bekendtskab med Adskillige, da han sidst i April var en Dags Tid ovre i Aarhus for at leje en Bolig til os. Længere henne paa Molen, hvor Skibet skulde lægge bi, stod en Klynge af Officerer fra det i Aarhus garnisonerende forrige Prins Frederik Ferdinands Regiment, nu kaldet for tredje Dragon-

regiment. Mellem disse stod Faders kære Ungdomsven, Bankbogholder Lars Fabricius, og tilraabte os et hjærteligt og jovialt Velkommen.

Arthur og jeg havde forinden udvirket Faders Tilladelse til at maatte blive tilbage for at følges med en gammel Rorsbetjent, der hed Mortensen, og som Fader havde anmodet om at paase, at vor Bagage kom fra Borde.

Hvor godt husker jeg ikke den gamle Mands høje, magre men lidt duknakkede Skikkelse, hans milde, blaa Øjne, det rynkede, rødmussede Ansigt, der mindede lidt om en frossen Pigeon.

Da vi passerede Toldbodbygningen, pegede Mortensen med sin af Gigt krogede Finger paa en gammel Træbænk til venstre for Indgangen, og sagde: „Der sidder jeg“, og pegede derpaa op til 1ste Sal, og tilføjede respektfuldt: „Og der sidder Fa'r“.

Efter at være spadseret gennem den lille Strækning med lave Huse paa venstre Haand, der kaldtes Revet, og drejet til venstre om Hjørnet, kom vi ind i „Dynkarken“ og saa til Mindegadens Port. Straks vi kom udenfor den, mødte os en stærk Cikorielugt; Mortensen forklarede, at denne skrev sig fra Stelfeldts Cikoriefabrik, der laa lige udenfor Porten til venstre, og tilhørte Fabrikant Stelfeldt.

Ved Siden af Stelfeldts Ejendom laa Niels Mallings store Købmandsgaard og Brænderi. Ligeoverfor men til højre, forklarede Mortensen os, begyndte Spadseregangen, der førte helt udenom Byen og hen til Studsgadens Port.

„Her, hvor vi nu gaar, hedder Spanien“, vedblev han, „og dèr ligger Huset, hvor vi skal bo“, tilføjede han, idet han pegede hen imod et et-Etages Vaaningshus, som ogsaa tilhørte Niels Malling.

At det med Spanien forholdt sig som Mortensen sagde, vidste vi forud, thi Fader havde allerede fortalt os, at den Gang, da Spanierne i 1808 var her i Landet, havde en Del af det spanske Regiment „Algarve“, som laa i Garnison i Aarhus, paa denne Strækning ladet opføre sine Barakker og Stalde, og derfra skrev Stednavnet sig.

Glad var Moder næste Morgen ved, at det var Søndag, saa Fader havde Dagen til sin Raadighed og fra tidlig Morgenstund kunde tage Drengene med sig, saaledes at hun fik Ro til Husets Ordning.

Hen paa Eftermiddagen holdt en af Fader bestilt 4-sædet Holstenskvogn for Døren. Den kørte os gennem Byen og ud af Mejl-

gades Port til Riisskov. Vejret var henrivende og Udsigten ud over Bugten over mod Mols og Helgenæs betagende skøn. En gennemtrængende Løglugt mødte os ved vor Indkørsel i Skoven; med Undren opdagede vi, at hele Skovbunden var dækket af Løgplanter, hvis hvide Stjærneblomster fyldte Luften med ovennævnte stramme Lugt. Ud over denne ejendommelige Skovbunds Vegetation bredte hundredeaarige Ege deres fantastisk krogede, næsten bladløse Grene. Længere fremme i Skoven afløstes disse af høje slanke Bøgetræer, der syntes at kappes med hverandre om at blive det fejreste Træ i Skoven og at komme saa højt til Vejrs, at de kunde naa at se et Glimt af Bugten, hvis Bølgers sagte Brusen lød i vore Øren. Vi kørte ned til Stranden udenom Traktørstedet „Salonen“ og derfra tilbage til Plænen midt i Skoven, paa hvilken Skovløberens Hus laa.

Her steg vi af Vognen, og medens Skovløberens Kone, Madam Knudsen, lavede Kaffe til os, fartede vi Skoven igennem, kom ind i Veilby Krat og endte med at bese det store Areal, som var udlagt til Grund for den paatænkte Sindssygeanstalt for Nørrejylland.

Hjemturen gik udenom Byen forbi Aarhus Vandmølle, Kirkegaarden ved Frederiks Port og videre forbi vor Bolig samt Ejendommen „Jægergaarden“, der laa paa højre Side af Vejen og tilhørte Kammerjunker Wichfeldt. Skraas til venstre for „Jægergaarden“ paa den anden Side af Vejen laa tredje Dragonregiments Eksercerog Ridehus, en temmelig stor, af Træ opført Bygning. Vi kørte videre langs Stranden nedenfor Wallensteins Skanser, en Levning fra Trediveaarskrigen, og videre indtil vi kom kom ind i Marselisborg Skov. De inde i Skoven malerisk beliggende Klude- og Stampemøller, der pludselig kom til Syne ved Randen af sivbevoksede, af Bøg og Elm omkransede Indsøer, alt dette gjorde paa mig et uforglemmeligt Indtryk. Det faldt os saa vanskeligt at rive os løs fra al denne Naturskønhed, der omgav os, at et let Taagesløer alt begyndte at brede sig ud over Bugtens Vande, inden vi kom tilbage til vor Bolig.

Det varede ikke mange Dage, før de tre ældste Drenge var indmeldte i Realskolen. I Betragtning af, at jeg gik i mit sekstende Aar, ledsagede jeg Fader og Moder paa de pligtbundne Visitter til Byens Honoratiores. Regulativet for disse Visitter havde Fader forud modtaget af Hertz, Kasserer ved Aarhus Sparekasse. „Store Hertz“, som han kaldtes paa Grund af sin Højde, var Auktionsholder og beklædte ikke faa andre Tillidsposter.

Vor første Visit aflagde vi hos „Store Hertz", og vi blev modtagne med megen Artighed af ham og hans Familje. Imidlertid skændte han paa Fader, fordi denne ikke havde fulgt den Ordre, han havde faaet om at paabegynde Visitterne hos Stiftsøvrigheden og Embedsstanden. Desuagtet havde jeg en Følelse af, at han alligevel satte megen Pris paa selv at have været den første i Rækken, da dette smigrede hans Forfængelighed, hvorfor han heller ikke undlod at fortælle Begivenheden i vid Udstrækning.

Vi følte os snart temmeligt besværede af vor Boligs indskrænkede Forhold, hvorfor vi en Dag med Glæde erfarede, at Fader, tilskyndet af „Store Hertz", havde købt den to-Etages Ejendom paa Mejlgade, der laa ved Snævringen. Den forrige Ejer var Redaktør af Aarhus Stiftstidende, Overkrigskommissær Elmqvist, der ogsaa ejede den skraas overfor beliggende Ejendom, som han selv beboede, og i hvis Baghus Trykkeriet var. Særlig glad blev Moder ved at erfare, at der hørte Have til vor Ejendom. Til Oktober kunde vi flytte ind paa 1ste Sal, medens gamle, forhenværende Rektor Hasselbach fra Viborg Kathedralskole og hans Hustru vedblev at bo i Stueetagen.

Aarhus! Du gamle By, hvor tydelig mindes jeg Dig i dette Øjeblik, Du min Ungdoms kære Hjemsted. Hvor levende staar for min Erindring de mange nydelige unge Piger, mine Samtidige, som jeg mere eller mindre i Aarenes Løb sluttede mig til. Undertiden hændes det, at jeg mødes med en eller anden af disse eller med en af mine Brødres Skolekammerater, og saa bliver saa mangt et Minde fra hin Tid lyslevende for mig.

Mit eget, kære gamle Aarhus. Mit Øje blændes ikke ved nu at se Dig iført Dit nye Skrud. Født og baaren var Du altid til, naar Tidens Fylde kom, at blive den jyske Halvøs Hovedstad. Kun syntes Du den Gang, jeg lærte Dig at kende, af gammel, grundbefæstet Loyalitet ikke at sætte Dine Ønskers Maal højere end til en rolig, fremadskridende men velbefæstet Udvikling, der kunde stille Dig jævnsides med Dine Søsterbyer Randers og Aalborg. De forskellige Benævnelser, der endnu den Dag i Dag kalder Beboerne i Aarhus Amt for Grødjyderne, Randers Amts for Kronjyderne, antyder, at Randers i forrige Tider har haft Fortrinet, vel særligt paa Grund af sit Jordegods og rige Opland. At Du som Halvøens Midtpunkt nu vandt et Hestehoved Forspring, er i Naturens Orden. En langt fjærnere historisk Fortid viser os Aalborg

og Randers sat paa Højsædet; saaledes flytter Tiden Mærkepælene fra Sted til Sted.

Hvor tydeligt ser jeg ikke det Optog, der bevægede sig mindst 4 Gange daglig Gaderne op og Gaderne ned, naar Køerne endelig om Foraaret var bleven slupne ud paa Græs og blev hentede hjem til Malkning. Drøvtyggende og gemytligt viftende med Halerne undlod de aldrig at efterlade synlige Spor paa den Strækning, de havde at passere. Sandt nok lod Brolægningen foruden dette Ubehag en Del tilbage at ønske, men det gjorde den forøvrigt ogsaa ovre i København; det samme kunde ligeledes siges om Gadernes Belysning, Rendestenenes Fald osv.

Det vilde være unaturligt, om der ikke ogsaa den Gang ligesom den Dag i Dag eksisterede Sladder i Aarhus, men den førtes ikke indenfor vore Døre lige saa lidt som indenfor den lille Kreds, vi kaldte for vore gode Venner. Ude i Livet søgte Fader altid at stanse alt, hvad der kunde komme ind under Begrebet „Sladder“, som han kaldte for kritikløst Pjank, ved overlegne og satiriske Udfald. Ve den Nyhedskræmmer, der løb rundt og bragte Historier om Andres personlige Anliggender til Torvs; Fader var Mand for at sige ham Besked: men hans Sandhedskærlighed i saa Henseende vandt ikke altid den rette Paaskønnelse, hvorfor han ofte indenfor visse Kredse fik Skyld for at besidde en lovlig stærk Trang til Oprigtighed.

Det var med smerteblandet Glæde, at Fader af og til modtog Breve fra Hertugdømmerne, særlig fra Vennerne i Flensborg. Hans Svarskrivelser var korte, han følte sig som en Mand, hvis Rolle var udspillet, hvis Tid var omme. Fra Begyndelsen af undgik han med Overlæg at slutte sig til nogen af sine nye Omgangsfæller, og var langt mere tilbageholdende, end han plejede. Han bildte sig ind, at hvert Ord, han sagde, blev nøje taget under Overvejelse; han havde en Fornemmelse af, at han var under stadig Observation; det saarede ham. Han var for kritisk anlagt til ikke at kunne spore, at de Modstandere og Uvenner, han havde erhvervet sig under sin Embedstid i København, havde været paa Spil forud for hans Komme til Aarhus. Han følte derfor til sine Tider en uvilkaarlig Lyst til at være rigtig ubehagelig og til at vende det laadne ud og se, hvad Indtryk dette vilde gøre.

Selv betragtede han sin Forflyttelse til Aarhus som en Slags Landsforvisning.

Til andre Tider førte hans mere rolige Betragtninger ham til den Sandhedserkendelse, at var der overhovedet noget i Vejen, saa laa Skylden hos ham selv.

Oprindelsen til den nuværende Situation skrev sig fra først af fra hans egne haabløse Udtalelser om Forholdene i Hertugdømmerne, og om, hvad Tiden bar i sit Skød. Man havde ikke alene indenfor den Kreds, der saa paa Forholdene med den kloge og dannede Mands Blik, forstaaet ham, men ogsaa været enig med ham, og derfor ment at burde lønne hans Fortjenester ved paa hædrende Maade at stille ham et nyt Tillidshverv i Udsigt under tilsyneladende langt roligere Forhold, først i København, nu i Aarhus.

Resultatet af Faders Tænken frem og tilbage blev, at han i sin nuværende Stilling i Grunden intet havde at beklage sig over med Undtagelse af sit pekuniære Tryk, hvilket ofte pinte ham. Vel var Staten altid beredvillig til at yde ham rentefrie Laan, der skulde garanteres ved en Livsforsikring, hvis Præmie blev indeholdt, naar hans Gage udbetaltes, men Arrangementet kunde dog ingen Sinde blive fyldestgørende nok til at tilvejebringe den fornødne Ligevægt mellem Indtægt og Udgift, en Skæbne Fader delte med mangen Embedsmand.

Som tidligere forklaret var dette fra Begyndelsen af altid faldet Fader vanskeligt som Følge af hans ejendommelige fremskudte Position i Hertugdømmerne. Hvorvidt det nu vilde lykkes under de mere rolige og begrænsede Forhold i Aarhus, vilde Tiden vise. Den Kendsgerning, at hans fire Sønner var i Opvækst og stillede større og større Krav til hans Omsorg, kunde ikke ganske holdes ude af Betragtning. Jeg maa altid le, naar jeg mindes de mange saavel tragiske som komiske Forsøg, der trods Faders Indsigelser blev foretagne af Moder for at bringe det rette Forslag i de Pengemidler, som havdes til Raadighed. Men lige meget hjalp det, den rent husmoderlige Dygtighed var hende hverken i Kødet baaret eller i Klæderne skaaret. Skylden var ikke hendes, en kærlig og trofast Moder og Hustru var hun. Til Tider blev Fader utaalmodig over Situationen, som oftest lo han hjærteligt, men det hed sig altid: „Du, Elfride, maa hjælpe Moder."

Det er dog min fulde Overbevisning, at Hjemmet ikke vilde have været mere lykkeligt, selv om vi havde siddet i Guld til op over Ørene.

Allerede den 16. Juni 1846 havde Claus Schwensen, den af Faders Venner i Flensborg, som hyppigst tilskrev ham, paany ladet høre fra sig i Anledning af det projekterede Rendsborg-Slesvig-Flensborg Jernbaneanlæg, som Fader paa Foranledning fra Generaltoldkammerets Side havde givet Stødet til.

Claus Schwensen skrev saalydende:

— — — „Unsere politischen Wirren in den Herzogthümern sind sehr interessant gewesen, — hier steht noch die alte Garde fest, das fatale ist hier, dass die Ultrapartei, hauptsächlich die eifrigen Husum-Tönningen Eisenbahnleute, mit ihren schroffen, einseitigen Ideen, unsere Sache durch dumme Demonstrationen verderben. Das specielle Nivellement nebst sämmtlichen Vorarbeiten der Rendsburger-Flensburger-Eisenbahn Anlage, ist bereits im December nebst Concessions-Gesuch an die Eisenbahn-Commission eingegangen. Agent Bents's Project, Rendsburg-Limfjord, wird Dir wohl bekannt sein. — — —

— — — Auch die Schleswiger sind wüthend dagegen, ich habe es aber doch verhindert, dass jede Polemik, welche unser Concessions-Gesuch verwirken würde, aufgegeben wurde, indem ich erklärte, es müsste ein anderes ausführlicheres Project vorliegen, bevor das unsrige verändert werden könnte, aber in dem Falle, dass das unsrige fiele, wäre es Zeit die Polemik zu verlassen. — — —

— — — Soll ebenfalls Husum mit der Zweigbahn verbunden werden, so ist bei Danevirke der richtige Anschluss; will man dabei Flensburgs direkten Handel begünstigen, so darf ja nur der Tarif für alle Transit Waaren von und nach Husum nach der Länge einer Flensburg-Husum Bahn modificirt werden. Von Flensburg direkte nach Husum ist 6 Meilen, von Flensburg über Danevirke nach Husum ist 8 Meilen.

Was Du über das Eisenbahnproject hörst oder weisst, bitte ich mir mitzuteilen; finden Bents Concessions-Ideen in Dir einen Vertheidiger?"

Claus Schwensen, der var en af Flensborgs rigeste Grossister, drev Smøreksport paa England og Rusland, og var godt inde i alle politiske Forhold, skrev et halvt Aar efter:

„Der offene Brief des Königs, für dessen Einsendung ich danke, war der erste hier, und theilte ich diesen sogleich Agent Jensen mit, ist ganz in meinem Geiste geschrieben. Der Brief enthält freilich nichts Neues, es ist doch angenehm, dass der König einmal einen Character zeigt, und den exaltirten Bestrebungen bei den Parteien ein Ziel steckt; soviel ich hier höre ist die Majorität hier mit mir einverstanden, und es wird wahrscheinlich eine Dankadresse beschlossen — dagegen wird man in den Städten Rendsburg, Schleswig, Apenrade und Kiel nicht danken, doch habe ich nichts näheres und zuverlässiges erfahren. Die Fama erzählt, dass die Studenten in Kiel den Brief verbrannt haben sollen, was wohl nur Jugendstreiche und kein offener Act sein wird.

Hätten die guten und eifrigen Schleswig-Holsteiner sich in Vergangenheit und Zukunft nicht gequält, sondern blos die Gegenwart geachtet, hätten sie sich blos um die Finanzen bekümmert, und um eine Trennung darin nachgesucht, das wäre nämlich zu erreichen und auch nach meinem Dafürhalten für die Herzogthümer für jetzige und fernere Zeiten wohlthätig gewesen; jetzt aber hat der ganze Witz ein Ende, denn Courage haben die Kerle doch nicht, zudem werden der Bürger und Adel sich auch nie einigen. Letztere werden doch stets auch zu meinem Aerger von der Regierung ewig hier im Lande bevorzugt bleiben.

Doch genug von der Politik, ich bin eigentlich nun ganz curirt und quäle mich nur mit dem Butterhandel, der mir genug zu thun schafft.

Nur noch ein paar Worte über unsere Eisenbahn-Angelegenheit — dass die Eisenbahn-Commission das alte specielle Nivellement ehe und bevor die Concession erwarten könnten, verlangt hat, wirst Du wissen. Unsere Vorarbeit, von Dietz und Ulrich ausgeführt, hat übrigens gar keinen Werth, und sind die dafür verausgabten 8000 Mk. völlig weggeworfen. —

— — — Wollen wir eine Bahn haben, so müssen wir billig bauen, und das können wir auch, wenn wir eine Viertel-Meile westlich von Schleswig bleiben und ebenfalls die ganze westliche Linie, welche Du abgesucht hattest, beibehalten. —

— — — Auch muss ich Dir sagen, dass ich nach längeren Kampf mit mir selbst zu der vollen Ueberzeugung ge-

kommen bin, dass eine Bahn durch Angeln wohl zum Vortheil des Landes, aber gewiss zum Nachtheil der Städte und zum Nachtheil Flensburgs sein wird. — — —

— — — Mit den Rendsburgern und Schleswigern wird die angedeutete Linie einen heftigen Kampf bringen, und wahrscheinlich werden wir Flensburger nicht durchdringen, aber gewiss wird später diese Linie von den Actionären beantragt werden. — — —

— — — Just Callisen, unser Bürgermeister, ist ein Mann des Fortschrittes, mit dem ich viel verkehre, und sehr gut durchkomme. Lass bald von Dir hören. — — —"

Claus Schwensen hadede Advokat Ohlshausen, hvem han altid betegnede som en af de Mænd, der stadigt agiterede mod Regeringens Jernbaneprojekter, ihvorvel man ved at overdrage ham Posten som Jernbanedirektør søgte at sikre sig hans Sympati. Da Fader modtog disse Breve, stod det endnu i hans Magt at kunne tale paa rette Sted og med rette Vedkommende om, hvad der lod sig udrette, og dette forsømte han heller ikke.

De sparsomme, til sine Tider absolut forvrængede Efterretninger, der kom til hans Kundskab ved Læsningen af „Kieler Correspondent", „Hamburger Nachrichten", „Itzehoer Wochenblatt" og „Altonaer Merkur", øgede kun hans Mismod som og hans Bekymring for, hvad den nærmeste Tid vilde bringe. Denne Lekture maatte han tilmed søge paa Hotel Royal, hvor Bladene holdtes. Her sad han saa midt imellem de tyske, storpralende og vigtige Probenreutere og læste. Hvor savnede han ikke Athenæum. Han lod de gode Aarhusfolk snakke, som de vilde, han kom hver Dag, spiste sin Frokost, drak sin Kaffe, og læste i Taushed de nys ankomne Blade. Tid havde han nok af. Hans Forgænger i Embedet havde ført et saa mønsterværdigt Regimente, at der var den bedste Orden i alle Forhold.

Lidt efter lidt indfandt der sig imidlertid paa Hotel Royals Læsestue sammen med ham flere af Byens intelligente Købmænd, om just ikke alle for Læsningens Skyld, saa fordi det nu ogsaa gik mere og mere op for dem, at der laa Uro i Luften, og det interesserede dem at høre Fader, der saa nøje kendte Forholdene, udtale sig om Betydningen af de foreliggende Efterretninger.

Paa sin Vej fra og til Toldboden aflagde Fader til Tider Besøg

hos „Store Hertz", der i Sommertiden plejede at sidde hver Eftermiddag i sit Lysthus, ved Vinduet. Det morede ham nemlig at holde Øje med Færdselen fra og til Havnen. Lysthusets Beliggenhed var ved Aaens Bolværk neden for Mindebro ad Havnen til. Jeg tror nærmest, det var Fader, som talte, og Hertz, der hørte til, i alt Fald gik det saaledes til de Gange, jeg var med.

Det var snart gaaet op for Fader, at naar en Sag skulde fremmes, som angik aarhusianske Forhold, gjaldt det altid om forud at have „Store Hertz"s Sympati i god Behold. Hvad der nærmest i Øjeblikket laa Fader paa Sinde, var Oprettelsen af et Badeetablissement. Under sine Ophold med Kongen ved Badestedet Wyk paa Føhr havde han indvundet Erfaringer, som han gærne vilde gøre frugtbringende til Gavn for Aarhus og dens Beboere, idet der kun eksisterede et lille, under daarlige Forhold beliggende, Badehus, der tilhørte en Barber Warberg paa Skolegade. Strandbreddens fine hvide Sandbund, det kraftige Bølgeslag og de naturskønne Omgivelser egnede sig særlig til at gøre Aarhus til Midtpunkt for et Badeliv i større Stil. Selvfølgelig maatte Sagens Realisation opsættes til næste Aar.

Med Hensyn til Store Hertz og hans Indflydelse var den begrundet i, at han, der var barnefødt i Aarhus, havde tilbragt en Del af sin Ungdom paa Kontoret hos Jørgen Nielsen, der siden 1815 havde boet i Aarhus som Prokurator, og da Hertz var en velbegavet ung Mand og tilmed velstaaende, kom han snart til Ære og Værdighed i Byen. Han blev forlovet ind i en ret velhavende Købmandsfamilje (Agerup) og blev gift. Samtidigt hermed fratraadte han sin Stilling hos Nielsen og blev Auktionsholder, hvad der sikkert i Forbindelse med ikke faa juridiske Forretninger (Ordning af Køb og Salg og hvad dertil hører, Behandling af Boer etc.) har maattet give ham efter Datidens Forhold store Indtægter. Paa et senere Tidspunkt blev han først Kasserer ved Aarhus Sparekasse og dernæst dens Bestyrer. Han blev ogsaa Formand for Borgerrepræsentantskabet og borgerlig Raadmand. Han var altsaa berettiget til at turde glæde sig over den velfortjente Popularitet og den Tillid, han nød blandt sine Medborgere, der lige indtil hans Død, den 26. April 1875, ansaa ham for en fuldstændig hæderlig Mand.

Han beboede det lille, lave Hus paa Mindegade, som hans Fader, der havde været Skibskaptajn, havde efterladt sin Enke,

der, saa længe hun levede, forblev i Huset hos Sønnen, der var hendes eneste Barn. Hans paafaldende høje Skikkelse, som han havde arvet efter sin Fader og hans Slægt, gav Anledning til, at Tyskerne i 1849 kaldte ham for: „Der grosse Mann in dem kleinen Hause auf Mindegade“.

Ved Oktober Flyttedag tog vi, som Bestemmelsen var, Bolig paa 1ste Sal i den af Fader købte Ejendom i Meilgade og tilbragte Vinteren uden større Selskabelighed paa Grund af min tilstundende Konfirmation. Jeg mindes imidlertid iblandt saa meget Andet en Aften, hvor „Store Hertz“ sammen med nogle andre Herrer var indbudt til at spille en L'hombre. Klokkeslettet til Sammenkomsten var længst overskredet, men den, der ikke mødte, var Fader.

„Nu skal jeg sige Dem noget, mine Herrer“, udbrød Hertz og rejste sig, „kommer Justitsraaden ikke inden 10 Minutter, saa gaar jeg Fanden ta' mig min Vej. Det kan for Resten blive drøjt nok“, tilføjede han mut, „at skulle sidde og høre paa hans Forklaringer og Undskyldninger“. Idet han sluttede sin Tale, drejede han sig rundt paa Hælen og kom derved til at staa Ansigt til Ansigt med mig, der ham uafvidende var kommen ind i Værelset. Han lod sig imidlertid ikke bringe ud af Fatning, men tilføjede: „Ja, ja, lille Frøken, det er nu min Mening, og den skal Fader heller ikke blive fri for at høre“.

Ganske rigtigt, ikke saa snart sad vi ved Aftensbordet, førend han fortalte, hvad han havde sagt. Fader lo og svarede henkastet: „Jeg kender Dem nok, min gode Hertz“. Denne hævede nu sit Glas, nikkede alvorligt til mig og drak det ud.

Da vi rejste os fra Bordet, stak han sin Arm ind under min og spurgte dæmpet: „Er De endnu vred paa mig, lille Frøken“? „Vist ikke“, svarede jeg og smuttede bort.

Som velbekendt kunde Hertz til Tider paa lignende Maade som ovenfor fortalt tage sig yderligtgaaende Forlov til at ræsonnere, ikke alene over Fader, men ogsaa over mange Andre, hvad enten de var til Stede eller ej.

„Gud fri og bevare os“, sagde han en Dag, da jeg mødte ham og Fader paa Mindebro, idet han standsede mig, „her gaar jeg nu og prædiker for Fader og forklarer ham, at dette hersens med forud at tage op af sin Gage er den rene Galskab. Tror De, det nytter? ikke en Døjt“, tilføjede han og trak Øjenbrynene højt op paa Panden, samtidigt med at et lille Smil brød frem og

lig en Solstraale bredte sig over hans store Ansigt med de grove Træk.

Fader har fortalt, at da en Mand, hvem Hertz havde skaffet Laan i Sparekassen, for fjerde Gang kom til ham for at bede om Henstand med Tilbagebetalingen, blev Hertz saa irriteret over hans Mangel paa Paalidelighed, at han, efter at have skældt ham grundigt ud, rev Gældsbeviset itu og smed Manden paa Døren.

„Det Bæst, tror han, at jeg vedblivende vil være hans Nar, saa tror han fejl", oplyste Hertz og tilføjede mere roligt: „Saa for Satan, der røg nu ogsaa de Penge ad Helvede til."

Hvor vidt han dermed mente Sparekassens eller sine egne Penge, skal jeg lade være usagt.

I Anledning af Jul og det tilstundende Aarsskifte havde Fader modtaget Breve fra Venner og forhenværende Undergivne syd for Kongeaaen. Jeg husker, hvor trykket hans Stemning var selve Nytaarsaften. Uvilkaarligt virkede den paa os alle, ihvorvel han søgte at være den, han plejede at være, naar han paa Højtidsdage var sammen med sin Familje.

Da Taffeluhret forkyndte, at nu var Aaret 1847 stedet til Hvile, rejste Fader sig og udbrød: „Gud bevare Danmark og hvad Dansk er og bør være".

„Drenge"! tilføjede han med en Pathos, der fik dem alle fire til at springe op og staa ret, „Eders Tid vil ogsaa komme. Værer agtpaagivende, værer lydige. Se at faa lært det mest mulige, saa at I, naar Tidens Fylde er der, duer til at gøre Eders Pligt til Fædrelandets Gavn og Jer selv til Hæder".

Den 17. Januar hen paa Eftermiddagen afholdtes i Hotel Royal en den paatænkte ny Badeanstalt vedrørende Generalforsamling. Da Mødet var forbi, fulgte de 2 i Forening med Fader valgte Direktører, Mølleejer Weis og Ingeniørkaptajn von Wenck, med ham hjem. Moder var gaaet tidligt til Ro, men havde paalagt mig, naar Fader kom hjem, at sørge for ham paa bedste Maade.

Da Herrerne havde spist til Aften, satte de sig ind i Dagligstuen, medens jeg forblev i Spisestuen, stærkt optaget af deres Samtale. Fader havde kort forinden Mødet modtaget et Brev fra København, hvori Kongens Tilstand — han havde været syg siden 4. Januar — omtaltes paa en meget alarmerende Maade, og man drøftede nu, hvilke Følger hans mulige Død vilde drage efter sig.

Da Fader kom tilbage efter at have fulgt sine Gæster ud og

fandt mig beskæftiget med at rydde til Side, fortsatte han Samtalen med mig om Forholdene. Det var jo langt fra første Gang, at sligt hændte, og det blev herefter Fader til Vane, at selv om han kom sent hjem, det være fra Møde, Klubben eller Selskab, saa maatte han og jeg, om ikke ses, saa dog tale med hinanden. Undertiden, naar det var bleven sent, kunde han nok skænde paa mig, saafremt jeg ikke var i Seng; men i saa Tilfælde satte han sig paa den nærmeste Stol uden for min Dør og fortalte og talte om alt, hvad han havde hørt eller erfaret paa en eller anden Maade. Undertiden forglemte han, hvor sent det var, hvorfor Moder, der altid hørte Faders Stemme, blot han aabnede Porten, fandt, nu kunde det være nok, og derfor viste sig paa Dørtærskelen mindende om, at Klokken var saa mange, at jeg burde have sovet for længe siden. Sommetider endte det med, at Moders Indsigelse mod dette „Natteravneri", som hun kaldte det, erklæredes af os begge for dødt og magtesløst at være. Resigneret tog hun saa Plads ved Siden af Fader, for højligen interesseret selv at være med i Samtalen, der paa Grund af det hende medfødte ejendommelige Humør altid endte under Spøg og med Latter.

Følgen blev, at jeg kom i uheldig Vane med at sove højt op paa Dagen i Stedet for at staa op i rette Tid og være „morgenferm".

Den 21. Januar kom Efterretningen om Christian den Ottendes Død den foregaaende Dag.

Det faldt næppe nogen af mine Præstekammerater ind, at jeg, der sad saa stille og tilsyneladende andægtigt lyttede til Stiftsprovst Dahlerups Ord, i Grunden var langt mere optagen af Politik end af den Kristendom, han indskærpede os. Da han pludselig spurgte en af de kvindelige Konfirmander, om hun kunde huske Ingemanns Salme „Dejlig er Jorden", og hun kom til det andet Vers:

„Tider skal komme,
Tider skal henrulle,
Slægt skal følge Slægters Gang.
Aldrig forstummer
Tonen fra Himlen
I Sjælens glade Pilgrimsgang",

havde jeg den største Møje med at holde mine Taarer tilbage, hvilket Stiftsprovsten formente skyldtes det nyligt modtagne Bud-

skab om Kongens Død, hvorfor han sluttede sin Undervisning med en varm Bøn for Danmark og Kong Frederik den Syvende.

I København stod som bekendt Professorerne H. N. Clausen og J. F. Schouw i Spidsen for det nationalliberale Parti, hvis Formaal var fælles Finanser og Forsvarsvæsen for Kongeriget og Slesvig, uden at dermed hidførtes Hertugdømmets Inkorporation, hvorfor Kongeriget og Hertugdømmet skulde have hver sin lovgivende Forsamling, Holsten derimod indtage en selvstændig Stilling.

Da Frederik den Syvende ved sin Tronbestigelse havde udnævnt Grev Carl Moltke Nütschau til Minister, saa det ud til, at nu turde der være Haab om at faa rejst en Dæmning mod den slesvig-holstenske Bevægelse. Denne Mand var som bekendt en Modstander af Bevægelsen, og i ham saa det holstenske Ridderskab en værdig Repræsentant for sin Magtstilling paa Grund af hans uangribelige Hæderlighed. Det ulykkelige Sprogreskript saavel af ældre som af nyere Dato gav imidlertid atter Stødet til, at de saa længe forud beregnede Begivenheder pludselig faldt Slag i Slag. Hertil bidrog selvfølgelig den overalt i Europa mere eller mindre herskende Gæring.

Da Fader bragte i Erfaring, at der efter et Møde i Kiel den 7. Marts trods Regeringens Forbud mod at afholde Møder var berammet et saadant i Rendsborg til den 15. med det Formaal at udfærdige og indsende en Adresse til de Stænderdeputerede, fik han, der forud rigtigt vidste, hvad det gik ud paa, indvarslet til et Møde i Aarhus Søndag den 19. Marts. Det blev afholdt i Selskabet „Polyhymnia“s Lokaler Kl. 5.

Han havde længe fundet varm Sympati og energisk Tilslutning for sine Ideer og sin Stræben hos de Mænd, hvis videnskabelige Dannelse gav dem et større og vidtrækkende Syn paa vore politiske Forhold og hvad dermed stod i Forbindelse. Blandt disse Mænd var Overlærer ved Latinskolen Oppermann (senere Professor ved Universitetet), Overlærer Clemens Funch ved Realskolen, Lærer Kraiberg ved den højere Borgerskole, foruden andre, hvis Mening og Ord havde Vægt i Byens Borgerkrese.

Senere erfaredes det, at der samtidigt med det i Aarhus den 19. afholdte Møde atter havde været holdt et yderligtgaaende, agitatorisk Møde i Rendsborg.

Da alle stedlige Blade i hin Tid var meget reserverede i de Meddelelser, der fremkom i deres Spalter, foreligger der kun ganske

kortfattede Oplysninger f. Eks. om de Forhandlinger, der foregik paa Mødet i Aarhus den 19. Marts. Derimod eksisterer der et Brev, dateret „Viby Tirsdag d. 21.", skrevet af den for sit patriotiske Sindelag og varme Fædrelandskærlighed bekendte Skolelærer Bjerring, der kaster et bredere Strejflys over dette Møde. Dette lyder som følger:

„Velbaarne Hr. Justitsraad Müller!

Ogsaa jeg bivaanede det talrige Møde i Søndags, og det i Sandhed folkelige Sind, frit for al Halvhed, som De under Diskussionen lagde for Dagen — lader mig nære det Haab, at De ikke vil tage efterstaaende Linier ilde op.

Jeg kunde ikke Andet, — det jeg og tillod mig at bemærke, — end være enig med Komiteens Anskuelse, thi med Deres Velbaarenhed maa jeg ansee Valgloven for Hovedsagen for Øjeblikket, fordi jeg troer, at naar blot Repræsentationen bliver ret folkelig, da vil alt det Øvrige snart vorde os tillagt.

Imidlertid lader det Resultat, man under selve Mødet kom til, heller ikke stort tilbage at ønske, thi Forskjellen imellem det og Komiteen ligger jo kun i Formen og ikke i Indholdet.

Hvorom alt er, saa gjælder det fornemmelig at samle Kræfterne; „thi i Foreningen ligger Kraften, i Isolationen Svagheden", og er De enig med mig deri, saa håber jeg, at det vil glæde Dem, hvis det kunde lykkes at bringe ret mange af Landboerne til at tiltræde Adressen.

Min Indflydelse er vistnok ikke stor, imidlertid har Folkets Sag alt i flere Aar været min, og jeg er tilbøjelig til at troe, at Omegnens Beboere ikke ere uvillige til at lytte til mine Ord. Jeg hader alt politisk Kandestøberie, men jeg nægter ikke, at jeg med en aldrig hidtil kjendt Varme omfatter Fædrelandets Sag i denne skjæbnesvangre Tid. Enhver Fritime og al min Kraft, som desværre kun er svag, er jeg beredt til at indvie til Fædrelandets Tjeneste; og har til den Ende sammenkaldt et Møde paa Torsdag Eftermiddag Kl. 4 i Skolen her, til hvilket Møde alle Sogneboerne uden Tvivl ville indfinde sig. — For nu at give Mødet større Betydning, er jeg saa fri at anmode Deres Velbaarenhed om at beære Mødet med Deres Nærværelse, og at bringe et Udkast af Adressen med, som vi da ville lade Forsamlingen underskrive, for i sin Tid at kunne

føje disse Underskrifter over paa den Adresse, som endelig vil blive vedtaget. Naar Mødet her er afholdt, vil jeg i Løbet af de næste Dage lade afholde lignende Møder i de nærmest tilgrændsende Byer, og jeg tvivler ikke om, at jo Mange ville tiltræde Adressen.

Kl. 4 er Skoletiden endt, og Resten af Dagen og Aftenen er min egen.

Hører jeg ikke nærmere om Deres Mening, tør jeg glæde mig til Deres og enkelte Andres f. Ex. Hr. Overlærer Funchs Nærværelse her, og i dette Haab forbliver jeg Deres Velbaarenheds

ærbødigste

Viby d. 21. Marts 1848.

Bjerring.

Jeg beder igen: udebliv ikke, thi Deres Nærværelse vil man sætte stor Pris paa.

Ærb.

Bjerring."

Dette Brev er altsaa skrevet og afsendt den samme Dag, hvor Kongen i Overensstemmelse med sit Folks Ønske havde valgt et nyt Ministerium. Da der tilmed var bebudet Ankomsten til København af en slesvig-holstensk Deputation til den næste Dags Morgen (22. Marts) med Postdampskibet „Skirner", besluttede det liberale Parti at afholde et Møde om Aftenen (21. Marts) i Kasino. Opraabet til Mødet, der var berammet til Kl. 8, blev om Eftermiddagen opslaaet paa Københavns Gadehjørner. Det lød: „Fædrenelandet er i Fare. Hertugdømmerne er i Oprør. Enhver sand Fædrenelandsven opfordres til i Aften at give Møde i Kasino".

Allerede den 11. Marts var der afholdt et Borgermøde i Kasino. Paa et den 13. Marts afholdt Studentermøde var det bleven besluttet at indgaa til Kongen med Begæring om, at Studenterne, ihvorvel de allerede dannede et Korps (Kongens Livkorps), maatte faa Lov til at gennemgaa Hærens Kommandoskole for i Krigstilfælde at kunne træde ind i Hæren som Underbefalingsmænd.

Paa Mødet den 21., som afholdtes Kl. 8, var Orla Lehmann den egentlige Hovedtaler. Imidlertid forsøgte som bekendt Etatsraad Francke, der fik Ordet, sig og sin Vane tro, at blande Kortene efter sit eget Skøn og paa bedste Maade.

Forsøget mislykkedes imidlertid, idet saavel Monrad som Tscherning fremkom med nogle Spørgsmaal, som Francke ikke

kunde undlade at besvare. Dette skete paa en saadan Maade, at hans Paalidelighed derved kom til at staa i et meget tvivlsomt Lys. Denne Situation kom ham vistnok lige saa uventet som ubelejligt og medførte, at han øjeblikkelig afslog at modtage den ham af forhenværende Chef for Generaltoldkammeret og Commercekollegiet nys udnævnte Minister Bluhme tiltænkte Stilling som Regeringens Præsident paa Gottorp. Tilmed begærede han sin Afsked fra Statens Tjeneste og forlod København med Postdampskibet „Skirner", der afsejlede den 24. Marts om Morgenen paa samme Tid som Dampskibet „Hekla", der var beordret til at bringe den slesvig-holstenske Deputation tilbage til Kiel.

Deputationen bestod for øvrigt af Kammerherre, Godsejer Neergaard til Ovelgüme, Jernbanedirektør Olshausen, Advokaterne Güllich og Clausen samt Etatsraad Engel. Deputationens Afrejse gav Signalet til, at Ordningen af vort Forsvarsvæsen øjeblikkeligt stilledes øverst paa Dagsordenen. Det var ikke mere end 41 Aar tilbage i Tiden, da vi mistede vor Flaade. Endnu levede der Mænd og Kvinder, der huskede, da den af spanske Tropper bestaaende Avantgarde for det franske Armékorps, hvis Overkommando var betroet til Marskal Bernadotte (Prins Johan af Pontecorvo, som senere, fra 1808, blev Konge af Sverige og Norge, kaldet Carl den 14de), laa paa Fyn med den Bestemmelse at føres over til Sjælland for derfra i Forening med danske Tropper at gøre Landgang i Skaane.

Selvstændig Handling, egen Daadkraft maatte nu være Løsenet, saafremt vi skulde kunne haabe paa at faa Lov til at eksistere selvstændigt saavel i aandelig Henseende som paa materielt Omraade.

Allerede den 22. Marts havde Studenterne dannet en Væbningskomite og overtaget Vagten paa de kongelige Slotte, for at Kongen skulde kunne disponere over Garden. Samtidigt udstedte Københavns Stadshauptmann, der var Øverstkommanderende for Borgervæbningen, et Opraab til denne om at være rede til at gøre sin Pligt til det yderste, naar Kongen og Fædrenelandet kaldte.

Hverken i 1807 eller nu i 1848 eksisterede den lynsnare Forbindelse mellem Landets Provinser, som vi har i Nutiden, men vi var dog saa meget forud for 1807, at vi havde optisk Telegrafering. I Kongeriget havde vi derimod kun Jernbane fra København til Roskilde. Diligencer og anden Postbefordring, f. Eks. Ekstrapost,

besørgede Persontrafiken, medens Brevposten nærmest besørgedes af den saakaldte „Kuglepost“. Trafiken mellem Øerne og Jylland foregik, saafremt det skete under Statens Kontrol, enten pr. Dampskib eller Smakke. Selvfølgelig kunde man, om det kneb, bestille Estafette paa Posthuset eller ad privat Vej søge Forbindelse. Imidlertid ordnede alle disse her nævnte Forhold sig i 1848 paa en ubegribelig hurtig Maade, der sammen med saa meget andet bedst viste selve Befolkningens Viljestyrke, blot den fik et passende større Spillerum i aandelig Henseende.

Allerede Aftenen forud, før den slesvig-holstenske Deputation næste Morgen (24. Marts) skulde forlade København, indvarsledes der atter ved Opslag paa Gadehjørnerne til et Møde, Aften Kl. $8^1/_2$, men denne Gang i Hippodromet (det nuværende Folketeater).

Paa dette Møde var det vel nærmest Mænd af det brede Lag, der førte Ordet, og som paapegede og fastholdt Nødvendigheden af en almindelig Folkevæbning.

Dagen forud (den 22. Marts) var der, ihvorvel man tildels var uvidende om det i de sidste Dage passerede i Flensborg, afholdt et Møde i Viborg, hvor det blev besluttet at sende en Deputation til Kongen. Det i Viby, i omstaaende Brev omtalte Møde, afholdtes, som Bestemmelsen var, samme Dag. Næste Dag (23. Marts) afholdtes der Møde i Randers. Fredag den 24. Marts afholdtes atter Møde i Aarhus, hvor det besluttedes i Lighed med den paa Folkemødet i Viborg tagne Bestemmelse, at sende en Deputation til Kongen, bestaaende af Overlærer Oppermann som Ordfører, Konsul Herskind og Fader. I Følge Anmodning paatog Deputationen sig at overbringe Adressen fra Randers som ogsaa Bøndernes Adresse.

Nord for Aarhus havde man straks fra Begyndelsen af tændt Baunen og ladet Budstikken løbe. Mod Syd var man mere langsom i sine Bevægelser, ihvorhel hele Danmarks Befolkning kun var besjælet af een Tanke og eet Maal.

Paa Grund af uregelmæssig Dampskibsforbindelse saavel direkte som over Kalundborg rejste Deputationen fra Aarhus den 25. over Land til København.

Fader meddeler i et af ham skrevet Referat, medunderskrevet af de to andre og øjensynligt bestemt til at blive indrykket i Aarhus Stiftstidende, at da Deputationen kom til Odense, indvarsledes der ved Trommeslag til en senere hen paa Dagen berammet Folkeforsamling.

Da det var uvist, naar Dampskibet til Korsør, der skulde afvente den tyske Post, kunde komme af Sted, benyttedes Sejlfærgen. Der blev forud pr. optisk Telegraf bestilt Ekstravogn fra Korsør til Slagelse.

I Slagelse traf man en slesvigsk Deputation, bestaaende af Nis Lorenzen, Krüger og Møller Staal paa Vej til København. Det var alle Mænd, hvem Fader kendte personligt. Man benyttede nu Diligencen og ankom Mandag Morgen Kl. halv ni til Hovedstaden. Overlærer Oppermann begav sig endnu i sin Rejsedragt op paa „Fædrelandets" Kontor for at opsætte en Beretning om det i Jylland Passerede. Konsul Herskind og Fader ledsagede imidlertid den slesvigske Deputation til Hotel d'Angleterre, hvor Deputationen fra Viborg Dagen forud var ankommen.

Viborgenserne havde allerede faaet Tilsagn om Audiens, men Møller Staal, der var Svoger til Major von Schøller, gik straks til ham for at fremme Audiensen. Forinden man var bleven færdig med de sædvanlige Formaliteter, Udfærdigelse af Skrivelse til Kabinetssekretæren osv., kom der Brev fra Monrad, at naar Deputationerne snarest vilde komme op paa Slottet, var Majestæten beredt til at tage imod dem.

Fader fortæller nu videre herom: Det varede omtrent en halv Time, førend vi alle blev samlede; men Kl. 12 stod vi i Forgemakket, hvor vi blev modtagne af Kammerherre Bülow, som var vi i et privat Hus. Tjenerskabets Holdning var i Særdeleshed mærkeligt forandret.

Vi — Deputationen fra Aarhus — indlodes først, og var saaledes de første, der bragte Kongen Jydernes Hilsen. Oppermann som den af Folkeforsamlingen valgte Ordfører berettede Hans Majestæt det i Aarhus, Randers og Viby passerede.

Hans Majestæt modtog os med megen Varme, udtalte sig med Begejstring om Danmarks og Slesvigs Udelelighed, tilføjende, at han havde tilskrevet de os venskabeligt sindede Magter England og Frankrig, og bad os bringe Jyderne hans Hilsen. Efter os havde den slesvigske Deputation Foretræde og dernæst Deputationen fra Viborg.

Kl. halv to forlod vi samlede Slottet for at begive os til et Møde, vi var indbudte til at overvære hos Professor Schouw. Her traf vi Professor Clausen, Hother Hage, Krieger, Balthasar Christensen, M. Hammerich og Ploug.

Vi Deputerede blev opfordrede til at underskrive en Proklamation til Slesvigerne, der blev os forelæst, hvorefter vi diskuterede om Sagen og skiltes henved Kl. fire efter at have taget den Bestemmelse, at der skulde sammenkaldes til et Folkemøde Kl. otte i Kasino for at forelægge Proklamationen til Folkets Sanktion.

De faa Timer imellem Mødet hos Professor Clausen og Mødet i Kasino benyttede Deputationen fra Aarhus til at søge Audiens hos Krigsminister Tscherning og Justitsminister Bardenfleth. Førstnævnte udtalte, at han foreløbig kun vilde samle Tropper norden for Kolding, paa Fyn og ved Korsør, idet han derved mente at afskære Preusserne Paaskud til at marchere ind i Jylland.

Han tilføjede, at en Regeringskommissær vilde blive sendt til Jylland for at holde langsomme Embedsmænd til Pligt og Virksomhed, eller i fornødent Fald at suspendere dem.

Bardenfleth underrettede os om, at der ved Statsraadsmødet i Gaar var udfærdiget et Opraab til Slesvigerne.

Fader fortæller endvidere: Ihvorvel en til Kl. 8 i Kasino berammet Fest var bleven aflyst med saa kort et Varsel, var før 7 alle Adgangskort til Folkemødet uddelte. Samtlige Deputationer og fornævnte Herrer tog paa Klokkeslettet 8 Plads paa Tribunen i den pragtfulde store Sal. Professor Clausen entrerede som Præsident, forestillende for Forsamlingen de forskellige Deputationer, som hver for sig modtoges med stormende Applaus, der stadig gentog sig, idet hver især ved sin Formand gav Beretning om det Passerede og Folkets Stemning, hvilket ideligt fremkaldte stor Akklamation for alt dansk, mod alt slesvig-holstensk. For første Gang, saavidt i alt Fald os — Deputationen fra Aarhus — bekendt, betegnedes Hertugen af Augustenborg og Prinsen af Nør som Landsforrædere.

Forsamlingen tiltraadte med stormende Akklamation den forelagte Proklamation, der i Dag (den 28. Marts) aftrykt saavel i danske som tyske Eksemplarer, afgaar til Slesvig for at udbredes over Landet. — Efter at ogsaa Oliemøller Schytte havde talt, talte Konsul Alfred Hage og udbad sig at maatte aabne en Subskription til Anskaffelse af et Dampskib, der skulde stilles til Regeringens Disposition. Selv tegnede han sig for 2000 Rdl. Carl Ploug sluttede Mødet med et interessant Foredrag om uværdigt Had og Forfølgelse af dem, der havde haft et andet politisk Syn, og anbefalede, at man burde overlade disse til den historiske Domstols Kendelse. Hans Tale gjorde fortrinlig Virkning.

Mødet sluttedes Kl. $10^1/_2$, og et Eksemplar af Proklamationen, der allerede var bleven trykt, uddeltes. Den var underskreven af: Balthasar Christensen, M. Hammerich, Stænderdeputerede for Østifterne i København. — — — F. C. Olsen, Rektor. W. Schytte, Stænderdeputeret. W. Birkedahl, Præst. Dahl, Stænderdeputeret. C. M. Jespersen, Stænderdeputeret. John Finsen, Stænderdeputeret. Bernhard Ree, Stænderdeputeret (Deputation fra Folkemødet i Viborg). — — — Ludvig Oppermann, Overlærer. P. Herskind, Konsul. Müller, Justitsraad (Deputation fra Aarhus). — — — A. F. Krieger, Professor i København. Carl Ploug, Bladudgiver i København.

Den 28. Marts udstedte Kongen som bekendt en Proklamation.

I Aarhus var der paa Mødet i Ridehuset den 24. Marts samtidigt af Borgerne valgt en saakaldet provisorisk Betryggelseskomite, der skulde paabegynde sin Virksomhed næste Dag. Dens Medlemmer bestod af Oberst Høegh-Guldberg, Oberstløjtnant Juel, Chef for 3die Dragonregiment, Kaptajn Røgind, Chef for det borgerlige Jægerkorps, forhenværende Kaptajn af Hæren Robertson, Lærer Kraiberg ved den højere Borgerskole og Købmand H. Hartvigson.

Allerede den 28. maatte imidlertid Oberstløjtnant Juel paa Grund af Regimentets Afmarsch den 29. træde tilbage. Samtidigt hermed erklærede Kaptajn Robertson, at hverken hans eller Borgerkaptajn Røginds Tid tillod dem at deltage i Komiteens Forhandlinger.

Paa Grund af de nævnte to Herrers Erklæring indkaldtes der atter til et Møde den 29. for at faa en ny Komite bragt i Stand. Følgen blev, at Betryggelses-Komiteens Medlemmer kom til at bestaa af Oberst Høegh-Guldberg, Overlærer Oppermann, Kraiberg, Købmand H. Hartvigson og Fader. Som Suppleanter valgtes Købmand Hammershøj, forhenværende Kaptajn i Marinen Fønns, Auktionsholder Hertz, Oliemøller C. Bang og Købmand, forhenværende Borgerkaptajn J. Beck. Disse Herrer, der altsaa udgjorde den af Aarhus Borgere valgte Betryggelses-Komite, havde det Hverv — i alt Fald foreløbig — efter indbyrdes Aftale skiftevis at være til Stede paa Raadhuset hver Dag fra Kl. 8 om Morgenen til Kl. 10 om Aftenen. Ejheller Aarhus Amtsraad laa paa den lade Side, men udstedte den 29. Marts en saalydende Bekjendtgjørelse:

„Bekjendtgjørelse.

Under de Farer, der true det elskede Fædreneland, har Amtsraadet anseet det for sin første og helligste Pligt at træde sammen

for at overlægge, om der muligt fra dets Side maatte være noget Skridt at gjøre, for at bidrage til Fædrenelandets Forsvar og navnlig til at sikkre Freden i vort Hjem.

Med inderlig Glæde have vi, som alle troe Borgere, bemærket den Hengivenhed for Konge og Fædreneland, den Beredvillighed til at forsvare Landets retmæssige Grændse og med Kraft at bekæmpe Oprørernes lovløse Fremfærd, som overalt viser sig.

Vi haabe deraf det heldigste Udfald og snart at see Ro og Orden vende tilbage med alle Fredens Velsignelser.

Men skal dette opnaaes, maa Nationen selv med broderlig Enighed arbeide til det fælleds Maal og fremfor Alt selv holde den lovlige Orden i Landet, og vi opfordre derfor enhver Indvaaner af Aarhuus Amt, i hvad Stilling han end maatte være, til med ærligt Sind at slutte sig til det fælleds Samfund, og uden alle andre Hensyn at værne om den indre Ro og Fred i Landet, som for Øieblikket trues, meest ved omstreifende og mistænkelige Personer, især om disse skulde samle sig i Hobe.

Stiftamtet har allerede truffet Foranstaltning til Forsvarsafdelingers Oprettelse i Landjurisdictionerne overalt i Amtet, hvilke hurtigt kunde komme hinanden til Hjælp, hvis det maatte være nødvendigt.

Til Overbefalingsmænd for denne Væbning og til sammes nærmere Organisation har Stiftamtet idag udnævnt Dhrr. Major Ridder v. Engelsted for Hads og Ning Herreder samt Wilhelmsborg Birk og Ritmester v. Friis for Hasle, Vesterliisberg, Framlev og Sabro Herreder.

Vi holde os forvissede om, at naar denne Foranstaltning med Orden og Kraft gjennemføres og enhver vaabendygtig Mand vil slutte sig dertil, er derved gjort, hvad for Tiden kan gjøres, og vi opfordre derfor Amtets Beboere til at møde denne Foranstaltning med Velvillie.

Altsaa fremfor Alt:

ENIGHED OG SAMDRÆGTIGHED,

og dernæst:

ÆRLIG OG KRAFTIG BISTAND, NAAR DET MAATTE BEHØVES.

Aarhus Amtsraad den 29. Marts 1848.

GRAAH. CHR. JUEL WIND-FRIJS. MAGNUSSEN. I. FRIIS.
INGERSLEW. F. E. KOCH. ANDERSEN. KNUDSEN.
MORTENSEN.“

Overlærer Oppermann og Fader blev pr. Brev underrettede om, at den Ære end yderligere var vederfaredes dem at blive optagne i den af Byens Borgere valgte Betryggelseskomite. I den Anledning modtog de nu daglig en eller flere Skrivelser fra den overmaade aktive og af dyb patriotisk Følelse grebne Købmand R. Hartvigson, der fungerede som Komiteens Sekretær. Han var en dygtig Mand og kom paa Grund deraf senere hen til at beklæde en Stilling i Flensborg som Intendant ved Hæren.

Deputationen havde ogsaa Paalæg om ved personlig Henvendelse til Justitsminister Bardenfleth at faa en Afgørelse fremmet med Hensyn til Besættelsen af de ved Borg- og Politimester Fleischers Død den 31. Maj 1847 ledig blevne Embeder, der ifølge en derom tagen ministeriel Beslutning ikke mere skulde være forenede hos én Person. Indtil videre var derfor Kæmner og Prokurator Hee konstitueret som Borgmester, medens den fra 1815 som Prokurator i Aarhus bosatte og siden 1827 som Politiassistent ansatte Jørgen Nielsen, født 1788, var konstitueret som Politimester. Sidstnævnte, der i saa mange Aar havde levet i Byen og stod i Slægt- og Venskabsforhold til derværende Familjer, havde kun dansk-juridisk Eksamen, ihvorvel med 1ste Karakter. Som Følge heraf kunde det tænkes, at Ansøgere til Embedet, der havde taget latinsk-juridisk Eksamen, vilde blive ham foretrukne, skønt han ogsaa havde været Fuldmægtig hos Justitsraad Fleischer.

Det lykkedes virkelig at fremme Sagen, saa at Politiassistent Nielsen den 4. April 1848 udnævntes til Politimester, Byfoged og Raadmand i Aarhus.

Omtrent samtidigt med, at Politimester-Embedet blev besat, udnævntes Justitsraad Christian Hertz, der var født 1795 — altsaa 7 Aar yngre end Nielsen — og indtil da havde været Byfoged i Frederikssund, til Borgmester og Auktionsdirektør i Aarhus.

Stiftamtmand i Aarhus Stift og Amtmand i Aarhus Amt Kammerherre Graah, der siden 1843 beklædte sit Embede, var født ogsaa 1788. Han var en legemlig svag, indesluttet Mand, tilmed Pebersvend.

Siden 1825 var Kancelliraad Engelsted, født 1786, ansat som Raadmand, By- og Raadstueskriver.

Justitsraad Rosenstand, født 1787, var i 1842 bleven udnævnt til Herredsfoged og Skriver i Hads og Nings Herreder.

Herredsfoged og Skriver i Hasle, Vesterlisberg, Framlev og

Sabro Herreder, Kancelliraad John Finsen, der var født 1792, døde til stor Sorg for Omegnens og Byens Befolkning den 8. Oktober 1848. Til hans Eftermand udnævntes Justitsraad Brorson.

Byens Kæmner var, som alt sagt, Prokurator Hee. Dens Vejer og Maaler forhenværende Kaptajnløjtnant i Marinen Fønss. Justitsraad Bjerg var siden 1839 Amtsforvalter. De her nævnte Mænd var altsaa ikke saa faa Aar ældre end Fader, der nylig var fyldt 42 Aar.

Til Postmester var Baron, forhenværende Premierløjtnant i Kavalleriet Düring-Rosenkrantz beskikket. For hans Vedkommende var det bevisligt nok, at han med stor Humanitet forstod at opretholde den fornødne Akkuratesse og Lydighedsforstaaelse hos sine Undergivne.

Under sit Ophold i København lykkedes det Deputationen at faa en mere reguleret Dampskibsforbindelse bragt i Stand mellem Kalundborg og Aarhus end hidtil, paa Foranledning af Baron Düring-Rosenkrantz's forstandige Indlæg i Sagen.

Da Fader sammen med Konsul Herskind Fredag den 3. April vendte tilbage over Kalundborg, mindes jeg godt, i hvor høj Grad det af Alle erkendtes, med hvilken snarraadig Dygtighed Deputationen havde forstaaet at løse de mange Hverv, man havde overdraget den. Det skyldtes dels de 3 Herrers indbyrdes gode Forhold, dels at de klogeligen havde fordelt Arbejdet imellem sig i Overensstemmelse med enhvers Forbindelser.

Her havde Fader sikkert haft et større Operationsfelt forud for de andre til sin Raadighed paa Grund af sin tidligere Stilling saavel i Hertugdømmerne som sidst i København.

Han fortalte senere, hvor interessant og morsomt det havde været, naar Overlærer Oppermann, Konsul P. Herskind og han efter endt Dagværk om Aftenen samledes paa Hotellet og aflagde hverandre Beretning hver om sine Oplevelser, hvorefter der saa paany gjordes Aftale om, hvad der nu var at gøre. Han omtalte ved hver given Lejlighed saavel den Gang som senere, hvor hensynsfuld hans nærmeste, i Aarhus boende Foresatte, Overtoldinspektør for Nørrejylland Etatsraad Tetens ofte havde stillet sig lige overfor ham ved altid omsorgsfuld at lette i Stedet for at besværliggøre de ham paahvilende Embedspligter.

Etatsraad Tetens var født 1791 og Søn af Major Tetens, Herredsfoged i Nørlyng og Fjends Herreder i Jylland. Han

blev tidlig sendt til Orlogs, og i Krigen 1807 udmærkede han sig trods sin unge Alder ved sit Mod og Snille. Dette blev Foranledningen til, at han kom ind i Toldetaten.

En af de Opgaver, som var tilfalden Fader under hans Ophold i København, var den at formaa Krigsministeren til hurtigst muligt at sørge for, at der sendtes en militært uddannet Mand til Aarhus, der kunde indprente de mange frivillige Fædrelandsforsvarere, der saavel fra selve Aarhus som fra dets Omegn strømmede til og stillede sig til Betryggelseskomiteens Raadighed, de Pligt- og Lydighedsbegreber, der er lige nødvendige for Soldater som for Fædrelandets betryggende Sikkerhed. Ikke blot i Aarhus men hele Landet over var det en Kendsgerning, at de dertil fornødne Befalingsmænd savnedes, da de, vi havde, var stærkt engagerede ved vor regulære Hærstyrke. Der maatte altsaa lige overfor de Frivilliges Organisation træde en ny Ordning i Kraft. Skete saadant ikke snarest, kunde Situationen let blive den, at vi sammen med at være et Folk i Vaaben, udvikledes til at blive et Folk, der ender med at drukne i det store Begær efter ubunden Frihed og Selvstyre, der var i Anmarsch. Hvad Stormagterne i paakommende Tilfælde og i særlig Betragtning heraf vilde finde for godt at byde os, var ikke til at forudse. Dette var, i alt Fald efter Faders Mening, saavel Øjeblikkets som Fremtidens største Fare. At Oprøret var planlagt længe forud for dets Udbrud, var, som tidligere sagt, hans urokkelige Overbevisning. (Se Side 49).

Efter en Samtale med Krigsministeren, hvem Fader kendte temmelig nøje, og ligeledes med hans Adjudant, Johannes Harbou, og paa Grund af indgiven skriftlig Fremstilling af Forholdene, lykkedes det efter Samraad med Læssøe at opnaa, at den siden 1842 i Naade afskedigede Sekondløjtnant Hans Olsen, der havde faaet sin Uddannelse ved Landkadetkorpset, beordredes til Aarhus for at overtage Kommandoen over Aarhus Frikorps. Dermed ophørte ogsaa de under Oberst Høegh-Guldbergs Auspicier paabegyndte Skydeøvelser, der var blevne ledede af hans Søn Dyrmaler Emmerich Høegh-Guldberg og som havde fundet Sted ude i Riis Skov paa det borgerlige Skydeselskabs Skydebane. Geværerne tilhørte dels Latinskolen dels den „videnskabelige Realskole“ og var af Byens Indvaanere skænkede til Brug for den opvoksende mandlige Ungdoms Udvikling i Taktik og Vaabenbrug. Det borgerlige Jæger-

korps under Kaptajn Røginds Kommando havde selv Brug for sine iøvrigt ikke særligt gode Geværer.

Kaptajn Robertson var for øvrigt ansat som Fægte- og Gymnastiklærer ved Realskolen, Dyrmaler Høeg-Guldberg var Skrive- og Tegnelærer ved Latinskolen. Sidstnævntes Fader, den ovenfor nævnte Oberst Julius Høegh-Guldberg, var Broder til Generalløjtnant Høegh-Guldberg, der var kommanderende General i Nørrejylland. Brødrene var Sønner af den bekendte i 1731 fødte Statsmand Guldberg, der adledes i 1773. Da han i 1784 fjærnedes fra Statsstyrelsen, blev han Stiftamtmand i Aarhus.

Da Fader og Konsul Herskind kom hjem fra København, fandtes allerede Løjtnant Olsen at være kommen til Stede og i Aktivitet, men ogsaa med stor Spænding afventende Ankomsten af 300 Stykker tjenstdygtige Geværer af Model 1808 & 1811 med tilhørende Bajonetter m. m., som man i Krigsministeriet havde meddelt ham var tilstaaede Aarhus Betryggelseskomite til Uddeling blandt Medlemmer af Aarhus Frikorps. Efter Krigsministerens derom til Fader personligt givne Løfte skulde de ankomme snarest muligt. Den 7. April findes der i Aarhus Stiftstidende Nr. 6 Følgende optaget:

„Opfordring.

Ifølge Reskript fra Krigsministeren af 29de Marts er mig overdraget at berejse Sønderjylland for at organisere Folkevæbningen af Fodfolk, og paalagt mig at indberette, hvorvidt Vaaben savnes, samt bemyndiget mig til at stadfæste skete Valg af Befalingsmænd, forsaavidt de maatte findes passende. De Fricorps, som i Medfør heraf bleve oprettede, skulde dirigeres i Retningen mellem Fredericia og Varde, og udgjøre: „Det nørrejydske Reservecorps“. Fricorpsernes Officerer, Underofficerer og Mandskab nyde fra den Tid, de ere samlede i Corps, Lønning, Forplejning osv. lige med deres Jævnlige i Linien, hvilket naturligvis ophører, efter som Corpserne opløses.

I Henhold til disse militaire Bemærkninger opfordrer jeg tidligere fra Armeen afgaaede Officerer og Underofficerer og enhver Anden, der maatte føle Kald til at stille sig i de Frivilliges Rækker for i fornødent Fald at drage mod forræderske Oprørere i Hertugdømmerne, til at melde sig hos vedkommende Amtmænd.

Enhver, som føler varmt for Konge og Fædreland, forventes at efterkomme denne Opfordring.

Til Vaaben! I Gevær! til Vaaben En og Hver imod vor Konges oprørske Undersaatter.

Længe leve Kongen!

Fredericia den 31. Marts 1848.

F. Moltke.

Generalmajor og Commandeur for 3die Infanteribrigade.

N. B. Redactionerne af Stifts- og Amtstidender anmodes om at ville optage denne Opfordring i deres Tidende."

Ret forstaaeligt havde allerede forud for Opraabet de stedlige Autoriteter i Aarhus, der havde Syn for Øjeblikkets Ansvar, ikke spildt Tiden, men om Aftenen den 25. Marts, efter at den af Borgerne enstemmigt valgte Deputation var afrejst, sammenkaldt et nyt Møde, hvor altsaa den omtalte Betryggelseskomite (se Side 127) blev dannet. Til en Begyndelse enedes man straks om at afsende en Adresse til den slesvigske Forening, der dog ikke maa forveksles med det i sin Tid under Præsidiet af Hans Durchlauchtighed Landgreve Carl af Hessen startede Slesvig-Holstenske patriotiske Selskab. Landgreve Carl af Hessen, født 1744 død 1836, var Fader til Frederik den Sjettes Dronning Marie Sofie Frederikke. Ligeledes Fader til Prinsesse Louise, der i sit Ægteskab med Prins Wilhelm af Glücksborg blev Moder til Kong Christian den Niende.

Adressen lød som følger:

„Da Undertegnede have bragt i Erfaring, at den ærede slesvigske Forening har bestemt at afholde en Forsamling i Haderslev d. 31' dennes, ville vi ikke undlade at underrette Foreningen om, at den her i Provindsen herskende Stemning overalt, saavidt den er kommen til vor Kundskab, baade ved Folkeforsamlinger og paa andre Maader, har udtalt sig for at bevare Hertugdømmet Slesvig som en selvstændig med Danmark uadskilleligen forenet Landsdeel, og at man er sindet til at bringe ethvert Offer, som maatte være fornødent til at understøtte Regjeringen i Udførelsen af de Foranstaltninger, som maatte blive trufne til at komme den danske Befolkning i Slesvig til Hjælp imod det slesvigholstenske Parties Overgreb for at løsrive Slesvig fra Danmark.

Der er saaledes saavel her fra Byen som fra flere af de større Kjøbstæder afsendt Deputationer til Hovedstaden for at overlevere Hs. Majestæt Kongen Adresser, ikke alene fra Kjøbstædernes Ind-

vaanere men tildeels ogsaa fra Landbefolkningen, hvorved man har opfordret Regjeringen til at anvende ethvert til Slesvigs Betryggelse sigtende Middel, og erklæret Folkets Beredvillighed til at yde de Offere, som dertil maatte udkræves.

Men for tillige i Gjerningen at vise, at Folkestemningen svarer til, hvad der i Adresserne er udtalt, er man for Øjeblikket i Begreb med at væbne sig og at organisere frivillige Corpser, for at sætte Regjeringen i Stand til at disponere over den hele herværende Troppestyrke, ved at overtage dennes Pligter, medens den er fraværende. —

Idet undertegnede Comittee, som efter foregaaende Valg er sammentraadt for at foranstalte, hvad Øjeblikkets Tarv paakræver, giver den ærede Forening disse Meddelelser, udtaler man tillige det Haab, at det ved forenede Bestræbelser maa lykkes at opnaa det attraaede Maal.

Gud beskytte Danmark og dets retfærdige Sag."

Aarhuus den 25. Marts 1848.

Høegh-Guldberg, Oberst.
A. Juel, Oberstlieutenant, Chef for 3die Dragonregiment.
Røgind, Borgerkaptain, Chef for Jægercorpset.
Kraiberg, Lærer.
H. Hartvigson, Kjøbmand.

Som tidligere omtalt (Side 127) medførte Forholdene, at Komiteen inden 2 Gange 24 Timer kom til at vælge andre Mænd ind i Bestyrelsen, og deriblandt som sagt ogsaa Fader.

Vognmagerlauget i Aarhus havde paa Foranstaltning af Postmester Baron Dyring-Rosenkrantz straks ved Oprørets Udbrud erklæret sig villigt til uden Vederlag at afgive saa mange Vogne som muligt til Transport af Infanteri og Frivillige sydpaa, eller til hvad dermed stod i Forbindelse.

Det gjaldt paa dette Tidspunkt om at Komiteen snarest fik Klarhed over, hvilke Krigsministeriets Bestemmelser var med Hensyn til Aarhus Frikorps, idet Ministeriet havde svaret paa en skriftlig Henvendelse, at herom maatte Komiteen henvende sig til General

von Moltke, der snarligen vilde komme til Aarhus. Men General Moltke kom ikke, i hvilken Anledning det blev besluttet, at Købmand Hartvigson skulde begive sig til Generalkommandoens Kvarter og faa Besked.

Hartvigson tilskriver Komiteen første Gang fra Vejle Torsdag den 6. April saalydende:

„Weile. Torsdagmorgen Kl. 7, d. 6. April 1848.

Ved min Ankomst hertil i dette Øjeblik erfarer jeg, at General Moltke igaar Middag er reist herigjennem til Ringkjøbing (16 Miil herfra).

Han har ladet sig her præsentere Borgermilitsen, som kun er armeret med Geværer. Han anbefalede dem at lade sig forfærdige Patrontasker osv., ogsaa Tornistre; lagde Vægt paa, at Mandskabet blev øvede i at exercere pelotonsvis og især at danne Carreer. Videre tog han sig slet ikke af Sagerne her. Saaledes fortæller Byfogden, hvem jeg i denne Anledning — à la vor gamle Ven[1]) — drev ud af Sengen.

Idet jeg skriver Nærværende, kommer Kammerherre, General Dyring[2]), og han sagde til mig, at Kongen kommer idag til Fredericia, og Krigsministeren vil indtræffe der med Bureauet om nogle Dage. Han raadede mig til at tage til Fredericia og oppebie de Par Dage for at faae nøie Underretning.

Jægerne fra Horsens, 120 Mand, ere i Ribe, og blive sendte til Tøndern. Man mener her fra alle Kanter, at det tages alvorligt med de Frivillige.

Mærkeligt er det, at man her i Veile ikke ved noget om Armeen. I Horsens erfarede jeg, at Apenrade er besat af de Danske. . . .“

Deres

H. Hartvigson.

„*privatim.* Fredericia, Fredagmorgen d. 7. April.

Ankommen hertil henvendte jeg mig til Commandanten, Oberst Kragh, for om muligen at erfare noget hos ham. Han forsikkrede mig, at Arsenalet ikke besad det mindste Armatur,

---

[1]) Politimester Nielsen.

[2]) Ejer af Vamdrupgaard og Broder til Postmester, Baron Düring-Rosenkrantz.

og af Sabler, erklærede han, har han kun 8 Stk., som ere cassable.

Han yttrede, at han ikke kan begribe, hvad man tænker paa med de frivillige Corpser, paa den Maade man tager denne Sag. Det er absolut nødvendigt, at der indføres den strengeste Disciplin, og at de indøves af Underbefalingsmænd af Linien, ligesom han meente, at saadanne ogsaa bør medgives de Corpser, der skulle rykke ud. Som Exempel anførte han, at Major Mechlenburg var afgaaet med 50 Mand af Linien og 120 Frivillige (et Jægercorps). Han blev detacheret til Tønder. Han udsætter Feldtposter osv., men inden han veed af det — spadserer det halve Antal sans façon deres Vei. Obersten meente, at der maa absolut tages faste, alvorlige og bestemte Forholdsregler, men han kjendte aldeles Intet til, at der foretoges Noget i saa Henseende. Iøvrigt ansaae han Sagen for Øieblikket for alvorlig, og raadede mig til at tage til den commanderende General for at faae Besked om det Hele, idet General Moltkes Ordre egentligen er gaaet ud derfra.

Da jeg nu er kommen saa langt, saa følger jeg hans Raad, og tænker endnu med Posten iaften at kunne meddele Comiteen det Nærmere. Idag marscherer Resten af 13' og 12' Bataillon herfra til Christiansfeld. 12 Frivillige, hvoriblandt Justitsraad Carocs Søn fra Weile; Meyer, Svoger til Adjunct Lassen; Normann, Organist i Viborg; en Student Hellesen fra Kbhvn., ere indtraadte som Menige i disse Batailloner.

Kongen skulde være kommen her iaftes, men er gaaet til Als, og man veed her ikke, om han kommer hertil eller muligen tager til Apenrade.

Det er forresten helt mærkeligt, at jo længere man kommer syd paa, desto mindre kjender man til Begivenhedernes Gang. Saaledes var det mig paafaldende, at No. 10 af vore Flyveblade gjorde en saadan Opsigt her, som indeholdende den allernyeste Efterretning, at man bestormede Gjæstgivergaarden for at læse det eneste Exemplar, jeg havde med. Jeg maatte give det Løfte at sende nogle Exemplarer stadigen til 12' og 13' Bataillon, og jeg vil derfor opfordre Comiteen til at formaa Falkenberg[1]) til strax at gjøre dette og muligen ogsaa til de andre Corpser.

---

[1]) M. B. Falkenberg var Bogtrykker.

I dette Øjeblik er Kongens Eqvipager og Kjøkken ankommen over Fyen, og førend jeg slutter, skal jeg erkyndige mig om Sammenhængen heraf.

Det var efter Commandantens Mening, at jeg blev her indtil idag, fordi han meente, at naar Kongen kom, burde jeg fremstille mig for denne og paatale Sagen, eller for Schøller. Et Dampskib er i Sigte, uden at man veed hvilket eller dets Øjemed. Nu har Eqvipagen, Kjøkken etc. faaet Ordre til at reise til Als, hvor Kongen opholder sig og formodentlig boer der paa Slottet.

Det Nærmere fra Colding."

H. Hartvigson.

„Kolding. Fredagaften den 7. April 1848.

Ved min Ankomst hertil var Generallieutenant Guldberg afreist til Fredericia for at hilse paa Kongen, som — ikke var der. Jeg maatte altsaa oppebie hans Nærværelse her.

Jeg har talt udførligt med ham, først samlet med Oberstlieutenant Baggesen og dernæst i Generalens Bopæl to Timer samlet med Oberst Guldberg.

Efter at have drøftet alle Gjenstandene pro og contra, fik jeg Overbeviisning om, at vi under ingen Betingelse kan vente Vaaben af Regjeringen. Baggesen yttrede: „Have vi Geværer eller vi faae dem fra Udlandet, saa have vi ogsaa Brug for dem til Armeen. Begge, hver for sig og i Forening, raadede os til at anskaffe Vaaben strax, at sørge for en Slags Uniformering og lade de Frivillige indøve i at skyde og at danne Kredse, hvor de med fældet Bajonet kunne modstaa et Cavallerie-Angreb. At formere Carreer, som General Moltke har talt om i Veile, mener man her, er at drive Sagen for vidt; thi de sige, at dette er meget vanskeligt selv ved indøvede Tropper.

General Guldberg yttrede, at vi bør drage Omsorg for Geværer, Patrontasker blot med en Rem om Livet, Tornistre, enten af Kalveskind o. dsl. eller af Seildug osv. som Capt. Robertson bedst kan anordne, idet de alle, ligesom Oberst Kragh i Fredericia, roste Capt. R. for hans Duelighed i enhver Henseende. Da jeg havde foreviist Oppermanns Brev, blev det mig sagt med Hensyn til det 6te Spørgsmaal, at vi af alle

Kræfter skulle drive paa at faa Underbefalingsmænd fra Kbhvn. Men — vi bør ikke forlange flere end høist 3 à 4; thi hvad der duer Noget, har Armeen Brug for, og dermed vil Capt. Robertson ogsaa kunne behjelpe sig. Der er altsaa ikke Tid at spilde, naar Geværer skulle anskaffes, og Generalen meente, at de lettest og hurtigst faaes fra Sverrig, da de tilmed ere for dyre i England. Med Hensyn til Lødigheden, er det ligegyldigt, om de ere lidt større eller lidt mindre. Naar man forskriver Bajonetgeværer, da er Differencen i Lødigheden saa ubetydelig, at man ikke med Øjet kan opdage den.

Hvad Organisationen selv angaar, da vil Moltke faae nærmere Instrux. Indlagt følger en saadan for Sognebevæbningen, som er sendt til Amtmændene, men dette Exemplar er at aflevere til Moltke ved hans Ankomst til Aarhus, ifølge Generalens egenhændige Paategning.

General Guldberg vil med det Allerførste selv komme til Aarhus. Han havde selv proponeret for Krigsministeren, at han for Cavalleriet og Oberstbroderen (Julius Høegh-Guldberg) for Infanteriet skulde styre det Nødvendige i Jylland, og Moltke og Castenskjold for Fyen osv., men derpaa vilde Ministeren ikke gaa ind. Obersten er stillet til Brodergeneralens Disposition og forbliver foreløbig her.

Fra General Hedemann er kommen Depesche idag, at de Frivillige endeligen bliver holdt tilbage, indtil de ere samlede i et Corps alle; thi de slesvigske Bønder ere angst og bange for de enkelte Detachementer og betragte dem som Partigjængere, og meget let kunne de blive tilbøielige til at træde op imod dem og derved give Anledning til gjensidige Forbittrelser og Conflicter.

Prof. Ingerslev [1]) fortsætter med Beretninger til Betryggelseskomiteen. De ere kun magre, men selv her i Hovedquarteret faae de meget lidet at vide, og derfor giver man der kun kort Beskeed.

Jeg er stærkt i Beraad med mig selv, om jeg skal tage hjem eller til Hovedquarteret. Man raader mig til det Sidste her, for at man kan have en sand Forestilling om Sagerne hjemme. Det kan koste 25 à 30 Rdl., og jeg risquerer denne

[1]) Rektor ved Kolding Latinskole.

Udgift paa Grund af Omstændighederne, og muligen jeg kan træffe Diligencen, saa at jeg med den kan komme hjem Søndag Aften.

Kongen er i Sønderborg, og har derfra udsendt indlagte Proclamation. De af ham medbragte Tropper sendes til sønden for Flensborg som Flankarmee bagfra. Ellers Intet Nyt her. Kl. 6 Aften. Altsaa hvo der vil have Geværer, maa selv sørge for dem."

H. Hartvigson.

Vi var allerede paa dette Tidspunkt naaede saa vidt, at blot et ridende Mandfolk viste sig, var dette tilstrækkeligt til at sætte de vildeste Rygter i Omløb. Dette fremgaar tydeligt af nedenstaaende pr. Estafette, til Stiftamtmand Graah i Aarhus 10 Dage før Træfningen ved Bov, afsendte Brev.

„Efterat der i Gaar Morges omtrent Kl. 5 var modtaget Brev fra Major v. Trepka ved 12te Linie Infanterie Bataillon, hvori denne begjærte, at Byens Borgervæbning uopholdelig indfandt sig i Colding, da den første Rencontre mueligen i Dagens Løb vilde finde Sted, og man ønskede Væbningerne fra Horsens og Veile tilstede, for at benytte dem som Reserve i paakommende Tilfælde, beredte saavel Borgervæbningen som det oprettede Fricorps sig til paa Vogne at være i Colding inden Middag. Gemytterne vare naturligvis herved i Bevægelse, og de Væbnede omtrent 250 i Tallet vare neppe afreiste, førend en ridende Karl fra en af Gaardene heromkring, fra Faarup, to Miil herfra, kom farende og raabte, „at 600 tydske Marodeurer plyndrede der i Egnen og havde sat Ild paa Gaarden Kielkiær i samme Sogn". De Væbnede bleve strax kørte tilbage til Byen, Enhver væbnede sig som Øieblikket tillod. Imidlertid oplystes det snart, at Karlen, der var bekjendt overalt som en forresten skikkelig Karl, var løben med Liimstangen. At han kun daarligt kunde rede for sig medførte, at han blev taget i Forhør, og det viste sig, at det Hele reducerede sig til, at en Mand, han havde mødt undervejs, havde fortalt ham Rygtet, som han strax i sin paniske Skræk havde udtrommet som noget paalideligt. At Rygtet i første Øieblik vakte meer Tiltro end tilbørligt her, maa tilskrives, at Major

Trepkas Begjæring om Hjelp af Borgervæbningerne tydede paa, at Grændsen var i Fare. —

Imidlertid vides nu med Bestemthed, at Alt inden Øieblikket gaaer godt. De danske Tropper have besat Hadersleben, og i Landet Norden for Flensborg findes ingen Oprørere militært organiserede.

Ligesom jeg strax meddelte Rygtet til Horsens, saaledes sendte jeg strax, da Rygtets Urigtighed havde vist sig, Estafette til Horsens om, hvorledes Sagerne stod. — Denne Estafette mødte forresten underveis Horsens Fri-Jægercorps, som paa Vogne ilede efter Colding til, men efter Omstændighederne er Corpset blevet her i Nat. —

Dette har jeg den Ære at meddele i Anledning af Deres Høivelbaarenheds Ærede af Gaars Dato, og forbliver Deres Høivelbaarenheds ærbødigste

A. M. Herlew.

Veien Byfogedcontoir den 30 Marts."

Det fremgaar af de Breve og Skrivelser, Fader har opbevaret, at Krigsministeriet nødtvungent og hurtigst muligt har gjort sit til at faa al den Hurlumhej standset, der gik i Svang i Jylland paa dette Tidspunkt. Som en Mand, der i saa Henseende sad inde med fornøden Snarraadighed og Energi, henvendte man sig i den Anledning oftest til Fader. Det kunde hænde, at de stedlige Autoriteter herved blev forbigaaede, og skønt Fader altid søgte at vise saavel Magistraten som Borgerrepræsentationen sit gode Sindelag, kunde Rivninger dog ikke altid undgaas helt, og saa var Fader ikke god at bides med.

Den 11. April fandtes der f. Eks. i Aarhus Stiftstidende følgende Bekendtgørelse:

„For snarest muligt at bringe alle indløbne Efterretninger til den størst mulige Offentlighed umiddelbart efter enhver Posts Ankomst eller efter Modtagelsen af nogen vigtig Efterretning ad anden Vej at kundgjøre det saaledes Erfarede, vil udgaa trykte Flyveblade, der, naar roligere Tider indtræde, ville blive afløste af en regelmæssig, politisk Tidende.

Enhver, som ønsker at modtage disse Flyveblade med Forpligtelse til at abonnere for et Kvartal af ovennævnte Tidende, bedes at melde sig paa Bogtrykkeriet paa Rosengade.

Bladene ville under Fleres Medvirken blive redigerede af Hr. Hartvigson.

Udenfor Aarhus modtages Bestillinger paa alle kongelige Postkontorer.

M. B. Falkenberg."

Fader lo, saa han fik Taarer i Øjnene, og kaldte herefter altid Hartvigson for „Hr. Redaktøren". Denne protesterede paa det ivrigste: „Det er ikke mig men Falkenberg, der er Barnefaderen", forsikrede han. Ihvorvel Fader altid var yderst tilknappet ligeover for ham med Hensyn til sin Viden, mødte Hartvigson ufortrødent hver Eftermiddag hjemme hos os for at udspørge ham. „Hartvigson, De er jo bidt af Generalløjtnant Høegh-Guldberg", hørte jeg Fader sige en Dag, hvor H. var meget opfyldt af sin Missions vidtrækkende Betydning.

Søndag den 16. April læstes endvidere i Aarhus Stiftstidende: „Hvo som maatte erholde paalidelige Efterretninger fra Krigsskuepladsen, vilde ved Meddelelse heraf til dette Blad meget forbinde sig saavel Publicum som Redaktionen af Aarhus Stiftstidende".

Mellem Fader og Stiftstidendes Redaktør, Overkrigskommissær Elmqvist bestod et meget venskabeligt Forhold.

Ogsaa „Store Hertz" kom ikke saa sjældent ud paa Eftermiddagen og satte sig til at passiare med Moder. Længe før hans Tilsynekomst kunde man ud fra Gaden af høre Genlyden af hans højt knirkende Støvler og noget besværlige Gang.

„Den Fisk, den Fisk, den grumme store Fisk" osv. smaanynnede Moder skælmsk, naar hans Komme saaledes bebudedes, og endte med at tilføje med en vis, dyb Pathos i Stemmen, »den grumme store Fisk, den vil nu til at dø". Denne Henvisning til Børnesangens Omkvæd var i Grunden meget betegnende; det var saa aabenbart, at „Store Hertz" i denne bevægede Tid ikke følte sig i sit vanlige Element mellem sine Bysbørn.

Moder begyndte dog at blive lidt ængstelig til Mode for Faders Vedkommende. „Blot det ikke ender med, at Du kommer i en ubehagelig Situation", sukkede hun.

„Jeg har før været med", svarede Fader tørt.

„Ved Du, hvad jeg laa og tænkte paa i Aftes"? spurgte Moder mig en Dag.

„Nej. Hvad tænkte Du paa"?

„Jeg tænkte paa, at „Store Hertz“ havde slet ikke saa ganske Uret, da han sidst sagde: „Ser De, Frue, tager Justitsraaden Hatten op, saa faar han Gud hjælpe mig Stryg, og lader han den ligge, faar han s'gu ogsaa Stryg“.

„Syntes jeg ikke nok, jeg hørte, at han var ualmindelig krigerisk stemt“, svarede jeg og tillod mig at tilføje: „jeg synes ikke, Du skulde tillade, at han sidder og bander, det skulde han ikke have Lov til“.

„Det er blot for at forklare, hvorledes han talte“, svarede Moder og tilføjede undskyldende: „For Resten sagde han ogsaa, at Fader var altid færdig med at tænke, før andre fik begyndt“.

Nedenstaaende Brev, der ogsaa er skrevet af Herredsfoged Herlew og dateret 3. April, er som Følge af den ham overdragne Bemyndigelse sendt direkte til Fader.

„Jeg iler med at underrette Dem om, at der er blæst blind Allarm. Efterretninger fra Kolding meldte, at vel var fjendtlige Tropper eller Fricorps rykkede fra Flensborg nordefter, men ligesom man i Kolding er rolig, saaledes er Efterretningen om, at en Røverbande paa 600 Mand var i Nærheden af Byen, aldeles urigtig. Der er ingen Grund til Frygt, og jeg tilbagekalder saaledes min Meddelelse ved den for en Time siden afsendte Estafette.“

Kl. 11¾. A. M. Herlew.

Da Efterretningen om Træfningen ved Bov den 9. indtraf til Aarhus om Aftenen sent den 10., skete der øjeblikkelig den paafølgende Dag officiel Henvendelse fra Byens Indvaanere til Komiteen om hurtigst muligt at afsende Levnedsmidler til Uddeling blandt den tro Befolkning i Flensborg og vore Tropper, der den 9. havde besat Byen. Den 21. April blev der ved Komiteens Foranstaltning og ved Bistand fra Købmand Rée og P. Meisner afsendt med Jagten „Gabrielle“, hjemmehørende i Flensborg og ført af Skipper Hans Pedersen, for cirka 1000 Rdl. Levnedsmidler, skænkede fra By og Land og stillede til Komiteens Raadighed. Skipper Pedersen, der paatog sig at besørge dem fragtfrit til Flensborg, indtraf der den 23. April, 1ste Paaskedag, midt under Slaget ved Slesvig. Han fik i den Anledning Ordre af det paa Fjorden liggende Orlogsfartøjs Øverstbefalende om at sejle til Als og aflevere sin Fragt til den derværende Intendantur.

For ikke at spilde Tiden meddelte Fader øjeblikkeligt det i Aarhus passerede til den bekendte Patriot og Stænderdeputerede, Raadmand Hans Jensen i Flensborg, hvilket kan ses af nedenstaaende Svarskrivelse:

„Flensburg 14 April 1848.

Lieber Herr Justizrath Müller.

Empfangen Sie von mir und Namens meiner Mitbürger für Sie und Ihre Freunde den innigsten Dank für die Theilnahme, die Sie uns beweisen, für den Beistand, den Sie uns leisten wollen.

Wir erwarten indess jeden Augenblick den Einmarsch der preussischen Truppen in das Herzogthum und es dürfte vielleicht bald zu einer Schlacht kommen. Unter diesen Umständen muss ich mir nähere Nachrichten vorbehalten. Der König verlässt uns so eben, um nach Apenrade zu gehen. Mit seiner Bewilligung sandten wir vor zwei Stunden eine Deputation der städtischen Behörden nach Rendsburg an den preussischen General Bonin, um wo möglich ein Blutvergiessen zu verhindern. Gott gebe, dass es zu Unterhandlungen kommen möge, die uns einen ehrenvollen Frieden schaffen.

Sobald ich etwas näheres schreiben kann, empfangen Sie Nachrichten von Ihrem ergebenen

H. C. Jensen.“

Ikke blot Betryggelseskomiteen men særlig Løjtnant Olsen blev i lige høj Grad ubehageligt overraskede ved at modtage nedenstaaende Brev:

„Efter hvad der er Magistraten forebragt skal der fra den ærede Komittee være skeet Andragende hos Krigsministeriet om Vaaben fra det Kongelige Arsenal her til Byen. Dette foranlediger os til tjenstligen at meddele, at ifølge modtagen Skrivelse af 11' dennes fra Arsenalet i Kiøbenhavn, ere, med Kapt. C. Bache, derfra afsendte, for at overleveres Borgervæbningen hersteds:

300 Stk. tjenstdygtige Inf. Geværer, af Model 1808 & 1811, med tilhørende Bajonetter, med Skeder og Ladestokke samt

15 Stk. Flintsteen, hvilke Vaabenrequisitter, ved Ankomsten hertil, vil blive udleverede til Borgervæbningens Armaturcommission".

Aarhus Raadstue den 13 April 1848.

Hee, const. Borgmester. Funder, Raadmand.

Til
Betryggelseskommitteen i Aarhuus."

Ikke saa snart modtog Magistraten denne Meddelelse, før Kaptajn Stadtshauptmann Robertson, i god Enighed med Magistraten, selvfølgeligt erklærede, at først og fremmest skulde Borgervæbningen og Jægerkorpset forsynes, inden der overhovedet kunde være Tale om at tænke paa de Frivillige!

Paa Komiteens Forespørgsel til Magistraten, om ogsaa den havde ansøgt om Geværer hos Krigsministeriet, gik man gladeligen uden om den varme Grød ved at svare:

„Ifølge modtagen Skrivelse af 17. dennes fra Generalkommandoen for Nørrejylland, har Kommitteen under 14. dennes forhen hos Krigsministeren anholdt om, at 70 Stk. af de fra Arsenalet i Kiøbenhavn, til Borgervæbningen hersteds oversendte Geværer, maatte vorde overladte Kommitteen, til dermed at armere det her organiserede Frikorps. Foranlediget heraf skulde Magistraten ikke undlade tjenstligen at meddele, at der alt af denne, saaledes som antydet i vor Skrivelse til Committeen af 13. dennes, er truffen den i omhandlede Henseende fornødne Foranstaltning, idet at det er overdraget til Stadtshauptmanden at disponere over det nu modtagne Vaabenforraad, til Armering, saavel af Friecorpset som af Borger- og Jægercorpset, saaledes som han, som kyndig og øvet Militair efter de bestaaende Forhold, maa ansee mest hensigtssvarende.

Om de i saa Henseende fra Magistratens Side trufne Foranstaltninger, er Generalcommandoen, i Skrivelse af Dags Dato, meddelt en fuldstændig Fremstilling."

Aarhus den 19 April 1848.

Hee, const. Borgermester. Funder, Raadmand. Hald, Raadmand.

Lørdag den 13. April læstes der i Nr. 31 af Aarhus Stiftstidende følgende Bekendtgørelse:

„I Overensstemmelse med de af Krigsministeren modtagne Ordres er under Dags Dato etableret i Kolding:

Armecorpsernes Forbindelsesbureau

under Bestyrelse af Oberstløjtnant v. Baggesen, p. t. Commandeur for Nørrejyllands og Fyens Generalcommandostab.

Dette Bureau bestaar af følgende Personale: Overauditør Qvistgaard, Borgermester og Byfoged i Kolding, Premierlieutenant v. Lundby, Adjutant ved Generalcommandoen, og som Sekretær Krigssekretær Rørup.

Dets Hovedhverv er indtil videre og medens undertegnede commanderende General samt Generalmajorerne v. Castenskjold og v. Moltke og den til Generalcommandoens Disposition stillede Oberst v. Høegh-Guldberg organisere Væbningen i Nørrejylland og Fyen:

1) At varetage de Forretninger, der hidtil ere expederede igjennem Nørrejyllands og Fyens Generalcommandocontor.

2) At expedere alle de Sager, hvad enten de vedkomme det Personelle eller Materielle m. m., der angaar de under Generalmajor v. Hedemanns Befaling i det Slesvigske fremrykkende Tropper og disses Forbindelse med Generalcommandodistriktet i Nørrejylland og Fyen, forsaavidt denne gaar over eller er henvist til Forbindelsespunktet Kolding.

3) At varetage overhovedet Alt, hvad der i den kongelige Tjenestes Interesse kan gavne Forbindelsen imellem de i det Slesvigske organiserede Corpser og de i Generalcommandodistriktet organiserede Reservecorpser.

Som en Følge heraf er det ønskeligt, at dette Bureau stedse meddeles Underretning om de selvstændigt befalende og i Bevægelse værende militaire Autoriteters Opholdssted.“

Generalcommandoen for Nørrejylland og Fyen,
p. t. Kolding den 11. April 1848.

Høegh-Gulberg
in fidem copiæ
Baggesen.

Komiteen mente sig imidlertid berettiget til at sende en direkte Henvendelse til selve Krigsministeren i Henhold til hans til Depu-

tationen fra Aarhus givne Tilsagn, paa hvilket den havde grundlagt sin Virksomhed og opretholdt sin Autoritet ligeover for de Frivillige.

Krigsministerens Svar indløb, dateret:

„Fredericia den 16. April 1848.

Til D'Hrr. A. Müller, Kraiberg, H. Hartvigson, Ludvig Oppermann og I. P. Hammershøi.

De Herrers ærede Skrivelse af 14. April har jeg modtaget paa min Gjennemreise her i Byen. Saavidt jeg kan forstaa denne Skrivelse, saa bestaar en Strid mellem de Herrer og Byens Myndigheder om Væbningsværnet i Aarhuus, som de ville, at jeg skulde afgjøre, men hertil kjender jeg Forholdene forlidt, hvorfor jeg har henvist Deres Skrivelse til Generalcommandoen i Colding, der nærmere vil besvare samme. Kun eet Punkt vil jeg berøre, fordi jeg veed noget mere derom end det nævnte Generalcommando, og det er Anvendelsen af de 300 Geværer, som er tilstaaet Byen fra Kbhvns. Arsenal, og som jeg formoder endnu ikke er komne, fordi de først skulle prøves. Arsenalet har Ordre at udlevere dem mod Quittering af Byens Bestyrelse, denne faaer altsaa herved en vis Raadighed over samme, men hvad skulle bevæge Byens Bestyrelse til at opspare Geværer sendte til Borgernes Væbning istedetfor at uddele dem til et velordnet Borgerskab? Skulde der maaske fra Comiteens Side være forsømt at opfylde en eller anden Betingelse, hvorved det behørigen godtgjøres, at det Corps, de vil oprette, fortjener Myndighedernes Tillid?

Med Højagtelse ærbødigst

Tscherning".

Den 18. April læstes dernæst i Aarhus Stiftstidende:

„For at forberede en større Ensformighed i Armeens og Fricorpsernes Klædning er det Krigsministerens Ønske, at de Frivillige, som have Evne og Midler dertil, iføre sig ved deres Indtrædelse i Armeens Linie eller i Fricorpserne en kort blaa Klædesfrakke omtrent af samme Snit som de saakaldte Vaabenkjoler, der nu ere blevne reglementerede for Armeen. Disse Frakker maa være saa vide, at Manden under dem kan bære

en varm Klædestrøje, eftersom den blotte Frakke ikke vil være tilstrækkelig i den kolde Aarstid eller blot om Sommernætterne.

Denne Anvisning bedes de ærede Herrer Redactører at ville give Optagelse i deres Blade."

Under Opholdet i Fredericia den 16 April 1848.

Paa Krigsministerens Vegne. Hans Adjudant
Johannes Harbou.

Dagen efter modtog Komiteen nedenstaaende Skrivelse:

„I Anledning af Commiteens behagelige direkte Skrivelse til Krigsministeren af 14de dennes skulde Generalcommando-Staben, ved Fremsendelse af en Skrivelse af Gaars Dato fra Ministeren, ikke undlade tjenstligen at meddele, at Aarhuus Magistrat, som Byens locale Bestyrelse, Dags Dato herfra er tilskrevet om, naar ingen Staben ukjendte Hindringer derfor maa stille sig iveien, at foranledige af de fra Kjøbenhavns Arsenal til Borgervæbningen afsendte 300 Stk. Geværer 70 Stk. foreløbigen udleverede til det Corps, som har dannet sig af 70 mobile Frivillige af Aarhus Bye. — —

Forsaavidt Commiteen ikke forinden fra Generalmajor Moltke maa blive tilkjendegivet hans Bestemmelser det omhandlede Corps betræffende, vil den, naar Corpset er bleven saavidt organiseret, uniformeret og væbnet, at det kan rykke ud, derom gjøre Indberetning hertil, da saa ommeldte Corps strax skal erholde den fornødne Ordre til at rykke i et Cantonnement med Opgivende om, hvor dette vil blive. —

Iøvrigt tjener til behagelig Underretning, at efter den Reiseroute Generalmajor v. Moltke har opgivet Staben, han d. 22. ds. vil indtræffe i Randers og Dagen efter i Horsens."

Generalcommando-Staben i Kolding d. 17 April 1848.

Baggesen,
Oberstlieutenant.

Efter at Betryggelseskomiteen — som allerede fortalt — selvstændigt havde sørget for de Frivilliges Forsyning med Geværer, var ogsaa Kaptajn Robertson og Løjtnant Olsen faldne til Ro og under Navns Underskrift enedes om at give Erklæring om, hvad der efter deres Skøn udkrævedes til en „Frivilligs" Ekvipering.

En Fortegnelse afsendtes den 22. til Generalkommandoen med Opgivelse af, hvilke de Sager var, som de i Aarhus forsamlede Frivillige, hvis Antal var ca. 70 Mand, savnede, idet de kun var udrustede med Geværer. Komiteen greb samtidig Lejligheden til at anmode Generalkommandoen om endelig at paaskynde General Moltkes Komme til Aarhus, eller at han i alt Fald direkte lod høre fra sig. Den paapegede atter, at den ingensinde havde haft Instrukser at holde sig til udover nogle vage Ytringer, som Stiftamtmand Graah havde ladet den tilflyde gennem Magistraten; der vedlagdes end yderligere til Belysning af Forholdene nedenstaaende Brev, som Komiteen 8 Dage i Forvejen i sin berettigede Utaalmodighed havde sendt General Moltke, uden at dette Skridt havde frugtet, og selvfølgelig uden at den da havde Kendskab til den under samme Dato af General Høegh-Guldberg udsendte Skrivelse om Oplysningsbureauet. Skrivelsen til General Moltke lød:

„Herr General!

Undertegnede Kommittee erfarer i dette Øjeblik, at Aarhus By har haft Deres Besøg. Ved Deres Afrejse herfra uventet berøvede den Ære at kunne meddele og erholde de Oplysninger, som ere nødvendige for Aarhus Borgeres Vedkommende og Deres Stilling i Henseende til Spørgsmaalet om Almuens Væbning til Fods, for hvis Organisation De, Hr. General, efter hvad der er os meddelt af Hr. Krigsministeren, for Tiden har Ansvarets højtbetroede Kald, maa vi indskrænke os til at sende vedlagte os til Overlevering til Dem her paa Stedet betroede Meddelelse af 7de dennes om Sogne-Væbningen efter Dem til Randers, hvorhen vi høre, De er afrejst. Vi udføre dette for Sagens Skyld gjerne.

Aarhus, i den af Borgerne valgte Betryggelses-Kommittee.
Den 12. April 1848."

I Gensvar paa Komiteens Skrivelse af 22. April meddelte Generalkommandoen:

„Hvad Vaabenkjoler og Felthuer angaar maa man overlade saadant til Vedkommendes eget Arrangement, med det Tilføiende, at Beklædningen, naar Corpset forresten bliver mobilt, maa betragtes som én Biting paa Grund af de øjeblikke-

lige Forhold, og bør derfor ikke lægge nogen Hindring ivejen for Afmarschen fra Aarhus. —

Patrontasker, Tornystre, Brødposer og Feltflasker ville formodentligen kunne erholdes i Middelfart paa den hermed følgende Reqvisition, men maa Generalcommandostaben have Comiteen anmodet om selv at foranledige disse Sager afhentede, maaskee til Søes. —

Det er ønskeligt, at Corpset bliver mobilt snarest muligt.

Generalcommandostaben i Kolding d. 24de April 1848.

Baggesen,
Oberstlieutenant i Generalstab,
Commandeur for Generalcommandostaben.

Til Betryggelseskomiteen i Aarhus."

Jeg husker paa et senere Tidspunkt at have hørt, at General Moltkes Mangel paa Interesse for Forholdene i Aarhus skulde skyldes Paavirkning fra Stiftamtmand Graah og Byfoged Nielsen. General Moltke, der to Dage efter Slaget ved Slesvig var udnævnt til kommanderende General for Nørrejylland i Stedet for den gamle 73 aarige Generalløjtnant Høegh-Guldberg, lod ufortøvet den 29. s. M. Stabschefen, Oberstløjtnant Baggesen, direkte tilstille det militære Depot i Middelfart den fra Betryggelseskomiteen 8 Dage i Forvejen sendte Begæring om Beklædningsgenstande til Aarhus Frivillige, ligesom han straks efter, at hans Udnævnelse forelaa officielt, egenhændig tilskrev Komiteen nedenstaaende Ordre:

„Ifølge Comiteens behagelige Skrivelse af 29de d. M. undlader Generalcommandoen ikke at meddele, at det borgerlige Jægercorps i Aarhuus og de Frivillige maa efter Bestemmelsen afmarschere fra Aarhuus, men kunne forblive i Horsens indtil nærmere Ordre, da Omstændighederne have forandret sig derhen, at det ikke vilde være tjenligt at marschere til Kolding. —

Til Kallundborg maa de ikke afgaae.

Paa de øvrige Puncter i Comiteens Brev af 29de ds. skal snarest erholdes Svar. —

Generalcommandoen for Nørrejylland, Kolding d. 30 April 1848,
Kl. 12 Middag.

Moltke."

(Komiteen modtog Ordren samme Dags Aften Kl. 9³/₄ pr. Estafette.)

Nogle Dage i Forvejen havde Moltke efter Ordre fra Generalkommandoen maattet tilstille Stiftamtmand Graah en Skrivelse, hvis Indhold fremgaar af følgende Meddelelse fra Graah:

„Generalmajor v. Moltke har under Gaars Dato tilskrevet mig saaledes:

„I Overensstemmelse med en Skrivelse fra Krigsministeriet af 25. dennes, anmodes det ærede Amtshuus om, igjennem Betryggelsescomiteen i Aarhuus at beordre de der forsamlede frivillige Corps under Lieutenant Olsens Kommando, snarest muligt at opbryde fra Aarhuus, for over Horsens og Veile at marschere til et Kantonnement i og omkring Kolding. For det Tilfælde, at endnu enkelte Beklædningsreqvisiter maatte mangle, maatte snarest muligt en Fortegnelse over disse Sager indsendes hertil, for at disse Sager kan tilveiebringes forinden Korpsets Ankomst hertil, hvor disse Reqvisiter da ville blive udleverede".

Hvilket da tjenstligen meddeles den ærede Committee til behagelig Foranstaltning med Tilføiende, at Stadtshauptmand, Kapitain Robertson ligeledes er tilskrevet med Hensyn til Jægercorpsets Afmarsch.

Aarhus Stiftamtshuus d. 27. April 1848.

Graah.

Til Betryggelseskomiteen i Aarhus."

Komiteen tillod sig pr. omgaaende at gøre Generalkommandoen opmærksom paa det umilitære i denne sidste Fremgangsmaade, der under de givne Forhold let kunde faa Betydning contra andre militære Foranstaltninger. At Generalmajor von Moltke fandt dette Ræsonnement aldeles korrekt, lader sig vel næppe betvivle.

Brødrene Høegh-Guldbergs Rolle var nu udspillet. Oberst Høegh-Guldberg vendte tilbage til Aarhus, hvor han levede i sin Familjes Skød indtil sin Død. Generalløjtnant Høegh-Guldberg trak sig ogsaa tilbage til det private Liv efter at have maattet afgive sin Post. Han levede indtil 1867 i København.

Jeg husker saa tydeligt, at der Natten til anden Pinsedag blev ringet stærkt paa vor Port, udenfor hvilken der holdt en Mand til Hest, som skulde overlevere Fader nedenstaaende trykte Meddelelse:

„Fredericia d. 23. April, Kl. 11 Form.

I Følge Rapport fra Generalmajor v. Hedemann, dateret Gottorp Slot den 21de April Kl. 12 om Natten, er der den 20. dennes foretaget af Armeen 2 Expeditioner, en mod Husum og en mod Eckernførde.

I førstnævnte By erklærede den under Gevær forsamlede Borgervæbning sig øjeblikkelig villig til at underkaste sig. De slesvigholstenske Faner og Kokarder vare sporløst forsvundne. Dannebrogen heisedes paa Kirketaarnet, og 324 Geværer udleveredes. Ved Troppernes Afmarsch var Byen illumineret.

Expeditionen mod Eckernførde har ført til to Træfninger. Under den ene ved Harzhof gjorde Major v. Schepelern 40 Fanger, erobrede en Fane og gjorde en Mængde Vaaben og Bagage til Bytte. Under den anden ved Sandkrug, under Major v. Thestrup, ere Insurgenterne aldeles kastede, 58 Fanger gjorte, 2 Faner, 64 Geværer og en stor Mængde andre Vaaben erobrede. Fjendens Tab af Faldne og Saarede ansees for betydeligt; paa vor Side ere 5 Døde og 20 Saarede, blandt hvilke, saavidt af Rapporten kan skjønnes, ingen Officerer.

Der er til dette Øjeblik lagt Embargo paa 40 preussiske Skibe.

Capitain Krenckel er udnævnt til Chef paa „Najaden“ i den fangne Capitain Dirckink-Holmfeldts Sted.“

Til Justitsraad, Toldinspecteur Müller i Aarhus.

Efter at have læst den, kaldte Fader paa mig og bad mig sørge for, at Budet, der havde trukket sin dampende Hest ind i Porten, fik en Skaal Kaffe og nogle tykke Rundtenommer.

Ud paa Eftermiddagen den 26. April modtog Fader paa lignende Maade et Eksemplar af General Hedemanns Rapport til Krigsministeriet.

Fader har opbevaret alle de ham tilstillede originale Meddelelser, trykte i det Kongl. Felttrykkeri.

Fader følte sig forøvrigt mere genert end hævet ved denne særlige Udmærkelse fra Generalkommandostabens Side. Det var, som tidligere sagt, ikke første Gang, at den gav Anledning til Misstemning. Særligt bebrejdede Købmand Hartvigson Fader, at han altid lod Stiftstidenden frem for ham tilflyde de vigtige Efter-

retninger, han modtog, da Hartvigson, der ogsaa var Medlem af Betryggelseskomitteen, havde paataget sig sammen med Lærer Kraiberg at redigere de omtalte „Flyveblade“.

Fader trak paa Skulderen. Hvad skulde han overhovedet svare en Mand, der oversaa, at kun et privilegeret Blad kan være Organ for Myndighederne.

Hartvigson fik imidlertid sat igennem, at Kommunalbestyrelsen under 2. Maj bevilgede Betryggelseskomiteen de fornødne Pengemidler til at kunne lade trykke en Estafetteavis, ved hvilken man daglig kunde faa Efterretnlnger om, hvorvidt Fjenden rykkede frem o. s. v.

Der blev dog ingen Brug for Pengene. Iblandt Papirer vedrørende Betryggelseskomiteens Handlinger findes nedenstaaende Brev, der, ihvorvel det er skrevet to Maaneder senere, staar i saa nøje Forbindelse med det, der var passeret, at det bør finde sin Plads her:

„Til den ærede Betryggelsescommitee i Aarhus!

I Anledning af Betryggelses Medlem Hr. H. Hartvigsons ærede Skrivelse af 2den Juli, som jeg modtog i Gaar, undlader jeg ikke at bemærke, at medens jeg paa den ene Side hverken kan eller vil forpligte mig til at „drage Omsorg for, „at Betryggelses-Committeen i Aarhuus **daglig** maatte komme i „Besiddelse af paalidelig Efterretning om Begivenhedernes Gang“, det være nu enten igjennem Hr. Hartvigson eller den mig personlig aldeles ubekjendte „Hr. Kraiberg“, om jeg og nok saameget ærer Committeens Iver for at modarbeide falske Rygter, saa er jeg dog paa den anden Side villig til, saa ofte Begivenhedernes Gang maatte gøre saadant ønskeligt og min Tid og Stilling nogenlunde tilsteder dette, at meddele Betryggelses-Committeen, igjennem Hr. Justitsraad, Toldinspecteur Müller, naar saadant convenerer ham og Committeen, de efter mit Skjøn fornødne Underretninger.

Endskjønt retourneret inat fra Hovedqvarteret i Viuf vidste jeg for Øjeblikket ikke at meddele den mindste nogenlunde vigtige Efterretning om Begivenhedernes Gang, da disse langt mere synes at staae aldeles stille. Det Vigtigste er formentlig den Omstændighed, der synes at være et paabuden Fac-

tum, at Fjenden vel patrouillerer over i de jydske Enclaver i Nordslesvig, f. Ex. til Seest, men ikke har disse belagt med Tropper.

Committeens ærbødigste

Baggesen.

p. t. Vejle, d. 5te Juli 1848."

At det var med et Lettelsens Suk, at Betryggelseskomiteen modtog den direkte Ordre fra selve General Moltke angaaende Aarhus Frikorps' Afmarsch, er let forklarligt.

Det havde hele Tiden gjort Fader saa ondt for de Frivillige og deres utrættelige Foresatte, Lieutenant von Olsen, der nys havde modtaget sin Udnævnelse til Premierløjtnant, at han og de havde maattet lade sig nøje med Beretninger om Begivenheder, som det laa saa nær, at hver især hellere selv havde oplevet.

I Randers stod det ikke bedre til, og i Anledning deraf havde den derværende Central-Væbningskomite den 27. April afholdt et Møde, hvor det blev besluttet, at Justitsraad Neckelmann den næste Dag, 28. April, skulde rejse til Aarhus for at forhandle med Betryggelseskomiteen om, hvad der nu, som Følge af Slaget ved Slesvig, var at gøre saavel med Hensyn til Randers Frikorps som og med Landstormens Rejsning. Det havde hele Tiden vist sig, at de under Premierløjtnant Prytz's Kommando staaende Randers Frivillige var et temmelig uroligt Folkefærd, som han havde Vanskelighed med at holde i Ave paa Grund af deres brændende Lyst til virksom Daad. Et ridende Bud fra Randers bragte i Løbet af Natten et Brev til Aarhus, hvori Justitsraad Neckelmanns Komme den næste Dag bebudedes.

Justitsraaden og de Herrer, som i den ellevte Time havde besluttet at tage med ham til Aarhus — Apotheker S. Køster, Agent Bay og Konsul Westermann — spiste til Middag hos os sammen med Kancelliraad Otterstrøm, Lærer Kraiberg og Overlærer Clemens Funch. Der oplæstes under Maaltidet en Dagen iforvejen, 27. April, dateret, saalydende Skrivelse:

„I Følge indtraadte Forhold ophæves det under min Bestyrelse temporairt oprettede Forbindelses-Bureau, hvis tidligere

særskilte Virksomhed fra nu af falder sammen med de, som paahviler Nørrejyllands Generalkommandostab."

Baggesen,
p. t. Kommandør for Nørrejyllands Generalkommandostab.

Kolding d. 27. April.

Skrivelsen findes trykt i Aarhus Stiftstidende.

Den under samme Dato gennem Stiftamtmanden modtagne Skrivelse angaaende de Frivilliges Afmarsch, som Betryggelseskomiteen lige havde modtaget, blev ogsaa drøftet. Da det laa saa nær, at Randers Frikorps ogsaa maatte staa for Tur til Afmarsch, besluttede de Randers Herrer hurtigst muligt at rejse hjem igen. Fire og tyve Timer efter deres Hjemkomst kom Ordren, men den lød paa, at Randers Frivillige skulde indskibes i Randers og derfra overføres direkte til Nyborg. Senere hen timedes der Korpset ganske den samme Skæbne, som den, der timedes de andre Frikorps.

Ikke saa snart havde Betryggelseskomiteen faaet Besked om de Frivilliges Afmarsch, førend der afgik Estafette til „Væbningen for Sønder-Mols Herreders Komite", hvis Formand var Pastor Nielsen i Lyngby, for at melde det Passerede. I Følge Aftale skulde de derværende Frivillige, mest Seminarister, stille sig under Løjtnant Olsens Kommando og forsynes med de af Komiteen fra England indforskrevne Geværer. De unge Mennesker, 11 i Antal, ankom til Aarhus Søndag Middag den 30. April, i enhver Henseende udmærket ekviperede og iført de af Krigsministerens Adjudant, Kaptajn Johannes Harbou, under 18. April foreslaaede Vaabenfrakker.

Ihvormeget man end i Aarhus havde paaskyndet Forfærdigelsen af omtalte Vaabenfrakker, var man ikke naaet saa vidt, at det fornødne Antal var blevet færdigt. Der var altsaa intet andet at gøre end at lade det overvejende Antal af de Frivillige drage af Sted i deres egne Klæder og sende Frakkerne bagefter. Man fik ogsaa travlt med at forsyne dem med de Rekvisitter, som man gennem Generalkommandoen havde udbedt sig tilstillede fra Middelfart Arsenal, der straks afgav den Erklæring, ikke at sidde inde med det Forlangte.

Mandag den 1. Maj samledes paa Aarhus Store Torv Byens og Omegnens Frivillige, hvis Styrke nu bestod af to Spillemænd og 103 Mand plus de nysnævnte 11 Mand. Kompagniet bestod

altsaa tilsammen af 113 Menige og Underofficerer. Søndag Eftermiddag havde de allesammen været til Gudstjeneste i Domkirken, senere til Alters hos Pastor Fønns.

Efter at være opstillede paa Torvet med den dem af Aarhus Damer skænkede Fane, blev de Frivillige tagne i Ed af Byens nys udnævnte Politimester Nielsen; derefter henvendte Stiftamtmand Graah nogle Ord til dem, hvorefter Biskop Brammer holdt en meget smuk Tale. Ogsaa Fader bød de Bortdragende et bevæget Farvel i den tilstedeværende Betryggelseskomites Navn, som ogsaa i sit eget.

Med knejsende Hoveder og rank Holdning, ledsaget saavel af Latin- og Realskolens som af Borgerskolens Elever, der havde faaet Fridag, marscherede den lille Skare gennem Byporten ind paa Lille Torv og videre ad Frederiksgade. Udenfor Fredensport holdt Vogne, der kørte dem til Skanderborg, men herfra skulde de marschere til Horsens, hvor de efter Bestemmelsen skulde holde Rast; men i Stedet herfor blev de indskibede for at afgaa til Nyborg. —

Søndag den 30. April, altsaa en Uge efter Slaget ved Slesvig 1ste Paaskedag, blev jeg konfirmeret i Domkirken. Da Højtiden var forbi, viste det sig, at Kareten, der skulde hente og køre Fader, Moder og mig hjem, udeblev. Skønt det begyndte at smaaregne, bød Fader mig resolut Armen, og med Moder ved Siden af mig gik vi hurtigt ned ad Rosengade, ud til Meilgade og hjem.

Fader og Moder havde gentagne Gange talt til deres Venner om, at det var deres Ønske, at ingen vilde tage Notits af min Konfirmation ud over at betragte den som en Fredens og Hvilens Dag, og dette skete ogsaa, thi Dagen hengik i uforstyrret Samliv mellem os selv indbyrdes.

Siden Oprørets Udbrud var der stadig Uro hos os, idet der paa alle Tider af Dagen kom Besøg saavel af Tilrejsende som af Byens Folk, men det gik vel ikke andre Hjem stort bedre. Om Aftenen holdtes der hyppigt offentlige Møder baade i Byen og ude paa Landet, og Fader var derfor sjældent hjemme før henad Sengetid. Det overraskede altsaa hverken Moder eller mig, at Fader ved Ottetiden sagde, at han skulde til et Møde, fra hvilket han ikke kunde blive borte, fordi han selv var Medindbyder. Det gjaldt Oprettelsen af en politisk Forening for Aarhus By og Omegn. Da Fader ud paa Aftenen kom tilbage, var han stærkt optaget af, at der alt havde indmeldt sig 145 Medlemmer, hvilket man ikke havde ventet sig vilde ske fra Begyndelsen af. Bestyrelsen var foruden

Fader kommen til at bestaa af Overlærer Oppermann, Overretsprokurator, Stænderdeputeret C. Dahl til Mosgaard, Kancelliraad, Bankkasserer samt Overretssagfører Otterstrøm, Lærer Kraiberg, Overlærer Clemens Funch, Kancelliraad, Herredsfoged og Stænderdeputeret Finsen, Købmand Hammershøj og Birkedommer Kampmann.

Jeg husker, at Fader ved denne Lejlighed kom til at omtale, at Minister Lehmann, der den 28. April var kommen til Horsens og i de nærmeste Dage ventedes til Aarhus, tilligemed Hvidt fuldstændig havde givet Afkald paa deres Ministergager, Monrad og Tscherning kun delvis paa deres. I Fællig havde alle Ministrene som udgaaet af Folkets Midte frabedt sig Titlen af Excellence.

Den næste Dag kundgjordes i Aarhus Stiftstidende den nysdannede politiske Forenings Grundbestemmelser og Program, hvis Forfatter er mig ubekendt.

Dagen efter de Frivilliges Afmarsch og det ovennævnte, om Aftenen afholdte, politiske Møde, gik General Wrangel den 2. Maj over Kongeaaen ind i Jylland og stod samme Dag ved Snoghøj.

Størstedelen af vor Arme var forud indskibet til Fyn eller sendt over Snoghøj til Nyborg, medens en mindre Styrke, deriblandt en Del Artilleri, trak sig tilbage til Aarhus for at udskibes der. Generalkommandostaben og dens Chef, Oberstløjtnant Baggesen, fulgte umiddelbart efter, men forblev kun indtil den 4. i Aarhus, tog saa derfra til Randers, videre til Aalborg og saa til Fyn. At Opholdet i Aarhus blev saa kortvarigt skyldes en til Oberstløjtnant Baggesen pr. Estafette fra Borgermester Ræder i Horsens afsendt og henad Midnat modtagen Underretning, som medførte, at det endnu ikke udskibede Mandskab og Train hurtigst gørligt beordredes nord paa.

Ved Generalstabens Afrejse overgaves til Fader følgende Ordre:

„De Dampskibe, der maatte være dirigerede paa Aarhuus, ville for saavidt deres Dybgaaende tilstæder dette, gaae til Randers, men ellers til Aalborg, hvor endnu Krigsmateriel og danske Tropper indskibes.“

Generalkommandostaben Aarhuus d. 4de Mai 1848.

Baggesen,
Oberst og Commandeur for Staben.

Man havde i den senere Tid altfor hyppigt begyndt med, naar Magistraten i sin Visdom forfulgte egne Formaal i Stedet for at følge de fra Myndighederne givne Instrukser, da ubetinget at give Stiftamtmand, Kammerherre Graah Skylden for de begaaede Uregelmæssigheder.

Jeg mindes en Middag, hvor der spiste flere Herrer hos os — det var i den senere Tid nærmest bleven en Undtagelse, at der ingen Fremmede var ved Bordet — at der blev sagt om Stiftamtmanden, at han var et saa paavirkeligt Stemningsmenneske, at han altid følte sig mere eller mindre besværet ved det Ansvar, der paahvilede ham, og blev ængstelig og vaklende. Der blev ogsaa talt om, at saalænge Borgmester og Byfoged, Justitsraad Fleischer levede, havde man været sikker paa, at Stiftamtmanden i et og alt vilde tage Hensyn til hans som Formand for Magistraten afgivne kloge og klare Erklæring, medens Stiftamtmanden efter Justitsraad Fleischers Død mere og mere var bleven prisgiven hver den af sine Omgivelser, der mente sig værdig til at træde i den afdøde Raadgivers Spor. Magistraten bestod paa dette Tidspunkt af den som Borgmester konstituerede Prokurator Hee, By- og Raadstueskriver samt Raadmand, Kancelliraad Engelsted og to af Borgerne valgte Raadmænd, Kancelliraad Tobaksfabrikant Funder og Købmand Hald. Rollen som Raadgiver tildelte Stiftamtmanden den nys til Politimester udnævnte Jørgen Nielsen. Det faldt ganske naturligt, at Stiftamtmanden valgte denne gamle Praktikus, der ligesom han selv var født 1788, altsaa heller ikke ung nok til at sætte afgjort Pris paa den nye Tids Komme. Den gensidige Paavirkning foranledigede imidlertid flere Fejlgreb og til Tider ret komiske Situationer, hvilket ikke altid var heldigt i disse urolige Tider. Man besluttede derfor paa et af flere af Byens Borgere sammenkaldt privat Møde at benytte sig af Lejligheden, naar Minister Lehmann paa Indenrigsministeriets Foranstaltning i Egenskab af Regeringskommissær kom til Aarhus, at henvende sig til ham med en Anmodning om at ordne de forviklede Forhold. I den Anledning formaaede man Kancelliraad, Overretssagfører og Bankkasserer Otterstrøm til at tilbyde Ministeren sin Assistance, hvilken denne greb med Begærlighed. Følgen blev, at Kancelliraad Otterstrøm indtil videre kom til at fungere som en Stiftamtmanden sideordnet Myndighed. Natten mellem 2. og 3. Maj ankom Ministeren til Aarhus, og op ad Formiddagen holdt han et stærkt besøgt Møde i Ride-

huset, hvori han alvorsfuldt og klart udtalte sig om Situationen i sin Helhed saavel som om de lokale Autoriteters Ansvarlighed. Han var ledsaget af Professor, Dr. jur. Krieger, der trods det korte Ophold i Byen dog fandt Lejlighed til at aflægge os et Besøg. Han var ikke rigtig fornøjet med den forcerede Maade, han og Ministeren maatte rejse paa, foraarsaget ved at Fjenden øjensynligt havde til Hensigt at besætte i alt Fald den sydlige Del af Jylland.

Fra Aarhus gik deres Rejse, kort efter at Mødet var sluttet, videre til Randers.

Begivenhedernes Gang i 1848 ikke alene forklaredes men bebudedes ved Udstedelse af Proklamationer.

Endog General Wrangel tog sig Forlov i samme Retning og udstedte den 1. Maj sin noksom bekendte „Proklamation til Jyllands Indvaanere“.

Samme Dag udstedte ogsaa Oberstløjtnant Baggesen en Proklamation „Til Nørrejyllands brave og patriotiske Befolkning“, hvori han i sin nuværende Egenskab som Kommandør for Staben meddeler Befolkningen, „at den maaske om kort Tid vil være udsat for at blive hjemsøgt af en fremtrængende og overlegen Fjende“.

Den 6. Maj udstedte han under sit Ophold i Randers og lod indrykke i Aarhus Stiftstidende en ny Proklamation til Jyllands Befolkning, der endte saalydende: „Selv om den (Befolkningen) ikke mødte Fjendens Front, vilde den vide at finde hans Ryg til lystelig Skue for alle danske Mænd og elskelige Dannekvinder“.

Moder protesterede saa smaat, da hun læste Proklamationen, idet hun erklærede, at hun for sit Vedkommende ikke satte Pris paa paa denne Maade at blive indrulleret blandt „de elskelige Dannekvinder“.

Straks efter Fjendens Indmarsch i Jylland bragte Kutteren „Neptun“ Ordre fra Eskadrechefen, Kommandør Paludan, til Aarhus Toldsted, at dette havde at paase, at alle Baade og Pramme, inklusive den mindste Jolle, der fandtes i Havnen, blev sænkede eller paa anden Maade uskadeliggjorte inden Fjendens Komme til Byen. Det samme paalagdes med Hensyn til, hvad der af Fartøjer fandtes i Brabrant Sø. Det var næsten utroligt al den Staahej, som Ordren gav Anledning til, nærmest fremkaldt og paa det ivrigste støttet af Fruer og Madammer, hvis respektive Mænd snakkede saalænge indbyrdes, at de tilslut fik Magistraten til at tilskrive Generalkommandostaben for at forklare denne det absolut urigtige

i, at Byens Befolkning skulde berøves Nydelsen af fersk Fisk sammen med, at Fiskere og Forhandlere af Fisken berøvedes deres Erhverv.

Selvfølgelig blev Ordren efterkommet, men Følgen af Vrøvlet blev, at ikke saa snart rykkede Fjenden ind i Aarhus, førend flere af de Sjæle, der følte den dybeste Medlidenhed med sig selv, fordi man vedblivende forsikrede dem om, at de blev slet behandlede paa Grund af Ordrens Haandhævelse, skyndte sig at anvise Fjenden, hvor Baadene laa, hvilket denne ikke lod sig sige to Gange og straks traf Anstalter til, at de hurtigst muligt atter kom for Dagens Lys, heldigvis uden at dette foranledigede nogen Skade. En ganske anderledes Betydning fik det, at Fader havde været betænksom nok til at sørge for en Sejlbaads Udrustning, hvis Fører fik Ordre til at krydse ude paa Aarhus Bugt, saa snart det med Sikkerhed vidstes, at Fjenden var kommen til Skanderborg, for at avertere Skibe og Fartøjer om ikke at gaa til Aarhus. Ikke saa snart ankom Generalkommandostaben med sin Chef til Byen, førend denne tiltraadte den trufne Foranstaltning og udstedte nedenstaaende, med Stabens Segl forsynede Ordre:

„Foreviseren heraf, Anders Hansen af Aarhuus, er beordret af mig til at krydse paa Aarhuus Bugt for at avertere Fartøier om, at det ikke kan tillades dem at anløbe Havnen ved Aarhuus eller de Kyststrækninger, der ved Besejling af Aarhuus Bugt kunne naaes, hvilken Bestemmelse gjælder indtil videre."

Baggesen,
Oberstlieutenant og Commandeur for Generalcommandostaben.

Jeg sidder ikke inde med nogen Viden om, hvem bemeldte Anders Hansen var og hvorfra han skrev sig, men hans Rolle var næppe udspillet, selv om der af og til i 1848—49 stationeredes Orlogsfartøjer paa Bugten ved Aarhus. Jeg er imidlertid efter Gennemlæsningen af de forskellige Breve, der findes iblandt Faders Papirer, kommen ganske paa det Rene med, at det maa have været ham, der over Norsminde vedligeholdt den af Generalkommandostaben med Fader etablerede Forbindelse i 1849 under Okkupationen af Aarhus.

Hvor tydeligt husker jeg ikke den Ro, der faldt over Moder og mig, efter at de sidste af vore Tropper havde forladt Aarhus,

med Undtagelse af et lille Kommando Ingeniører under Kaptajn Wencks Befaling, der skulde blive tilbage for ved Fjendens Nærmelse at sørge for, at Barrikader ved Minde- og Fredensbro lukkedes paa forsvarlig Maade, for derefter skyndsomst pr. Vogn at forlade Byen og tage Nord paa.

Det havde været 5 strenge Uger paa Grund af det evindelige Rykind, om end vi havde 2 Piger og Jomfru foruden den Hjælp, som gamle Mortensen ydede, saa snart han ikke skulde gøre Tjeneste paa Toldboden. —

Ingen, der har kendt Fader og Moder, vil benægte, at de var de kærligste Forældre, som tænkes kunde. Kærligheden laa til Grund for deres Ræsonnement: „Hvad vil det sige, at Drengenes Bukser er for korte og Trøjen ligesaa, Skoene traadt skæve, naar de blot ikke er hullede, Hatten eller Huen falmet, blot de er og bliver det, de nu er og skal være for at kunne leve Livet uden det almindelige Hensynstagen til det eget kære Jegs mig først og mig sidst".

Vi opdroges derfor ogsaa meget strængt med Hensyn til vor Optræden ligeover for vore Tjenestetyender. Det var dog ikke alene mod Mennesker, men ogsaa mod Dyr, at det paalagdes os at vise Godhed. Gaardejer Poul Loft i Hasle, hvis Søn var Skolekammerat med Drengene, havde foræret os en stor sort, pragtfuld Hanhund med bred Bringe og kløftet Snude. „Pan" hed den, og klog var den. Hver Formiddag paa Slaget tolv stillede den henne i Studsgade udenfor den Ejendom, hvor Grev Fedder-Carisius boede, og lod sin Røst høre saa længe, indtil den blev lukket ind og uden al Tvivl fik en eller anden Lækkerbidsken, hvorefter den vendte tilbage og lod som ingen Ting. Den eneste Uven, „Pan" havde, var Byfogdens 11-aarige Søn Rasmus, der altid var bange for Hunden, hvorfor denne stadig viste ham sin Overlegenhed ved at spærre ham Adgangen til Trappen og gø saa længe, at han enten retirerede, eller til en eller anden maatte af Sted for at redde Situationen. Hunden undlivedes i 1849.

Da Fader, Moder og jeg efter den paa Konfirmationen følgende Altergang den 5. Maj kom hjem, ventede den bekendte Løjtnant Jagd, Kommandør for de nordslesvigske Frivillige, paa Fader. En Afdeling af hans Korps, ca. 20 Mand, der endnu laa i Kantonnement ude i Landsbyen Tilst Nordvest for Aarhus, men havde Ordre til at følge med vore tilbagevendende Tropper, trængte højligen til

Skjorter, Strømper og Sokker. Løjtnant Jagds Begæring var, om Betryggelseskomiteen ikke forinden Korpsets Afmarsch vilde forsyne det med disse Genstande, saafremt de havdes i Behold. Selvfølgelig blev Ønsket hurtigst muligt opfyldt, og der foreligger endnu et af Løjtnant Jagd udstedt Bevis for de modtagne Gaver.

Om Lørdagen kom som sædvanlig flere af Omegnens Bønder kørende og tog ind hos deres respektive Købmænd, medens Konen selv eller en Karl oppe paa Store eller Lille Torv søgte at forhandle de medbragte Varer, som Købmanden af en eller anden Grund havde vraget. Jeg blev sendt op paa Torvet med Kokkepigen, men vort Indkøb var kun ringe og bestod nærmest af en gammel Hane og nogle Høns, der nær aldrig var bleven kogte møre. Gamle Mortensen bragte imidlertid en morsom Forsyning til Huset, idet han ud paa Eftermiddagen til Moders Forskrækkelse kom kørende med en Trillebør med to store Torvekurve fyldte med ganske smaa, ferske Sild, ikke en Gang store nok til hver især at udgøre en Mundfuld.

„Her er fersk Fisk, Fru Justitsraadinde“, udbrød Mortensen straalende glad; jeg husker ikke, hvordan han havde faaet fat i disse Skabninger. „Men Mortensen“, svarede Moder forskrækket, „hvor har det kunnet falde Dem ind at købe dem“. „Jeg spurgte Justitsraaden, og han svarede: køb dem alle!“ — Det lignede nu saa ganske Fader, især da det viste sig, at Mortensen havde forklaret ham, „at det var Brislinger og Ansjoser“. For ogsaa ligeover for Moder at bevise sin Paastands Rigtighed, at det ikke var Hundestejler, han havde købt, greb han et af Smaadyrene og strøg med Fingeren langs Bugen, der viste sig at være besat med smaa stride Haar eller lignende.

„Nu gæller vi dem og saa salter vi dem“, sagde Mortensen, kastede Frakken og strøg Skjorteærmerne op. „De halve røger vi, de andre lægger vi ned. Naar Drengene hjælper mig, er det snart besørget“, tilføjede han, der fra tidligere Tid havde Kendskab til den rette Behandling af denne Sildeart.

„Men ikke heroppe i Køkkenet“, udbrød Moder halvt fortvivlet, „gaa ned i Vaskehuset“.

Efter at Mortensen havde faaet Penge til Salt og Krydderier, deri indbefattet „Annike“, og faaet nogle tomme, smaa Tønder til-

vejebragt, tog han ufortøvet fat paa Arbejdet, assisteret af de 3 yngste Drenge og lille Gyrithe, der blev sat til at støde Kryddrierne og skære Laurbærblade. Ikke mange Dage efter fortærede vi de til „Brislinger" forvandlede Smaafisk og sendte ogsaa nogle som Present ud i Byen. Det gik ikke saa fort med Ansjoserne, men da de havde ligget i behørig Tid, viste det sig, at ogsaa de var fortræffelige, i hvilken Anledning ogsaa de blev sendt til Venner og Bekendte, der næppe har undladt at forbavses over alt det mærkelige, der inden Døre foregik hos os, hvilket altid i høj Grad morede Fader.

Søndag den 7. Maj foretog vi en lignende Køretur som den, vi paa samme Dato Aaret i Forvejen havde foretaget os Dagen efter vor Ankomst til Byen. Slige Ture var altid en Vederkvægelse og Fornøjelse for os, og navnlig for Moder. Mandag Morgen ankom der flere Breve, og deriblandt et til Fader fra Moders Svoger, Pastor Schmidt i Thyrsted Præstegaard tæt ved Horsens. Han fortalte ganske morsomt, hvordan to af Horsens Borgere, tilskyndede af en brændende Nysgærrighed efter at erfare, hvordan det stod til i Vejle, der holdtes besat af Fjenden, (og hvor ogsaa Hertugen af Augustenborg havde givet Møde), var rejst derned. De havde meldt sig i Hovedkvarteret som Deputation (Barber Abel og Borgerrepræsentant, Hattemager Petersen) fra Borgerne i Horsens for at overbringe den Besked, at man der i Byen var forberedt paa Fjendens Komme, men dog ønskede at høre, naar denne kunde forventes. Svaret lød paa, „at derom vidstes endnu Intet". Hjemkomne kunde de ikke selv holde tæt med deres Bedrift, der samtidig yderligere kolporteredes i et Brev fra Vejle, sendt til Oljemøller Schytte paa Bygholm. Der blev stor Staahej i Horsens, og Stemningen var nærmest den, at man straks burde hænge de to selvbestaltede Ambassadører.

Om Mandagen sendte Oberstløjtnant Baggesen følgende Brev:

„Hr. Justitsraaden

takker jeg paa det Venskabeligste for al den Godhed De og Deres elskværdige Familie beviste mig under mit korte, men behagelige Ophold i Aarhuus, og jeg haaber engang i en bedre Tid at kunne gjengjælde Dem denne Deres Godhed. — — —

Imorgen vil al Indskibning af Tropper og Materiel være tilende og overføres til Fyen, hvorfra jeg haaber, at vi snart kunne rykke atter fremad.

Undskyld mit iilsomme Brev.

Med inderlig Højagtelse

ærbødigst

Aalborg den 8. Mai 1848. Baggesen."

Ogsaa Betryggelseskomiteen fik et med Længsel ventet Brev fra Premierløjtnant Olsen. Ved Ankomsten til Horsens havde han straks sendt et Par Linjer, hvori det meddeltes, at Korpset paa Grund af Fjendens Fremrykning skulde indskibes derfra og oversendes til Fyn.

Brevet lød:

„Det er Comiteen bekjendt, at Compagniet ved Indskibningen blev fordeelt paa 2 Skibe. Det ene af disse ankom til Nyborg d. 4. Mai om Eftermiddagen, Mandskabet kom i Land og blev strax indkvarteret i Landsbyen Vindinge, $^1/_2$ Mil fra Fæstningen. Det andet Skib, med hvilket jeg fulgte, ankom først d. 4de Kl. $11^1/_2$ Aften, og Mandskabet blev først udskibet den 5. Maj om Morgenen. Vi maatte saaledes tilbringe 2 kolde Nætter paa Søen. Capitainen, som førte Skibet, var en flink Mand og skaffede alle de Bekvemmeligheder, han kunde, men det var kun lidet. Rummet var opfyldt af Artilleritrain og 20 Heste, imellem disse maatte Mandskabet søge Lye, naar det var altfor forkommen af Kulde. Dækket var belæmret med Bagagevogne og Sadeltøi, saa at man næppe kunde bevæge sig; naar hertil regnes, at der ikke var sovet den foregaaende Nat forinden Indskibningen og foretaget en besværlig Marsch fra Skanderborg, saa vil det indsees, at Mandskabet har faaet en lille Forsmag paa Feltlivets Besværligheder. Imidlertid vare de flinke og raske, og Nyborg Borgere qvægede os om Morgenen med varmt Øl, som nedbragtes i store Kjedler paa Skibsbroen. —

Vort Cantonnement er i Hovedsagen godt — men der er Undtagelser. Nogle Steder har man behandlet Mandskabet som Vagabonder eller omstreifende Haandværkssvende, indqvarteret det i Røgterkamre, og et Sted vare Sengene befængte

med Utøi. Saadanne Sager har forvoldt mig meget Bryderi og stort Besvær, dog er alt jevnet i det Gode. —

Lad mig endelig faae Munderingssagerne m. m. snarest muligt; det Overhæng, jeg plages af i denne Henseende, er mig meget utaaleligt.

De Mandskabet tilstaaede 2 Sk. pr. Mand istedetfor Middagsspise den 3. Maj, hvortil jeg af Comiteen modtog 36 Rdl., ere udbetalte igaar. No. 56 Nolfi skal have sin Gratification af Comiteen.

Regnskabet over Lønninger m. m. skal blive indsendt om nogle Dage; det er færdigt men ikke renskrevet, og jeg maa nødvendigt til Nyborg idag.

Saasnart noget særdeles indtræffer, skal jeg tilmelde Comiteen det. —

Med særdeles Højagtelse

ærbødigst

H. Olsen,

Commandeur for Aarhus Fricorps.

Cantonnement Vindinge v. Nyborg d. 7. Mai 1848. —*

Kort efter indløb der absolut paalidelige Meddelelser, som ikke lod Nogen i Tvivl om, at Aarhus i Løbet af næste Dag vilde være besat af Fjenden.

Kaptajn Wenck, hvis lille Kommando Ingeniører havde Ordre til først i sidste Øjeblik at lukke Barrikaderne ved Frederiks- og Mindebro samt forlade Byen, kom et kort Sekund for at sige os Farvel; thi sikkert var det jo ikke, om Fjenden kunde falde paa at komme som en Tyv om Natten. Lidt efter at Wenck i Selskab med Fader var gaaet, gik Moder med lille Gyrithe, mig og sine Drenge hen paa Skolebakken for dog én Gang inden Fjenden holdt sit Indtog at skue ud over Bugtens Vande, der bragte Bud fra Kattegattet, hvorfra Fjenden endnu ikke havde Magt til at fordrive os.

Der stod en tarvelig Bænk umiddelbart ved Siden af Bankbogholder Fabricius's Lysthus, der var muret som en Rotunde, og her plejede vi ofte at slaa os ned. Det samme gjorde vi nu og

sad fredeligt og godt. Himlen var let overtrukken. Ude paa den søndre Havnemole blinkede det lille Fyr stilfærdigt, og lige saa stilfærdigt kom der Smaabølger ude fra Dybet og satte op paa Stranden. Det var en fredelig og mild Aften, hvis Stilhed kun afbrødes ved, at Drengene kastede Sten i Vandet og beordrede „Pan“ at hente dem, hvilket han ogsaa besørgede under en vældig Gøen, der øjeblikkeligt besvaredes af Hunden i en forankret Dæksbaad. Denne Baad, der laa en god Strækning udenfor Havnemolen og som var det eneste, der kunde øjnes nær og fjern, var sandsynligvis det i Aarhus Bugt stationerede og af Anders Hansen førte Fartøj, der tidligere er omtalt.

Vi blev siddende en rum Tid, haabende at Fader skulde komme, thi han plejede altid at gaa hjem ad Skolebakken, men han kom ikke. Til sidst forlangte Gyrithe, der paa Grund af sin Femaarsalder var vant til at komme tidlig i Seng, at komme hjem. Det blev silde, inden vi Alle kom til Ro. Der var saa meget at tale om, da Fader kom, og dog skulde vi være tidlig paa Færde den næste Dag for at faa et og andet ordnet. Det meste af vort Sølvtøj havde Fader sendt til Kallundborg for nogle Dage siden, og samtidig var der bleven købt Spise- og Theskeer af Tin, lige saa meget for vore egne Soldaters som for Fjendens Skyld. De i Toldkassen værende Penge vedkom ikke Fader, og de af Betryggelseskomiteen indkøbte og tiloversblevne Geværer var overgivne til Postmester Baron Düring-Rosenkrantz’ Varetægt, der trolig opbevarede dem, hvor, ved jeg ikke.

Paa samme Tid som Banken afsendte sin store Pengebeholdning og andre Pengeværdier, var Bogholder Fabricius personlig gaaet til Købmændene og havde ordnet deres Forhold til Banken, og Resten af Pengene, der blev tilbage, havde han forvaret i en Kasse, som han skjulte i sin Seng. En mellem ham og Mølleejer Weis etableret Vekselforretning til Brug i paakommende Tilfælde blev der ikke Anvendelse for, i al Fald ikke i 1848.

Hjemme kom vi tidligt paa Benene, men inden Fader gik, paalagde han os paa det strængeste ikke at forlade Huset og ikke at vise os ved Vinduerne, i hvad der saa skete. Men han paalagde dog Drengene, at de snarest muligt skulde køre en i vor Port staaende med Mjød og et Anker Brændevin paalæsset Trillebør hen til Tobaksfabrikant Grarup, saafremt Ingeniørerne paa deres Retraite ikke selv fik Tid til at medtage Drikkevarerne, der var en Gave

til dem fra nogle Købmænd. Til sidst, da Klokken gik til 10, kom Drengene dog i Tanker om, at det vist var bedst nu at faa Tønderne afleverede. I den Anledning blev Porten smækket op og Trillebøren kørt ud paa Gaden. Fra et af Vinduerne i Stueetagen saa jeg, at Drengene, der lige havde faaet Porten lukket, slap Taget i Trillebøren, de havde kørt ud paa Gaden, og satte af Sted i Rend ned ad Grarups til. I det samme studsede jeg ved at høre en Lyd af Heste, der nærmede sig; men i samme Nu standsede der 3 Side om Side ridende Dragoner lige uden for Vinduet, hvor jeg stod. Deres Hestes Tøjler hang slapt ned, da Dragonerne med begge Hænder holdt deres Karabiner til Kinden, sigtende ned ad Gaden, hvor Drengene var forsvundne. Jeg blev staaende som rodfæstet, indtil de sænkede deres Vaaben og tog Tøjlerne og i kort Trav red videre ned ad Gaden og forsvandt . . . Næppe var de ude af Syne, før mine Brødre fulgte af alle Grarups Sønner kom stormende og i Hast fik Tønderne af Børen, som nogle af dem atter kørte ind i vor Port, medens de øvrige trillede Drikkevarerne til deres Skjulested, og først da gik jeg op til Moder, der intet anende stod nok saa roligt ude i Køkkenet og talte med Jomfruen.

Nu var altsaa Øjeblikket kommet, hvor ogsaa Aarhus befandt sig i Fjendens Vold. Lidt efter var med Undtagelse af Fader hele Familjen samt Jomfruen og Pigerne samlede ude i Køkkenet, alle mere eller mindre forfjamskede. Kort efter hørte vi Porten blive aabnet, Skridt af Kommende og Raslen af Vaaben ude paa Trappen, og saa paafulgte en vældig Banken paa Døren fra Gangen ud til, hvor vi opholdt os. Da vi forholdt os tavse, blev Døren aabnet, og der viste sig paa Tærsklen en fuldt udrustet Mand med Pikkelhue paa, aabenbart en Underofficer. Han spurgte meget høfligt efter Fader, og da Moder sagde, at han ikke var hjemme, rakte han hende et Stykke Papir. Efter at have læst det paaskrevne, der var en Opfordring til straks at møde paa Raadhuset, leverede hun ham Sedlen tilbage, idet hun bemærkede, at Fader intet havde med Byens Øvrighed at gøre.

Underofficeren takkede og gik ned ad Trappen, hvor det viste sig, at der stod en Mand, som formodentlig havde vist ham Vej.

Nu syntes vi dog, at det kunde være passende at gaa ind til Gaden for med behørig Forsigtighed at se, om vi intet kunde opdage af, hvad der foregik, hvilket ikke vilde falde saa vanskeligt

paa Grund af Refleksionsspejlet. Gaden var lige saa øde som altid i de senere Dage; men saa opdagedes, at der nede paa Gaden fra Torvet kom en vel udhalet Officer med Pikkelhue til Syne, ledsaget af den foran omtalte Underofficer. De drejede ind af vor Port, og lidt efter bankede den tyske Officer paa Dagligstuedøren og traadte ind, medens hans Ledsager forblev staaende ude paa Gangen. Officeren præsenterede sig under et eller andet adeligt tysk Navn, som jeg ikke kan huske, men navnlig som en Afsending fra Oberstløjtnant von Zastrow, Øverstkommanderende for den i Aarhus værende fjendtlige Styrke, der tillod sig at bede „Herrn Oberzollinspector“ om at komme til ham paa Raadhuset.

Atter afleverede Moder den samme Besked, men fik til Svar: „Gnädige Frau, es ist selbstverständlich kein Befehl, nur eine Bitte der Sprache wegen“. — Moder trak paa Skulderen og lovede, naar hun fik Fader i Tale at meddele ham Oberstløjtnantens Ønske, og dermed maatte hans Sendebud lade sig nøje.

Selvfølgelig iagttog vi hans Bortgang i Refleksionsspejlet og saa, at den ogsaa i høj Grad interesserede vore Genboer og Naboer. Værre blev det, da Fader, der kom gaaende midt ude paa Gaden, mødte den fjendtlige Officer, der standsede ham bukkende i det uendelige, indtil det mærkelige skete, at Fader rakte ham Haanden, og de fulgtes ad op af Gaden.

Det var tydeligt at se, hvordan denne Scene i høj Grad satte Gemytterne i Bevægelse. Naboer og Genboer kom løbende helt ud paa Gaden, blev staaende og saa efter de Bortgaaende, gestikulerende eller talende ivrigt med hinanden. Sagen var langt simplere, end den saa ud. Hovedpointet var, at Officeren foruden absolut at være en fin, dannet Mand, tillige var Frimurer, og som saadan var det, at Fader paa offentlig Gade ikke vilde nægte at tage mod en Broderhaand, selv om det var hans Lands Fjende, der rakte ham den.

Ankommen paa Raadhuset traf Fader selvfølgelig sammen med Byens Magistrat, Indkvarteringskommission osv. osv., men alle lod de til at blive særlig glade ved at se ham, der beredvillig hjalp, hvor han kunde, hvilket faldt let for ham, der siden sit 15de Aar havde talt og ført Korrespondance paa Tysk. Ogsaa dèr forbavsedes man over den udsøgte Artighed, Oberstløjtnant von Zastrow viste Fader, der, vant som han var til at bevæge sig under ganske anderledes store Forhold end de i Aarhus saa gængse, tog dette

som noget, der faldt ganske af sig selv. „Hvad nu“, hørte han Politimesteren spørge, da Zastrow bad Fader om at ledsage sig ned paa Skolebakken. „Vil De med, Nielsen“, spurgte Fader venligt, „saa kom blot“; men Nielsen vendte sig bort og svarede ikke, „og saa gik jeg alene med v. Zastrow og efterlod mit Rygte“, forklarede Fader, da han sent om Aftenen kom hjem i et straalende Humør, endog ligefrem kaad. „Vent til i Morgen, Drenge“, sagde han, „saa skal I faa Løjer at se“, og han vedblev spændstigt at gaa op og ned af Gulvet rygende paa sin Cigar. „Nu i Seng med Eder“, udbrød han pludseligt og kyssede dem, alt som de kom hen og sagde God Nat.

„Fader er som en Løve, der ryster sin Manke“, sagde Osvald til mig, idet han gik forbi.

„Hvor du dog snakker“, svarede Hugo overlegent. „Fader kan jo ikke ryste sin Manke, for han har jo ingen“. „Og bærer Paryk“, oplyste Sigvald affejende.

Hvordan Fader havde baaret sig ad, ved jeg ikke, men han forklarede mig senere, at han havde sendt et Bud, der skulde opsøge Kaptajn Bille og bede ham se lidt ind til Aarhus og det snarest.

Vi blev skaanede for Indkvartering, thi de Højstkommanderende, der ikke var rolige ved Situationen, ønskede, at hele Styrken, der kun udgjorde 1750 Mand og næsten alle var Soldater hjemmehørende i Hertugdømmerne (flere endog dansktalende), hellere skulde ligge i Bivuak eller sove paa Halm oppe paa Store og Lille Torv. De Officerer, der ikke tog ind paa Larsens Hotel, men søgte Kvarter i Byen, sov i Klæderne.

Hvem Æren tilkom for, at Oberstløjtnant Zastrow den næste Dag faldt til Føje og lod sig nøje med, at den udskrevne Kontribution ikke kom til at overstige 15,000 Rdl., ved jeg ikke; Fader tilkom den i alt Fald ikke. Fader gjorde sig al Umage for hele Dagen at være allesteds men dog intetsteds, hvilket ogsaa lykkedes ham, der spændt afventede Resultatet af den Plan, han havde udklækket med Hensyn til at se „Hekla“ vise sig uden for Aarhus.

Ud paa Eftermiddagen øjnedes Røgen af et Dampskib langt ude paa Bugten; det kom Nord fra og nærmede sig langsomt og støt Aarhus. Nu blev der stor Staahej mellem Fjenden. Man fik travlt med at køre de 4 ved Domkirken opstillede Kanoner ud paa Skolebakken og med at gløde Kugler, hvorefter disse blev affyrede

mod „Hekla“, der var ankret op. Kaptajn Bille lod sig imidlertid nøje med at sende et Par Bomber i Land, der ikke gjorde videre Skade ud over at ramme en Lavet og saare en Hest. Først efter at Dampskibet havde fjærnet sig og styret sin Kurs mod Syd, fandt Fader det belejligt at vise sig paa Scenen, hvilket han iværksatte ved at indfinde sig paa Læsestuen i Hotel Royal og give Hotelejer Carl Larsen et Vink om at sørge for, at Zastrow fik at vide, at han var der. Det gik, som han havde tænkt sig. Et Øjeblik efter kom Oberstløjtnanten til Stede, ladende som om han uventet opdagede Fader, der sad og læste i et Blad, kom hen til ham og opfordrede ham til at følge med ind i næste Værelse. Her paatog Fader sig at fylde ham med saa mange „Skipperløgne“, som han selv kaldte det, at det endte med, at Zastrow for Alvor spurgte ham, om han vilde svare ham, hvad han selv vilde gøre, saafremt han var i hans (Zastrows) Sted.

„Nach Hause gehen“, svarede Fader lakonisk; men det skulde han ikke have gjort, thi dette Pulver „auf ein Mal einzunehmen“ behagede ikke Zastrow. „Damit hat's keine Eile und thut nicht Noth“, bemærkede han koldt og afvisende.

„Schwere Noth“, svarede Fader meget alvorligt; „Sie haben gefragt und ich habe geantwortet, wie es sich ziemt Ihrer ehrenvoller Frage gegenüber“.

„Wäre schon fort von hier“, erklærede Zastrow efter et Øjebliks Tavshed, „muss aber doch Garantie haben der Contribution wegen. Vielleicht nehme ich die Herren Fabricius und Weis mit als Geissel“.

„Unsinn“, bemærkede Fader, der straks var klar over, at disse Herrer var blandt dem, der daarligst kunde undværes i Byen. „Nehmen Sie doch den Herrn Landrath Graah mit“, tilføjede han og lo. Én skulde jo dog med, og om Graah fjærnedes en kort Tid syntes ham i Øjeblikket mindre betydningsfuldt.

„Werde mir die Sache überlegen“, bemærkede Zastrow, øjensynlig meget tilfreds med det givne Raad, der sikrede ham et standsmæssigt Tilbagetog.

Og som bekendt tog han Kammerherre Stiftamtmand Graah med som Gidsel.

Hvem det var, som havde henledet Opmærksomheden paa Fabricius og Weis, kom ikke for Dagen, men Fader gjorde senere Løjer med „Store Hertz“ og sagde, at havde han tænkt sig, at

hans Ord straks vilde blive tagne til Følge, vilde han have givet Zastrow Anvisning paa at tage ham med.

Tidligt om Morgenen den 12. Maj forlod Fjenden Aarhus.

Der er ikke Tvivl om, at den ubestemte Frygt for en Landgang sønden for Aarhus, som Fader straks fra Begyndelsen af, da han fulgte med Zastrow ud paa Skolebakken, havde forstaaet at bibringe ham og yderligere at ægge, var den virkelige Grund til det hurtige Tilbagetog, som saa uventet blev iværksat. Hvis han tidligere havde haft denne Frygt, vilde Zastrow næppe om Formiddagen, som „Hekla“ om Eftermiddagen viste sig uden for Aarhus, have vovet at sende en Patrouille paa kun 6 Mand, bestaaende af Itzehoer-Dragoner, til Randers for at overbringe Melding om, at Byen en af de næste Dage vilde blive besat af 2000 Mand. Fra Randers gik den videre over Laurberg—Houlberg—Aagt—Kongensbro—Andst og Højberg til Viborg, hvor den ankom den 13. Kl. 8 om Morgenen, men gik straks tilbage over Højberg til Skanderborg.

Meddelelsen om Patrouillens Bedrifter efter at have forladt Randers foreligger i et af Apotheker Køster den 13. skrevet og til Fader sendt Brev, hvori han skriver, at en betroet Mand hele Tiden er fulgt bagefter og har iagttaget dens Færd. Brevet modtog Fader den 14., samme Dag som Orlogsbriggen „St. Thomas“, ført af Kaptajnløjtnant Magnus Suenson, stationeredes paa Aarhus Bugt.

Da Zastrow forlod Aarhus, gik han med sit Korps til Skanderborg, hvor han ogsaa udskrev Levnedsmidler, og forblev her indtil den nævnte Patrouilles Tilbagekomst, hvorefter han den 14. forlod Byen og gik videre til Horsens.

Her blev han til den næste Dag, men Kl. 9 om Aftenen drog han videre sønder paa og ankom henad Morgenen til Vejle, hvor han afleverede Stiftamtmand Graah, og derpaa sluttede sig til Hovedstyrken, der havde sine Forposter 2 Mil syd for Vejle mellem Skoven og Bredal Kro.

Prinsen af Noer og Hertug Carl af Glücksborg var paa den Tid i Byen, men General Wrangel havde været der Dagen i Forvejen.

Jeg husker, at da Kammerherre Graah kom tilbage, blev han indbudt til et større Herreselskab hjemme, hvor der blev vist ham megen Artighed. Han hørte ikke til de meget talende, men noget kunde han dog fortælle. Fader rejste sig og bad ham paa en skæm-

tende Maade om Forladelse, fordi han vel egentlig var den, der havde givet Stødet til hans Arrestation, og endte med at opfordre de Tilstedeværende til sammen med ham at udbringe et Leve for Stiftamtmanden. Med øjensynligt Velbehag modtog han staaende denne Hyldest, men da han vilde sætte sig, var han saa ubehændig at skyde sin Stol tilbage og kom derved til at sidde paa Gulvet. Alle sprang op og ilede ham til Hjælp i dette for hans Personlighed karakteristiske Uheld.

Paa det Tidspunkt, hvor Fjenden rykkede ind i Aarhus, stod der en Styrke paa 40,000 Mand fra Elben til Vejle, og deraf 15,000 Mand nord for Kongeaaen. Wrangel havde under sit Ophold i Vejle paabudt en Udskrivning af 300 Heste fra Byen og Omegn. Amtmanden og Byens Øvrighed nægtede at adlyde, og Wrangel lod i den Anledning endog Amtmand Hoppe, der laa syg, true med Arrest. Imidlertid blev Dalgas til Adalgasminde arresteret, endog truet med Døden paa Grund af, at det ved Vidners Udsagn lod sig bekræfte, at han havde afholdt flere Landmandsmøder. Ogsaa Auktionsholder Packness blev arresteret, og der blev foretaget Husundersøgelse hos ham, dog uden Resultat. Han var beskyldt for at vide Besked om en Sammensværgelse iblandt Hertugdømmernes Tropper, af hvilke det hed sig, at 4000 Mand tilsigtede at forlade Oprørernes Fane. Ligeledes blev Fæstemand Ferslew arresteret og sat i strængt Fængsel.

Det kedelige var, at Wrangels Fremgangsmaade uden Tvivl skyldtes, at „Fædrelandet“ i Nr. 131 havde aftrykt et Uddrag af et Brev fra Vejle af 8. Maj, samme Dag som Wrangel fra Kolding udstedte sin Proklamation om Indbetaling af 2 Millioner Specier, der skulde udredes inden 28. Maj.

Wrangel skal være bleven i høj Grad irriteret over, at Zastrow havde kunnet lade sig binde paa Ærmet, at der paatænktes en Landgang sønden for Aarhus, og bedyrede højt og lydeligt, at saavel Horsens som Aarhus atter skulde besættes. Fader mente, at saadant vilde ogsaa være sket, saafremt Prinsen af Noer, der godt kendte Fader, ikke havde fastholdt, at hvad han sagde, var næppe helt greben ud af Luften, og herpaa tydede ogsaa den Omstændighed, at Briggen „St. Thomas“ nu laa paa Aarhus Bugt.

Imidlertid viste der sig i Horsens 2 Eskadroner af Hertugdømmernes Dragoner. Her delte de sig og rykkede Nord paa i 3 Afdelinger: en over Skanderborg, den anden ad Horsens gamle

Landevej, den 3die, en Afdeling paa 40 Mand, red til Odder, hvor den udskrev nogle og tyve Heste, som den tog med sig, men da det nærmest var gamle Krikker, sendtes de tilbage. Alt andet, hvad de tog med sig, beholdt de. Paa Rathlousdal tog de 9 og paa Rantzowsgave 65, paa Rodstenseje 10 Heste, hvorefter de red tilbage til Horsens for sammen med de andre to Afdelinger atter at tage til Vejle.

Der herskede den største Forbitrelse blandt Bønderne. Ude fra Viby satte man sig i Forbindelse med Fader for at bede ham tage sig af Forholdene og forhøre, om det vilde være ganske utilladeligt at sammenkalde Bønderne i 4 Miles Omkreds for at de selv kunde værge for deres Ejendomme. Fader har selvfølgelig ladet Spørgsmaalet hurtigst muligt gaa videre til rette Vedkommende.

Det er meget kedeligt, at flere Breve fra 1848—49, som Fader har opbevaret, har vist sig at være blevne ulæselige i de 22 Aar, der er forløbne siden hans Død, dels paa Grund af, at de var skrevne med yderst daarligt Blæk og paa daarligt Papir, dels ved at have været udsat for Fugtighed og Hjemsøgelse af Mus og Rotter. Ihvorvel jeg i Generalstabens Arkiv har fundet Breve skrevne af Fader, saa indeholder disse ikke saadanne Oplysninger, at de Papirer, der er gaaede til Grunde, kan erstattes.

Det var just paa nævnte Tidspunkt givet Fader paa Grund af hans indgaaende Kendskab til Forholdene i Hertugdømmerne sammen med sine udmærkede Forbindelser sønden for Kongeaaen paa flere Maader at udrette noget mere end de Mange, der ligesom han elskede sit kære, gamle Fædreland og dets Ære og Velmagt.

Men det vilde have været en Umulighed for ham at udrette det, han fik udrettet, om han ikke hos forhenværende Ritmester von Düring — Broder til Kammerherre, Generalmajor Düring til Vamdrupgaard —, der under Navn af Baron Düring-Rosenkrantz beklædte Postmesterembedet i Aarhus, havde mødt den Forstaaelse og den Støtte, hvortil han absolut trængte. Denne fortræffelige, saavel i Tanke som i Handling fuldtud noble Adelsmand, er den, hvem der tilkommer den største Ære, idet han med den største Selvfornægtelse altid rakte Fader en hjælpende Haand paa Omraader, hvor det gjaldt om at vise Omtanke, være tavs og fremfor alt selvfornægtende.

I sin Tid havde en Postmester i Gross-Wissembourg, som fortalt Side 19, reddet Faders Bedstefader Johan Müller fra at blive guillotineret. Selv om det ikke i 1848 gjaldt om at redde hans Sønnesøn Andreas Müllers Liv og Velfærd, saa var det dog saa uendelig velgørende for Fader at have en Mand ved sin Side, der kendte hans Tankegang og sympatiserede med ham og tilmed en Mand med et langt roligere Temperament end hans eget, men besjælet af samme Mod og Offerberedvillighed som han selv.

Ganske kort forinden sin Afrejse til København havde Fader, i Følelsen af, hvad der forestod og efter Samraad med Baron Düring-Rosenkrantz, tilskreven Major Simesen i Haderslev (se Side 33) og bedet ham, om han ikke vilde paatage sig at sørge for, at der i god Tid kom en fuldt ud paalidelig Mand til Aarhus, paa hvis Kløgt og Omtanke der kunde stoles under vanskelige Forhold, og som kunde bruges til Overbringelse af hemmelige Budskaber. For at undgaa en generende Opmærksomhed skulde han melde sig hos Baronen, om hvem det laa nær at antage, at han i sin Egenskab af Postmester altid kunde have Brug for paalidelige Folk. Der indfandt sig ogsaa hos ham en saadan Mand, medbringende nedenstaaende officielle Pas og Paategning. Fader har opbevaret dette Pas:

„Dass der Reserve Peter Hinrichsen Kröger von Sandberg, der angewiesen war sich nach Aarhuus zu begeben, hieselbst angehalten und angewiesen worden ist, sich nach seiner Heimath zu begeben, und sich dort bis auf weitere Ordre aufzuhalten, wird demselben unterm beigedrückten Polizeisiegel hiedurch bescheinigt.

Apenrade Polizeisiegel den 27 März 1848.

Schow.

Passirt über Fynshuf auf Fyn zur Verfügung der königlichen Regierung.

Sönderburg den 28 März 1848.

H. J. Hansen,
Bürgerkaptain."

Den 31. Marts — altsaa 4 Dage efter at Borgmester Schow i Aabenraa havde befalet P. H. Kröger i Stedet for at begive sig til Aarhus at tage direkte til sit Hjemsted paa Als — sejlede Kap-

tajnløjtnant Magnus Suenson, der førte Briggen „St. Thomas", ind i Aabenraa Havn. Briggen hørte til den under Kommandør Paludans Overkommando langs Slesvigs Østkyst stationerede Eskadrille. I Aabenraa Havn laa Dampskibet „Christian den Ottende" fortøjet. Straks efter sin Ankomst sendte Kaptajn Suenson Bud i Land og fik fat i „Christian den Ottende"s Maskinmester og befalede denne at fyre op under Skibets Kedel, hvorefter han sendte Bud til den oprørske Borgmester og befalede ham at komme om Bord i Briggen, lettede saa Anker, paabød, at Dampskibet skulde følge med, og sejlede til Sønderborg, hvor han afleverede baade Borgmester og Skibet.

Disse Begivenheder var Følgen af, at Kröger i Stedet for at adlyde begav sig til Sønderborg, hvor den konstituerede Borgerkaptajn straks paategnede hans Pas til Aarhus, men samtidig afsendte en Melding til Vemmingbund, hvor Briggen „St. Thomas" Dagen i Forvejen var gaaet til Ankers uden for Borrishovede. Den førtes, som allerede nævnt, af den til Kaptajnløjtnant udnævnte Magnus Suenson, der var saare godt kendt i disse Farvande, hvor han, som fortalt (Side 52), tidligere havde været stationeret som Fører af det ved Sønderborg stationerede Krydsfartøj.

Jeg har hørt Magnus Suenson med meget Humor beskrive denne Affære. Han var en meget fin og elskværdig Mand, der efter sin Ankomst paa Aarhus Bugt ligesom tidligere i Flensborg ret ofte aflagde os Besøg. —

En Dag kom Kaptajnløjtnanten og foreslog, at Fader, Moder og jeg sammen med Baron Düring-Rosenkrantz, hans Frue og deres eneste Datter Minna, med hvem jeg var meget sammen, skulde sejle med Briggen ned til Kaløvig, hvor han agtede at fylde Vand og tage Brændsel om Bord. Med ham fulgte den yngste af Admiral Kriegers Sønner, der hed Wilhelm og var ansat som Aspirant ved Aarhus Toldsted, for at overlevere et Brev fra sin Fader, der ejede Vosnæsgaard i Nærheden af Kalø. Brevet indeholdt en Indbydelse saavel til Kaptajn Suenson som til hans Officerer og de Gæster, han ønskede at medbringe, og som Admiralen haabede vilde tilbringe i det mindste et Par Dage paa hans Ejendom. Gaarden styredes af hans ældste Søn Henrick, thi sædvanligvis opholdt Admiralen og hans Frue sig i København. Det var ret naturligt, at vi, efter den sidste Tids Uro, med Glæde modtog denne elskværdige Indbydelse. Kun Baronesse Düring-Rosenkrantz afslog at

tage med, idet Baronens i de første Dage af Januar havde mistet en Søn. Imidlertid fik Minna Tilladelse til at sejle med af Hensyn til mig, dog under den Betingelse, at hun samme Aften kørte tilbage til Aarhus med sin Fader, der ansaa det for sin Pligt ikke at være nogen Nat borte fra Byen under de nuværende Forhold.

Aftalen blev, at vi alle næste Dag, den 23. Maj, saafremt Vinden var god, om Formiddagen Kl. 10 skulde samles yderst ude paa den søndre Havnemole, hvor saa en Chalup fra Briggen skulde afhente os. Det var det prægtigste Vejr og de gunstigste Vindforhold. Næppe var vi komne til Stede, før vi hørte en Baadsmandspibes trillende Fløjten og saá en af 6 Matroser roet Chalup, der førte Splitflag, nærme sig og lægge bi ved Bolværket. En af Briggens yngste Officerer, Kadet Bærentzen[1]), stod ved Roret. Ikke alene Moder men ogsaa vi to unge Damer kom med Lethed ned i Chaluppen, og ikke heller faldt det os svært at komme om Bord, idet en i en Talje hængende Stol blev svinget udenbords, der efter at vi en for en var komne til Sæde, hver Gang hejstes op og bragtes inden Borde. Herrerne steg nok saa behændigt op ad Faldrebstrappen og viste, at om end Landkrabber, var det dog næppe første Gang de entrede en Orlogsmands Dæk. For mit Vedkommende var det ikke heller første Gang; medens vi boede i Flensborg, havde jeg ofte med Fader, ogsaa med Schmidts, naar jeg var i Besøg hos dem, været om Bord i de ved Kysten stationerede Krydsfartøjer.

Henad Kl. 1 laa Briggen for Anker i Kaløvig og saa nær Land som muligt. Nede paa Stranden holdt 3 Vogne, en højbenet Wienervogn, en Holstenskvogn og en Fjællevogn. Paa samme Maade som den, paa hvilken vi Damer var komne om Bord, besørgedes vi atter fra Borde og ned i den mindre Jolle, der var valgt for bedre at kunne løbe ind paa smult Vand. Jollen stak alligevel for dybt, hvorfor der ikke kunde tilvejebringes en direkte Forbindelse mellem den og Strandbredden, hvilket forøvrigt havde været forudset. Vi var derfor ikke naaede langt frem med Jollen, før Fjællevognen kørtes ud i Vandet for at møde os, men Vandstanden viste sig at være for høj for Vognen. Der blev altsaa kun tilbage atter at køre den i Land og spænde den ene Hest fra, der reden af Kusken nu nærmede sig Baaden.

---

[1]) Kommandør Bærentzen, senere Raadmand i København, død 1902.

„Hej, Manne“, raabte Suenson, der stod paa Skansen og af og til med stor Værdighed aabnede sin Snustobaksdaase og tog sig en Pris, „nu gesvindt, pas paa. Tag godt Vare paa Fruen!“

Under megen Latter lykkedes det endelig ved Hjælp af de to Matroser i Baaden at faa Moder, der dog ikke hørte til de korpulente, hevet op og anbragt foran Kusken.

„Saa! saa! staa nu! Oho! Oho, Lise, hvorfor skaber du dig?“ spurgte Kusken, der holdt Moder fast omslynget for at hun ikke skulde glide ned, thi Lise begyndte at vise Lyst til at gøre Knuder. Den vilde ikke indad til Land for ikke at gaa glip af den Svømmetur, den altid var vant til at faa, naar den blev redet ud i Stranden.

„Bevares“, raabte Moder og søgte at bringe sine Fødder og Skørter i Sikkerhed, „hvordan vil dog dette ende.“ Kusken bandede, Matroserne lo, og jeg maa bekende, at vi, der sad højt i Baaden, gjorde ligesaa. Saa sprang resolut Matroserne ud i Vandet, greb fat i Hestens Hoved og besørgede den samt dens dobbelte Byrde bragt op paa Land.

Det var ikke til at holde ud at se de Ombordværendes, navnlig Matrosernes, fornøjede Ansigter, medens de iagttog, hvad der foregik. Saavel Minnas som min Landgang foregik paa tilfredsstillende Maade, og det samme var ogsaa Tilfælde for alle Herrernes, inklusive Søofficerernes, Vedkommende, der ogsaa besørgedes pr. Hesteryg i Land.

Ved vor Ankomst til Vosnæsgaard traf vi flere Herrer, hjemmehørende i Omegnen. Medens vi sad til Bords, ankom først en Afdeling Underbefalingsmænd og dernæst Matroser fra Briggen; de var indbudne til at bese „Admiralens Herregaard“. Saa kørte Baronens Vogn, en halvlukket Chaise, op for Døren med en Postillon paa Bukken, blæsende af alle Kræfter paa sit Posthorn, medens alle Gaardens Hunde i den Anledning udstødte de forfærdeligste Hyl. Efter at have spist, spaseret i Haven, beset Gaarden ude og inde, afmarscherede Underbefalingsmændene sammen med Matroserne under en lystig Opsang. En Række Vogne kørte op for Døren, i forreste Række den højbenede Wienervogn, denne Gang med et Forspand af 4 Heste. Paa Bukken tronede Hr. Henrick Krieger i egen Person. Baron Dürings Kusk havde faaet Besked paa at køre i Forvejen og vente paa et navngivent Sted, indtil hele Selskabet indtraf der.

Solen var nede, da vi kom til Mødestedet efter at have kørt

viden om igennem Skov og over Mark. Det blev ikke nogen lang Afskedstagen, da vi kom til Mødestedet, hvor Baronens Vogn holdt. Postillonen haandterede flittig sit Horn, og Gang efter Gang men stadigt fjærnere hørte vi hans lystige „Tra-tra“. Nu blev der ogsaa taget Afsked med de fremmede Gæster fra Nabolaget og med Søofficererne, thi medens vi lyttede efter Postillonens Hornsignal, havde vi ogsaa hørt Vagtskuddet lyde ude fra Briggen. Tilbage blev kun den firspændige Wienervogn, hvori Fader, Moder, Vilhelm Krieger og jeg sad, og det varede ikke længe, før vi naaede tilbage til Gaarden, hvor Aftensbordet ventede os. Ifølge Skik og Brug paa Landet varede det ikke længe, før Alle var til Ro.

Jeg véd bare, at jeg kedede mig usigeligt næste Dags Formiddag og blot ønskede, at Klokkeslettet var der, for at vi kunde komme af Sted og om Bord igen, hvor jeg vidste, Bestemmelsen var, at vi skulde spise til Middag.

Ved Firetiden lettede Briggen og stod ind mod Aarhus.

Vinden var nordlig og Bramsejlskuling. Henad Kl. 5 fik vi to Orlogsmænd i Sigte, der ogsaa krydsede op mod Aarhus. Vi krydsede ned mod dem, og nu viste det sig at være to norske Orlogsskibe: Korvetten „Nordstjernen“, ført af Kaptajn Horn, og Briggen „Frederiksværn“, ført af Kaptajnløjtnant Didericksen. „Nordstjernen“ førte tvende 60-pundige Bombekanoner foruden 18 24-pundige Kanoner og havde en Besætning af 216 Mand om Bord. Kaptajn Horn, der hilsede Briggen „St. Thomas“ med Dannebrog paa Stortoppen, sendte en af sine Officerer, Baron Wedel, om Bord for at bede om Tilladelse til først at turde hilse det danske Orlogsflag. Det skete med 8 Skud, og „St. Thomas“ besvarede Salutten med samme Antal. Briggen „Frederiksværn“ førte ogsaa 18 Kanoner. Begge Orlogsskibene kom fra Helsingør.

Jeg kan huske, at Baron Wedel fortalte, at der i Norge var udskreven 5000 Matroser, og at hele Flaaden var udrustet.

Det var efter den svenske Ministers Anordning, at de to Orlogsskibe var komne for at vise sig udenfor Aarhus. Den næste Dag skulde de gaa til København for der at samles med den svenske Søstyrke.

Efter at Baron Wedel atter var taget om Bord, lettede de norske Skibe og stod ad Helgenæs til, medens „St. Thomas“ Kl. 7 ankrede op udenfor Aarhus. Hele Aarhus' Befolkning var paa Benene; Havnemolerne, Skolebakken osv. var sorte af Mennesker.

Da vi kom i Land, blev Fader straks omringet og maatte give Besked om Sammenhængen med det Passerede. Da han var færdig, udbragtes der et 9 Gange dundrende Hurra for Skandinaverne af den begejstrede Mængde. Da Fader henad Midnat kom hjem, vidste han, at de norske Orlogsskibe var gaaede til Ankers ovre under Helgenæs.

Den 25. om Eftermiddagen ankom Dampskibet „Caroline Amalie", ført af Premierløjtnant Grove, og bragte en forseglet Ordre fra Marineminister Zahrtmann. Efter at have afleveret Ordren til Kaptajnløjtnant Suenson, for hvem den var bestemt, afgik Dampskibet sønder paa.

Hen paa Eftermiddagen forlod „St. Thomas" sin Station og stod over ad Helgenæs til, men kom tilbage om Formiddagen den 26.

Samme Dags Aften meddeltes det Fader, at de norske Orlogsmænd omtrent Kl. 2 var afsejlede sønder paa.

Ud paa Natten den 26. modtog Fader nedenstaaende, ved paalideligt Bud afsendte, Brev fra den i Anledning af Kammerherre, Stiftsamtmand Hoppes Død (den 23.) konstituerede Herredsfuldmægtig With:

> „Den slesvigholstenske Armee rejste igaar Formiddags Kl. 11 (25. Maj) fra Vejle og drog sønder paa til Viuf og Dons samt Bølling. Imorges fortsatte Armeen sit Tilbagetog over Kongeaaen, og skal efter eget Sigende stationeres omkring Tønder. General Wrangel rejste igaar fra Kolding, og vilde efter Sigende opslaa sit Hovedqvarteer samme Dag i Flensborg. Det Troppecorps, som laa i Kolding — Alexander og Franzos Garden — fulgte efter ham igaar, og General Bonins Corps, ca. 2000, rykkede fra Frederits samme Tid og kom igaar Eftermiddag til Kolding, og ere idag for største Delen rykkede sønder paa. Jeg troer ikke, at her i dette Øjeblik, Kl. 11½ Aften, er en eneste tysk Soldat i Jylland, men med Vished kan jeg ikke sige det, da mine Efterretninger fra Kolding ere fra imorges Kl. 8. Imorgen foretager jeg en Inspectionsrejse til Frederits, Snoghøj og Kolding, og ved en paalidelig Mand lader jeg hele Grændsen vester paa undersøge, og skal underrette Dem om Udfaldet."
>
> Vejle Amtshus 26. Mai 1848.
>
> With,
> const.

Trods Tiden lod Fader sig øjeblikkelig sætte om Bord i Briggen og havde der en lang Konference med Kaptajn Suenson, idet han vidste, at den Ordre, denne havde modtaget, ogsaa indeholdt det Spørgsmaal, om der kunde udskibes Tropper ved Aarhus eller ej, hvilket Spørgsmaal var bleven besvaret derhen, at saa vidt bekendt forelaa der intet til Hinder derfor. Under de nu indtraadte Forhold maatte Situationen selvfølgelig ses ud fra et andet Synspunkt, hvorfor det antageligt vilde være forkasteligt at lade de Tropper, som Dampskibet var beordret til at landsætte, forblive i Aarhus. Den nærmeste Tid vilde vel vise, om der i Henseende til Troppeudskibning ved Aarhus ikke nu var givet Kontraordre.

Var dette ikke Tilfældet, enedes man om, at de Tropper, der landsattes i Aarhus, hurtigst muligt burde befordres sønder paa, og at der straks burde træffes de fornødne Foranstaltninger i saa Henseende. Hidtil havde Fader sendt de paalidelige Meddelelser, han fik i Hænde, enten til Kaptajn Johannes Harbou eller til Oberstløjtnant Baggesen. Under de nuværende Omstændigheder foretrak Fader selv at være Budbringer.

Wrangels skyndsomme Retraite var efter Faders sikre Overbevisning det rene Spilfægteri. I saa Henseende ønskede Fader ubetinget at give sine Meddelelser mundtligt og ikke paa Prent, hvorved det kunde hændes, at sagesløse Mænd ufortjent blev kompromitterede.

Han rejste derfor, saa snart han var kommen i Land, i den største Hemmelighed skyndsomst sønder paa.

Den 27. om Morgenen ankom Dampskibet „Caroline Amalie“, denne Gang havende 9de Bataillon under Major Thestrups Kommando om Bord.

Premierløjtnant Groves Ordre lød paa at sejle Bataillonen til Aarhus og sørge for, at den sattes i Land. Selvfølgelig havde han kun at adlyde, selv om han havde Kendskab til Fjendens Tilbagetog. Det viste sig imidlertid, at lige efter, at Bataillonen var indskibet, havde Major Thestrup modtaget en Ordre, der paabød ham at staa ved Kolding den 28. om Aftenen. Henad Morgenstunden den 28. befordredes i den Anledning Tropperne pr. Vogn sønder paa af Aarhus Vognmandslaug, hvem Postmester Düring-Rosenkrantz ved Krigens Udbrud, saaledes som tidligere fortalt,

havde faaet til at tilbyde Betryggelseskomiteen, at det uden Vederlag vilde afgive Vogne til Transport af Tropper m. m.[1])

Allerede i Slutningen af Marts 1848 var f. Eks. 11te Bataillon under Oberst Staggemeyers Kommando, da den over Aarhus rykkede Syd paa, bleven befordret paa samme Maade, og det samme var sket den 1. Maj 1848, da Aarhus Frikorps var bleven beordret Syd paa.[2])

Da Fader Natten til den 29. kom tilbage, havde han truffen og talt med Kaptajn Johannes Harbou, hvor ved jeg ikke.

Den 28. tidlig om Formiddagen paabegyndtes som bekendt vort Angreb paa Fjenden ovre i Sundeved. Under Hjemrejsen hørte Fader fra Middag af stadig Kanontorden. Han grebes af en dragende Længsel efter at tage tilbage derhen, hvor han kom fra, for dog at være Begivenhedernes Gang nærmere, men dette lod sig ikke udføre.

Vort Angreb paa Fjenden fornyedes som bekendt den 5. Juni. Dog om disse Begivenheder og deres Rækkevidde foreligger der saa mange officielle Beretninger, at den Smule, jeg ved, er betydningsløst. Det vigtigste af min Viden har jeg desuden allerede fortalt.

Den 30. Maj forlod Briggen „St. Thomas" sin Station paa Bugten ved Aarhus.

Jeg mindes forøvrigt den megen Tale frem og tilbage som Følge af, at den kommanderende General i Nørrejylland den 3. Juni — altsaa 6 Dage efter Affæren i Sundeved — lod indrykke i jydske Blade (selvfølgelig ogsaa i „Aarhus Stiftstidende") følgende Meningstilkendegivelse:

„Medborgere i Jylland!

Den overmodige Fjende, som hærgede Eders skjønne Land, har maattet trække sig tilbage, og I have atter med større Rolighed kunnet hengive Eder til fredelige Sysler. Men glemmer ikke derfor at forberede Eder paa Krigen, ruster og øver Eder

[1]) Det var ogsaa ham, der pr. Estafette sørgede for, at der saavel i Skanderborg som Horsens og Vejle holdtes Vogne i Beredskab til videre Befordring af 9de Bataillons Mandskab, hvorved det lykkedes at faa Ordren efterkommet.

[2]) Se Betryggelseskomiteens offentliggjorte Regnskab i „Aarhus Stiftstidende" af 9. September 1850, hvilket senere i Originalen blev indsendt til Opbevaring i Byens Arkiv.

i Vaaben saavel paa Landet som i Byerne, og da vil ingensinde mere nogen Fjende vove at sætte sin Fod indenfor Eders Grændser. Ruster Eder, og Jyllands vaabendygtige Befolkning vil blive en sikker Mur, som ingen Fjende eller Forræder mere vil kunne gennemtrænge.

Til Vaaben derfor alle og enhver for Konge og Fædrelandet!

p. t. Aalborg den 3. Juni 1848.

F. Moltke."

Nogle Dage senere læstes følgende i „Aarhus Stiftstidende":

„At jeg den 2—3. Juni var i Kolding og ikke i Aalborg, ser jeg mig foranlediget til offentlig at bekendtgøre.

p. t. Aarhus den 6. Juni 1848.

Baggesen,
p. t. Commandeur for Jyllands
Generalstabskommando."

Samme Dag (6. Juni) modtog Betryggelseskomiteen fra Randers Central-Væbningskomite Genpart af en Skrivelse, som denne under 3. Juni havde tilstillet Krigsministeren.

De Herrer i Central-Væbningskomiteen udbad sig i Brevet Betryggelseskomiteens Tilslutning og Støtte i Anledning af en af Hr. Jagd foreslaaet Plan, gaaende ud paa, at han i Forening med Sogneforstanderskaberne vilde udtage en Femtedel af det vaabendygtige Mandskab mellem 16 og 46 Aar og indøve dem saaledes, at de kunde udgøre et Korps for sig selv, tjenligt til at værne om Landbefolkningens Tarv, saafremt den regulære Troppestyrke ikke fandtes i Nærheden.

Naar denne Plan, der støttedes ved en Bemyndigelse fra Oberstløjtnant Baggesen, lægges Side om Side med den kommanderende General for Nørrejyllands Henvendelse til sine „Jydske Medborgere", bliver den irriterede Stemning, der til Tider raadede mellem de højere stillede militære Befalingsmænd, halvvejs forstaaelig.

Aarhus Frikorps, der indtil 11. Maj havde ligget i Kantonnement paa Christiansholms Ladegaard ved Odense, var som Kompagni under Premierløjtnant Olsens Kommando bleven adjungeret den under Kommando af Major Wagner staaende 11te Bataillon.

Major Wagner erklærede gentagne Gange offentlig, at Korpset var lige saa godt indekserceret som de københavnske Frivillige og endog til Tider gjorde sine Ting bedre. Ihvorvel 11te Bataillon hørte ind under den af General Bülow kommanderede 1ste Brigade, der stod i Sundeved den 28. Maj, ved jeg ikke, om Aarhus Frivillige kom til at deltage i Kampen eller var med ved Dybbøl den 5. Juni.

Man læser tydeligt mellem Linjerne af de Breve, som Premierløjtnant Olsen[1]) har skrevet, hvilket smukt Forhold der bestod mellem ham og de unge Mænd, der ved hans utrættelige Virken var blevne dygtige Fædrelandsforsvarere. I et Brev fra Kjærbølling af 3. Juli skriver han blandt andet saalydende: „No. 48 Basse beklager sig hos mig over, at et Rygte skulde være udspredt i Aarhus ham betræffende, nemlig at han har villet desertere, og desaarsag er dømt til at skydes. Jeg har lovet ham at underrette Komiteen derom, for at dette Rygte kunde tilintetgøres, da det meget krænker hans Familie. Han fortjener det saa meget mindre, som han stedse har vist sig som en særdeles flink og brav ung Mand, der ufortrødent har baaret de Besværligheder, vi ofte have haft at bekjæmpe“.

Lige fra sit Komme til Aarhus Aaret i Forvejen kom Fader ikke saa sjældent i det prægtigste Humør hjem fra Klubben „Polyhymnia“, hvor han sammen med Byens bedste Borgere særlig om Lørdag Aften — eller efter endt Generalforsamling — havde den Førnøjelse at overvære en Slags aandelig Duel mellem Hertz og cand. jur. Julius Goldschmidt, der tidligere ligesom Hertz i sine yngre Aar havde været paa Jørgen Nielsens Kontor i dennes Velmagts Dage som Prokurator. Nu var Goldschmidt ansat som Fuldmægtig hos Overretsprokurator Dahl.

Altid tronende for Enden af et langt Bord sad Hertz og lige overfor ham Goldschmidt, der i Modsætning til Hertz's storslaaede Person repræsenterede den spinkeltbyggede og mindre Mandstype. Snart begyndte der da mellem disse to i aandelig Henseende pikant udviklede Personligheder et ubetaleligt morsomt Ordskifte, der strejfede ind paa alle mulige Omraader og ofte blev Udgangspunkt for et Sammenstød, der af de Tilstedeværende blev imødeset med Længsel.

---

[1]) Premierløjtnant Olsen blev i 1849 ansat som Pladskommandant i Middelfart, i hvilken Anledning han udnævntes til Kaptajn. Den 27. Juli 1850 forflyttedes han som Pladskommandant til Faaborg.

Julius Goldschmidt, der var Broder til den bekendte Udgiver af „Korsaren“, var ligesom denne en glimrende Begavelse og en hurtig Tænker.

I Modsætning hertil traadte Hertz altid paa sin dominerende og lidt maliciøse Maade i Skranken for det, som Goldschmidt angreb eller omvendt. Men der laa just Fejltagelsen, om end ikke lige synlig for alle, thi hvad der æggede Hertz til Kritik var først og fremmest hans personlige Forfængelighed, som han til Trods for sin Klogskab og Menneskekundskab alligevel, naar det kom til Stykket, ikke forstod at holde i Ave, og derfor drog han ind paa denne Arena, som han altid forlod Side om Side med sin langt smidigere, men fuldt ud honnette Modstander, som om de var de bedste Venner af Verden. Hvilket de i Virkeligheden ogsaa var. For Fader var, som allerede sagt, disse to Mænds Sammenstød, der udviklede sig ganske af sig selv som noget naturligt og ikke fremkaldt uden af fri Drift, en sand Nydelse.

Den 4. November bekendtgjorde i „Aarhus Stiftstidende“ Hr. Købmand H. Liisberg, at Stiftamtmand, Kammerherre Graah indtil for faa Dage siden ikke havde betalt sine personlige Skatter for de sidste Aar, og dog var han Byens højststaaende Embedsmand. Imidlertid, selv om den afskudte Pil var forgiftet eller kun afskudt paa Lykke og Fromme, Stiftsamtmand Graah entledigedes først fra sit Embede i Aarhus 1859.

Selv om de militære eller andre med Oprørets Udbrud i Forbindelse staaende Forhold ikke i Øjeblikket i den Grad som før lagde Beslag paa Faders Tid og Tanker, saa var der nok foruden, som paahvilede ham, saavel af private som offentlige Hverv. Til sidstnævnte hørte selvfølgelig hans Embedes Varetagelse. Meget af hvad dermed stod i Forbindelse kunde desuden besørges af Kassereren ved Aarhus Toldsted, Kammerherre Levetzow og hans Fuldmægtig Henrichsen.

At Kammerassessor Lars Ipsen blev udnævnt til Toldinspektør ved Københavns Toldsted, var altid et Tab; men tilbage blev dog Kontrollør Truelsen, som Fader satte stor Pris paa. Derimod var han ikke saa ganske tilfreds med, at man forflyttede Kontrollør Sten Andersen Bille fra Rødby til Aarhus Toldsted. Der var intet at paasige Manden med Hensyn til hans Embedes Varetagelse, men da han var af et kolerisk Temperament og vitterligt i en lang Aarrække havde levet under et stort finansielt Tryk, fik den

ærekære Mand til Tider Anfald af Mismod, som han søgte at dulme paa en for ham selv uheldig Maade. Selv om dette end skete indenfor hans Hjems fire Vægge, efterlod det til Tider lige saa megen aandelig som legemlig Svækkelse, og det maatte gøre ethvert rettænkende Menneske ondt for ham og hans store Familje. I sin Søn, den højt begavede og ansete Redaktør af „Dagbladet“ Carl Bille, havde den gamle Mand sin bedste Glæde og Støtte.

En ved Aarhus Toldsted forefalden Begivenhed havde til Følge, at Fader saa sig nødsaget til for en Tid at maatte fritage Kontrollør Bille for hans Forretnings Varetagelse. I Anledning af denne Begivenhed sendte hans Søn Fader et Brev, der paa Grund af den sønlige Kærlighed, der havde tilskyndet dets Affattelse, om end under en mindre heldig Form, rørte Fader dybt.

Det voldte imidlertid Fader en ikke videre behagelig Overraskelse, da han en Dag kort efter paa sit Kontor paa Toldboden fandt følgende Skrivelse henlagt paa sit Skrivebord:

„Paa Grund af den Mangel paa Deltagelse i Toldforretningerne, som jeg har troet at spore fra Hr. Justitsraadens Side, ogsaa efter at De i Anledning af min Skrivelse af 29. Maj [1]) havde forsikkret med Stadighed at ville varetage Overopsynet, foretog jeg i Dag Eftersyn paa Hovedkontoret for at erfare, om De ikke paa Grund af den næsten stadige Fraværelse fra Toldboden undlod den befalede Underskrift og dermed den Dem som Toldinspecteur paahvilende Control med Regnskabsføreren. Skulde andre vigtigere Forretninger saaledes have Krav paa Hr. Justitsraadens Tid, at særlig Assistance for Toldinspectionen maa ansees nødvendig, beder jeg mig derom oplyst for i saa Fald at kunne foretage de fornødne Skridt til Tjenestens forsvarlige Fremme.

Overtoldinspectoratet for Nørrejylland 21. Juni 1848.

Tetens.“

Jeg kom tilfældigt ned paa Toldboden og fandt Fader siddende med det aabne Brev i Haanden.

„Sig mig“, sagde han, „Du var jo forleden Dag i Selskab hos Levetzows sammen med Tetens Døtre.“

---

[1]) Dagen efter Faders Hjemkomst fra Grænsen.

„Ja, der var ogsaa Engelstedts og Cornelia Brammer. I Morgen skal vi alle fra Morgenstunden af atter ligesom sidst ud i Marselisborg Skov og blive der, indtil Solen gaar ned, og Henrik Tetens og Adam Levetzow skal med for at hjælpe os med at gøre Ild paa og grave Kartofler op; Du ved nok, saadan som vi plejer, og saa skal de naturligvis ogsaa passe paa os". — Fader spurgte ikke videre, men jeg kunde godt mærke paa ham, at der var noget, der ærgrede ham. Senere hen fortalte Moder mig om Skrivelsen og tilføjede, at der vistnok maatte være en eller anden, der stak bag ved, og derfor havde hun raadet Fader til straks at gaa op til Etatsraad Tetens og tale med ham; thi Fader havde ikke forsømt straks fra Begyndelsen af at sætte ham ind i Forholdene. Etatsraad Tetens havde heller aldrig forhen (se Side 130) for Alvor gjort Mine til at ville foraarsage Fader Ubehageligheder. Principielt set var han lige overfor Fader i sin gode Ret, men var samtidigt ogsaa vidende om, at det Tilsyn, som han bebrejdede Fader at have forsømt, var ganske uden al Betydning for den daglige Forretningsgangs Overholdelse paa Aarhus Toldsted. — Det gode Forhold mellem Fader og Tetens bevaredes uforandret. —

Hvad min Omgang angik, da var den i 1848—49 stærkt begrænset, og dette skete med fuldt Overlæg fra Faders og Moders Side; de havde ikke forandret deres Anskuelser med Hensyn til, hvem de ønskede, at jeg skulde komme sammen med. Dem, jeg kom mest sammen med paa hint Tidspunkt, var Minna Düring-Rosenkrantz og Louise Gyldencrone, Datterdatter af den gamle Gehejmeraadinde Gyldencrone født Comtesse Knuth, i hvis Hjem Louise, en af de smukkeste og mest karakterfaste unge Piger, jeg har kendt, blev opdraget. Foruden de ovennævnte unge Piger kom jeg ikke saa lidt sammen saavel med Biskop Brammers ældste Datter Cornelia som og med Stiftsprovst Dahlerups Datter Wilhelmine. Jeg kom ogsaa af og til hos Justitsraad Rosenstand. I Vinterens Løb lærte jeg Louise Grarup at kende, den ældste af Tobaksfabrikant Grarups Døtre, der i Sept. 1848 havde mistet sin Moder, og som tiltrak sig almindelig Opmærksomhed ved den Maade, paa hvilken hun vidste at varetage Omsorgen for sit Hjem og sine Søskende.

Jeg har aldrig haft mange Veninder, men dem, jeg har holdt af, mindes jeg den Dag i Dag med usvækket Tillid og Kærlighed. Senere hen i Aarenes Løb lærte jeg mange flere end de her nævnte

unge Piger at kende, som det endnu altid interesserer og glæder mig at høre om; men Kresen bliver stadig mindre og mindre, og snart bliver det vel mig, der staar ene tilbage paa Skansen som Repræsentant for Datidens Opdragelsessystem.

Det blev Fader den bitreste Smerte, da han erfarede, at Kammerraad Kühl, hans yngste Søster Karolines Mand (se Side 52) havde modtaget Embedet af den provisoriske Regering i Hertugdømmerne som Overtoldinspektør for Hertugdømmet Slesvig med Bopæl i Flensborg, dette Embede, som han selv i 1844 kun havde forladt, fordi han forudsaa, hvordan det vilde komme til at gaa med Hertugdømmerne. — Pludselig en Dag stod imidlertid Faders ældste Søster Eleonora, der havde giftet sig med sin Søster Grethes efterlevende Mand, uventet imellem os, lige ankommen fra Kallundborg, hvor hun boede. Det varede ikke længe, før hun udbad sig en Samtale i Enrum med Fader, og heller ikke længe, førend han kom ned i Dagligstuen efterfulgt af hende, der var aldeles opløst i Graad, hvilket ikke var nyt for hendes Vedkommende.

„Vil Du nu her i Thoras og Elfrides Nærværelse gentage Dine Forklaringer“, sagde Fader og kastede sig ned i Sofaen.

„Jeg taler ikke, saalænge Elfride er til Stede“, begyndte Tante og knejsede med Hovedet.

„Som Du vil“, svarede Fader, „men enten taler Du straks, eller ogsaa maa Du forlade mit Hus, thi her er jeg Herren, og ikke Du“.

Saa begyndte Tante en lang Forklaring om, at hvad der havde bevæget Kühl til at modtage Embedet som Overtoldinspektør, var udelukkende Hensynet til Fader. Det var jo saa bekendt en Sag som noget, at det almindelige Ønske indenfor Købmandsstanden som og i det brede Lag i Flensborg var at faa Fader tilbage i sit tidligere Embede. Men for at dette kunde ske, maatte der først indtræde et solidere Forhold mellem Regeringen og Hertugdømmerne, og indtil dette Øjeblik indtraf, havde Kühl ment, at Embedet var bedst forvaret som værende under hans Varetægt.

„Den hele Historie er jo kun Dit eget Paahit, Eleonora. Tror Du ikke, at jeg kender Forholdene og Kühl. Selv om Du vil komme og paastaa, at Du har Din Viden af hans egen Mund, saa erklærer jeg dette for den skæreste Løgn. Dette er ikke første, og det bliver saamænd ikke sidste Gang, at Du søger at blande Kort saa for En og saa for en Anden, thi saadan er Du“.

„Ja! saadan er Du altid mod mig“, hulkede Tante, „jeg skulde have fulgt Møllers Raad og være bleven hjemme“.

„Absolut“, svarede Fader, men tilføjede med en smertelig Alvor, som jeg aldrig har kunnet glemme: „Fra min tidligste Ungdom har min Familje gjort alt, for at jeg ikke skulde faa Lov til at være mig selv. Jeg har maattet vaage over, at ingen af den fik nys om noget mig vedkommende, for saa havde jeg Familje-Aanden ved min Side, den, der altid vidste og forstod alt bedre og endda til Punkt og Prikke. I Hertugdømmerne havde jeg dog saa temmelig Lov til at være mig selv, men næppe kom jeg tilbage til København, før jeg ved enhver Lejlighed blev mindet om, at Familjen eksisterede. Næppe kommer jeg til Jylland, før jeg ved enhver Lejlighed for ikke at sige daglig er bleven og bliver mindet om den. Og nu er det Dig, der ikke kan forholde Dig rolig, men blander Dig ind i alt muligt. Mindst hver ottende Dag banker det paa min Dør enten her eller ude paa Toldboden, og ind træder de mærkeligste Individer — bevares, hæderlige Mennesker paa deres Vis — med en Hilsen, en Pakke, et Bud eller Brev fra Madam Møller i Kallundborg. — Men dette er endda ikke det værste; det værste er, at som Regel har de gærne et eller andet paa Hjærte, som de mener paa Grund af Dine Ytringer at kunne opnaa ved min Hjælp. Hvor Du blot kan anbringe „min Broder Justitsraad, Toldinspektør Müller i Aarhus“, forsømmer Du det aldrig. Jeg vil ikke tale om den Uret, Du begaar lige overfor disse Mennesker, men vil atter og atter minde Dig om den Rolle, Du spiller lige overfor mig, og derfor gentage: „Plager Fanden Dig!“ og Fader fo'r op og slog i Bordet. „Svar mig nu paa, hvor mange har Du tilskrevet om denne Historie eller meddelt i Fortrolighed? Hvem er det, Du vil redde? Er det Kühl? Ak nej, det er bare Dit eget kære Jeg, der lider af den usaligste Trang til at gøre sig gældende og spille en Rolle“.

„Skulde man ikke tro, at Andreas er forstyrret?“ hulkede Tante og vendte sig til Moder.

„Nej!“ svarede hun, „med hans Forstand er der intet i Vejen, men han pines og plages paa mange Maader. Hvor kunde Du dog nænne at komme herover og fremføre slig en Historie? — Kom nu ned med mig i Haven og se at falde til Ro“. —

Det lykkedes selvfølgelig Moder at faa de to Søskende forligte. Tante forblev et Par Dage i Aarhus, thi det var øjensynligt, at dette laa hende svært paa Hjerte; og tilsyneladende forholdt hun

sig rolig, hvilket hun ogsaa blev nødt til, thi der blev passet paa hende. Og da hun blev sendt hjem, fik hun de strængeste Paalæg om saa lidet som muligt at omtale sin Broder: Justitsraad Toldinspektør Müller i Aarhus. Oprigtig talt, saa tror jeg ikke, det hjalp stort.

Nogle Dage efter hendes Afrejse kom hendes Mand over til Aarhus, vistnok paa Foranledning af Tante, der uden Tvivl har fældet stride Taarer, da hun kom tilbage, og beklaget sig over den Medfart, hun havde lidt. Men da det passerede ikke blev nævnt med et Ord, og Fader satte Pris paa denne sin Svoger, ved jeg ikke, hvordan det gik til, men det Løfte blev givet, at jeg, der skulde over i Besøg til Tante Lovise, skulde tage over Kallundborg og blive nogle Dage der. Jeg var ikke videre glad ved denne Udsigt, men maa indrømme, at jeg tilbragte ikke alene Dage, men et Par meget fornøjelige Uger i Kallundborg, hvor der gjordes alt for at adsprede og glæde mig. Endnu den Dag i Dag mindes jeg den gamle Have, der laa bag Onkels Ejendom, en større Købmandsgaard for Enden af Skippergade ned ad Havnen til. Den Gang stod der ude i Haven et gammelt Blommetræ, der hin Sommer bugnede af gule Blommer, som Onkel og jeg altid var i fuldeste Forstaaelse om burde rystes ned og fortæres trods alle Tantes Indsigelser. Fra hint Besøg har jeg holdt af den lille Købstad og altid haft Lyst til at aflægge Onkels et kort Besøg, ihvorvel Tante og jeg ikke altid forligedes lige godt.

Den nye Borgmester, Justitsraad Hertz's Hustru, født Sofie Kornerup fra Roskilde, var lidt beslægtet med Moder, og var trods sine mange Særheder en meget rar Kone. At hun ikke ønskede at modtage Visitter førend efter Kl. 3 om Eftermiddagen, gav Anledning til megen Omtale, og dog var hendes Ønske saa fuldstændig lovligt, hvorfor hun ogsaa lidt efter lidt fik sin Vilje sat igennem. De, der kom før Tiden, blev ikke modtagne, men de, der kom efter nævnte Klokkeslet, var hjerteligt velkomne og fik altid en Kop The serveret. Det laa saa lige for, at man maatte beundre og glæde sig over den minutiøse Orden og Properhed, der herskede overalt i hendes Hjem. Mod mig var hun altid umaadelig venlig og holdt i det hele taget af at samle Militæretatens og Embeds-

standens Døtre og unge Mænd om sig, men vi fik rigtignok ikke meget at spise. I den Anledning husker jeg, at daværende Premierløjtnant Ludvig Brock ved 3dje Dragonregiment trøstede os med at sige: „Pæne Piger spiser lidt, meget pæne Piger slet ingen Ting". Justitsraad Hertz's havde kun to Sønner. —

Allerede længe havde man i Aarhus været stærkt optaget af de tilstundende Valg til den grundlovgivende Rigsforsamling, som var bestemt at skulle træde sammen den 23. Okt. Selvfølgelig spillede Medlemmerne af den den 30. April oprettede „Politiske Forening for Aarhus og Omegn" og navnlig selve Bestyrelsen (se Side 155) en væsentlig Rolle. Det beklagedes i den Anledning af Alle, at en saa højagtet og dygtig Embedsmand som Justitsraad John Finsen (se Side 156) paa Grund af sit vaklende Helbred i den senere Tid havde været ude af Stand til at deltage i Møderne. Desværre døde han allerede i Begyndelsen af Oktober, kun 56 Aar gammel.

Det var bekendt, at Fader gentagne Gange var anmodet om at stille sig som Kandidat til det forestaaende Valg, men ogsaa, at han foreløbig ønskede at afvente, hvad Tiden vilde bringe. Han blev meget glad, da det lykkedes at faa Kancelliraad Otterstrøm overtalt til at ville stille sig til Valg. Som Følge deraf læstes i „Aarhus Stiftstidende":

„At jeg er traadt tilbage som Candidat til den forestaaende Rigsforsamling, derom har jeg den Ære ved nærværende Meddelelse at underrette de Herrer Vælgere.

Aarhus den 30. Sept. 1848. A. Müller.

Til de Herrer Vælgere i Aarhus og tilliggende Landsogne."

Den 5. Oktober valgtes Otterstrøm til Rigsdagsmand. Hans eneste Modkandidat var Murmester og Husmand af Stautrup Mikkel Jensen.

I Følge Reskript af 14. Oktober valgtes Kancelliraad, Tobaksfabrikant Funder af Kongen til at indtræde i Rigsforsamlingen.

Saa godt som hele Sommerferien tilbragte Moder og mine Søskende hos hendes Svoger og Søster i Thyrsted Præstegaard. Der var kun to Børn: en Søn og en Datter, og der levedes et sjældent smukt Familjeliv, der gjorde Opholdet i Præstegaarden med dens store, veldyrkede Have og skønne Omegn til en Fryd for Husets Gæster. Sønnen, der den Gang var 14 Aar, lever endnu

og er den saavel i Udlandet som hjemme højt ansete Videnskabsmand, Ægyptologen Prof., Dr. phil. Valdemar Schmidt, medens Datteren Anna, født 1839 og gift med min ældste Broder Sigvald, døde i 1898.

Medens Moder og mine Søskende opholdt sig i Thyrsted, forlod jeg Kallundborg og rejste til Hjemmet i Vimmelskaftet. Her modtoges jeg af alle med den gamle selvfornægtende Kærlighed, der altid kom frem, naar der var Tale om min ringe Eksistens.

I et af Faders Breve fortalte han mig om en morsom Sejlads, han havde foretaget over til Helgenæs, hvorhen Kongen havde begivet sig fra Vejle ledsaget af General Krogh, Oberstløjtnant Baggesen og adskillige højstaaende Officerer; Kongen vilde direkte tilbage til København, medens General Krogh, Baggesen og flere andre Officerer hurtigst muligt skulde til Aarhus. Allerede den 17. Sept. havde Baggesen tilskrevet saavel Major Malthe Engelsted, der var bleven udnævnt til Pladskommandant i Aarhus, Baron Düring-Rosenkrantz og Fader med Begæring om at faa det arrangeret saaledes, at en Del af de mest loyale Aarhusianere fik fat i et Dampskib og sejlede med dette til Helgenæs for at hente de Herrer Officerer, der skulde til Aarhus. Selvfølgelig lod sligt sig ikke saa let arrangere, hvorfor Fader for egen Regning sejlede med Toldbodfartøjet over til Helgenæs. Moder, der samtidig skrev, var ked af, at hun slet intet havde hørt om Turen, før det var for sildigt at faa den forhindret, da Fader siden da ikke befandt sig vel. „Blot du havde været hjemme“, tilføjede hun, „saa havde Fader dog maaske ikke indladt sig paa den Historie“. —

Den 19. Oktober kom Fader til København. Dels havde han været forhindret i at kunne rejse tidligere, dels laa det ham paa Hjærte at overvære Aabningen af den grundlovgivende Forsamling, der var berammet til den 23. Vi saa ikke meget til ham i de 7—8 Dage, han var i Byen, men han fandt dog Lejlighed til at tale ret indgaaende med Tante om Politik og hvad dermed stod i Forbindelse. Jeg mindes, hvor urolig hun blev en Dag, da Fader lod hende læse et nylig fra Flensborg modtaget af Claus Schwensen skrevet Brev, der lød saaledes:

„Deinen lieben Brief vom 2ten empfing ich erst heute. Nachdem wir hier seit dem 24 März in der grössten Aufregung und Druck aller Art lebten, hofften wir nach Verkündigung des

Waffenstillstandes wieder freiathmen, wieder frei sprechen und handeln zu können. Die letzten Tage schienen doch diese Hoffnung wieder zu Schanden machen zu wollen. — Die Vorgänge in Kiel und überhaupt in Frankfurt deuten auf ernste Prüfungszeit, und kann leicht noch eine harte Katastrophe bevorstehen.

Freilich glaube ich noch immer nicht, dass die Wühler den Sieg über alle legitimen Mächte Europas oder derer Beschlüsse gewinnen werden.

Auf den Inhalt meines Briefes zurückkommend, wir müssen hier erst die Zeit abwarten, dass eine internationale, legitime Regierung eingesetzt ist; nichts in der Welt könnte uns lieber sein, als dich in unserer Mitte wieder wirken zu sehen, und sobald die geeignete Zeit da ist, werden wir nicht ermanglen die nöthige Schritte und Aufträge zu erwirken, und dich davon in Kenntniss zu setzen. Sobald der Post ganz frei ist, sollst du wieder von mir hören".

„Hvad er Meningen? eller rettere sagt, hvad er Deres Hensigt med at etablere en Brevveksling med Schwensen? Lad ham være nok saa dansk for Øjeblikket, men lad os se, hvorledes han viser sig at være, naar „Vorherre kommer med Proberstaalet", om han da er en lige saa god dansk Mand, som han siges at være stor Købmand".

„Kære Tante", svarede Fader, „De er til Tider en ren Fanatiker med Hensyn til at være for mistænkelig over for Mennesker."

„Nej, ikke naar det gælder Deres Ve og Vel, men jeg tror, at jeg ved mange Lejligheder ser ganske anderledes objektivt paa en Sag end De, gode Müller; men lad nu dette være, som det være vil. Hvor tit har De heller aldrig villet tro mig, naar jeg sagde Dem, at Kühl var den argeste Slesvigholstener, der tænkes kunde, og nu har De jo trods al Deres Protest faaet Beviset ihænde. Nu manglede det blot, at man skulde faa Dem til at gaa i den Fælde atter at modtage Embede i Hertugdømmet og feje Rendestenene efter ham, medens han nok saa net slap ud af sin Klemme paa Grund af Svogerskabet. Men vil De absolut derned, haaber jeg, at De lader Deres Familje blive tilbage her i Landet".

Fader kyssede hendes Haand: „De har været som en anden Moder for mig, og jeg giver Dem hermed mit Ord paa, at saa vidt

skal det ikke komme. Om ikke af anden Grund, saa af den, at Regeringen ved, at naar det kommer til Stykket, fastholder jeg urokkelig det, som jeg selv anser for at være det rette."

Hun lo listeligen: „Just derfor er det, at De altid har været et saa ganske ualmindelig brugbart Objekt. Nej, gode Müller, De har selv ikke den fjærneste Ide om, hvor let behandlelig De er trods alt. Vil man bruge Dem til noget bestemt, saa begynder man blot modsat den Sag eller det Forhold, man vil se at faa fremmet."

„Men Tante Lovise", udbrød Fader og brast i Latter, „maa jeg blot faa at vide, hvad det er, De selv vil fremme, som De kalder det. Gaa nu for en Gangs Skyld lige løs paa Sagen."

„Aa", svarede hun, slog med Nakken og lo, idet hun rejste sig, øjensynligt bragt lidt fra Koncepterne ved den behændigt udførte Ripost fra Faders Side, „først vil jeg hente Dem et Glas Vin at styrke Dem paa", og dermed gik hun ud af Stuen.

Hvor tit som ældre er denne Samtale, og særlig efter at jeg har faaet alle Faders Breve ihænde, ikke runden mig i Hu.

Til Faders Fødselsdag kom der Brev fra Tante Caroline i Flensborg. Hun skrev blandt andet:

„Kjære Broder!

„Søster Eleonore har skrevet, at Du Andreas siger med Taarer „nu haver jeg kun én Søster". Er det sandt, min kære Broder, at du haver sagt det, saa er det haardt for mig, da jeg ikke alene haver anset dig for min Broder men ogsaa som en Fader, og jeg er dog saa uskyldig som Barnet, der blev født igaar, i den hele Sag. I vilde dog ikke have haft, at jeg skulde være saa slet at forlade Mand og Børn, hvormed jeg saa lykkelig er. Jeg, som har truffen at faa en retskaffen og brav Mand, som altid har elsket dig, min kære Broder. Ifald det er Thoras hendes Ord og ej dine, da lad mig det vide, da det kvæler mig skrækkeligt, at du kunde tænke og tale saa. Alle Eders kære Venner ønsker, at du min kære Broder snart skulde komme over til os alle her, ikke alene din Søster men alle dine Venner her. Thoras sidste Brev var saa net skreven, det er nu over et Aar siden; deri lovede hun, at Elfride skulde besøge os, men efter at I haver forstødt os, kan der vist ikke i denne Verden mere være Tale om at bede

derom. Vi alle her ønsker blot at tale i 2 Timer med dig, da vi alle længes saa meget efter dig.

Lev vel kære Venner, tænk undertiden paa mig din Søster, du haver forstødt."

Dette paa Faders Fødselsdag (28. November) skrevne Brev var kun et nyt Led, der føjedes til den Kæde af Bekymringer, der plagede Fader, mellem hvilke den den 1. September afsluttede 7 Maaneders Vaabenstilstand spillede en stor Rolle.

Af disse 7 Maaneder var allerede de tvende forløbne, og først for ganske nylig var vore Tropper, navnlig den Del, der skulde forblive i Jylland, komne i Vinterkvarter. Den dybest liggende Grund hertil var de politiske Forhandlinger, hvis idelige og veloverveiede Trækken i Langdrag vore Fjender sørgede for. Ganske det samme vilde atter gentage sig, saavel under Vaabenstilstanden som efter dens Ophør. Dette var Faders inderligste Overbevisning, der var grundfæstet paa hans indgaaende Viden og Kendskab til de Agerendes Fremtidsplaner.

Aarhus havde straks i Begyndelsen af November faaet sit elskede 3die Dragonregiment tilbage og havde i den Anledning foranstaltet en stor Festlighed til Ære for dets Officerer og Menige. Ogsaa 7de Linje-Infanteribataillon, hvis Chef var Oberstløjtnant Ernst, var indkvarteret i Byen, men det mest overvældende, der timedes den, var, at den kommanderende General for Nørrejylland, Generalmajor F. Moltke, forlagde sit Hovedkvarter til Aarhus.

Paa dette Tidspunkt var ogsaa alle Købstæderne langs Østkysten blevne belagte med Militær, som Regel Fodfolk, men ogsaa andre Vaabenarter. Ikke mange af Byens civile Autoriteter anede de taktiske Beregninger, der opstilledes, og de alvorlige Samtaler, der til Tider førtes mellem Fader og de højere stillede Officerer, der kom hjemme hos os.

I Anledning af min idelige Paapegen af den Rolle, Fader spillede, navnlig i 1848 og 49, bør jeg ikke glemme at tilføje, at hans nøje Kendskab til Terrainforholdene i Slesvig var meget værdifuld. Selv de af ham ifølge Generaltoldkammerets derom udtalte Ønske foretagne Opmaalinger i Anledning af den paatænkte Jernbane (se Side 19) kom til Nytte, idet Fader sad inde med Tegninger osv.

Fra sine Ungdomsaar kendte han temmelig nøje Politiløjtnant Leerbeck, der ledede vort Spionvæsen. De to havde som ganske

unge Mænd lært at ride og fægte sammen, og i Politiassistent Schouw havde de i hine Dage en fælles Ven. Jeg huskede dunkelt at have overværet, at Leerbeck og Fader anbragte en Messingplade med Navn paa Schouws Dør; han skulde bo i Stueetagen i Lille Kannikestræde, hvor vi havde boet, inden vi flyttede op paa 1ste Sal. Arrangementet foretoges, medens Schouws og hans Hustrus Bryllupsfest blev fejret. Da Leerbeck i Vinteren 1849 kom til Aarhus, mindes jeg tydeligt, hvor forbavset han blev over, at Fader allerede havde en voksen Datter.

Lige i Begyndelsen af December indbød Postmester Baron Düring-Rosenkrantz og Hustru ikke alene de i Aarhus garnisonerende Officerer med Hustruer og voksne Døtre, men desuden mange af dem, der laa i Kvarter i andre Byer, til en stor Fest, der skulde afholdes i „Hotel Royal“ paa Store Torv.

Foranledningen var, at Sønnen Ernst Düring-Rosenkrantz havde faaet Ansættelse ved 3dje Dragonregiment. I lige Maade havde dennes Fætter, General Kammerherre Dürings Søn, faaet Ansættelse ved Husarregimentet.

De festlige med Flag behængte og med Guirlander og Blomster dekorerede Lokaler var pragtfuldt oplyste med Vokskærter og næsten overfyldte med Officerer af alle Vaabenarter i Gallauniform. Smagfuldt paaklædte saavel yngre som ældre Damer sammen med unge Piger bevægede sig glade og fornøjede imellem hverandre, hjærteligt budt velkommen saavel af Vært som Værtinde. Hvor fin og gratiøs bevægede den gamle Gehejmeetatsraadinde Gyldenkrone sig ikke, ført af General Moltke, igennem den bølgende Skare, der ærbødigt gjorde Plads for den gamle Frue. Alle saavel af hendes som af Baronesse Düring-Rosenkrantzs Slægtninge var indbudne, og Damerne bar deres Slægts Smykker. Den, der syntes mig den mest indtagende af dem alle, var Baronesse Düring-Rosenkrantz, Minnas Moder. Ifølge allerhøjeste Resolution af 1843 var der tilfaldet hende den af Besidderen af Baroniet Villestrup for Baron Verner Rosenkrantz i 1757 oprettede Fideikommiskapital, hvorefter hendes Mand, Ritmester Düring, der var af gammel bremisk Adel, ophøjedes i den friherrelige Stand. Fra da af kaldte han sig „Düring-Rosenkrantz“.

Der blev spillet Kort og konverseret, medens alle, som danse vilde og kunde, fremfor alt vi Unge, traadte Dansen til 3dje Dragonregiments Musikkorps' Toner.

„De har vel nok hørt, at den ganske Stiftsøvrighed ogsaa er indbuden?", spurgte Store Hertz nogle Dage efter at Indbydelserne var udgaaede. Han tilføjede leende, idet han, sin Vane tro, strøg sig med Haanden om Hagen: „Gud bevares, fint skal det være, og Fandens fint bliver det", tilføjede han, „hvorfor der ikke kan komme ret mange med ud over de første Rangklasser og enkelte Udkaarne af Embedsstanden. Der er altsaa ikke Plads for mig og mine Lige."

Jeg kan kun sige, at for mit Vedkommende var dette mit første Bal som voksen Pige — thi som saadant blev Festen betegnet — en lige saa storartet Fornøjelse som Overraskelse.

En større almen Selskabelighed end nogensinde forhen var allerede da i Færd med at vinde Indgang i Byen og fortsattes i alt Fald indtil Midten af Marts næste Aar, paa hvilket Tidspunkt de i Aarhus liggende Militære fik Ordre til at drage Syd paa. Indtil da havde Byen paa Grund af sin Beliggenhed været det naturlige Gennemgangspunkt for de Tropper, der laa i Kantonnement i Jylland og ret ofte skiftede Opholdssted. Følgen blev, at Aarhus i en vis Forstand kom til at blive Jyllands centrale, om end ubefæstede Midtpunkt, hvilket for Øjeblikket medførte, at mangt et alvorligt Spørgsmaal, der maatte klares eller i alt Fald tages under alvorlig Overvejelse forinden Fjendtlighederne atter paabegyndtes, blev drøftet der, og som alt sagt, til Tider hjemme hos os.

Det var en interessant Tid, og jeg tør rolig paastaa, at blandt de endnu levende, højtstillede militære Befalingsmænd er der flere, som ved nogen Eftertanke vil kunne mindes den Rolle, som mit Hjem i hin Tid spillede, men aldrig hverken med Brask eller Bram.

Der eksisterede selvfølgelig ogsaa i Aarhus et paa gamle Familje- eller Forretningsforbindelser hvilende Klikevæsen, men selv dette mistede lidt efter lidt sin Betydning, thi ingen havde Tid eller Lyst til at beskæftige sig med Smaasnak, endsige Intriger. Det var en Kendsgerning, at ikke blot de militære Kapaciteter, men Underbefalingsmænd og Menige, der overhovedet kom i Berøring med Aarhus, altid i høje Toner berømmede dens Indvaaneres Fædrelandskærlighed og loyale Borgersind.

Forhen havde den hele Jylland over vel bekendte, i Hamborg bosiddende, Ekspeditør von Essen afsendt alt Transitgods, der skulde til Jylland, pr. Akse over Rendsborg ad Øst- eller Vestkysten til Bestemmelsesstederne, endog op til Aalborg. Siden Oprørets

Udbrud saa man næsten aldrig de med 4—6 stærktbyggede Heste forspændte store Fragtvogne, der bragte Varerne fra Sted til Sted. Sagen var, at fra det Øjeblik af gik Varerne over Lybæk til Malmø og derfra til København og videre efter Bestemmelse.

I Begyndelsen af November kom Ekspeditør von Essen, der var en god Bekendt af Fader, til Aarhus. Herfra rejste han til Randers og Aalborg. Det lykkedes imidlertid, efter at han var kommen tilbage fra sine Udflugter Nord paa, at faa de mest fremragende af Aarhus' Købmandsstand i Tale. Det drejede sig om en mere indgaaende Opfattelse af, hvad Fremtiden bar i sit Skød, ikke alene for Aarhus' men for hele Jyllands Vedkommende, naar man ikke længere som hidtil vilde lade det forblive ved at spadsere ude paa Aarhus Havnemole i fuld Fortrøstning til, at Aarhus Havn i Samstemning med Byens Størrelse og dens Indbyggeres Antal var al Ære værd, saaledes som den befandtes at være. Der var udmærket dygtige og vindskibelige Forretningsfolk i Byen, men der manglede nærmest Mod og muligvis ogsaa Midler til, at de, der saa klart paa Forholdene, saadan uden videre turde handle uden al behørig Hensynstagen til deres Mening, der hidtil havde siddet inde med en ret antagelig Autoritet paa Handelsmarkedets Omraade. Faders Foredrag og Forklaringer om Længdebaner og Tværbaner, direkte Forbindelse paa England og andet lign. paahørtes altid, da han fuldtud havde Ordet i sin Magt, med stor Opmærksomhed. Men om end Gnisten, han tændte, laa og ulmede en Tid, saa endte det altid med, at et eller andet fiffigt Hoved, der var i Besiddelse af Penge og Indflydelse, erklærede, at han var altfor langt forud for sin Tid. Gamle Købmand Røse, i hvis Hus der taltes meget Tysk, paasagde man ret betegnende at have for Skik at deklamere nedenstaaende Vers:

„Ich habe gehabt, ist ein armes Wort;
Ich hätte gern, ist thörig —
Ich werde haben ist auch kein Hort;
Ich habe — das klingt gehörig. —
Drum was du hast, das halte viel,
Beim Hoffen und Wünschen giebt's kein Ziel.“

Anden Juledag havde jeg faaet Tilladelse til at maatte følge med Baron og Baronesse Düring-Rosenkrantz, Minna og hendes yngste Broder til Rosenholm. Den nuværende Besidder af Stam-

huset var Kammerherre, Baron Hans Henrik Rosenkrantz, en kødelig Fætter til Baronesse Düring-Rosenkrantz. Det var en klar Frostdag, da vi alle i aaben Wienervogn vel indpakkede kørte til Rosenholm. Her blev vi indtil den 29de, da Bestemmelsen var at være tilbage i Aarhus Lille Nytaarsaften. I Følge Aftale skulde Familjen paa Rosenholm komme til Aarhus i de nærmeste Dage for at deltage i en større Festivitet paa Balsgaard hos Baron Iver Rosenkrantz og Hustru født Lichtenberg. Ogsaa denne Mand var en ivrig Patriot, om han end ikke selv direkte deltog i Begivenhedernes Gang saaledes som f. Eks. Stamhusbesidder Viggo Holstein-Rathlou til Rathlousdal.

Nytaarsaften 1848 forløb langtfra saa rolig som Aaret i Forvejen, idet Færdslen paa Gaderne ikke stod i Forhold til den vanlige Ro, der plejede at indtræde, saasnart Domkirkens Malmrøst og Vægterens Sang havde forkyndt, at det nye Aar havde holdt sit Indtog. Trods den skarpe Frost standsede de hjemadvendende, der kom fra Slægt og Bekendte, hinanden, for dog, forinden de fremførte de bedste Ønsker for det nye Aar, at drøfte, om dette vilde bringe Krig eller Fred, thi de mest selvmodsigende Rygter hørte med til Dagens Orden.

Faders Stemning var derimod afgjort lysere end i Fjor, og mangt et Glas tømtes for og med vore Gæster, der mest bestod af de militære Standspersoner, der var borte fra deres Hjem og Familje og garnisonerede i Byen. Traktementet var efter Nutidens Begreber tarveligt nok: Risengrød med en Mandel i og Æbleskiver. Den lykkelige Finder af Mandelen blev der overrakt en Fez med gylden Kvast og Snor, købt hos Mariane Levin paa Store Torv, Forhandlerske af hvide og kulørte Broderier, fine Parfumer, kostbart Nips o. s. v.

1849.

Alle de Breve, der kom Fader ihænde nede fra Flensborg, bar et saadant Fortvivlelsens Præg, at det maatte gaa Enhver til Hjærte. Den Trusel, som Wrangel havde udstedt mod Jyllands Befolkning, blev nu for Alvor gennemført mod Slesvigerne. Som sædvanligt undlod Fader med Overlæg at besvare Brevene; men for hvert, han modtog, blev Ønsket om at komme derned og selv se paa Forholdene mere og mere levende. Det gjorde ham ogsaa ondt for hans Søster Caroline, der ydermere havde haft den Sorg at miste sit ældste Barn, hendes eneste Datter.

Moder turde hverken raade fra eller til, men foreslog Fader, hvis han vilde derned, da at tage mig med, idet hun, som hun plejede, i min Tilstedeværelse saa et Palliativ, der kunde tjene til Beskyttelse for ham. Nedenstaaende Brev slog Hovedet paa Sømmet med Hensyn til vor Rejse.

„Haderslev d. 20. Febr. 1849.

Højstærede Hr. Justitsraad!

Skjøndt min Reise blev noget opholdt ved, at en af mine Heste fik det Indfald at dø paa Reisen, saa kom jeg dog saa betids hertil, at jeg har kunnet gøre en Vandring til Byen før Postens Afgang.

Resultatet af mine Forskninger er, at Brevpostgangen ikke er standset, og at den personlige Sikkerhed er aldeles uforstyrret, saa De med fuldkommen Rolighed kan reise hertil eller til Flensborg, som De selv ønsker.

Nogle Smaaoptøjer med Vinduesruder og deslige har været foranlediget ved Samkvem med offentlige Fruentimmer og har intet at betyde.

Spektakler kan der vel blive, hvis det, som det siges, er sandt, at der i næste Uge skal holdes Session, men dette er den fremmede Reisende i ethvert Tilfælde uvedkommende.

Vil De derfor komme og medbringe Deres Datter, tror jeg, at De er ligesaa sikker som i Aarhus, og jeg skal søge at more hende, saa godt det staar i min Magt.

Min Datter beder meget at hilse Deres Kone og Datter, hvorom ogsaa jeg beder, og hvem De ellers skulde træffe af Bekendte.

Haabende snart at se Dem forbliver jeg Deres hengivne

Simesen."

Det viste sig imidlertid ikke at være til at stole paa hvad Postgangen angik. Det varede mindst 14 Dage, før Fader fik Brevet ihænde, men af Sted kom vi, og interessant var Rejsen, som gik over Skanderborg, Horsens, Vejle, Kolding og ned til Haderslev. Her blev jeg tilbage efter nøjere Overvejelse, idet Tilstandene havde forværret sig ikke saa lidt, siden Major Simesen havde afsendt sit Brev. Det gik mig nær til Hjærte, at jeg ikke kom med til Flensborg.

Der blev stor Opstandelse i Byen, da det hurtigt rygtedes, at Fader var ankommen. Grundet paa sit tidligere Kendskab til Forretningsgangen i sit gamle Embede havde han forud kunnet beregne, at hans Svoger, Kammerraad Kühl, maatte være paa Rejse; thi lige saa gærne som han vilde se og tale med sin Søster lige saa nødigt vilde han træffe sammen med hendes Mand.

Fader kom til Flensborg om Aftenen den 15. Marts, men modtog om Aftenen den 16. nedenstaaende Brev:

„Sr. hochwohlgeboren
dem Herren Justitsrath, Zollinspecteur Müller.

Zu meinem Bedauern sehe ich mich Ew. Hochwohlgeboren zu ersuchen Flensburg vor Morgen Vormittag 10 Uhr zu verlassen, und sich nach Jütland zurück zu begeben. Ich darf einer zufälligen Mittheilung darüber entgegensehen zu wenn Ew. Hochwohlgeboren Ihre Abreise festgesetzt haben. [1])

Flensburg den 16. März 1849.

Krohn,
Polizeimeister."

[1]) Gengivelsen er korrekt. De sproglige Mangler findes alle i det originale Brev.

Selvfølgelig forlod han hurtigst muligt Byen og rejste til Haderslev for der at hente mig. For ikke at blive udsat for, at noget lignende skulde hændes her, rejste vi derfra efter knap en Times Ophold. Vi var tilbage i Aarhus den 19., hvor ingen uvedkommende havde Anelse om, at navnlig Fader men ogsaa jeg havde været borte fra Byen, og ikke heller fik det at vide.

Den 20. Marts afmarscherede 7de Linje-Infanteribataillon, og den 22. drog 3dje Dragonregiment af Sted. Der hvilede i de paafølgende Dage en forunderlig dyster Ro over Aarhus By, der yderligere forøgedes ved, at skønt det var det dejligste Vejr, da Regimentet drog af Sted, faldt det den næste Dag ind med Sne og Storm.

Saa kom Langfredag. Tidlig paa Formiddagen var der — paa hvilken Maade véd jeg ikke — kommen Rygter til Byen om Træfningen ved Ekernførde Dagen i Forvejen, Skærtorsdag den 5. April. Paa denne Dag var der uafbrudt hørt svage men vedholdende Drøn af Kanoner. Om end man intet vidste med Sikkerhed Fredag Morgen, stimlede Folk sammen, urolige og skræmte. Ud paa Eftermiddagen vidste i alt Fald Fader til Dels Besked, om end ikke om Ulykken i hele dens Omfang. Men alt som Efterretningerne indløb, jo mere fortvivlet blev Stemningen i Følelsen af, hvor magtesløse vi i Virkeligheden var.

Den 15. April indvarsledes af Betryggelseskomiteen til Møde paa Raadhuset, og her enedes man hurtigt om at sende 900 Rdl., som Komiteen havde i Behold, til Marineministeren som en Hjælp til de trængende Familjer, som ved Affæren i Ekernførde Havn havde mistet deres Forsørgere.

I disse Sorgens Dage glemtes næsten Affæren den 3. April ved Adsbøl, og hvad der var forefaldet den 3., 4. og 5. April i Sundeved. Saa kom Kampen ved Kolding den 23. April, der vakte andre men lige saa yderliggaaende Betragtninger til Live, om hvad det skulde blive til. Saa kom Affæren ved Gudsø 5. og 7. Maj og ved Vejle 8. Maj, og fra dette Øjeblik af samlede hele Opmærksomheden sig om General Ryes Korps.

Allerede den 11. Maj var Fjenden i fuld Marsch mod Horsens, hvorfor vore Forposter, der stod lidt neden for Horsens mod Syd, blev trukne tilbage for sammen med de øvrige Tropper at rykke Nord paa. De saarede og syge, der først havde ligget paa Lazarettet i Vejle og senere i Horsens, sendtes til Aarhus for derfra at

blive overført til Bogense. Iblandt disse blev Løjtnant Lohse af Jægerne, som var let saaret, og Løjtnant Poulsen af 6te Dragonregiment, der sammen med Løjtnant Kühnel havde ligget syg paa Lazarettet, indkvarterede hjemme hos os nede i Stueetagen.

Paa dette Tidspunkt forlod en Mængde Familjer Aarhus, deriblandt Oberst Høegh-Guldberg. Der herskede i flere Dage en formelig Panik nede ved Havnen, hvor foruden Regeringens Damp- og Transportskibe ogsaa Dampskibet fra Kalundborg gik og kom, ligeledes Dampskibet „Iris“, der blev ført af Kaptajn Raahauge, og som overfyldtes af Flygtninge, der stimlede sammen i Aarhus fra nær og fjærn for at komme bort.

Ingen lod sig mere berolige af den Viden, at Fjendens Fremrykken mod Horsens den 11. Maj havde indskrænket sig til en Rekognoscering, og at vore Tropper af den Aarsag ligesom Fjendens havde indtaget deres tidligere Stillinger.

I 1848 havde Skuffelsen været stor, fordi det ikke lykkedes at faa forhindret, at Baadene i Havnen (se Side 158) blev uskadeliggjorte ved Fjendens Ankomst. I Haab om at undgaa en Gentagelse havde man i Vinterens Løb ikke forsømt at beklage sig for de tilstedeværende militære Myndigheder over den formentlige Uret, der var overgaaet Byen. Ej heller forsømte man ved given Lejlighed at kritisere Fader lovlig stærkt. Ihvorvel Fader lo deraf, tog han sig det alligevel nær, at man om ham, der saa at sige sled i det Dag og Nat, kunde tro, at Drivfederen til hans Færden kun var det skæreste Magtbegær og Forfængelighed. Han havde forlængst opgivet at faa fastslaaet, at hans Stilling som Toldinspektør paalagde ham Varetagelse af flere forskellige Hverv, som han ikke kunde slippe bort fra. Han var blandt andet — som det hed sig — „født“ Medlem at Sundhedskommissionen, af Karantænevæsenet og Havnevæsenet. Hans Hjælp eller Skøn kunde paakaldes ved Indkaldelse og Udskrivning af Søfolk. Den, der med en god Vilje vilde sætte sig ind i Faders Forhold, kunde derfor godt se, at han ikke altid kunde overkomme alt det, der strømmede ind paa ham, men ogsaa, at det dog var ham umuligt at trække sig ud af mangen en Situation, selv om den var ham højst ubehagelig. Hans Fædrelandskærlighed og hans Energi gjorde ham til den Gennembrudsmand, som Aarhus den Gang højligen trængte til at have i sin Midte just nu, hvor Frihedens Sæd skulde bringes i Lade. Men Faders Temperament foraarsagede, at han ofte blev ilter og sar-

kastisk og til Tider, som tidligere antydet, vanskelig at omgaas, thi han var selvfølgelig ingen Engel.

Da Udskrivningschefen Kaptajn Kjerulff paa Grund af Helbredshensyn havde begæret Tilladelse til at rejse bort i nogen Tid, var Fader let forstaaeligt bleven beordret til at sørge for hans Embedes Varetagelse. Af den Grund blev et saalydende Brev fra Amtmand Graah tilstillet Fader:

„Da det er mig bekjendt, at Hr. Justitsraaden ved Hr. Kapitain Kjerulffs Afreise har overtaget Tilsynet med de herværende Fartøiers Bortsendelse og Sænkning i Anledning af de fjendtlige Troppers Fremrykning, saa undlader jeg ikke tjenstligen at fremsende vedlagte Skrivelse med Bilag fra Magistraten heri Staden, idet jeg tilføier, at der fra Stiftsamtets Side Intet findes at erindre imod, at Fiskerbaade og Joller henligge uden at sænkes eller bortsendes, naar det iagttages, at de større Fartøier betimeligen komme bort fra Rheden, saaledes at Fjenden ikke i Vindstille ved Hjælp af Baadene skulde bemægtige sig disse.

Aarhus Stiftamthuus den 15. Maj 1849.

Graah."

Dette Brev var vedlagt en Skrivelse dateret 14. Maj, som Borgerrepræsentationen havde sendt til Magistraten, og som derfra den 15. Maj var videresendt til Stiftamtet:

„Ved Fjendens Nærmelse forrige Aar bleve alle Pramme og Baade inclusive de mindste Fiskerjoller nedsænkede i og udenfor Havnen. Denne Foranstaltning viste sig da at være aldeles hensigtsløs, idet Fjenden, uagtet den ingen Nytte kunde have deraf, øjeblikkelig tog saa mange, som de ønskede.

Nu gjøres der atter Mine til den samme Nedsænkning, men dersom alle Fiskerjollerne, hvoraf her i Byen vel er en 6, 8 højst 10 Stk., vil en stor Del Mennesker blive brødløse og urolige, og Byens Indvaanere vil komme til at savne fersk Fisk.

Da Borgerrepræsentationen som anført anseer en saadan Nedsænkning af Fiskerjoller for uhensigtsmæssig, tillader den sig at henlede Magistratens Opmærksomhed herpaa for, om Magistraten var af samme Mening, den da vilde indgaa til

vedkommende civile eller militaire Authoriteter, fra hvem Befalingen desangaaende er udgaaet, med Forestilling herimod.

Borgerrepræsentationen i Aarhuus d. 14. Maj 1849.

A. Herskind. Carl Bentzen. A. Preis. A. Grarup.
C. Langballe. W. Kiørboe. S. Jensen."

Fader fik denne Skrivelse ledsaget af nedenstaaende Bemærkninger, underskrevne af Magistratens Formand, Borgermester Hertz og tiltraadte af Politimester, Raadmand Nielsen:

„Ved allerærbødigst at fremsende hoslagte Skrivelse fra Borgerrepræsentationen, betræffende den til Politiet udstedte Ordre om Baades Nedsænkning, undlader Magistraten ikke (idet den maa tiltræde de af Repræsentationen anførte Grunde uden at kunne indse nogen særdeles Fare eller Ulempe ved at lade Fiskerbaade og Joller henligge ved det aabne Hav, hvorimod Sænkningen blot vil berøve de ikke faa Fiskerfamiljer deres højst nødtørftige daglige Udkomme) — paa det Varmeste at anbefale Sagen til Stiftsamtets højgunstige Omsorg, hvortil der findes saa meget mere Anledning, som der vel desværre, selv om Sænkningen udføres, vist vil findes tjenstagtige Personer nok, der ville røbe, hvor Nedsænkningen er skeet, og saaledes sætte Fjenden i Stand til atter at opfiske Baadene, dersom de virkelig havde Brug for samme.

Aarhus den 15. Maj 1849.

Hertz."

„Jeg er i det Hele af samme Mening som Borgerrepræsentationen, naar der ikke ved Fjendens Ankomst henligge Skibe paa Rheden, men i saa Fald og i Tilfælde af Vindstille vil Fjenden ved at bemande flere Baade let kunne entre og bemægtige sig Skibene, som under saadanne Omstændigheder ikke vil være istand til at komme bort. Min Mening var derefter, at ingen Skibe bør blive liggende paa Rheden, naar Fjenden kommer, eller og, hvis dette ikke kan undgaaes, at Baadene maa bort eller sænkes.

Datum ut supra.

Nielsen,
Byfoged."

Fader var meget ærgerlig over alt dette. Forretningsgangen i denne Sag medførte som Svar paa Faders Skrivelser først og fremmest en Skrivelse, dateret 19. Maj, fra Kommandantskabet i Aarhus, ligeledes en fra Kommandantskabet paa Helgenæs af 20. Maj, og yderligere en fra Nørrejyllands Generalkommando, dateret 19. Maj. Som Toppen paa Kransekagen maa vel nedenstaaende Brev betragtes:

„Orlogskutteren Neptun, den 24. Maj 1849.

Da jeg anseer det for en absolut Nødvendighed, til Sikkerhed for de Ladninger, som ere eller kunne komme her paa Rheden, at alle Baade og Fartøier, som ikke kunne sendes til Søes, forinden Fjendens Ankomst, blive gjorte uskadelige ved at sænkes eller brydes en Planke ud af Samme, undlader jeg ikke herved, som Chef for Stationen her paa Bugten, at anmode Dem at foranstalte det fornødne ufortøvet, da det er paa høje Tid, og jeg ikke kan binde mig til stedse at ligge fast her for at forsvare Skibene, da Omstændighederne kunne fordre min Nærværelse andensteds.

Ærbødigst

Gandil.

S. T.

Herr Justitsraad, Toldinspecteur Müller,

Ridder af Dannebroge p. p.“

Pinsedagene faldt i 1849 paa den 27. og 28. Maj.

Allerede den 25. stod Fjendens Forposter Syd, vore derimod Nord for Marselisborg. Man havde i Hovedkvarteret været forberedt paa, at Fjenden vilde benytte en af Helligdagene til at besætte Aarhus, da Erfaringer viste, at det faldt i hans Smag at anvende en Højtidsdag til Paabegyndelsen af sine Planer. Denne Gang slog Beregningen dog ikke til, thi 2den Pinsedag forløb rolig. Den 29. om Morgenen satte han sig derimod i Bevægelse. Ikke saa snart var denne Kendsgærning fastslaaet, før vore Tropper trak ud af Aarhus og tog Stilling Nord for Byen. Fader var meget optaget af, at Orlogsdampskibet „Hertha“, ført af Kaptajnløjtnant

Sommer og beordret til sammen med to Kanonchalupper at tage Station ved Aarhus, endnu ikke havde vist sig. Kutteren „Neptun", der som bekendt allerede forud havde Station paa Bugten, var taget en lille Sviptur over ad Mols til.

Saaledes stod det til henad Kl. 12 om Formiddagen, da gamle Mortensen kom styrtende for at bringe det Bud fra Fader, at nu kom Dampskibet sejlende Sønder fra. I samme Nu lød der ogsaa Skud ude fra Søen. Det var „Hertha", der i Forbisejlingen sendte Fjendens fremrykkende Rekognosceringskorps nogle Granater, som desværre ikke ramte, men dog belærte ham om nu at tage sig i Agt.

„Hør! Hør!" raabte gamle Mortensen og holdt Haanden bag sit ikke døve Øre, „nu gaar det løs. Godt, at det dog er respektable Folk, vi nu spilder vort Krudt paa, i Stedet for det Rakkerpak i Fjor!" — Gamle Mortensen var stadig Budbringer for Fader, naar han ikke selv kunde komme. —

Det preussiske Korps, der kort efter rykkede ind i Byen, bestod af 400—500 Mand, dels Husarer, dels Infanterister.

Jeg husker ikke stort af, hvad der foregik i Aarhus den 29. Maj, men man var saa temmelig sikker paa, at Fjenden næppe for Alvor vilde vove sin Pels paa noget Angreb. Al den Viden, som kunde gøre ham usikker og derved forhindre, at han for Alvor fik Lejlighed til at gennemskue vore Planer, den fik han prompte afleveret, og som Regel gik han ogsaa i Tøjet. Men jeg husker, at da en Deling Husarer red opad Mejlgade mod Nord, var der iblandt dem en pur ung Trompeter paa en meget smuk Hest, som han tumlede med Færdighed paa samme Tid, som han sendte Fingerkys og Nik op til Vinduerne, selv om der Ingen stod der.

Da der ud paa Eftermiddagen rykkede en Eskadron af vore Dragoner fremad mod Byen, trak Fjenden sig skyndsomst tilbage og ud af Byen. Dette Tilbagetog kom saa pludseligt, at den unge Trompeter, som stadig paa egen Haand red omkring i Gaderne, ikke opdagede, hvad der gik for sig, før det var for silde, hvorfor han forvildet gav sig til i fuldt Firspring at ride Gade op og Gade ned for ogsaa at slippe bort. En af vore Dragoner, som fik Kig paa ham, satte efter ham i fuld Karriere. Atter og atter kom Trompeteren i susende Fart ned ad Mejlgade, stadig efterfulgt af Dragonen; men sidste Gang varede det ikke længe, før de begge paa deres sveddryppende Heste kom ridende Side om Side, Dragonen holdende i højre Haand sit Skydevaaben, med venstre de to Hestes

Tømmer. Det skyldtes den gamle Madam Kloppenborg fra Flensborg, at Forfølgelsen fik Ende uden Blodsudgydelse, idet hun resolut besørgede Studsgades Port lukket, saa at Trompeteren ikke kunde slippe ud af Byen ad den Kant mere, men maatte vende om og blev indhentet af Dragonen.

Maaske knap en Time efter indtog vore Forposter atter deres gamle Stilling Syd for Byen, der altsaa nu paa ny var besat af vore Tropper.

Det blev sent, før Fader kom hjem om Aftenen. Hele Huset var gaaet til Ro, kun jeg var oppe. Efter at Fader havde hørt, hvordan Moder, der ikke var helt rask, havde det, spurgte han pludselig: „Naa, hvad siger du saa til Hummerne?“

„Hvad for Hummer?“

„Dem, jeg lod bringe hjem; de var for Resten bestemt til Hotel Royal“.

„Jeg har ingen Hummer set og tror heller ikke, der er kommet nogle“.

„Hvad behager? Jeg vil da ikke haabe, at de alligevel er bleven bragt op paa Hotellet; jeg har indbudt Kaptajn Sommer til at spise Frokost hos os i Morgen Klokken 12. Er du sikker paa, at de ikke staar i Køkkenet? Kom lad os se ad“.

Men der var ingen Hummer at opdage, hverken her eller der.

„Maaske de er bragt ned i Vaskehuset“, bemærkede jeg.

„Lad os se ad“, svarede Fader højligen interesseret. Neden for Trappen og uden for Vaskehuset, hvis Dør stod aaben, mødte vi en uhyre Hummer, der baglæns var i Færd med at begive sig paa Vandring. En anden laa ude i Gaarden paa Ryggen og kæmpede med udspilede Kløer og smældende Hale for at komme paa ret Køl. En tredje laa i Rendestenen neden for Vasketuden, og en fjerde arbejdede paa det kraftigste paa at naa Haven. Vi brast i Latter. Til sidst fik vi dog alle Dyrene fangede — der var 7 i Tal — og anbragt i Kurven, som de var komne i, hvorefter denne henstilledes ombunden med Klædesnoren, der laa paa Vaskebordet.

Den 30. Maj forløb rolig. Jeg erindrer ikke, hvem der foruden Kaptajn Sommer var med til at spise Hummerne, derimod husker jeg, at Moder hen paa Eftermiddagen sendte Bud til Fru Robertson og spurgte, om hun vilde køre ud med hende, og lod ogsaa gaa Bud hen til Tobaksfabrikant Grarups for at spørge, om

lille Marie og hendes Søster Louise havde Lyst til at være med paa Køreturen.

Vi kørte til Riis Skov, men jeg tror ganske sikkert, at Vognmand Dyhr, der selv var Kusk, maatte forevise en Passérseddel. Da vi var komne ind i Skoven, bad vi Unge om Tilladelse til at gaa ned til Salonen. Der saa vi den tyske Trompeter sidde oppe i en Gynge i Haven med en lille Felthue paa Snur og Cigar i Munden, omgiven af en Kreds af vore Soldater, der morede sig over hans Spillopmagerier og Mundtøj; thi han var fnysende vred over at være taget til Fange.

Klokken henad 9 om Formiddagen den 31. Maj viste Fjenden, der atter havde indtaget sin gamle Stillling Syd for Marselisborg, sig og søgte ved at trænge frem at komme til at omgaa Oberstløjtnant Müllers Korps paa venstre Flanke. Heldigvis var begge Kanonchalupperne, den ene ført af kongelig Skuespiller, Løjtnant Vilhelm Holst, den anden af Løjtnant Munk, Aftenen i Forvejen Kl. 11 ankomne paa Bugten. Imidlertid engagerede Oberstløjtnant Müllers Korps selv Fjenden, hvorefter vore Tropper trak sig ind i og ud gennem Aarhus til Riis Skov, hvor vi havde Kavalleri- og Infanteri-Forposter ude. Fjenden fulgte efter og rykkede ind i Byen med en Styrke af henved 6000 Mand. Forinden Indmarschen havde Fjenden ikke saa lidt Besvær med at faa saavel Fredriks- som Mindeport aabnede; de var begge blevne forsvarligt lukkede, og Portfløjene maatte løftes af deres Hængsler. Ligeledes var alle Broer, særlig Frederiksbro og Broen ved Mindegade, ganske anderledes forsvarligt barrikaderede end den 29. Det tog ogsaa lang Tid for Fjenden at faa dem ryddede, hvorfor han heller ikke undlod med dragen Sabel at tvinge de af Byens Folk, han kunde faa fat paa, til at hjælpe sig. Kaptajn Sommer havde Dagen i Forvejen hjemme hos os udtalt sin Harme over, at selve Politiet ikke kunde begribe, at det burde forhindre, at Civilister stimlede sammen for paa nært Hold at se Fjenden efter i Sømmene. Denne Mangel paa Omtanke havde nemlig været Foranledningen til, at han Dagen forud, den 29. Maj, havde maattet lade „Hertha“ holde inde med Skydningen, da han ikke turde paatage sig det Ansvar, samtidig med at han ramte Fjenden, ogsaa at ramme Byens Beboere, der stimlede sammen paa Steder, hvor de intet havde at gøre.

Vinden bar fra Land, af hvilken Grund vi hjemme ikke havde hørt noget til Skydningen ude fra Søen. Fader havde selvfølgelig

forbudt sine Sønner at begive sig ud paa Opdagelse, og derfor vidste vi intet om, hvad der foregik, inden han kom hjem. Medens vi sad ved Middagsbordet, kom Toldbetjent Pfeiffer ilende med den Efterretning, at nogle af vore Dragoner var blevne engagerede med de preussiske Husarer uden for Byen ad Harlev til tæt ved Galgebakken. I samme Nu hørtes galloperende Heste nede paa Gaden. Det var preussiske Husarer, der som vilde fore ned ad Gaden for at flygte ud af Byen.

„Unsere ganze Cavallerie ist gesprengt! Der Feind umcirkelt die Stadt, es ist aus mit uns“, raabte en Husar, idet han fór forbi nogle preussiske Infanterister, der stod og saa aldeles forfjamskede ud, men nu gave sig til at løbe. Ude fra Søen hørtes nu tydeligt Kanonernes uafbrudte Skyden. Sammenhængen var, at Fjenden ved Ettiden havde sendt en Deling Husarer og Infanteri fra Aarhus op Nord efter. Ikke saa snart opdagedes dette fra „Hertha“, førend Skibet med de to Kanonchalupper paa Slæb ogsaa gik Nord paa og tog Stade paa tværs af vor Blænkerkæde ude i Kanten af Riis Skov. Paa samme Tid rykkede Løjtnant Cetti af 3dje Dragonregiment ledsaget af 14 Dragoner og en halv Eskadron af 6te Dragonregiment under Ritmester Barths Kommando Fjenden i Møde.

Udfaldet blev den noksom bekendte Kavallerifægtning ved Aarhus den 31. Maj. Hvilken Fryd, da Dannebrog Kl. $4^1/_2$ paany vajede ude ved Havnen og Skibsbroen. Allerede selv samme Aften blev der fortalt hjemme hos os, hvor flere af vore Landofficerer sammen med Løjtnant Wilde, der var Næstkommanderende paa „Hertha“, og Skibslægen, Doktor Silfverberg, havde givet Møde, om en Enekamp, som Ritmester Barth havde haft med to Husarofficerer og en Menig. Barth var kommen noget afsides, hvilket de to fjendtlige Officerer opdagede og troede at kunne tage sig til Indtægt. De fór derfor ind paa ham sammen med en Menig, men Barth vidste at forsvare sig saaledes, at deres Hug blev magtesløse. Utaalmodig greb den ene Officer sin Pistol og svingede sin Hest rundt for at komme Barth til Livs bagfra for at strække ham til Jorden ved et Skud. Denne Manøvre bemærkedes af en af Barths Korporaler, der i det Øjeblik, Officeren vilde til at skyde, drev sin Hest ind imellem ham og Barth, idet han i samme Nu nedsablede Husarofficeren med et Hug over Ansigtet, der gjorde, at han styrtede af Hesten. Hans Kammerat efterfulgt af den Menige tog Flugten.

Ogsaa Ritmester Bramhelft, der styrtede med sin Hest, blev saaret, idet de preussiske Husarer benyttede Lejligheden til at kaste sig over ham; men de bleve tagne til Fange.

Det var sørgeligt at se de saarede Husarer blive ført igennem Byen. Iblandt de saarede og fangne Officerer var Prinsen af Salm-Salm. En ung Officer von Bardersleben, som faldt, blev nogle Dage efter, 4. Juni, jordfæstet ovre paa Helgenæs med al militær Honnør sammen med en Trompeter Frøhlich ved 6te Dragonregiment, der ogsaa var falden 31. Maj.

Ikke saa snart var Fjenden borte fra Aarhus, før vore Tropper ligesom forrige Gang atter rykkede ind i Byen, hvor de hilstes med Jubel, Flag og Blomster, medens vore Forposter paany indtog deres gamle Stilling Syd for Byen men Nord for Marselisborg.

Hvor længe disse Forhold vilde have deres Forbliven, var ikke godt at vide. Men derom talte man ikke; man søgte tvært imod at se alt fra den lyseste Side og at more sig paa bedste Maade, og stort andet var der heller ikke at gøre.

Til den 6. Juni blev der berammet en festlig Sammenkomst ude i Riis Skov til Ære for vore Tropper. Indbudne var Officerer af alle Charger, Underbefalingsmænd som og Menige af de i Byen og Omegn indkvarterede Tropper; ligeledes Besætningen fra „Hertha", Kutteren „Neptun" og de to Kanonbaade, der stadig laa stationerede ude paa Bugten. Mødestedet var berammet til at være paa Plænen midt i Skoven, dèr hvor Skovfoged Knudsens Hus laa, og hvor de gode Aarhusianere plejede at drage hen og at slaa sig til Ro for at drikke Te. Saafremt det da lykkedes at faa Madam Knudsen til at udlevere „Vand paa Maskine", om hvilken Vare der stadig var stor Efterspørgsel.

Alt fra Morgenstunden af havde det været en vidunderlig skøn Dag. Himlen hvælvede sig klar og sollys over Skovens gamle, krogede Ege og de spredte, prægtige Bøgetræer. Der var friskt inde i Skoven. Hist og her sneg Solstraaler sig ned mellem Træernes Blade og strejfede hen over Skovbundens ejendommelige Vegetation med de mange Løgplanter.

De store Dannebrogsflag, som omgav de pyntelige Talerstole, lyste i Solskinnet og sendte, svagt viftende, de hidstrømmende Gæster et „Velkommen".

Sang og Musik vekslede med begejstrede Taler, der efterfulgtes af lige saa opildnede Hurraraab. Jeg véd, at der lever den Dag

i Dag ikke faa Aarhusianere, som mindes hin Eftermiddag ude i Riis Skov i Juni 1849. Selv kan jeg tydeligt se Fader staa paa Talerstolen og slutte sin Tale for Kongen med de gamle, folkelige Ord — som jeg den Gang hørte for første Gang: „For Lov og Ret, for Konge og Folk!“

Ustandseligt vedblev Jublen, men lige saa vældige og vedholdende var Hurraerne, der hilste en gammel Ulk, som efter at have indhentet Tilladelse hos den Højstkommanderende om at maatte tale, sprang op paa et Bord og begyndte saalydende: „Med Forlov, jeg er ikke ellersens saadant just skaaret for Tungebaandet, men jeg mener dog, at det var saa rart, om det blev sagt, at vi fra Nyboder, vi har til Skik at sige: „Naa, blot ingen Slinger i Valsen, for det duer ikke mellem Brødre o. s. v.““. Støt og frejdigt vedblev han, indtil han havde faaet lettet sit Hjerte og sagt, hvad han fandt at være i sin Orden, at der blev sagt. — Saa satte han med et Spring ned af Bordet, og med et Smil over hele sit kække og solbrændte Ansigt, med sin blanke Hat siddende nede i Nakken, banede han sig hurtig Vej for at komme bort fra de mange, der stimlede sammen for at trykke hans Haand, hvorefter han forsvandt mellem Kammeraterne.

Da Solen var nede, samledes den finere Portion af danselystne Tilstedeværende og drog ned til „Salonen“, det Traktørsted, der nu kaldes „Pavillonen“.

Pludselig opdagede jeg Købmand Lihme, som boede lidt længere nede paa Mejlgade end vi, staaende midt paa Gulvet og seende sig om, og da han opdagede Moder, skyndte han sig hen til hende og fra hende over til mig.

„Jeg skulde bede, om Frøkenen straks vilde komme udenfor til Deres Fader“, sagde han.

„Hvor er han?“

„Jeg har lovet Justitsraaden at ledsage Frøkenen; men det haster svært“, skyndte han sig at tilføje.

Der var næsten mørkt inde under Skovens Træer, men da vi fulgte Vejen til højre ad Vejlby Krat til, naaede vi hurtig den lille aabne Plads ude paa selve Brinken, som skraanede ned ad mod Strandbredden. Inden vi kom saa langt, havde vi inde i Krattet passeret en høj, militær paaklædt Mand, der stod mellem to opsadlede Heste, hvis Tømmer han holdt, medens en tredje Hest stod bunden ved et Træ; men yderst ude paa Brinken stod Fader ved

Siden af en Officer, der bar en let Kappe over sin Uniform og holdt en Kikkert for Øjnene. Jeg skyndte mig hen til Fader, medens Købmand Lihme diskret holdt sig tilbage.

„Naa, der er du jo“, sagde Fader, og da Officeren i det samme tog Kikkerten fra Øjnene, vendte sig om og hilste, kendte jeg ham i samme Nu, kendte ham paa hans Portræt, kendte ham, der ofte var reden forbi vore Vinduer og havde hilst paa Moder.

Jeg var kun 16 Aar, noget genert og ikke meget veltalende, jeg lod mig nøje med at tage den Haand, han rakte ud imod mig, men uden at svare stort mere end hvad god Opdragelse bød som Gensvar paa hans venlige Ord.

„Skynd dig saa tilbage“, sagde Fader pludselig, „nu har du jo faaet dit Ønske opfyldt: at tale med General Rye; men du maa ikke tale til nogen om dette Møde“.

Efter endnu en Gang at have kastet et langt Blik ud over Havet, der laa blankt og stille, medens dets lette Bølger skyndte sig op mod Strandbredden, tyst smaasnakkende indbyrdes, saá jeg over til Molsland, som fremtonede sig ude paa Horisonten, og lidt længere borte til Helgenæs Vig, og saa nejede jeg for Generalen og bød ham Farvel. Jeg var kun gaaet nogle faa Skridt, da jeg uvilkaarligt standsede og saá mig tilbage, og der stod han og svang sin Hue til Farvel.

Da vi Kl. 2 om Morgenen kørte tilbage langs Stranden og ind til Byen, sagde Fader, at General Rye, der for Øjeblikket havde sit Hovedkvarter ude paa Skjering-Munkegaard, i al Hemmelighed havde forladt dette for selv at træffe nærmere Aftale om forskelligt, der laa ham paa Sinde, og at han havde været ledsaget paa denne sin Udflugt af Kaptajn Charles Beck af Generalstaben samt en Ordonnans.

Paa Hjemturen meddelte Fader os, at Kammerherre Levetzau var død Dagen i Forvejen, 6. Juni.

En Middag, hvor der atter var flere til Stede hjemme hos os, udbad Kaptajnløjtnant Sommer sig Tilladelse til i Anledning af min 17aarige Fødselsdag den 17. Juli at maatte arrangere et Bal om Bord i „Hertha“.

Fader takkede paa mine Vegne, men tilføjede, at til den Tid vilde Aarhus være besat af Fjenden.

„Nej, nej“, blev der raabt.

„Skal vi vædde?“ spurgte Fader.

Kaptajnløjtnanten slog paa sit Glas, rejste sig og bad os alle nøje lægge Mærke til hans Ord:

„Saafremt“, sagde han, „at saadant skulde være Tilfældet, saa kommer „Hertha“ præcis Kl. 12 med Stander, Flag og Vimpler og Kanonchalupperne paa Slæb passerende forbi saa nær Havnemolen som gørligt for at bringe vore Lykønskninger“. —

Seks Dage efter, den 21. Juni om Morgenen, rykkede Fjenden paany frem, men denne Gang ind i Byen Vester fra, ad Veje, der ikke var synlige fra Søen, hvorfor der fra „Hertha“ kun sendtes en eneste Granat ind over Land. Klokken $9^1/_2$ stod Fjenden inden for Aarhus Porte. Vore Tropper havde straks, efter at Meldingen om Fjendens Fremrykken viste sig at være korrekt, forladt Byen og var gaaet Nord paa, men havde udstillet Forposter ved Riis Skov. Fjenden sendte ufortøvet et Rekognosceringskorps ud af Byen, saavel mod Nord som Nordvest. Ikke saa snart opdagede Kaptajn Sommer, hvad det var, der foregik, før han med Kanonchalupperne paa Slæb ilede op under Riis Skov og derfra sendte den fjendtlige Afdeling en saadan Regn af Granater, at denne skyndsomst vendte om og ilede tilbage til Byen, hvorefter han lod sig nøje med at udstille Poster mod Nord og Nordvest.

Om Eftermiddagen saas en Jolle forlade Havnen for at bringe en Parlamentair ud til „Hertha“. Denne havde at overbringe Kaptajnløjtnant Sommer en Skrivelse; men inden Jollen var kommen halvvejs, sattes der fra „Hertha“ en Chalup i Vandet. Den Næstkommanderende om Bord i Orlogsdamperen, Premierløjtnant Wilde, tog Plads i Chaluppen, der roede Parlamentairen i Møde. Efter af ham at have modtaget den Skrivelse, han skulde overbringe Kaptajn Sommer, roede Wilde tilbage til „Hertha“ og den preussiske Officer tilbage til Aarhus.

Det varede ikke længe, før Løjtnant Wilde atter saas at støde fra Borde, hvorefter Chaluppen roedes ind til den søndre Havnemole, hvor der stod en Mængde højere preussiske Officerer, der med spændt Opmærksomhed iagttog, hvad der foregik. Til en af de Herrer afleverede Løjtnant Wilde sin Chefs skrevne Svar paa Skrivelsen, han havde modtaget og overbragt ham.

Samtidig med, at Wilde paany forlod „Hertha“, saas Kutteren „Neptun“ at lette og staa ad Kaløvig til. Kaptajn Sommer havde beordret dens Chef til saa hurtigt som muligt at se at komme i

Rapport med Hovedkvarteret og sørge for, at General Rye uden Ophold fik Kopi i Hænde af den førte Brevveksling.

Kun nogle faa Timer efter at Fjenden havde besat Byen, fik vi hjemme hos os for første Gang fjendtlig Indkvartering. Den bestod af en ældre Stabslæge samt 3 Officerer, hvoraf de 2 gjorde Tjeneste i Generalkommandoen. De blev alle 4 indkvarterede i Stueetagen, medens deres Oppassere og Heste blev anbragte i Sidebygningen, hvor der var Stald til 4 Heste.

Den 21. Juni havde selvfølgelig været en besværlig paa Begivenheder og Indtryk rig Dag, hvorfor Moder havde beordret, at alle saa tidligt som muligt skulde begive sig til Ro. Selv sad hun sammen med mig inde i Dagligstuen og ventede paa Faders Hjemkomst. Regnen skyllede ned, og nogen anden Støj hørtes ikke i Øjeblikket. Døren ind til Spisestuen, der havde Udgang til Entréen, var mod Sædvane lukket.

Saa blev der pludselig banket, først svagt, saa lidt stærkere paa Døren. „Hvem kan det være?“ spurgte Moder og lyttede, men tilføjede saa beroliget: „Det er vist Stabslægens Oppasser; Stine har naturligvis glemt at sætte den Mælk, han bad om, ned i Gangvinduet.

„Hierein!“ raabte hun og gjorde Mine til at rejse sig.

„Se, se!“ sagde paa Dansk en i en Slags Kittel klædt Person, der havde aabnet Døren og forsigtigt lukkede den efter sig. „Se, se!“ gentog han og tilføjede: „her tales allerede Tysk og ikke Dansk“ og tog sin Kabus af, og nu kom Løjtnant Wildes leende Ansigt til Syne.

Moder sprang op og saá forskrækket paa ham. „Hvad tænker De paa, Hr. Løjtnant“, udbrød hun.

„Det er ikke for intet, at jeg kaldes Danmarks Vovehals. Vær kun ganske rolig, Fru Justitsraadinde, der er ingen Fare paa Færde“, svarede han og tilføjede „for Resten staar der en anden udenfor i Entréen, der ogsaa gerne vil hilse paa Damerne, men han er saa forbandet vaad, at han ikke har Mod til at vise sig“. Medens han talte, aabnede han atter Døren, hvorefter Doktor Silfverberg — Skibslægen paa „Hertha“ — viste sig i en lignende Paaklædning som Wilde og lige saa ukendelig som denne.

Jeg har ikke mere at fortælle i Anledning af dette uventede Besøg, end hvad jeg nu har fortalt, kun at de Herrer efter at have

afleveret et Brev til Fader fra Kaptajn Sommer, slap ubemærket bort og om Bord.

Den til Kaptajn Sommer fra Fjenden sendte Skrivelse lød saaledes:

„Von Seiten der preussischen Division wird dem Herrn Kapitainlieutenant Sommer hiermit eröffnet, dass die Stadt Aarhus von preussischen Truppen besetzt ist und bleibt. Ein Angriff auf die Stadt von Seiten dänischer Truppen oder eine Beschiessung der in der Stadt und bei der Stadt aufgestellten preussischen Truppen würde das Divisionscommando zwingen eine Batterie am Hafen aufzufahren um das Feuer zu erwidern und im Notfall die Stadt mit Granaten zu bewerfen.

Das Divisionscommando giebt sich die Hoffnung hin, das ein so zweckloses Feuer nicht weiter fortgesetzt werden wird, und so die Stadt ebenso wie die anderen von preussischen Truppen besetzten Städte geschont werden kann.

Aarhus 21. Juni 1849.

Von Seiten der Divisions Commando

A. von Etzel,

Major und Chef vom Generalstab."

Herpaa svarede Kaptajnløjtnant Sommer saalydende:

„Ein Schreiben von Seiten der preussischen Division habe ich die Ehre gehabt zu empfangen um 2½ Uhr Nachmittag. Im Falle dass die preussischen Truppen die Stellung behalten, die sie um der Küste zu beobachten in diesem Augenblick haben, und keinen Schritt weiter gegen Norden vorrücken, werde ich keinen Schuss thun, bis Antwort von dem kommandierenden General Rye wieder zurück kömmt. Dieses von Seiten der See force.

Falls die dänischen Truppen in der Zwischenzeit awancieren, werde ich pflichtgemäss unterstützen."

Mindst to Gange til aflagde Løjtnant Wilde og Doktor Silfverberg Besøg paany og slap hver Gang godt fra Vovestykket, men næppe saa absolut ubemærket, som de selv troede.

Naar der fra preussisk Side fingeredes Uvidenhed herom, laa det vist nærmest i, at der førtes ivrige Forhandlinger om Vaabenstilstand og om Fred og ikke Fred.

Som bekendt udveksledes i Berlin den 10. Juli Ratifikationen af den 6 Maaneders Vaabenstilstand, der den 24. Juli befriede Aarhus for Fjendens Nærværelse. Aftenen forud, den 23. Juli, kom Wilde og Silfverberg, stadig i den omtalte Forklædning, for at tilbringe nogle Timer hos os. De 3 preussiske Officerer, der havde udbedt sig Tilladelse til at komme og sige Farvel, inden de skulde bort tidligt den næste Morgen, kom omtrent samtidigt ind ad Døren. Fader, som var til Stede, præsenterede Herrerne for hinanden, Wilde og Silfverberg som værende Styrmænd, for Tiden uden Hyre.

Samtalen gik livlig, indtil Doktor Silfverberg, der sad med tilknappet Jakke, fik det for varmt og glemte, at han under Kitlen havde sin Uniformsvest med Ankerknapper paa; han aabnede Kitlen, hvorved Vesten og dens Ankerknapper blev synlige. Med et Udbrud af uskrømtet Glæde fór den ene af de preussiske Officerer, der straks forstod Sammenhængen, hen til ham, faldt ham om Halsen og kyssede ham paa begge Kinder. Nu maatte selvfølgelig Sandheden frem, hvilket gjorde en ypperlig Virkning.

Vor Genbo, Købmand Leth, maatte skyndsomst udlevere de til en Bolle Punsch fornødne Ingredienser, da der intet fandtes af den Slags hverken i Køkken eller Spisekammer. Til langt ud paa Aftenen pokuleredes der uafbrudt, hvorefter vi alle tog en halvvejs rørende Afsked med de Herrer Preussere. „Forhaabentlig for Tid og Evighed“, bemærkede Moder, da vi var blevne alene.

Den næste Dags Formiddag stillede Løjtnant Wilde sig i sin Forklædning op ved Frederiksport for at se Preusserne forlade Byen. Medens han stod der med Hænderne i Siden, Kabussen i Nakken, og som han selv mente ukendt og upaaagtet, spillede Generalløjtnant Hirschfeldt ham det Puds, at han pludselig holdt sin Hest an, hilste og rakte Haanden ud imod ham, idet han sagde: „Leben Sie wohl, Herr von Wilde, auf fröhliches Wiedersehen“. Det kom saa uventet og gik saa hurtigt for sig, at Løjtnant Wilde for én Gangs Skyld var lige ved at tabe Kontenancen. —

Fra det Øjeblik, Fjenden den 21. Juni besatte Aarhus, og indtil han den 24. Juli forlod Byen, kom hverken Moder eller jeg udenfor vort Hjem, næppe nok ned i Haven, med Undtagelse af en Køretur, som jeg senere skal omtale.

Trods Moders Indsigelse fastholdt Fader hele Tiden, at vore indkvarterede Officerer skulde spise til Middag sammen med os Kl. 12, en Begunstigelse, de ogsaa synlig satte Pris paa og kun til Tider gave Afkald paa, naar Tjenesten traadte hindrende i Vejen, hvilket af og til hændtes, særlig for den gamle Stabslæges Vedkommende, der ganske vandt Moders Hjerte paa Grund af den betænksomme Venlighed, han viste hendes Sønner.

Vore Fjender var alle absolut højtdannede Mennesker.

Der færdedes af og til forbi vore Vinduer en høj, bredskuldret Mand, iført en Slags Kutte af groft Klæde med Bælte om Livet og med en Rosenkrans fæstet til dette, Rytterstøvler og en lille, paa den ene Side opkrammet Hat med Kokarde. Til Tider havde han en Ridepisk i Haanden. Det var en Baron Kettler, forhenværende Husarofficer, nu tysk-katolsk Præst, der fulgte med de preussiske Tropper og var meget afholdt af de Menige. Straks efter Affæren den 31. Maj kom han til vore Forposter og bad om Tilladelse til at maatte faa Adgang til den haardt saarede Husar, der laa paa det militære Sygehus.

Dagen efter, at de preussiske Officerer var komne i Kvarter hos os, anordnede Fader, at der oppe paa Pulterkamret, som laa mod Nord med Udsigt ud ad Hasle og Galgebakken til, skulde henlægges en Madras og nogle Tæpper, og ogsaa daglig henstilles Mad og Drikke, dog maatte det alt sammen foregaa i dybeste Hemmelighed og med al behørig Forsigtighed. Hvervet blev overdraget min ældste Broder Sigvald, der nys var fyldt 14 Aar, og den næstældste Arthur, der gik i sit 12te Aar.

Først den 25. Juni blev Fjenden klog paa, at vore Tropper stod Nord for Aarhus, men de havde selvfølgelig ingen Anelse om, at Rye den 22. om Aftenen havde faaet Ordre til at trække sig tilbage til Helgenæs, hvilket derimod var Fader vel bekendt.

Fjendens Frygt for en Landgang, Syd for Aarhus, var til Tider kolossal. Faders indgaaende Samtale med Zastrow Aaret i Forvejen havde vistnok, som ogsaa Hensigten var, sat sine dybe Spor.

Da de ved Aarhus stationerede Orlogsfartøjer den 17. Juli virkelig, saaledes som Kaptajnløjtnant Sommer havde bebudet, præcis Kl. 12 indfandt sig samlede uden for Havnen pyntet med Flag osv., vakte det stort Røre, hvorfor Fader fandt det mest sømmeligt at give en Forklaring i fuld Overensstemmelse med Sandheden, at det Skete var en Artighed, der vistes hans Datter. Der-

ved forhindrede han den uundgaaelige Allarmering hele Byen over, som ellers vilde være bleven Følgen. En af de paafølgende Dage, da den hos os indkvarterede Stabslæge, som havde været nogle Dage i Vejle, kom tilbage, fortalte han ved Middagsbordet, hvorledes man — og han da med — i Vejle var bleven purret ud af sine Senge ved Midnatstid den 17. Juli, fordi Generalmarschen sloges paa Grund af det ude paa Aarhus Bugt 12 Timer i Forvejen passerede.

Hen paa Eftermiddagen kom Stabslægen ind til os sammen med Overauditør, Justitsraad Adeler og overrakte os nedenstaaende Indledning til vor nationale Sang: „Den tapre Landsoldat". Introduktionen var komponeret af den preussiske Musikdirektør Leutner og var nedskrevet paa et løst Stykke Nodepapir. Det blev os meddelt, at det vilde være Komponisten en Ære og Glæde, om dette Forspil vandt Moders og mit Bifald, da det var hans Mening, at 12. Linjeregiment, hvis Musikdirektør Hr. Leutner var, ved Paraden paa Store Torv førstkommende Søndag skulde spille „Den tapre Landsoldat". Moder undgik at give et direkte Svar, men spurgte, om D'Hrr. mente, at det kunde tillades mig paa staaende Fod at afskrive Introduktionen. Der nedlagdes ingen Protest, og siden da har jeg trolig gemt paa det nu gulnede Stykke Nodehæfte.

D. C. al ⊕

Tirsdag Morgen den 24. Juli, da Preusserne i den mest øsende Regn forlod Aarhus, spillede de atter denne vor i Krigens Tid populæreste Sang med Hr. Leutners Introduktion som Indledning.

Samme Dag, da vor Avantgarde under Oberstløjtnant von Möllers Kommando rykkede ind i Byen, spillede vore egne Troppers Musikkorps samme Sang, men denne Gang ledsaget af en uendelig Jubel og af de mest begejstrede Hurraraab fra den forsamlede Mængde.

Mit kære, kære gamle Aarhus! Hvor jeg mindes dine flagsmykkede Huse og dine glædestraalende og dybt rørte Bysbørn. Hvor mange Minder kommer ikke nu, 55 Aar efter, frem i Sindet.

Jeg husker en Middag i Begyndelsen af Okkupationen, da Samtalen pludselig kom ind paa Omtalen af de mange Rygter, som ideligt grasserede. En af de tilstedeværende preussiske Officerer spurgte da Fader, om det forholdt sig saaledes, at der over Nors-

minde — et lille Toldsted med Havn Syd for Aarhus — stadig vedligeholdtes Forbindelse med vore Tropper. Hvad Fader svarede, erindrer jeg ikke, derimod, at der ud paa Eftermiddagen holdt en gammel, aaben Wienervogn for vor Port. Paa Bukken tronede en Postillon i tyk Kavaj, og ved Siden af ham sad selve Byens Postmester, Baron Düring-Rosenkrantz, hvilket uden Tvivl skulde tjene den stakkels Kusk, der saá ud, som om han var beredt paa enten at blive hængt eller skudt, til Beroligelse. Moder og jeg tog Plads paa Bagsædet, den gamle Stabslæge og Fader lige overfor, og saa gik det af Sted, alt hvad Hestene kunde strække.

Et Stykke uden for Mindeport sluttede vore 3 Officerer sig til os, alle velberedne, stadig holdende sig enten ved Siden af eller bag efter Vognen. Allerede inde i Byen havde Folk staaet stille og set næsten forfærdede ud, andre flygtede ind ad Døre og Porte, og ikke bedre gik det uden for Byen.

Vi kørte en lang Tur gennem Marselisborg Skov og langt ud over Skaadebanker, stadig uantastede af de alle Vegne pludselig til Stede værende Preussere. Baron Düring-Rosenkrantz, der som gammel Kavallerist var en vældig Hestekender, sad med en lille Snadde i den ene Mundvige og førte en lærd Hestepassiar, der i høj Grad fangede D'Hrr. Officerers Opmærksomhed. Af og til kunde han alligevel ikke dy sig og vendte saa Ansigtet mod Moder og mig, blinkende skælmsk, idet han smilte lunt og veltilfreds.

Vi jollede uafbrudt af Sted i henved et Par Timer, men naaede selvfølgelig ikke ud til Norsminde, som D'Hrr. Preussere maatte lade sig nøje med at faa forevist i Frastand, idet der blev sagt dem — hvad de ogsaa selv indrømmede — at skulde vi forlænge Køreturen derhen, kom vi ikke tilbage til Byen før langt ud over Midnat.

Hvad der var Hensigten med denne mærkelige Udflugt kunde jeg sige mig selv, den nemlig at berolige Preusserne ved tilsyneladende tillidsfuldt at forevise Norsminde. Det var over Norsminde, at Fader som Regel satte sig i Forbindelse med General Ryes Korps. Den gamle Strandkontrollør, der havde sin Bolig der paa Stedet, hed Jensen. Han var Ungkarl og var Fader usigelig hengiven, men fremfor alt elskede han, ligesom gamle Mortensen, hans 4 Drenge. Lidt af gamle Jensens Hengivenhed kom ogsaa Moder til Gode i Form af Vildt, som han selv skød, medens han forærede lille

Gyrithe og mig alskens mærkelige Ting, deriblandt kinesiske Fjerblomster, Glasperler og lignende, som han havde købt af de Skibsfarende, han kom i Berøring med.

Dagen efter at vor Indkvartering havde installeret sig, meddelte Fader mig, at der ved Middagstid kom en Bondemand, som hed Anders, og at han vilde bringe noget Smør, som jeg skulde tage imod, saa snart Moder bad mig derom. Ganske rigtigt, under Maaltidet kom Stine Stuepige og hviskede til Moder, at der var en Bonde med en Bøtte Smør. Moder gav mig et Vink, som jeg adlød.

Ude paa Trappegangen stod han. Høj, knoklet og lidt smalskuldret at se til, med sin Smørbøtte i den ene og Kasketten i den anden Haand. Han var iført en langskødet og til Halsen tilknappet mørkeblaa Vadmelsfrakke. Ansigtet var langagtigt og glatraget, Øjnene lyseblaa, Haaret var blondt og hang i Tjavser ned i Panden. Han saá uhyre troskyldig og saare honnet ud, som han stod der paa Hosesokker, medens hans Træsko stod nede paa Maatten foran Trappen. Taus saá vi paa hinanden, og taus rakte han mig den grønmalede Bøtte, paa hvis Laag der stod skrevet med Kridt, hvor mange Pund, den indeholdt. Jeg var straks paa det rene med, at han vistnok var den Mand, jeg nogle Dage i Forvejen havde set ude i Vejlby Krat ved Siden af de to Heste.

Jeg skyndte mig ind i Køkkenet, fik Bøtten tømt, som jeg i Forbigaaende leverede tilbage, og skyndte mig atter ind til Moder, som gav mig Penge; men da jeg kom med disse, var Anders forsvunden. I to Dage blev han borte, saa kom han de to paafølgende Dage, og alt gik til paa samme Maade som første Gang. Atter blev han borte i to Dage, men kom saa den tredje Dag. Sikkert og vist havde vor Indkvartering mærket Uraad; thi den Dag — det var den 29. Juni — indfandt kun Stabslægen og den ene Officer sig ved Middagsbordet. Som altid viste Stine sig lidt efter og meldte Anders' Ankomst. I det Øjeblik, jeg gik hen til ham og han rakte mig Smørbøtten, kom de to fremmede Officerer i fuldt Firspring op ad Trappen, netop tidsnok til at se mig forsvinde ind i Køkkenet. Uvilkaarligt stod jeg stille, kiggede ud af et lille i Døren værende Glarhul og saá dem standse foran Anders, hvorefter den ene gav sig til at beføle hans Klæder, kigge i hans Kasket, knappe Koften op og stikke Haanden i hans Vestelomme, alt medens de vekslede et Par dæmpede Ord. Til sidst trak de begge paa

Skuldrene og gik hovedrystende ned i Spisestuen. Jeg tømte ikke Bøtten, men skyndte mig at levere den tilbage til Anders, der sindig gik ned ad Trappen og ud af Porten.

Da jeg kom ind, kunde jeg læse paa de to Officerers Ansigter, at de godt vidste, at jeg havde iagttaget dem; men de lod, som om intet var passeret.

Hen ad Aften kom Fader uventet hjem og gav Ordre til, at hele Huset skulde forføje sig til Ro senest Kl. 10. Mig kaldte han til Side og sagde, at han fik maaske Brug for mit Værelse i Nat, hvorfor jeg skulde lægge mig til at sove inde i Dagligstuen.

Det skete, som han ønskede, og Kl. 10 laa hele første Etage, som var den uddød. Det samme syntes at være Tilfældet nede i Stueetagen. Kun i Baghuset hørte man Hestene røre sig, men intet til de Meniges Færden.

Jeg kunde ikke bekvemme mig til at søge Hvile saa tidligt, og fuldt paaklædt satte jeg mig derfor i en Lænestol, overbevist om, at der var Uro i Luften. Gerne vilde jeg have udspurgt Fader, da han kom, men det havde ikke ladet sig gøre.

Pludselig lød der fra Gaden op til mig — Klokken gik til 12 — en let, ensartet, klirrende Lyd, der atter og atter gentog sig. Jeg rejste mig, trak lydløst Rullegardinet op og saá ud. Langs begge Sider af Mejlgade, saa langt jeg kunde overse den, holdt tæt ved hinanden, som var de skudt op af Jorden og Mand og Hest støbt i Jern, preussiske Husarer. De holdt i to Rader og med Hestehovederne vendt mod hinanden, og langs med dem red der lydløst to Husarer, som standsede hver foran sin Rytter, bøjede sig ned og ind til hans Øre. Jeg havde hurtigt opdaget, at det, der havde tiltrukket sig min Opmærksomhed, var Lyden, der fremkom fra Kindkæden, naar Hesten bed i Bidslet. Pludselig delte de to Rækker sig, og Husarerne red bort to og to, Halvdelen op ad Gaden, de andre til den modsatte Side. Tilsyneladende laa Gaden øde og tom, men nej! paa hver Side af vor Port, inde paa Fortovet og henne ved Gavlen af Huset, som vendte ud mod „Snevringen“, holdt ubevægelig to Husarer.

Saa ivrig optagen af, hvad jeg saá, havde jeg været, at jeg ikke havde mærket, at min næstældste Broder var kommen ind i Stuen og stod ved Siden af mig. „Pyt“! sagde han og lo dæmpet, „de kan godt spare sig al den Ulejlighed, Anders er i god Behold for over to Timer siden. Gaa du nu blot i Seng, for Jomfruburet

bliver der ingen Brug i Nat. Tænk dig, hvor udspekulerede de Karle er, de havde omviklet Hestenes Hove med Klude, ja jeg tror endog trukken dem Sokker paa".

„Hvoraf véd du det."

„Jeg listede mig ned i Kælderen, da jeg mærkede Uro; thi der er en Rude itu, og saa kravlede jeg op paa Brændet og fik at se, hvordan det hang sammen. Desværre kunde jeg ikke høre Feltraabet, som blev givet".

Mange Aar efter, kort før Faders Død i 1881, spurgte jeg ham om, hvem Anders var, men han rystede paa Hovedet. „Lad os ikke tale om de Tider, min Pige", svarede han, „jeg bliver altid syg om Hjertet ved at tænke paa Forskellen mellem før og nu".

Da jeg spurgte ham, om han ingen Breve havde fra den Tid, svarede han: „Plag mig nu ikke med dine Spørgsmaal ham angaaende, jeg har brændt de fleste, og det med fuldt Overlæg".

Efter hans Død fandtes der heller ingen Breve, som gav direkte Oplysning om, hvem Anders var. Ad den Vej kunde der altsaa ingen Forklaring ventes, skønt det højligen interesserede mig at faa at vide, hvem saa „Anders" var.

Efter Slaget ved Fredericia sagde nemlig Fader pludselig en Dag, at Anders' Færd i hine Dage, der gik forud for denne Begivenhed, i høj Grad havde været en medvirkende Aarsag til det glimrende Resultat, der opnaaedes.

Ja! hvem var Anders? Et Spørgsmaal, som næppe nogen Sinde finder sin Løsning. Ikke heller om den tidligere omtalte Anders Hansen fra 1848 (se Side 159) er det lykkedes at faa Oplysning trods al Imødekommenhed fra Politiets Side i Aarhus.

Men hvorfor skjule den Tanke, som af og til er faldet mig ind og drejer sig om, hvorvidt Anders, der kom hjemme i 1849, i Virkeligheden var Bonde. Er det saa utroligt, at en Officer paa et Tidspunkt, hvor der stod saa meget paa Spil for Danmarks Vedkommende, har indvilliget i at paatage sig den ansvarsfulde Opgave at være Budbringer?

En Mand, hvis Navn ikke bør glemmes, fordi ogsaa han i Krigsaarene, om end ikke direkte opererede i lignende Retning, saa dog spillede en Rolle, skal her omtales. Denne Mand er den endnu levende, 80-aarige Kammersekretær Borthig. Siden 1838 havde han været ansat som Volontør i Generalpostdirektoratet. Det ansvarsfulde Hverv at føre Posten fra Hamborg gennem Hertugdømmerne

op mod Nord blev i Krigsaarene betroet ham. Fader kendte ham allerede fra den Gang, vi boede i Flensborg, og vidste om ham, at han hørte til dem, der aldrig var bange for sin egen Pels, men ogsaa beredt til med knusende Ro til det yderste at hævde den Plads, der tilkom ham.

Under en Samtale mellem Overpostkontrollør Zahrtmann, en Broder til Marineministeren, og Fader angaaende Borthigs uomtvistelige Fortjenester ved flere Lejligheder sagde ogsaa han om denne, at han var sit Land en trofast og paalidelig Søn.

Anledningen til den nys fortalte natlige Begivenhed skyldtes, sagde Fader mig en Gang ved Lejlighed, at der uafbrudt i de sidste otte Dage blev sørget for at sætte General Hirschfeldts Fantasi i Bevægelse ved at lade ham tilflyde saadanne Meldinger, om hvilke han hverken vidste, hvad han skulde tro eller ikke. Det hed sig stadigt, at vore Tropper Nord for Aarhus var i idelig Bevægelse, saaledes at det var aabenbart, at de ventede paa et gunstigt Øjeblik for i Forening med vort Vester ude opererende Detachement at omgaa Aarhus. Frygten hos Preusserne for en samtidig Landgang laa derfor lige for, hvorfor det var saa ganske naturligt, at General Hirschfeldt tog saa mange Forsigtighedshensyn som muligt. Udrykningen af den omtalte Deling af Husarer foregik Natten til den 13. Juli. Opad Formiddagen ankom Syd fra en Ordonnans, som overbragte General Hirschfeldt Melding om, at der den 10. Juli i Berlin saavel fra dansk som fra preussisk Side var underskreven en Vaabenstilstand. Højst rimeligt har det, der passerede Aaret i Forvejen Syd for Kongeaaen, efter at General Wrangel — som det hed sig paa Grund af Vaabenstilstand — trak sig tilbage over Kongeaaen, sammen med den Viden, som General Hirschfeldt mente at være i Besiddelse af, spøgt i Hovedet paa ham. Efter Samraad med sine Officerer beordrede han derfor, at Borgermester, Justitsraad Hertz, skønt det var sent ud paa Aftenen, skulde give Møde hos Kommandanten, Oberstløjtnant v. Freydank, af hvem han underrettedes om, at der var Vaabenstilstand. Der blev tilføjet, at General Hirschfeldt forlangte, at han straks skulde begive sig ud til vort Hovedkvarter for at forkynde, hvordan Sagerne stod, og foreslaa, at vi trak vore Forposter tilbage og opgav alle Fjendtlighederne. Selvfølgelig protesterede Borgermesteren, der var, hvad Tyskerne kalder „ein schneidiger Herr“, og forlangte i hvert Fald at medbringe en egenhændig Skrivelse fra Hirschfeldt, hvilket denne afslog med den

Erklæring, at saadant var ganske overflødigt. Det endte dog med, at Borgermesteren for at undgaa flere personlige Vidtløftigheder indvilligede i at tage af Sted paa eget An- og Tilsvar.

Ude i Byen var Stemningen meget ophidset paa Grund af, at Preusserne havde forklaret, at det nok vilde ende med, at det kom til at gaa Aarhus, som det var gaaet Kolding, og at de ventede i Nattens Løb at komme til at staa Ansigt til Ansigt med vore Tropper o. s. v.

Gemytterne faldt mere til Ro, da man henad Kl. 12 saa Borgermesteren i aaben Wienervogn, ledsaget af to Husarer hver med et Parlamentærflag, køre ud af Byen. Imidlertid havde forhenværende Borgerkaptajn, Vinhandler Christensen fundet det meget betænkeligt, at Borgermesteren ikke øjeblikkelig var taget af Sted, hvorfor han havde besluttet at handle ufortøvet og paa egen Haand.

En halv Time før Borgermesteren drog af Sted, kørte Hr. Christensen ogsaa i aaben Wienervogn, dog uden militær Eskorte men med et Barnelagen anbragt paa selve Vognens Kaleche, ud af Byen, glædende sig til at være i Hovedkvarteret, førend Borgermesteren vilde være i Stand til at vise sig.

Dette kunde være, hvad det var, men det ubehagelige for den selvbeskikkede Parlamentær var, at han til sin grænseløse Forbavselse pludselig befandt sig Ansigt til Ansigt med Fader, hvem han troede vel placeret i Aarhus. Situationen skyldtes ikke Fader, hvem dette Møde var højligen imod, men selve Hr. Christensen, der i sin Ilterhed næppe var kommen af Vognen, før han uanmeldt styrtede ind i det Værelse, hvor Oberst Flindt og Fader befandt sig.

Jeg véd ikke, hvad der ellers forefaldt, men Hr. Christensen følte sig forurettet ved, at det betydedes ham som en Æressag at være tavs og ikke at omtale at have truffet Fader, noget som han forøvrigt ikke efterkom. En halv Time efter kørte Borgermesteren ind i Gaarden — ledsaget af den militære Eskorte — og holdt foran Døren til Hjortshøj Præstegaard, hvor Oberst Flindt i Øjeblikket havde sit Hovedkvarter.

Saavidt mig bekendt skyldtes Faders Nærværelse i Hovedkvarteret særligt hans Ønske at komme til Kundskab om, hvordan det forholdt sig med den af General Prittwitz kort forinden i hans officielle Fremstilling hævdede Paastand angaaende Operationerne i Jylland. En Desertør skulde f. Eks. efter hans Sigende nogle Dage forinden Slaget ved Fredericia have bragt Efterretning om, at en

Del af General Ryes Korps var udskibet fra Helgenæs til Fyen. Ydermere havde „Preussischer Staats-Anzeiger“ under 4. Juli i Følge „Börsenhalle“ refereret, at Desertøren var ankommen til Aarhus over Æbeltoft.

Det fulgte af sig selv, at det i højeste Grad maatte interessere Fader at faa Rede paa denne Affære, idet han lige fra Begyndelsen af havde staaet i uafbrudt Forbindelse ikke alene med Ryes Korps, men ogsaa med selve Generalen. Det laa derfor Fader stærkt paa Sinde at vide, hvor vidt det var lykkedes vore militære Autoriteter at faa det rette Kendskab til Sagen, thi bevisligt var det i alt Fald, at den som Desertør betegnede Person havde været i Aarhus om Morgenen den 5. Juli, og derfra under prøjsisk Bedækning kort efter ført Sønder paa.

Det eneste, der havde grebet forstyrrende ind i de trufne Foranstaltninger til vore Troppers Udskibning fra Helgenæs, der var fastsat til den 26., var, at man paa Grund af Storm maatte udsætte dette til den 30. I de mellemliggende Dage kunde det nok tænkes, at der kunde være sivet noget ud om den paatænkte Ekspedition, der hidtil var bleven forberedt i dybeste Hemmelighed.

Nedenstaaende Skrivelse fandtes mellem Faders Papirer:

„General Flindts Corps.

Vejle den 19. August 1849.

Ved Hr. Justitsraadens Besøg i Hjortshøj Præstegaard, medens Hovedqvarteret var etableret dersteds, omtalte De, at nogle Dage før Slaget ved Fredericia var der af en Deserteur bragt Efterretning til Preusserne i Aarhuus om, at en Del af General Ryes Corps var indskibet til Fyen. Da man har seet dette fremsat i den af General Prittwitz givne „Fremstilling af Operationerne i Jylland“, og man med fuldkommen Sikkerhed ved, at der i det nævnte Tidsrum ikke har været nogen Deserteur fra de Corpset underlagde Afdelinger, anmoder man Herr Justitsraaden om velvilligen at meddele de Oplysninger, som De i denne Sag maatte kunne forskaffe Dem, og som det er Corpset magtpaaliggende at erholde.

Efter Befaling

Steinmann,
Stabschef.“

Det vilde blive for vidtløftigt her at gengive Genparten af og Gangen i det af Fader den 23. August i Vejlby ved Aarhus officielt afholdte Forhør eller hans Svar paa ovenstaaende Skrivelse.

Imidlertid bekræftedes det i Forhøret, at der som sagt den 5. Juli i Aarhus saas en Person iført lyseblaa Benklæder, mørkeblaa Feltkappe, omtrent af samme Farve som Preussernes, og lyseblaa Felthue, talende saavel Dansk som Tysk. Hans Tilsynekomst i Aarhus attesteredes i Forhøret af Hr. Major Hvidt og Overlærer Clemens Funck, der begge havde set ham der paa Stedet. Dernæst er Forhøret til Vitterlighed attesteret af Justitsraad Brodersen paa Hasle Kontors Vegne og ligeledes af Politimester Nielsen paa Aarhus Byfogedkontors Vegne.

Hvem denne mystiske Person egentlig var, giver Forhøret absolut ingen Oplysninger om, lige saa lidt som om hvorfra han kom. Hans Fjed følges imidlertid Skridt for Skridt fra det Øjeblik af, da han dukker op om Morgenen Kl. 4 den 5. Juli i Følge med preussiske Husarer, der havde en Feltvagt hos Gaardmand Hans Mikkelsen i Vejlby, og indtil Preusserne ved først at føre ham til Aarhus og derfra Syd paa gør sig til Herre over Situationen.

Af Faders private Skrivelse til Oberst Flindt, hvoraf en Genpart foreligger, fremgaar det, at han antager det for givet, at denne Mand har været mellem det Mandskab af 12te Bataillon og andre Tropper, som det engelske Dampskib „Ejderen“ den 3. Juli skulde overføre til Strib. Skibet løb paa Grund i Æbeltoft Vig, hvor Mandskabet straks blev udskibet for at faa Skibet flot. Dette skete imidlertid meget hurtigt og havde til Følge, at det straks uden foregaaende Appel atter tog sin levende Fragt om Bord. Ved denne Lejlighed anser Fader det for rimeligt, at bemeldte Person ikke er kommen med, hvorefter han planløst er flakket rundt og endt med at støde paa Fjenden. „Ejderen“ kom forøvrigt den 6. Juli om Eftermiddagen til Strib, og de Tropper, den havde om Bord, dirigeredes direkte til Valpladsen ved Fredericia, hvorved det bliver forklarligt, at bemeldte Person ikke er bleven savnet og senere anset for at være blandt de Faldne.

Det nævnte Forhør blev uden al Tvivl sidste Akt af Faders, om end ikke officielle saa dog i høj Grad paaskønnede Virksomhed i Aarene 1848—49 til Værn for sit Lands Hæder og Ære.

Vaabenstilstandens Proklamering kom paa et saare belejligt Øjeblik for vort Hjems Vedkommende, idet Moders Helbred i de

sidste 14 Dage langtfra havde været tilfredsstillende; hun trængte til mere Bevægelse i frisk Luft, erklærede Lægen. Ikke saa snart kom dette til hendes Svogers og Søsters Kundskab, før de kærligen opfordrede hende og os Børn til atter at slaa os til Ro hos dem i Thyrsted Præstegaard.

For alle os Søskende stod Opholdet fra i Fjor der paa Stedet som noget af det bedste og mest sollyse, vi havde oplevet udenfor vort Hjems Enemærker, hvorfor det vakte en uendelig Jubel, da det blev besluttet at tage imod Indbydelsen. Der kunde heller ikke tænkes kærligere Mennesker end Tante og Onkel, eller et bedre Forhold end det, der havde udviklet sig mellem deres Børn og mine Søskende og mig. Fader satte saa uendelig megen Pris paa sin Svoger, hvem han havde kendt fra de begge var unge Mænd. Onkel var fremfor Fader en Stuelærd, der elskede at sidde i Ro i sit Studerekammer og granske i sine Bøger, men dette overskyggede paa ingen Maade den Kærlighed, han bar i sit Hjerte særligt til alle dem, „der syge og sorgfulde var“. Tværtimod, han var — det forstod jeg allerede den Gang — en forunderlig barnlig Natur, der gjorde ham til et af de elskeligste Mennesker, som tænkes kunde. Skønt han ikke ejede en Sangtone i sit Bryst og ikke messede med nogen tiltalende Rytmus, saa tror jeg ikke, at Nogen, der hørte ham sætte i med sine Lungers fulde Kraft for at udslynge den mægtigste af alle Sandheder: „En sand Gud fra Evighed til Evighed“, ikke følte sig greben af den fulde Tro paa at staa overfor en Sjælesørger, der altid tænkte først paa Andre og sidst paa sig selv.

Fra Tante Lovise kom der Brev paa Brev med Spørgsmaal om, naar jeg kom over til hende. Da jeg saa inderlig gerne vilde med til Thyrsted, blev det ordnet paa den Maade, at Fader efter en 14 Dages Tid selv skulde komme der for at hente mig, saa at han og jeg kunde følges ad til København.

Næppe var Vaabenstilstanden traadt i Kraft, før der i Flensborg officielt dannede sig en Forening bestaaende af Byens mest ansete og agtede Borgere, der uden Hensyn til politisk Farve havde til Formaal at varetage Byens og hele Hertugdømmets Interesser under Vaabenstilstanden. Foreningen havde straks fra Begyndelsen flere Hundrede Medlemmer. Der stod indenfor denne Kreds et Brus om Faders Navn, noget han ikke var uvidende om; men lige saa lidt som han bevidst havde fremkaldt Stemningen, lige saa lidt kunde han forhindre, at den bredte sig. Hans eneste Opgave var derfor

kun at forholde sig afventende, men han var ikke glad ved Situationen.

Regeringen kunde kun i givet Tilfælde spørge ham, om han atter vilde overtage sit gamle Embede; befale ham det kunde den selvfølgelig ikke.

Han vidste med sig selv, at han i sin Tid, saavel med Mund som med Pen, hvor og naar han kunde, havde gjort de Styrende opmærksom paa al det meget Ukrudt, der i Hertugdømmerne fik Lov til at blive staaende i Stedet for, at det forlængst burde have været rykket op med Rode. Hans Foresatte, Grev Sponnecks Svigerfader, Kammerherre Lowzow, havde ved forskellige Lejligheder i den Anledning ydet ham den højeste Grad af Anerkendelse, endog Etatsraad Francke havde maattet godkende hans ubestikkelige Hæderlighed i saa Henseende.

Fader havde altid næret en afgjort Beundring for Grev Sponnecks enestaaende Dygtighed og Talent til hurtigt at sætte sig ind i de foreliggende Forhold og at handle ufortøvet efter den Indsigt, han havde tilegnet sig. Det var Fader bekendt, at der havde været Spørgsmaal om, hvem Regeringen vilde være bedst tjent med at sende til Flensborg som Kommissarius, enten Stiftamtmand, Kammerherre Sponneck, Generalauditør Scheel eller Kongens Kabinetssekretær, Kammerherre F. Tillisch.

I Begyndelsen af August udnævntes imidlertid Tillisch, og samtidigt blev det overdraget Handelsminister Bluhme under hans Fraværelse at varetage hans Forretninger i Gehejmesekretariatet. Omtrent paa samme Tid udnævntes Bureauchef under Statssekretariatet for Naadessager, Etatsraad Holmer, til fra 1. Januar 1850 at overtage det den 6. Juni 1849 ved Kammerherre Levetzaus Død ledig blevne Embede som Konsumptionsskriver og Kasserer ved Aarhus Toldsted.

I de mange Aar, Fader og Grev Sponneck havde kendt hinanden, var der fra Faders Side vist ham den samme ubetingede Aabenhjærtethed, som altid havde præget hans Forhold til hans tidligere Foresatte, Kammerherre Lowzow.

Grev Sponnecks Redebonhed til at yde Kammerherre Tillisch al den Assistance, han formaaede, er hævet over al Tvivl. Begge de Herrer vidste af Erfaring, at de i Fader havde en Kraft, som ved at tages i Brug i rette Øjeblik vilde yde fortrinlig Støtte. Saa vidt jeg véd, var det ogsaa denne Betragtning, der gjorde, at Etats-

raad Holmer blev foretrukken blandt den Mængde til Posten udmærket kvalificerede Ansøgere, idet Meningen var, at Fader i ham skulde have en Kollega ved sin Side, som med Karakterstyrke forenede Evne til paa Grund af sine tidligere Forbindelser at kunne staa ham bi, saafremt det kom dertil, at Regeringen paany vilde forsøge ved hans Hjælp at faa Haand i Hanke med Toldforholdene i Hertugdømmerne.

Nedenstaaende Brev giver i saa Henseende et Indblik i den fra Sponnecks Side berettigede Tankegang, idet den ogsaa gjorde sig gældende i Flensborg, hvor man antog Kammerherre Tillischs Komme som en given Sag.

Flensburg den 19. August 1849.

„Lieber Freund Müller!

Schon vor Empfang Deines Letzten habe ich Deiner doch den 2. Mai gedacht und ist Tillisch gesagt, dass Du der Mann seist, mit dem man hier gedient sein könne, dabei habe ich aber auch Deinem Schwager Kühl das Wort geredet. Sollte Kühl nicht bleiben können, so werde ich vereint mit anderen Freunden dahinwirken, dass Du nach hier kommst. — Ich fürchte nur, es wird noch lange Zeit hergehen ehe geordnete Zustände hier kommen. Wo bleiben die Schweden? Wird es dieses Jahr nicht ebenso gehen wie voriges Jahr beim Malmöer Waffenstillstand. Wird man nicht Dänemark alle Vortheile wieder aus den Händen spielen. Es will mir vorkommen, als wenn die Regierung in Kopenhagen nichts gelernt und nichts vergessen habe. Die hiesigen Zustände müssen richtig aufgefasst werden. Wird hier zum Beispiel nicht alle Sympathien für Dänemark durch die Taktlosigkeit das nördliche Schleswig von Truppen zu entblössen, geschwächt, und so fortwährend.

Hier muss ich Dir auch offen bekennen, dass Deine Bemerkung vom 13. Juli über den jütschen Handel während der Occupation mir schlecht gefallen hat, obgleich ich mich nicht dabei betheiligt habe; ich wüsste nicht, warum Flensburg schlechter gestellt sein sollte als Hamburg und Lübeck (doch nichts für ungut).

Halte Dich überzeugt, sobald die Regierungscommission installirt und in Wirksamkeit tritt, werden wir alles versuchen, dass Dir die Ordnung hier übertragen wird.

Wenn Du mir über Hamburg schreibst, so couvertiere den Brief an Abg. Mohr, sonst wird er geöffnet.

Morning Chronicle erhielt ich am 4. bereits von Westenholz. Hodges hat die Artikel mit Wohlgefallen aufgenommen.

Dein Freund

C. Schwensen."

Syv Dage var gaaede, efter at Tillisch var ankommen til Flensborg, hvor han hverken forefandt Grev Eulenburg, Repræsentant for Preussen, eller den i paakommende Tilfælde til Opmand udnævnte engelske Oberst Hodges, hvorfor Installationen maatte opsættes.

Det viste sig dog snart, at Grev Eulenburg principielt modsatte sig ethvert Forslag eller Ønske, som Kammerherre Tillisch ytrede med Hensyn til Besættelse af Embeder i Hertugdømmet med forhenværende danske eller i alt Fald dansksindede Embedsmænd, og at Oberst Hodges ganske var enig med Grev Eulenburg heri. Dermed slukkedes det Haab, som mange i Flensborg havde næret om snarest at se Fader vende tilbage. Selv var Fader mere end himmelglad over Udsigten til i Øjeblikket at kunne blive, hvor han var, og slaa sig til Ro med foreløbig „at plante Kaal i sin egen Have", som han skæmtende sagde til sin Ven Fabricius.

Der herkede paa dette Tidspunkt overalt i Hertugdømmerne de uhyggeligste Forhold, men værst stod det til i Flensborg. Hvor vidt meget af det, der forefaldt, kunde have være undgaaet, saafremt Regeringen, som antydet i Claus Schwensens Brev af 19. August, havde fastholdt at have Ret til at lægge Tropper i Garnison Nord for Flensborg, er vanskeligt at have nogen Mening om. Følelsen af hverken at vide sig købt eller solgt satte ondt Blod. Det var paa dette Tidspunkt kommen saa vidt, at man i Slesvig begyndte med at titulere de dansksindede Flensborgere for „Flensborgske Landsforrædere", trods Forbundet om et godt Sammenhold under Vaabenstilstanden. For at kunne afstive Forholdene i Byen maatte der improviseres en Slags Sikkerhedsvagt, som kom-

manderedes af Claus Schwensen. Den 26. August, den Dag Svenskerne forventedes at ville ankomme om Aftenen og virkelig kom, forefaldt der i Løbet af Dagen saa alvorlige Optøjer i Flensborg, at Politimester Krohn, der som fortalt den 16. Marts stormægtig havde beordret, at Fader skulde forlade Byen, fandt sig beføjet til selv at forlade den over Hals og Hoved. Desværre udbrød Urolighederne paany den 29., ved hvilken Lejlighed selve Toldbygningen blev molesteret. Den 1. September var imidlertid Roligheden igen tilvejebragt, og Sagerne gik herefter deres nogenlunde rolige Gang.

I lange Tider, Aar efter Aar, har jeg aldrig hørt nogen anden Mening blive udtalt af dem, der var kyndige nok til at kunne tale med om Forholdene paa hin Tid, saavel i Hertugdømmerne som og i Flensborg, end den, at det vilde have haft sin Betydning, om Fader var kommen derned, selv om det kun havde været i et kortere Tidsrum.

Der var noget ved Faders Personlighed, der sammen med hans Talegaver imponerede Skraalere og løse Eksistenser, og dertil kom, at han var kendt som en virkelig modig Mand. Moder, som ikke rigtig kunde lide Grev Sponneck, paastod, at denne altid flyttede omkring med Fader, som var han en Skakbrik, fordi han til Tider alligevel var ham alt for frisindet og selvstændig.

Hine Dages Forhold — dermed mener jeg naturligvis ikke udelukkende Faders — ligger nu over halvthundrede Aar tilbage i Tiden og tilhører Historien i det hele og store; men selv om dette ikke var Tilfældet, hvem kan saa bedømme endsige fordømme, hvad der den Gang skete. Hvorvidt Fader selv havde tænkt at kunne have udrettet noget ved at komme tilbage til Hertugdømmet Slesvig, tør jeg ikke udtale nogen Mening om. Kun véd jeg, at han led sjælelige Smærter, hver Gang hans Tanker ved Andres Udtalelser førtes tilbage til den Tid, hvor han i sin Manddoms fulde Kraft og med al dens Ærgærrighed havde sat saa meget ind paa at fremme, at der i Tide blev dæmmet op mod Uvejret, der nærmede sig fra Syd.

Nedenstaaende Brev, som Fader modtog næppe fire Maaneder efter de foran omtalte Begivenheder i Flensborg, giver et sandt Billede af Tilstandene i Hertugdømmerne paa den Tid.

„Flensburg den 13. Januar 1850.

Lieber Freund Müller!

Schon im Jahre 1847 hatte ich einen schweren Verlust auf russische Unternehmungen, die beiden letzten Jahre sind durch die directe Last und durch die misslichen Conjuncturen so betrübend gewesen, dass nur die Hoffnung auf bessere Verhältnisse mir Muth gaben, dagegen anzugehen. Da auf einmal bricht das Ungewitter über mich los, — das Haus G. C. v. d. Hoder in Hamburg hat seine Zahlungen eingestellt und bringt mir einen Verlust von 18,000 Mk. Banco. Ich habe freilich noch Hoffnung durch Hülfe meiner Freunde geholfen zu werden, aber auch nur Hoffnung — ich bin geistig und körperlich so herunter, dass ich Mühe habe den Kopf oben zu halten. Von Hamburg kam ich Freitag Abend zurück und bin in Holstein wie ein gehetztes Reh dem Gefallen des Pöbels ausgesetzt gewesen, und nur mit Mühe und dem Zufalle verdanke ich es mit heiler Haut davon gekommen zu sein. — Es ist ein schrecklicher Zustand, mein Muth ist dahin.

Dein unglücklicher Freund

C. Schwensen."

I Stedet for i Begyndelsen af August at komme til Thyrsted og hente mig, som Aftalen var, maatte Fader hurtigst muligt paa Grund af de før nævnte Forhold rejse direkte til København for der at tale med rette Vedkommende om Situationen. Jeg blev derfor hos Moder og fulgte med hende og mine Søskende hjem henimod Slutningen af Sommerferien og blev i Aarhus indtil Slutningen af August, hvorefter jeg for første Gang fik Lov til at rejse alene over til København. Denne Begivenhed var let overkommelig, da der paa dette Tidspunkt endog sejlede to Dampskibe om Ugen direkte til Hovedstaden. Fjorten Dage efter min Ankomst til København overværede jeg vore Troppers Indmarsch, der varede i fem paa hinanden følgende Dage og paabegyndtes den 10. September Kl. 4 om Eftermiddagen.

Det var Husarerne, der aabnede Toget, derefter kom 1ste, 2den og 3dje Linje-Infanteri-Bataillon, anført af Schleppegrell, der hilstes med en øredøvende Jubel, medens Masser af Blomster regnede ned saavel over ham som ogsaa over Soldaterskaren. Samme Aften

var jeg med Tante Lovise og Thorvald inde i Rosenborg Have, hvor der var beredt forskellig Festivitas for Tropperne. Hele Haven var oplyst med kulørte Lamper og Begfakler, og der var Musik- og Danseestrader, Talerstole osv. osv. Da vi traadte ind paa den bagved liggende Eksercerplads, som var afmærket med Begfakler, istemmede det der forsamlede, af de skønneste Herre- og Damestemmer bestaaende Sangerkor, Carl Plougs dejlige Digt, sat i Musik af Hartmann: „Slumrer sødt i Slesvigs Jord, dyrekøbt den blev ved Eder".

Jeg havde hørt og har senere hørt uendelig megen skøn Musik og Sang, men aldrig har jeg nogen Sinde følt en saa betagende aandelig Nydelse som her ved denne Sang, der blev sunget af saa mange af dyb Rørelse beaandede Mands- og Kvinderøster. Septemberhimlens funklende Stjærnehær forhøjede end mere den ejendommelige, storslaaede og fredlyste Stemning, der hvilede over Festen.

Dagen i Forvejen havde Moder tilskrevet mig, at 3dje Dragonregiment, hvis nuværende Chef var Oberstløjtnant Freiesleben, var kommen tilbage den 3. September til uendelig Jubel saavel for Officerernes som Underbefalingsmændenes Familier.

Dagen efter, den 4. September, skrev hun, var endvidere 6te Reserve-Bataillon under Kommando af Oberstløjtnant la Cour ankommen, og den 10. Sept. forventedes Nørrejysk Generalkommando og dens Chef, General Bülow, at være i Byen. Senere skrev hun om en den 7. i Riisskov til Ære for de hjemvendte Tropper afholdt Skovfest, der havde været meget vellykket. Der var bleven holdt en Uendelighed af Taler; særligt omtalte hun en Tale, Fader havde holdt for de tro Slesvigere og vore „skandinaviske Brødre". I Brevet meddelte hun mig ogsaa, at jeg skulde vende hjem til Oktober.

„Naturligvis for at deltage i Ballet i Klubben „Polyhymnia" i Anledning af Kongens Fødselsdag den 6. Oktober", bemærkede Tante med et lille, ironisk Smil; det viste sig ogsaa, at hun fik Ret i sin Formodning.

Da Faders Fødselsdag, den 28. November, var forbi, gik Tiden, der var tilbage, inden vi naaede Jul, forbavsende hurtigt. Nytaarsaften var der ligesom i Fjor en Kreds af Venner og Bekendte samlede hos os, og der blev talt meget om, hvad den nærmeste Fremtid bar i sit Skød, en hæderlig Fred eller en fornyet Krig. —

Idet Fader hævede sit Glas for at ønske de Tilstedeværende et godt og velsignet Nytaar, udtalte han, at det, der i det nuværende Øjeblik laa hver Fædrelandsven paa Hjærte, var, at den ved Grundloven forjættede Lighed og Frihed maatte kunne gennemføres i alle Forhold. Dette var den eneste Vej, der kunde følges, hvor det gjaldt Statens Vel og Nationens Ære. Han tilføjede, at i hvad der saa var passeret inden for det svundne Tidsrum, vilde den Sandhed altid staa urokkelig fast, at den danske Nation havde formaaet at erhverve sig Europas Agtelse.

1850.

Allerede i Oktober 1849 var Tante Carolines Mand, Kammerraad Kühl, bleven afskediget af den provisoriske Regering og havde forladt Flensborg for at vende tilbage til sit gamle Opholdssted Wandsbeck.

Det nye Aar lod straks fra Begyndelsen af til at ville blive en stræng Herre med Hensyn til Kulde og Sne. Den 10. Januar frøs det f. Eks. 10 Grader i Aarhus, og den 17. var ikke alene Havnen men hele Bugten, saa langt man kunde øjne, belagt med et Isdække. Der var samtidig falden saa megen Sne, at ogsaa Forbindelsen med Fyn og Sjælland var indstillet, og Overfarten over Bælterne maatte foregaa ved Hjælp af Isbaade. Man savnede derfor i høj Grad Efterretninger om, hvad der foregik, idet Posten stadig udeblev eller kun til uvisse Tider ankom med Breve og Aviser til Aarhus.

Den 21. frøs det over 11 Grader, den 22. blev det Tøvejr, og da det var Fralandsvind, begyndte Isen at komme i Drift. Det havde imidlertid kun lidet at sige, thi 6 Dage efter frøs det paany lige saa stærkt. Rigsdagen, der skulde have været aabnet den 28., maatte aflyses paa Grund af, at et Antal Rigsdagsmænd sad paa Sprogø og ikke havde Udsigt til at kunne slippe derfra. Uventet lykkedes dog Overfarten til Korsør, saaledes at Rigsdagen kunde aabnes den 30. Januar.

En Aften, da der var flere unge Piger samlede hos Biskop Brammers, blev der gjort Aftale om, at vi, der var til Stede, sammen med nogle flere skulde to og to gaa til de Familier, der var kendte for at have et medfølende Hjærte og en aaben Haand, og indsamle Penge til Brændsel og anden Hjælp for de Smaakaarshjem, der trængte til Støtte. Hele Planen var færdig og bestemt til at sættes

i Gang snarest, da det sørgelige skete, at Biskoppens ældste Datter Susanne blev syg og døde af Tyfus efter en 8 Dages Forløb. Selvfølgelig blev Planen ikke opgivet.

Saa vidt jeg husker var Byen inddelt i 6 Kvarterer, og i hvert af disse gik saa to unge Piger fra Dør til Dør hos de mere Velhavende og høstede saavel Penge som milde Blikke og venlige Ord. Louise Grarup og jeg fulgtes ad, som vi var to Stævningsmænd. Arbejdet blev fornøjeligt i sin Helhed, ej heller var det uoverkommeligt, thi ved Folketællingen den 1. Februar viste det sig, at Aarhus kun havde 7886 faste Indbyggere.

I Februar ankom til Aarhus 4 svenske og 2 norske Officerer med den Bestemmelse at gennemgaa Kavalleriskolen ved 3die Dragonregiment. De tilhørte alle Eliten af de Rytterregimenter, som under den svenske General Malmborgs Kommando laa i Flensborg for at paase, at den i Oktober 1849 trufne Bestemmelse med Hensyn til Demarkationslinien blev overholdt.

En Dag i Begyndelsen af Marts, da der atter pludselig var indtraadt Tøvejr, kom der uventet Indbydelse til Fader, Moder og mig fra Baron Düring-Rosenkrantz om at tilbringe selv samme Dags Aften i deres Hjem paa Hjørnet af Rosengade og Volden; dog blev der udtrykkeligt fremhævet, at der skulde danses.

Da vi kom, fandt vi alle Værelserne overfyldte med omtrent de samme Gæster, der havde været indbudte i Fjor til det store Bal i Hotel Royal. Iblandt de Tilstedeværende befandt sig de 6 fremmede Officerer.

Hvor staar ikke hver enkelt af de unge Piger for mig, hvor mindes jeg ikke vore gensidige smaa Bemærkninger om, hvordan det dog kunde tænkes muligt, at der vilde blive Plads nok til at kunne danse. Pludselig traadte Baron Düring-Rosenkrantz frem og forklarede, at der var tiltænkt os alle en lille Overraskelse, hvorfor han bad de tilstedeværende Herrer tage sig hver en Dame og derefter parvis følge efter ham og hans Hustru og tage Plads i de Vogne, der holdt ude paa Gaden. Udenfor holdt i Række mindst 25 lukkede Vogne, hver med tændte Lygter, de fleste med en Postillon paa Bukken. I den første Vogn tog Baronessen Plads sammen med nogle Damer, medens Baronen satte sig paa Bukken ved Siden af Postillonen, hvorefter Vognen kørte om Hjørnet ind i Bispegyden og derfra ud paa Store Torv, hvor den blev holdende, indtil alle Gæsterne var komne til Vogns. Saa kørte Vognene i

Rækkefølge og i strygende Fart over Store og Lille Torv, medens de respektive Kuske blæste i Trompet, videre opad Vestergade, ud ad Mølleport og uden om Byen til Mindeport, hvorefter Kørslen fortsattes ad Skolegade over Domkirkegaardspladsen, indtil det endte med, at Vognene en efter en forsvandt ind ad Porten paa Hotel Royal, i hvis pragtfuldt oplyste Selskabslokaler alle Gæsterne atter mødtes i straalende Humør. Her holdt Baronen igen en lille Tale og forklarede, at Grunden til den sildige Indbydelse laa i, at man i denne Vinter jo aldrig havde kunnet være sikker paa, at Ens bedste og kæreste Venner kunde give Møde, hvor gærne de end vilde, især naar de boede hver i sin By.

Da Minna og jeg var komne ind i den bageste Vogn — ogsaa hun var ganske uvidende om, hvad der forestod — medens de os ledsagende Herrer, de svenske Baroner Cederstrøm og Adlerkrantz, stod bag paa Vognen, havde vi alle fire haft rig Anledning til at more os over de Iagttagelser, det var faldet i vor Lod at gøre i Anledning af Optoget, hvoraf den ikke mindst morsomme var, at da Vognene paa ny kørte over Store Torv, blev Vagten raabt ud. — Heldigvis var Frosten ophørt, ellers vilde maaske den ikke ganske korte Køretur, som ingen var forberedt paa eller paaklædt til, have faaet en mindre fornøjelig Udgang for alles Vedkommende. Mere eller mindre trætte maatte vore stakkels Mødre holde ud til Kl. 4, thi saa længe varede Dansen, medens de ældre Herrer hurtigst muligt fik sig placerede ved Spillebordene. —

Den 3. April sneede det i den Grad, at Gaderne i Aarhus ikke var til at passere, og al Tilgang til Byen var spærret. Noget lignende var for øvrigt Tilfældet hele Jylland over, idet Sneen laa alenhøjt de fleste Steder, særligt sønden for Aarhus. Vinterens Strænghed var ogsaa Skyld i, at den til Kasserer ved Toldstedet udnævnte Etatsraad Holmer først ankom i Slutningen af April i Stedet for til 1. Januar. Indtil hans Komme blev hans Embedsforretninger bestridt af Toldfuldmægtig Henrichsen, der ved Kammerherre Levetzaus Død var bleven konstitueret i Embedet.

Vor Stueetage, der hidtil havde været udlejet til Premierløjtnant Gustav Bauditz ved 3dje Dragonregiment, var af ham opsagt til April Flyttedag. Den var straks bleven lejet af Bygningsinspektør Bindesbøll. Ogsaa den hos ham ansatte Arkitekt Ette skulde bo der. Det gjaldt for deres Vedkommende om saa hurtigt som muligt at faa det ved Vejlby Krat liggende og til Daareanstalt for Nørre-

jylland bestemte Bygningskompleks under Tag, da Foretagendet paa Grund af Krigen i henved to Aar nærmest havde staaet i Stampe. Paa Grund af Vinterens Barskhed kom Bindesbølls heller ikke til Aarhus før imod Slutningen af Maj. Saavel Bindesbøll som hans en Del Aar yngre Hustru var de elskværdigste Mennesker, der tænkes kunde.

Som altid spillede Livet i Klubben „Polyhymnia“ en betydelig Rolle i Mændenes Tilværelse, men i denne Vinter tror jeg dog, at der fra Faders Side blev talt mindre om vore politiske Forhold end i de foregaaende 3 Aar. Hvor vidt der paa dette Tidspunkt blev drevet Politik i videre Omfang i Aarhus, er vist meget tvivlsomt. At den borgerlige og den politiske Frihed, som nu var lyst i Kuld og Køn af den ny Forfatning, trængte til frisk Blod, og at der hertil krævedes større social Dannelse, laa Almenhedens Forstaaelse saa temmelig fjærn. Endog selve de National-liberale forstod ikke altid at tage tilbørligt Hensyn til dette uomtvistelige Krav.

Jeg husker godt, hvordan just paa dette Tidspunkt Magister Gert Winther, der nylig var hjemkommen fra Frankrig og havde stillet sig til Valg i Aarhus 1ste Valgkreds ude i Odder, efter at være bleven Medlem af den 1ste lovgivende Rigsdag i Aarhus Stiftstidende førte Polemik i Retning af folkelig Udvikling, der gjorde ham selv til Genstand for en meget snæverhjærtet Kritik, som han og hans Meningsfæller selvfølgelig ikke brød sig det mindste om.

Ligesom den foregaaende Vinter afholdtes der snart Bal, snart Assemblée i Klubben, og Koncerter hver Maaned i Musikforeningen, hvorefter der blev danset. Paa Teatret spillede det Julius Olsenske Selskab. Der blev afholdt Bal paa Marselisborg, Lyngbygaard og Rugaard, dog altid inden for en vis begrænset Kreds.

Som sagt, i alle Samfundslag morede man sig efter bedste Evne; der laa jo ogsaa noget i Luften, der mindede om Sandheden af „i Dag rød, i Morgen død“. Der var for vort Hjems Vedkommende mere Ro i alle Forhold, om end det store Krav til „først at tænke paa andre, forinden man tænker paa sig selv“ fremdeles stod først paa Listen. Men den kedelige, generende Pengeforlegenhed hjemme voldte mig megen Sorg. Naturligvis kunde Fader altid skaffe de nødvendige Penge til Veje, men det var ikke opmuntrende for mig, der var saa ung, at se, at Pengeaffærerne til Tider foraarsagede adskilligt Bryderi. Fader beholdt dog sine Penge-

sorger for sig selv og søgte tværtimod altid saa vidt muligt at dække over dem; men mig kunde han alligevel ikke skuffe. Saa længe jeg kan mindes, har jeg derfor hadet Pengevrøvl og altid slidt for ikke selv at komme til at opleve lignende Situationer som dem, med hvilke Fader ofte maatte kæmpe. Mange Aar efter, da Moder var død og jeg selv var bleven Enke, og Fader kærligt støttede mig, randt gamle Dages Pengesorger ogsaa ham i Hu. Næsten hver Gang han selv den 1. i Maaneden sjælelig og legemlig svag bragte mig den Pengesum, han havde lovet mig, plejede han at tilføje: „Pas nu godt paa Pengene, min kære Pige. Du véd, det er en Kunst, ja mere end en Kunst, thi det er en Nødvendighed at kunne komme ud af det med sine Penge“. Det var i redelig Følelse af sin egen manglende Evne i den Retning, at han nu ved Slutningen af sit Liv talte, som han gjorde, thi selv at overholde det kunde han alligevel ikke. Aldrig kom nogen til ham og bad om Hjælp — og der kom mange — uden at han gav dem, selv om det var de sidste Penge, han havde i Behold. —

Havde Vinteren 1850 været en stræng Herre, saa blev Foraaret og Sommeren til Gengæld mild og varm. Af Hjærtens Lyst hengav Fader sig til sin kære Sport: at sejle og at drive Fiskeri. Om Eftermiddagen, saa snart Drengene havde læst deres Lektier, stormede de af Sted ud til Fader paa hans Kontor ude paa Toldboden for at høre, om der var Mulighed for, at han vilde tage af Sted og have dem med. Der var sjældent noget i Vejen, og ret ofte gik der Bud til Premierløjtnant Frederiksen af 3dje Dragonregiment, der var gift med en Datter af Købmand Røse, om han, der ogsaa var en passioneret Fisker, vilde med. Saa kom gamle Mortensen i kort Trav med den Besked, at jeg skulde sørge for, at der blev smurt Aftensmad, og nu gjaldt det om hurtigst muligt at blive færdig, thi Mortensen sad som paa Naale for at komme af Sted igen. Smørrebrødet blev sirligt pakket ind i nogle dertil købte, fra Höganäs forskrevne flade Mælkefade, og det havde det Lov paa sig, at det altid smagte fortræffeligt.

Vi skrev allerede den 1. Juli og endnu vidste Ingen, hvad det blev til: om vi fik Fred eller Krig paa ny. Jeg er overbevist om, at endog Fader var aldeles uvidende, trods sine mange Forbindelser, i alt Fald forholdt han sig absolut tavs og søgte altid bort fra en Samtale, der kunde føre til Drøftelse af disse Spørgsmaal.

Den 4. Juli fandtes i Berlingske Tidende nedenstaaende Meddelelse, der præsenterede sig i storstilet Tryk:

„Endelig have vi atter faaet Fred med Tydskland. I Tirsdags (2. Juli) blev der afsluttet en Tractat mellem Danmark, Preussen og Tydskland. Fredsbetingelserne kunne vi ikke meddele, før de gjensidige Ratificationer ere udvexlede. Vi have Grund til at antage, at de ere i det af Danmark opstillede Ultimatums Aand, og at vi kunne være tilfredse med Betingelserne."

Den 8. Juli kom der imidlertid Ordre til, at 6te Reserve-Bataillon skulde bryde op og marschere sønder paa, og Onsdag den 10. Juli forlod 3dje Dragonregiment Byen. Den 13. Juli marscherede Insurgenterne over Ejderen. Den 18. Juli var allerede hele vor Armé koncentreret i Omegnen af Flensborg, medens Insurgenterne havde taget fast Position mellem Flensborg og Slesvig, og nu paafulgte som bekendt Begivenhederne Slag i Slag.

Inden dette Tidspunkt havde Kongen under 14. Juli udstedt en Proklamation til Indvaanerne i Hertugdømmet Slesvig. I denne hedder det, at Hans Majestæts Kabinetssekretær, Kammerherre v. Tillisch, Medlem af den hidtilværende Bestyrelses-Kommission, i Hans Majestæts Navn er udnævnt til overordentlig Regeringskommissær vedrørende den civile Styrelse i Hertugdømmet.

Samme Dag (14. Juli) vendte Fader tilbage fra København, hvorhen han var bleven kaldet. For at undgaa den altid aarvaagne Kritik med Hensyn til hans i det sidste halve Aar hyppige Rejser, der vare til at kontrollere paa Grund af, at der altid i Aarhus Stiftstidende fandtes Rejselister, sørgede han for, at der denne Gang blev meddelt — hvad ogsaa var Sandhed — at han rejste med Familje, hvilket vil sige Moder, min lille Søster og mig. Rejsen gav intet andet Udbytte, end at Fader, om end med blødende Hjærte, fastholdt sin Beslutning ikke paa ny at ville overtage Embedet i Hertugdømmet, selv under de gunstigste Betingelser.

Han vendte derfor hjem til den By, som han var kommen til at holde saa meget af, og hvor han mente i det mindste at have erhvervet sig Venner, der lige som han selv fuldt og fast troede paa, at Aarhus gik en i stigende Skala ret betydelig Udvikling imøde. De Planer, som han i den Anledning udkastede, forfulgte han troligt. Det laa til Fader at overvinde Hindringer, selv om dette kun lykkedes ved, at han selv maatte træde tilbage i Skyggen for

at kunne overlade Æren til Andre, blot Sagen, der kæmpedes for, blev godkendt.

Da man, og med Rette, havde undret sig over, at Betryggelseskomiteen, hvis Virksomhed var ophørt i 1849, ikke længst havde aflagt offentligt Regnskab, besluttede Fader, at han selv vilde paatage sig Arbejdet, saa at der kunde komme en Afslutning paa Sagen.

Da dette var besørget, blev Regnskabet i 4 Uger fremlagt ti offentligt Eftersyn paa Raadstuen. Ligeledes medfulgte det detaillerede Regnskab i et Følgeblad til Aarhus Stiftstidende for 10. September 1850.

Betryggelseskomiteens Redegørelse og Regnskab, dateret den 28. April 1850, ender saalydende:

„Disse Blade bede vi enhver, der med Troskab mod Konge og Fædreneland i en stærk bevæget Tid sluttede sig til os, og ved den os viste Tillid bød os, i vor Kreds, virke til at samle de spredte Kræfter, om at betragte denne Redegørelse som et kortfattet, samlet Regnskab fra vor Stilling som Medlemmer af den af Aarhus Bys Indvaanere ved Oprørets Udbrud i Hertugdømmerne valgte Betryggelses-Komite; og som et Bidrag til at bevare et svagt Billede af den alt opofrende Fædrenelandskærlighed, de to sidste Aar, ikke mindre her end i den øvrige Del af vort Fædreneland, var Vidne til.“

Kraiberg. H. Hartvigson. L. Oppermann.
A. Müller. I. P. Hammershøj.

Efter Slaget ved Idsted den 24—25. Juli fyldtes Manges Bryst med Ængstelse, og det samme fandt selvfølgelig ogsaa Sted efter Kampen ved Mysunde.

At det heltemodige Forsvar af Frederikstad trak saa længe ud, var en Lidelse for Mange, fordi det var saa vanskeligt at faa Rede paa, hvordan det stod sig til der paa Stedet. Her udmærkede sig Poul Poulsen, en Søn af Gaardejer Poul Loft i Harthe ved Aarhus. Han blev i den Anledning dekoreret med Ridderkorset af Dannebroge og var alt tidligere udnævnt til Sekondløjtnant.

Man kan ikke nægte, at Rebellerne sloges med Bravour under General Willisens Overkommando, medens Statholderskabet i Hertug-

dømmerne, bestaaende af Reventlow, Beseler, Bojesen, Francke og Krohn, stadig sad højt til Hest og holdt paa Tømmerne med begge Hænder indtil den 1. Februar 1852. Først da nedlagde Statholderskabet sin Magt i Forbundskommissionens Hænder.

Traktaten mellem Danmark og England, Frankrig, Østrig, Preussen, Rusland, Sverig-Norge angaaende Opretholdelsen af det danske Monarkis Integritet m. m. er af 8. Maj 1852 og blev afsluttet i London. Kendsgerningen har sat for dybe Spor hos os her hjemme, til at dens Resultater nogen Sinde vil blive forglemte.

Tiden gik, men Haabet om at se 3dje Dragonregiment vende hjem til dets gamle Kødgryder, skuffedes stadigt. Saa blev Folk i Aarhus pludseligt opskræmt ved den 20. November at se Gaderne snedækkede. Heldigvis var Arbejdet ude paa Daareanstalten saa vidt fremskredet, at Spærreværket paa den mægtige Hovedbygning var beven rejst, i hvilken Anledning der den 30. November fandt en større Festlighed Sted ude i Salonen i Riis Skov. Til Brug ved denne Lejlighed havde Fru Bindesbøll og jeg travlt med at forfærdige smaa dekorative Sløjfer af Baand til Festtegn for de Indbudne.

I Klubben „Polyhymnia"s Konversationsværelse fandtes der i Slutningen af November ophængt en af flere Medlemmer til Direktionen indleveret saalydende Skrivelse:

„Da Bladet „Fædrenelandet" for en Række af Aar tilbage debuterede i Folket, hilstes det, og vistnok med Føje, som et Organ for Folkets Ønsker, som et Organ for Sandhed og Ret. Intet var naturligere, end at Folket stræbte i Gjerningen at vise sin Anerkjendelse deraf, og Subskriptionen paa Bladet skete derfor selv paa flere overflødige Eksemplarer. Det sidste var nemligen Tilfældet i vor Klub.

Men ligesaa beføjet som denne Jubel i hin Tid var, ligesaa begrundet er vistnok nu Indignationen over Bladets forandrede Tendens, der uimodsigeligen gaar ud paa, ved ubeføjede, smudsige og hadefulde Angreb dels paa vort Ministerium i Almindelighed dels paa enkelte Medlemmer af dette i Særdeleshed, at nedbryde Folkets Agtelse for og Tillid til dette. — Det er en Sætning, der ikke lader sig modsige, at en Stats Velvære hovedsageligen beror paa Samvirken mellem Regjeringen og Folket, samt at denne alene i dette har sin Styrke. Paa ingen Tid er et Sammenhold i højere Grad nødvendigt end under de Forhold, hvori vor Stat for Tiden befinder

sig, og „Fædrenelandet"s Ansvar er saaledes desto større, naar det afbenytter netop disse Forhold til en Søndersplittelse, til hos Folket at nedbryde Tilliden til de Mænd, i hvis Haand Danmarks Skæbne i saare væsentlig Grad hviler; ja vi tænker os blot, hvilket uhyggeligt Indtryk „Fædrenelandets" hadefulde Beskyldninger mod vor Krigsminister maa gjøre paa vor lille tappre Armee, og hvor let disse — hvor ubeføjede de end ere — hos den simple Mand, der ikke selv til enhver Tid veed at skille Løgnen fra Sandhed, vil fremkalde uheldige Resultater.

Det er ikke vor Hensigt her at give vort Ministerium noget Tillidsvotum, men det er vor Hensigt at virke til, at Bladet „Fædrenelandet" kommer til Kundskab om, hvorledes den Aand, der i saa Henseende nu i dette er den herskende, indignerer den besindige Del af Folket, og da vi have bragt i Erfaring, at en Generalforsamling er berammet til Afholdelse Onsdag den 4de December førstk., anmode vi Direktionen om ved denne at henstille til Selskabet, at det udtaler denne sin Indignation ved at afsige omhandlede Blad. At Exemplet vil blive efterfulgt i en viid Kreds, betvivle vi ikke."

Aarhus Stiftstidende tilføjer for egen Regning: „Dette Skridt er et glædeligt Vidnesbyrd om, hvorledes den besindige Del af Folket, eller den Del af dette, for hvilken Fædrelandets Vel har nogen Betydning, betragter saavel ubeføjede hadefulde Sladderinsinuationer mod Regjeringen som de Rigsdagsmænds Virksomhed, der have stillet sig som Maal ved lignende Færd eller ved upassende Spydigheder mod Ministrene at høste Laurbær i Folket." —

Jeg kan ikke mindes, at der i Slutningen af Aaret 1850 indtraf nogen væsentlig Begivenhed af stor almen Betydning i Aarhus. For vort Vedkommende blev det et Savn, at Bygningsinspektør Bindesbøll og hans Familje omtrent i Midten af December rejste tilbage til København paa Grund af, at Arbejdet ude paa Sindssygeanstalten var saa vidt fremskredet, at hans stadige Nærværelse i Aarhus ikke var nødvendig.

1851.

Det nye Aar begyndte paa samme stilfærdige Maade, paa hvilken det gamle havde sluttet. Selskabeligheden var paa dette Tidspunkt ej heller stor, men den blomstrede grundigt op paa ny, da 3dje Dragonregiment den 21. Februar kom tilbage til sin gamle Garnisonsby.

Jeg véd ikke, om „Drengene", som mine Brødre hjemme stadig kaldtes, altid havde været saa fulde af Spilopper, som de nu var, eller om det muligvis var den Reaktion, der indtraadte, efter at den krigeriske Periode foreløbig var afsluttet, der ogsaa gav dem mere Vind i Sejlene til at agere Spasmagere; men nok var det, at Moder til Tider, ihvorvel de alle var hende saa kærlighedsfuldt hengivne, ikke kunde styre dem.

Den 14. Marts var det hendes Fødselsdag, der altid fik et Særpræg ved den Mængde Blomster, hun fik foræret. Som altid havde Fader hos Gartner Jensen, hvis Have stødte op til Kirkegaarden uden for Frederiksport, købt 6 blomstrende Zwibler, der bragtes saa tidligt, at de kunde blive stillede i Vinduet ved Moders Plads, før hun kom ind i Stuen. Hyazinterne stod der ogsaa, men de var alle mere eller mindre mærkelige af Udseende. De, der var blaa af Farve, havde røde Striber paa Blomsterne, de røde gule og de hvide blaa Striber. Moder stod stum. Aldrig havde hun sét saadanne vidunderlige, om end lifligt duftende Zwibler: men egentlig kønne syntes hun dog ikke, de var; hun holdt mere af de ensfarvede Zwibler.

„Kom herhen Drenge", raabte Fader pludselig; „hvem af Eder er Mester for denne Forvandling?"

Ingen svarede.

„Naa! Hvad bliver det til? Jeg vil straks have Svar."

Saa kom det for Dagen, at Arthur som Ejer af en Farvelade havde indladt sig paa med nænsom Haand at forbedre Blomsternes Udseende, overbevist om, at sligt vilde sætte Alles Sind i Bevægelse, som fik dem at se.

Jeg gad vide, om de to Brødre og min Søster, der er de eneste foruden mig, der endnu er i Live, kan mindes denne og lignende, altid harmløse Bedrifter.

Den 27. April blev Sigvald, der i Juni Maaned var fyldt 16 Aar, konfirmeret i Domkirken.

Vor Stueetage, der, siden Bindesbølls var flyttede, havde staaet ledig, blev efter Regimentets Hjemkomst for et kortere Tidsrum lejet af Ritmester Edvard Bruhn, gift med en Frøken Krogh, en meget livlig og morsom Dame. Bestemmelsen var nemlig, at Ritmesteren efter nogle Maaneders Forløb skulde forflyttes til Odense. Inden Familjen rejste, maatte Fader og Moder give Ritmesteren og Frue det bestemte Løfte, at jeg skulde faa Lov til at besøge dem i Odense.

Ikke saa snart begyndte Foraaret at melde sig med Varme og solklare Dage, førend de kære Sejl- og Fisketure ude paa Bugten lagde Beslag paa Faders og hans Sønners Fritid.

Allerede medens vi boede i København, havde jeg, som det det den Gang hed sig, af Helbredshensyn faaet Undervisning i Ridning af kongelig Berider Hansen. Efter at vi var flyttede til Aarhus, havde der ikke været tænkt paa, at jeg skulde fortsætte, men pludselig overraskede Fader mig med den Meddelelse, at han havde engageret Vagtmester Kloppenborg, der havde lejet Stalden, til at ride med mig. Rideturen foregik hver Morgen for mit Vedkommende paa en fiks lille Skimmel, der hed „Pirris“, og som foruden at være vel dresseret var saa kælen, at den, naar den kunde se sit Snit, fulgte mig som en Hund, indtil den fik et Stykke Sukker af min Haand. Det var ganske morsomt at se, naar Kloppenborg og jeg kom ridende hjem og holdt i Gaarden, hvordan saa Drengenes Duer, der til Tider ogsaa fik Æde af mig, kom flyvende og vedblev at flagre saa længe, indtil de fik en Haandfuld Ærter.

I Begyndelsen af August Maaned døde Mormoder pludselig ovre paa Fyn hos sin Datter Emma, der var gift med Pastor Lund til Korup og Uggerød.

For at se sin Søster og trøste hende lidt, da hun var meget nedbøjet over Moderens Død, besluttede Tante i Thyrsted at ville rejse over til hende, saa snart Høsten var forbi. I den Anledning

skrev Onkel til Fader og spurgte, om jeg maatte følge med, selv kunde han ikke. Der blev straks svaret ja, og i den Anledning blev der slaaet en Streg over min sædvanlige Rejse til København, hvorefter jeg ankom i god Tid til Præstegaarden, meget optaget af, hvad der forestod, da der ogsaa var Udsigt til, at Besøget hos Ritmester Bruhns i Odense kunde blive til Virkelighed. Korup Præstegaard laa kun $1^1/_2$ Mil fra Byen.

Afrejsen fra Thyrsted foregik i egen Befordring, en nylig anskaffet, letløbende med dobbelte Sæder forsynet Jagtvogn, hvor der akkurat var Plads til Tante Alvilde, min Kusine Anna, hendes Lærerinde, Tantes Pige og mig. Vi fulgtes en Strækning paa Vej af Fætter Valdemar, der havde skaffet sig en kneben Plads hos Kusken. Paa Ølsted Bro steg han imidlertid af og vandrede de halvanden Mil tilbage paa sin Fod. Han var den Gang 15 Aar gammel og gik i Latinskolen i Horsens.

Hen paa Eftermiddagen kom vi til Snoghøj, hvor vi overnattede, hvorefter Rejsen fortsattes den næste Dag, stadig i egen Befordring. Vi traf saavel Onkel og Tante som deres to Børn, en Dreng paa 9 og en paa 4 Aar, raske og glade ved vort Komme. Efter 8 Dages Ophold rejste Tante, Anna og de andre tilbage, medens jeg blev i Korup, halvvejs ønskende, at ogsaa jeg sad ved Siden af Tante i Jagtvognen.

Jeg har aldrig glemt den Nat, jeg tilbragte, efter at Afrejsen var foregaaet. Anna og jeg havde ligget oppe i et stort, afsides liggende Gæsteværelse, der paa den ene Side stødte op til Konfirmandstuen og paa den anden til Onkels Studerekammer, og her havde Mormoder ligget, og her var hun død. Tæt uden for Vinduerne var en Laage, der førte ind til den dystre, af høje Popler bekransede Kirkegaard, hvor hun var bleven stedet til Hvile.

Altid susede det i Poplernes Grene, og de sølvglinsende Blade var idelig i Bevægelse. Til Tider knagede det samtidigt i de høje, gamle Træer, saa det kunde høres langt borte, og derfor var der ikke en Gang om Dagen hyggeligt inde paa Kirkegaarden, selv om Solen skinnede.

Jeg blev ligefrem greben af Rædsel, da jeg kom ind i Værelset og ene skulde tilbringe Natten der. Det blæste og det regnede. Poplerne stønnede og knagede uafbrudt. Uglerne oppe i Kirketaarnet tudede, Lænkehunden gøede og hylede afvekslende, medens den sled i sin Lænke. Det hjalp ikke, at jeg rullede Gardinerne

for Vinduerne, de mange Lyde kunde jeg ikke lukke ude. Jeg vidste, at jeg var ene i den Fløj af Præstegaarden, og kunde ikke kalde hverken paa Jomfruen eller nogen af Pigerne, da Økonomien var i Kælderen efter en nymodens Skik, der var bleven almindelig paa Fyen, naar der byggedes ny Præstegaard.

Saa faldt der et stort Stykke Kalk ned inde i Aflukket, hvor alle Mormoders Sager stod henstillede, og jeg syntes at høre listende Fodtrin neden for Vinduet, medens det forekom mig, der let blev banket paa dette.

Det var mig ikke muligt at falde i Søvn; til sidst stod jeg op og klædte mig paa i Mørke, thi jeg vilde hellere være i Mørke end have Lyset staaende tændt. Mit Haar klistrede sig til Kind og Pande, og skønt jeg havde drejet Nøglen for i de to Døre, der var paa Værelset, ventede jeg dog at se dem springe op, og gruede for, hvad jeg saa vilde faa at se eller høre. Endelig begyndte en Hane at gale, saa brølede en Ko; skønt det var langt borte, var det dog kendte Lyde, og ikke saa snart hørte jeg, at der blev Liv nede i Kælderen, før jeg dristede mig til at løbe derned. Midt paa Gulvet i Køkkenet stod Forkarlen mellem Pigerne og fortalte om, hvilken Støj der havde været den ganske Nat, hvorfor han ogsaa til sidst var staaet op for at se, hvad der kunde være paa Færde, men havde intet kunnet opdage.

Jeg tog Mod til mig, da Onkel og jeg mødtes, og betroede ham, at jeg absolut ikke turde ligge ene oppe i det store Gæsteværelse, og bad om ikke Jomfruen maatte komme derop. Jeg fik straks mit Ønske opfyldt, og fra dette Øjeblik af følte jeg mig atter tryg og rolig.

Efter en 14 Dages Ophold i Præstegaarden lod Onkel mig køre ind til Odense, og for at min Ankomst skulde tage sig saa standsmæssig ud som muligt, skete det i Wienervognen.

Jeg kunde ikke begribe, hvorfor alle de Mennesker, vi mødte paa Gaderne i Odense, gjorde store Øjne og blev staaende og med et ubeskriveligt Smil saa efter Køretøjet. Det var ikke saa løjerligt, thi det første, jeg opdagede, da vi holdt uden for, hvor Bruhns boede, var, at der mellem Vognens Baghjul hang en vældig Tjærebøtte, ud af hvilken der stak Skaftet af en stor Tjærekost. Det saà saa komisk ud, at da mine kære Venner, som kom ilende ud for at tage imod mig, fik Øje paa Bøtten, brød de ud i en ustandselig Latter.

Fru Amalie Bruhn havde skrevet hjem efter min Ridedragt, og hendes Mand havde sørget for, at der stod en Hest i Beredskab til mig. Hvor jeg dog morede mig i de 8—10 Dage, jeg var i Besøg hos de gode og elskværdige Mennesker. Der kom Mange hos dem, og var vi ikke budne ud, var der altid Fremmede. Odense havde sit Teater, og det var meget elegant og beregnet paa, at den fyenske Adel skulde give talrigt Møde. Man sad ikke som i Aarhus paa Bænke, men paa polstrede Sæder med Rygstød.

Odense betragtede sig overhovedet som den i Landet værende største By efter København. I sit Udvortes stod den ogsaa over Aarhus, men jeg tror alligevel, at, hvad det offentlige Liv angik, stod Aarhus over Odense, idet førstnævnte i Virkeligheden sad inde med mere dybtgaaende moralske Begreber hvad f. Eks. Sædelighed angik.

Noget af Odenses udvortes Politur og indvortes Selvfølelse skrev sig naturligvis ogsaa fra den Rolle, som det saakaldte Slot havde spillet, saavel under Christian den Ottendes Ophold dèr efter hans Hjemkomst fra Norge, som ogsaa senere, da Frederik den Syvende som Kronprins boede der.

Da jeg kom tilbage til Præstegaarden, og Onkel hørte om alt, hvad jeg havde set og oplevet, slog han Hænderne sammen og sagde, at han havde nok hørt noget om, at Odense var et moderne Babylon.

En Dag fik jeg pludselig den Ide at bede Tante, om jeg maatte gaa med i Husholdningen, der særlig interesserede mig paa Grund af dens ejendommelige Karakter, da Onkel, der var en udmærket Landmand, ikke havde sine Jorder bortforpagtede, men drev dem selv. Følgen af min Begæring blev, at jeg lærte alt, hvad der den Gang hørte med til en velordnet og velført Landhusholdning, en Kundskab, der paa mange Maader kom mig til Gode i mit eget Hjem, og ligeledes da jeg 30 Aar efter oprettede Københavns Kogeskole for vordende Tjenestepiger og Husmødre. Jeg mener dermed, at enhver Viden, der er korrekt opfattet, er af den aller største Betydning for en Kvinde, der attraar at udfylde sin Plads som en god og fornuftig Husmoder, lige meget om det er paa Landet eller i Byen.

Midt i November kørte Onkel Lund mig til Strib og afleverede mig i Snoghøj til Præstens Kusk fra Thyrsted, der var kommen

med Jagtvognen for at hente mig. Efter nogle Dages Ophold i Thyrsted tog jeg hjem, værende i Besiddelse af en Del mere praktisk og ny Viden i flere Retninger.

Under min 3 Maaneders Fraværelse havde Fader imidlertid været i Skaane for i Christiansstad at blive optaget i den derværende Frimurerloges 4de, 5te og 6te Grad. Han var under dette Besøg kommen i Berøring med Kong Oskars ældste Søn, Kronprins Carl, Hertug af Østergøtland. Denne af sit Folk allerede da saa højt elskede Fyrste havde ogsaa paa Fader gjort et uudsletteligt Indtryk. Han fortalte mig om hans høje Begavelse og hans Begejstring for det gode og skønne i Tilværelsen og hans Betydning som Videnskabsmand og Digter.

At Fader ovenpaa al den aandelige Festivitas, hvori han havde levet, kunde føle sig mindre oplagt til at deltage i det politiske Røre herhjemme, der sydede og kogte alle Vegne, altsaa ogsaa i Aarhus, kunde jeg nok forstaa. Men det var mig umuligt at tro paa hans Forsikring, ganske at ville holde sig udenfor Begivenhedernes Gang. Og det gik ogsaa saaledes, som jeg tænkte mig, thi inden Aarets Udgang stod han atter midt inde paa den politiske Arena mellem de Mænd, for hvem gamle Danmarks nationale Udvikling var en Hjærtesag.

1852.

Ved Nytaarstider kom Meïr Aron Goldschmidt, den talentfulde og højtbegavede Udgiver af det politisk-litterære Maanedsskrift „Nord og Syd“ til Aarhus, nærmest vel for at besøge sin derboende Broder, nuværende Etatsraad Julius Goldschmidt (se Side 182). Saa vidt jeg mindes, kom Goldschmidt direkte fra et Besøg paa Frijsenborg. Dog lige meget hvorfra han kom, hans Ankomst til Aarhus paa dette Tidspunkt satte de derværende notable Politikeres Fantasi i stærk Bevægelse. Thi Goldschmidts uforbeholdne Opposition mod Regeringen gjorde ham — hvem saa mange uvilkaarligt maatte yde Beundring paa Grund af hans psykologiske Klarsyn og glimrende Stil — til en Forkæmper af Rang for den demokratiske Samfunds- og Helstatsudvikling.

Fader kendte Goldschmidt fra Ungdommen af og havde været hans Lærer i Tysk i det von Westenske Institut. Goldschmidt blev af Fader indbudt til et Herreselskab, og det blev sagt ham, at han der vilde træffe sammen med Mænd af forskellige politiske Anskuelser. Der udviklede sig allerede, medens vi sad til Bords, en levende Diskussion mellem de Tilstedeværende, blandt hvilke fandtes Pastor Christian Gad, der var en begavet, men noget kolerisk og i Politik fanatisk Mand. Han rettede flere skarpe Angreb mod Goldschmidt og lod sig i sin Hidsighed henrive til at berøre enkelte Forhold, der var Goldschmidt ret ubehagelige. Med den største Ro, om end med ligblegt Ansigt, søgte Goldschmidt at forsvare sig, men tilsidst blev Situationen saa pinlig, at Fader fandt sig foranlediget til at stille sig ved Goldschmidts Side og i skarpe Udtryk gendrive den altfor ivrige Pastor.

Det er muligt, at den her omtalte Begivenhed bidrog til, at Goldschmidt i Januarhæftet for 1852 Side 70 af „Nord og Syd“ i sin saakaldte „Dagbog“ skrev saalydende:

„Jeg anser Tiden for passende til at give følgende Oplysning: Jeg staar ikke i Forbindelse med Grundejerforeningen. I Begyndelsen af sidste Efteraar skiltes jeg fra den forrige Formand, Hr. Baron Blixen-Finecke, da han lod sig vælge til Rigsdagen. Til den nuværende Formand staar jeg heller ikke i noget som helst politisk Forhold, lige saa lidt til den øvrige Bestyrelse eller overhovedet til Foreningen.

Jeg tror, at Grundejerforeningen har et godt og hæderligt Formaal, og andensteds vilde det formentlig blive anset for Ret og Pligt, at en politisk Forfatter sluttede sig til det Parti, der optog hans Anskuelser. Da jeg ikke har kunnet forsøge derpaa uden Misforstaaelse, har jeg gjort, hvad jeg kunde, for atter at staa ene, og ikke blot være, men ogsaa sees at være aldeles uafhængig“.

Vinteren 1852 lod ikke til at ville blive mindre stræng end sædvanligt. Den 11. Januar rasede en forfærdelig Snestorm, der kom fra Syd-Øst og anrettede megen Skade, særlig i Aarhus. Det var nær ved, at Dampskibet fra Kallundborg ikke var naaet at komme ind i Aarhus Havn, saa stærk var Stormen og Tykningen.

Den 26. Marts døde Dronning Marie Sofie Frederikke, Frederik den Sjettes Enke. I Følge Kongens Resolution skulde der indtil hendes Bisættelse ringes med alle Kirkeklokker hele Landet over en Time om Formiddagen og en om Eftermiddagen, ligesaa i Hertugdømmet Slesvig.

Da den hidtilværende Rigsdagsmand for Aarhus 2den Valgkreds, Kancelliraad Otterstrøm, pludselig erklærede, at han ikke agtede at stille sig til fornyet Genvalg, gav dette rig Anledning til mange politiske Diskussioner, hvis Endemaal Fader afventede med stor Interesse. Som sin Eftermand anbefalede Otterstrøm nemlig Hother Hage, der indtil 1847 havde været Fuldmægtig hos Højesteretsadvokat Orla Lehmann, men i 1848 som kongevalgt Rigsdagsmand havde været Medlem af Rigsdagens grundlovgivende Udvalg. Da han i 1850 stillede sig til Valg i Københavns 2den Valgkreds, faldt han desuagtet for Grosserer Broberg. Det var ingen Hemmelighed, at hans politiske Meninger faldt godt nok i Traad med de 46 Rigsdagsmænds, som straks havde afgivet deres Betænkning i Følge det den 28. Jan. 1852 udstedte kongelige Budskab. D'Hrr. Rigsdagsmænd paastod bl. a., at Prins Christian af Glücksborg og hans Mandsstamme ifølge Londonertraktaten besad Arveret til To-

taliteten ɔ: Helheden af de Lande, som var forenede under Hans Majestæt Kongen af Danmarks Scepter, men de paastod tillige, at naar Prins Christians Mandsstamme uddøde, da skulde Kvindelinjen ikke være udelukket fra at arve den største Del af Riget, overfor Kejseren af Ruslands Forbehold med Hensyn til en mindre Del.

Med denne Mening samstemmede Fader paa ingen Maade, da Rigets Udelelighed forekom ham at maatte være Hovedfundamentet for Traktatens Oprettelse. Han skønnede ikke rettere, end at det maatte kunne bringes dertil, at Danmarks Konge skulde og maatte have Ret til at vælge en Konge, der efter al Sandsynlighed vilde blive en Agnat af Hans Højhed Prins Christian af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg og hans mandlige Afkom med hans Gemalinde, Hendes Højhed Prinsesse Louise Wilhelmine, født Prinsesse af Hessen.

Efter gentagne Opfordringer besluttede derfor Fader, at han vilde stille sig til Valg imod Hage. Om hvad der foregik i Aarhus i Anledning af det forestaaende Valg, ved jeg ikke meget, men jeg ved dog, at der blev rettet flere Angreb mod Kancelliraad Otterstrøm i Anledning af den Maade, paa hvilken han agiterede for at faa Hother Hages Valg gennemført. Indtil Tidspunktet for Valget, hvor en endelig Afgørelse vilde komme til at foreligge, forventede man i Aarhus at opleve en anden ogsaa interessant Begivenhed, idet Kongen havde ladet tilkendegive, at han inden St. Hansdag vilde gæste Jylland sammen med sin Gemalinde. Som bekendt havde han den 13. Juni 1850 af Sjællands Bisp ladet sig vie til venstre Haand til Louise Rasmussen, der nu bar Navnet Grevinde af Danner.

Bestemmelsen havde fra først af været den, at Aarhus skulde være Rejsens Udgangspunkt, og det var allerede meddelt Byens Øvrighed, at Rejsen vilde begynde den 18. Juni. I den Anledning dannede der sig straks en Festkomite, bestaaende af Byens Borgmester, Justitsraad Hertz, Byfoged og Raadmand Nielsen, samt Formanden for Borgerrepræsentationen Hertz og Fader. Thi noget maatte der jo gøres.

Af hvilken Grund Planen til Kongens Rejse blev forandret derhen, at han ikke den 18. Juni, men derimod den 13. skulde rejse fra København til Aalborg og først komme til Aarhus den 1. Juli, ved jeg ikke. Nedenstaaende Brev forekommer mig at være saa usigelig morsomt, at det fortjener at overgives til Offentligheden. Det lyder som følger:

„I Forbindelse med det Hr. Justitsraaden som Medlem af undertegnede Komite overdragne Hverv at foretage en Reise til Kiøbenhavn med første herfra afgaaende Dampskib for at arrangere det fornødne med Hensyn til flere Gjenstande, der ønskes afbenyttede ved de heri Byen paatænkte Festligheder i Anledning af Hans Majestæt Kongens og Gemalindes Ankomst hertil den 1' Juli førstkommende og som ikke herpaa Stedet kan erholdes, bede vi Dem ret indstændig ikke at forglemme Anskaffelsen af i det mindste 50 smukke danske Flag og 6 eller 9 smaae Kanoner eller Falkonetter, samt om saadant maatte ansees fornødent en paalidelig Mand engageret til at forestaa Kanonernes hensigtsmæssige og uskadelige Afbenyttelse og muligt det nødvendige Skydemateriale.

Saavel Kanonerne som Flagene ønskes naturligvis helst udlaante eller, hvis anderledes ikke kan være, lejede paa nogle Dage imod en billig Lejeafgift. —

Festkomiteen i Anledning af Hans Majestæt og Gemalindes Ankomst til Aarhuus den 18. Juni 1852.

Hertz,
Borgmester og Justitsraad.

Nielsen,
Byfoged og Raadmand.

Hertz,
Formand for Borgerrepræsentationen.

Velbaarne Herr Justitsraad, Toldinspecteur Müller,
Ridder af Dannebroge."

Iblandt de omtalte Genstande, der ikke kunde skaffes til Veje i Byen, var en Natstol af passende Elegance. Hvem der arvede „Bekvemmeligheden" efter Hans Majestæts Afrejse, vides ikke, men jeg tror, at der afholdtes Auktion over brugt Løsøre m. m., da Festlighederne var overstaaede. Der var bleven tilstillet Festkomiteen et saa rigt Udvalg af Festsange, tilegnede ikke alene Kongen men ogsaa hans Gemalinde, at dens Medlemmer, for ikke at blive mistænkte for Partiskhed, bag efter lod de dem tilstillede Eksemplarer offentlig udstille.

Festlighederne i Anledning af Kongens og Grevindens Komme paabegyndtes ved Aarhus Amts Grænseskel. Her var rejst en Æresport, hvor Stiftamtmand, Kammerherre Graah bød Kongen

Velkommen, og her var ogsaa 3dje Dragonregiments Officerer komne til Stede for at ledsage Hans Majestæt, ved hvis Side Grevinde Danner tronede. Kongen var tilmed eskorteret af 600 ridende Bønder med Dannebrogsflag. Mange Steder under Vejs fra Randers var der bygget Æresporte, f. Eks. ved Spørring og Liisberg, ligeledes ogsaa ved Aarhus Bys Grænseskel, hvor Kongen modtoges af Kommunalbestyrelsen og Festkomiteens Medlemmer. Her bød Borgmester Hertz i Byens Navn Kongen og hans Gemalinde Velkommen.

Hele Byen var flagsmykket og de fleste Huse pyntede med Blomsterguirlander. I Borgporten mellem Store og Lille Torv prangede en stor Æresport, og ligesaa paa Kødtorvet, men her blev der tilmed af en Del hvidklædte Smaapiger strøet Blomster paa Kongen og Grevinden. Ustandselig lød Hurraraabene fra den tæt sammenpakkede Menneskemængde, der som en Mur omgav Kongens Vogn. Kongen hilste og vinkede med Haanden. Grevinden, der smilede og nikkede, sad med hele Skødet fuldt af Blomster. „Tak, tak, Børn!“ hørte man Kongen sige af og til. Endelig naaedes Indkørslen til Bispegaarden, hvor Kongen og Grevinden skulde bo. En Timestid efter gav Kongen i Katedralskolens Solennitetssal en Diner paa henved 200 Kuverter, hvortil flere af Byens Embedsmænd med Damer foruden en Del Landboere var tilsagte. Af Damer indfandt sig kun Bispinde Brammer, Moder og en eller to af Landbostandens Damer, hvis Navne jeg ikke mindes.

Der eksisterede mellem Damerne i Aarhus et formeligt Komplot, der gik ud paa ikke at ville komme i Nærheden af Grevinde Danner. Selvfølgelig var det ikke af Lyst, men af Nødvendigheds og Velanstændigheds Hensyn, at Bispinden og Moder gav Møde. Under Taflet rejste Stiftamtmand Graah sig og udbragte Kongens Skaal, hvorefter Justitsraad Hertz viste Grevinden den samme Opmærksomhed. Der foregik adskillige smaa Morsomheder, som Overhofmarskal Levetzau med vanlig Overlegenhed dog ikke syntes at lægge Mærke til. Taflet varede ikke længe. Kongen havde modtaget en Indbydelse fra det borgerlige Skydeselskab til at komme ud i „Vennelyst“ for at indvie dets derværende nye Skydebane.

Da Moder efter godt og vel en Times Forløb kom tilbage, var hun meget optaget af, hvad hun havde oplevet, og fortalte med sit sædvanlige Humor flere ret ejendommelige og morsomme

Situationer. Jeg husker hendes Skildring af, hvad der skete, da det blev de tilstedeværende Damer betydet, at Hans Majestæt vilde drikke et Glas med dem: „Jeg og Bispinden rejste os, men saa skete det“, fortalte Moder, „at Bispinden tabte sit Lommetørklæde, og gesvindt — jeg ved ikke ret, hvordan det gik til“, forklarede Moder, „befandt de i Nærheden siddende Damer og Herrer sig nede under Bordet for at lede efter Tørklædet“. „Men hvor blev Damerne af?“, spurgte Kongen, der sad med Glasset hævet, hvorpaa Grevinden svarede: „Jeg tror nok, at en af dem tabte noget“, og saa kiggede ogsaa hun ned under Bordet. „Det hele var saa guddommelig morsomt og saa ubeskrivelig „folkeligt““, tilføjede Moder og lo saa hjærteligt, at hun maatte tørre sine Øjne.

Ud paa Aftenen kørte Kongen og Grevinden gennem alle Byens Gader for at bese Illuminationen. Æresportene var behængte med kulørte Lamper, og paa Raadhuset var følgende Vers anbragt i Transparent:

„Svinde skal Slægter,
Og Mure smuldre;
Men Drot af Danmark,
Vor Friheds Fader,
Vor Folke-Konge,
Din Daad skal leve
I Sagn og Sange
Blandt Danmarks Sønner
De sildigst baarne.“

Sent paa Aftenen drog et stort Fakkeltog med Musik i Spidsen til Bispegaarden, hvor der blev afsunget en af Pastor Smith ved Frue Kirke forfattet Sang, hvorefter der med Sang og Klang ønskedes Kongen og Grevinden „God rolig Nat“.

Den næste Dag — altsaa Søndag den 4. Juni — bivaanede Kongen og Grevinden Gudstjenesten i Domkirken, hvor Biskop Brammer prædikede. Efter at være vendt hjem fra Gudstjenesten modtog Kongen en Deputation fra de 600 beredne Bønder, som havde ledsaget ham. Deres Ordfører var Gaardejer Niels Jensen af Sander, Odder Sogn, og Sognefoged, Dannebrogsmand Knudsen af Taustrup. Kongen modtog ogsaa en Deputation fra Aarhus Bys Handelsstand, hvis Ordfører var Konsul P. Herskind, Liisberg og Meisner, en fra Almueskolelærerstanden, for hvilken Lærer Kraiberg

var Ordfører, og fra Foreningen til forbedret Skoleundervisning i Hads og Ning Herreder. Medens Kongen modtog Deputationerne, gav Grevinden Audiens.

Kongen og Grevinden var blevne indbudte til om Søndagen at deltage i en af Byens Indvaanere foranstaltet Diner, der skulde afholdes i „Polyhymnia"s store Sal. Kongen havde modtaget Indbydelsen men ogsaa lovet at ville deltage senere paa Eftermiddagen i en ude i Riis Skov arrangeret stor Folkefest. Da det antoges, at her vilde være Fred og ingen Fare for at komme i Forbindelse med Grevinde Danner, og da tilmed Vejret hele Tiden havde holdt sig smukt og varmt, var de fleste Familjer blevne enige om at ville give Møde, ogsaa med deres unge Døtre. Jeg havde i den Anledning faaet en ny hvid Kjole og skulde lige til at iføre mig den, efter at Fader og Moder var kørt af Sted i aaben Wienervogn til Dineren, da der blev dundret paa min Dør, og Sigvald og Arthur i Munden paa hinanden raabte: „Skynd dig, skynd dig! Der er Bud fra Fader, du skal straks klæde dig paa og komme hen i „Polyhymnia", Vognen holder og venter paa dig." Naar Fader befalede, var vi alle vant til skyndsomst at lyde ham, og det varede ikke mange Minutter, før jeg var færdig; men idet jeg gik gennem Salen, fik jeg det pludselige Indfald at plukke et Par Blomster af en pragtfuld, spraglet og rød Pelargonium, der stod i Vinduet, stak en Gren i Haaret og en i Brystet paa min tarvelige hvide Linonskjole, sprang ned ad Trappen og op i Vognen, der kørte af Sted i susende Fart, medens jeg havde travlt med at faa mine Handsker paa.

„Det var flinkt gjort, min Pige", sagde Fader, der stod og ventede paa mit Komme og førte mig ind til Bispinde Brammer og hendes Datter Cornelia, der ogsaa var bleven hentet, da Moder og Bispinden ellers vilde have været de eneste Damer, hvilket de begge var enige om vilde være altfor paafaldende. Saa skete det morsomme, at da Moder præsenterede mig for Grevinden, traadte hun et Skridt tilbage og næsten maalte mig fra Top til Taa, hvorefter hun venlig rakte sin Haand ud og bemærkede dæmpet og lidt stift: „Man kunde fristes til at tro, at de Blomster, De bærer, Frøken, ikke er naturlige, men forfærdigede i Paris". Sagen var den, at et af hendes sidste Handelsforetagender havde været at sælge Tante Lovise Hornbech en meget smuk Krans til mig, be-

staaende af Pelargonier af ganske lignende Udseende som de Blomster, jeg nu bar.

Jeg er ganske sikker paa, at mit Ansigts Udtryk fraset min Forundring over hendes Bemærkning om Blomsterne ikke paa nogen Maade røbede, at jeg mindedes den Tid, hvor „Hendes Naade Grevinden“ havde interesseret sig for mit Udseende i sin daværende Stilling som Modehandlerinde.

Det var en stor Fornøjelse for mig, at Kongens Livlæge, Etatsraad Lund, der i saa mange Aar havde været Læge hos Tante Lovise Hornbech, sørgede for at komme til at sidde ved Siden af mig ved Bordet. Kammerherre, Stiftamtmand Graah udbragte her for tredje Gang i Løbet af 24 Timer Hans Majestæt Kongens Skaal, og som bekendt var han alt andet end skaaret for Tungebaandet. Byfoged Nielsen, der skulde udbringe Grevindens Skaal, saa just ikke ud til at være glad derover. Endelig tog den brave Mand Mod til sig og begyndte tilsyneladende frimodigt paa sin Tale, men endte den nærmest en hel Del forfjamsket. Stemningen havde hele Tiden været trykket, og dette sidste Afsnit forbedrede ikke Situationen. Men nu tog Kongen Ordet og takkede for den Kærlighed, han og hans Gemalinde havde mødt i Aarhus, hvorefter han udbragte et Leve for Byen.

For denne Skaal takkede saa Borgmester Hertz, og nu rejste Fader sig og udbragte en Toast for den „tapre Landsoldat“, for hvilken Kongen takkede og som han fuldførte ved at tale om sine brave Landsoldater, af hvilke han saa, der var flere til Stede. En uendelig Jubel ledsagede Kongens Ord og ikke mindst, da han endte med at udbringe et Leve for det elskede Fødeland (se Aarhus Stiftstidende).

Saa rejste Kongen sig, idet han takkede for Mad, hvorefter de Tilstedeværende fordelte sig i Klubbens Lokaler, der efter fattig Formue var blevne udstyrede med saa mange Luksusgenstande, som det havde været muligt at faa til Laans ude i Byen.

Hans Majestæt beordrede en Stol bragt ud og anbragt paa noget, der skulde forestille en Græsplæne midt i en lille aflukket Gaardsplads. Her tog han saa Plads, fik en rød Fez med lang Kvast paa Hovedet og en lille Pibe i Munden, hvorefter han lod flere af de Tilstedeværende forestille for sig. Da Vinduerne stod aabne, og Cornelia og jeg opholdt os i Nærheden, kunde vi baade se og høre, hvad der foregik. Lidt længere henne stod Grevinden

og talte saa med en, saa med en anden, alt medens ogsaa hun iagttog, hvad der foregik.

En af Kongens Kavallerer nærmede sig pludselig og sagde noget til ham i en dæmpet Tone, hvorefter Kongen rejste sig, bankede Piben ud og begav sig ind til Grevinden, hvem han bød Armen. Kongen beholdt stadig Fezen paa, og hilsende venligt forlod Herskaberne Lokalerne og kørte hjem til Bispegaarden.

„Hvad Tid tager De ud i Skoven", spurgte „Store Hertz", der sammen med Fader fulgte Moder og mig til Vogns.

„Min Datter og jeg tager hjem og bliver hjemme", svarede Moder.

„Det er da fornuftigt", udbrød Hertz, men tilføjede saa med et ubeskriveligt komisk Udtryk, idet han purrede op i sit Haar, saa at han fik sig lavet en Hanekam: „Er det ikke, som jeg siger, der er s'gu ingen her i Byen, der som Justitsraad Müller forstaar sig paa, naar det passer at holde inde med Skydningen og spare paa Krudtet".

„Jeg er saa ganske enig med Dem, kære Hr. Hertz", svarede Moder, „at alt for meget er usundt, og af den Grund kommer de to unge Piger, der har været med her, ikke til Folkefesten i Riis Skov".

Henad Kl. 10 kørte Kongen og Grevinden med Følge ud til Riis Skov, hvor Dansen gik længe efter at Hans Majestæt og Grevinden var tagne bort.

Om Morgenen den 5. Juli gik Kongen og Grevinden om Bord i det kgl. Dampskib „Ejderen" og sejlede direkte til København. Kongen havde om Aftenen ude i Riis Skov indbudt Fader til at overvære en længe paatænkt Frimurerhøjtidelighed paa Frederiksborg, hvortil ogsaa den svenske Kronprins forventede at ville ankomme. Den 15. Juli ankom denne ogsaa til Frederiksborg, men rejste Dagen efter. Fader maa imidlertid have haft mange Betænkeligheder med Hensyn til den sande Værdi af nævnte Indbydelse, og jeg kan se, at han har korresponderet privat med sin gode Ven, Frimureren Pastor Visby om Sagen, hvilket havde til Følge, at han blev hjemme.

Den 20. Juli aabnedes en Industriudstilling ude paa Fredenstorv. Overhovedet var der et Liv og en stadig stigende Udvikling i de aarhusianske Forhold, som fremfor noget viste, at Faders Paastand om, at Aarhus hurtigere end Nogen anede vilde blive Danmarks næststørste By, næppe var et Fejlsyn.

Det havde aldeles ikke været Fader tilpas, at han valgtes til at være Medlem af Festkomiteen i Anledningen af Kongens Komme. Men da Valget var faldet paa ham, mente han ikke at kunne være bekendt at træde tilbage, fordi han vidste, og det vidste de andre ogsaa, at han vilde være i Stand til ved Hjælp af sine mange Forbindelser at gøre sit kære Aarhus Gavn paa flere Maader. Som sædvanlig blev det ham, der i saa Henseende maatte trække Læsset efter en langt større Maalestok, end han fra først af havde tænkt sig.

Det var ham derfor en sand Vederkvægelse ovenpaa al den Tummel, da Aarstiden var der, at sejle ud med sine Drenge og en eller anden, der ligesom han var passioneret Fisker, for at „dørre“ Makrel osv., som om denne Beskæftigelse nærmest var det eneste, han for Alvor brød sig om. Sagen var, at han i en vis Forstand var en ensom Mand; der eksisterede ikke mange i Aarhus, der forstod ham saaledes, som han virkelig var, og han var alligevel nok værd at forstaa til Bunds.

Ingen kunde derfor rigtig forstaa hans Sindsro med Hensyn til det forestaaende Rigsdagsvalg. Han, der saa udmærket kunde agitere for andre og for en Sag, der havde hans Sympati, var i denne Sag fuldstændig rolig.

Til den 24. Juli var der indvarslet et Prøvevalg, men først den 4. August skulde selve Valget foregaa.

Ved Prøvevalget, der afholdtes ude i Ridehuset, dirigerede Byfoged Nielsen. Først talte Hother Hage, og hans Foredrag paahørtes med megen Interesse. Da han var færdig, kom Turen til Fader. Om end Aarhus Stiftstidende af 27. Juli indeholdt et udførligt Referat af hans Foredrag, vil jeg hellere selv give et Uddrag af dette, saa meget mere som det altsaa lader sig kontrollere ved Hjælp af Stiftstidenden.

Fader aabnede sit Foredrag med den Erklæring, at han tilhørte intet af de her i Landet bestaaende politiske Selskaber, men at han sluttede sig varmt og ivrigt til alle, der elskede vor daværende konstitutionelle Statsforfatning. Han vilde derfor uden Opfordring selv omtale de Forhold, hvorom hans Modkandidat var bleven interpelleret, saa vidt han erindrede sig dem. Han mente det derfor rigtigt at forudskikke den Bemærkning, at han ansaa det for aldeles nødvendigt, at den samme Frihedstanke, der gik igennem Grundloven, blev gennemført i det hele fremtidige Lovgivningsværk. Han vilde i alt Fald — om han fik Sæde i Rigsdagen — værne

om Grundloven og Valgloven, for at vi kunde beholde begge ubeskaarne. Valgrettens Indskrænkning besad efter hans Overbevisning uafviseligt den Fare, at blev den anvendt paa Slesvig, vilde vi faa tyske, endog slesvig-holstenske Svar tilbage, saaledes som vi havde faaet dem fra den slesvig-holstenske Stænderforsamling, og med Oprør som Enden paa Diskussionen.

Det Tilsagn om Kommunernes Ret til Selvstyre, som var givet i Grundloven, ansaa han det for heldigst blev til Virkelighed. Han mente, at Friheden vilde vinde mange Venner ved igennem denne at lære at forstaa og værdsætte Frihedens Goder. Ogsaa Landboreformerne maatte fremmes af al Kraft; men han maatte tilstaa at være mod en Tvangslov for Fæstets Overgang til Selvejendom; skulde derimod denne Sag, der syntes ikke at være uden glædelig Fremgang, ikke lade sig ordne paa anden Maade, da vilde han, hvor meget det ellers vilde være ham imod, stemme for en Tvangslov i fuld Overbevisning om, at det Heles Vel fordrede Sagens snarlige og endelige Afgørelse.

Han fremhævede, at de indtil Begyndelsen af Aarhundredet iværksatte Landboreformer havde gjort det muligt, at Danmark uagtet de i 1848 indtrufne Ulykker havde formaaet at bære, hvad Tiden havde bragt, og tilmed var gaaet frem i Kraft og Velvære. Han paapegede i Samklang hermed, at Kornudførslen til fremmed Sted i 1850 alene for Aarhus' Vedkommende havde beløbet sig til omtrent samme Tøndeantal som Kornudførslen fra Danmark, Slesvig og Fyrstendømmet Holsten til fremmed Sted beløb sig til henimod Slutningen af det forrige Aarhundrede, inden de den Gang paabegyndte Landboreformer var traadte ud i Livet. Vel havde vi den Gang haft at sørge for Norges Forsyning, men dette forandrede dog ikke Betydningen af de her paapegede statistiske Oplysninger. En yderligere Fremme af Landboreformerne vilde ubetinget føre til en for Landet stigende Velstand. Ogsaa Næringsvæsenet burde reformeres, men paa rolig, besindig Maade, og han maatte derfor erklære, at han var af stik modsat Mening end hans ærede Modkandidat, der jo havde udtalt, at han straks ønskede Laugstvangen ophævet. „Dette var en Forholdsregel“, erklærede Fader, „der vilde bringe Tusinder af Familjer uforberedt til Bettelstaven“. En Menneskealder turde mindst hengaa, inden hele Opgaven med Held lod sig løse; derimod vilde han søge at gøre gældende, at Duelighedsprøverne for Mestrene, hvor fornødent gjordes, i den nærmeste

Fremtid skærpedes, samtidig med at Adgangen til at blive Mester blev saa lidet bekostelig som muligt for den ubemidlede Mand. Almueskolevæsenet burde snarest muligt forbedres, for at Folkets Oplysning kunde støtte den politiske Frihed. Lærerne havde et billigt Krav paa en Lønningsforbedring.

Sluttelig betonede han, at han mente at skylde Forsamlingen Regnskab for de Bevæggrunde, der laa til Grund for hans Beslutning: at stille sig som Valgkandidat. Han vilde derfor udtale, at han i Følge sin nuværende og tidligere Stilling som Overtoldinspektør for Slesvig troede sig i Besiddelse af Kendskab til Toldforholdene, hvorved han muligvis kunde gavne paa Rigsdagen, naar der paa denne blev Tale om at optage Holsten indenfor den danske Toldgrænse, der nu var Ejderen. Dernæst troede han navnlig paa Grund af sit Kendskab til Hertugdømmernes Forhold i flere Henseender at kunne gøre Nytte paa Rigsdagen, naar Statsforbindelsen mellem Kongeriget og Hertugdømmerne skulde endeligt ordnes, og endelig havde han en særlig Interesse for Jernbanespørgsmaalet, der for Jyllands Vedkommende efter hans Formening snart maatte faa en definitiv Afgørelse.

Fader sluttede sit Foredrag med at bemærke, at han havde udtalt sig som sket var, for at de Forsamlede, for saa vidt de ikke allerede kendte hans Anskuelser, kunde vide, hvorledes han, hvis de sendte ham til Rigsdagen, vilde stemme der, hvor han i Følge Grundloven ene var bunden til sin Overbevisning og ikke ved nogen Forskrift af sine Vælgere.

Denne Slutningsbemærkning blev meget behændigt benyttet af Faders Modstandere; dette viste sig dog først paa selve Valgdagen, hvor Hage blev den sejrende, hvilket Resultat havde syntes tvivlsomt ved Prøvevalget, der endte med dundrende Hurraraab for hver især af de to Rigsdagskandidater.

Om Aftenen efter Valget var der i Hotel Royal af Byens Borgere arrangeret et Festmaaltid for Hage og ogsaa for Fader, hvor der herskede en meget behagelig Stemning.

Naar jeg i Tanken vender tilbage til hine Dages politiske Diskussioner, husker jeg saa tydeligt, hvordan den megen Tale om Toldforhold, Nedsættelse af Toldsatser, om Udførselstold, om Toldgrænsens Flytning fra Ejderen til Elben, kunde holde Fader i Aande.

Ikke saaledes, naar Samtalen strejfede ind paa Spørgsmaalet om Tronfølgen, da søgte han altid hurtigst mulig bort fra Emnet.

Jeg kan dog ikke undlade i denne Anledning at omtale en lille Hændelse, jeg tydeligt erindrer. En solbeskinnet Formiddag — det maa have været i Slutningen af Marts eller i Begyndelsen af April 1845 — stod Fader ved Vinduet i den saakaldte Wedel-Jarlsbergske Gaard ude i Store Amaliegade, hvor vi den Gang boede, og kaldte da paa Moder og mig, for at vi skulde komme hen til ham.

Ovre paa den anden Side af den menneskétomme Gade gik der en høj, statelig, civil klædt Herre og en spinkel Dame. De skred langsomt fremad, thi imellem dem gik en lille Purk, hvis Skridt de ledede, idet hver holdt en af hans smaa Hænder. Lige bagved gik en Tjener med trekantet Hat og iført et mørkeblaat med Rødt og Sølv udstyret Livré, hvilket kun Hertugerne af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborgs Tjenerskab havde Ret til at bære.

„Se“, sagde Fader, „der gaar Danmarks tilkommende Konge og Dronning og deres ældste Søn“.

„Den Herre og Dame har jeg ofte mødt“, bemærkede jeg.

„Det er Prins Christian af Glücksborg og hans Gemalinde Prinsesse Louise, en Datter af Landgrevinde Charlotte af Hessen, Kongens Søster; Prinsen er en Broder til Prinserne Hans og Julius, som Du ofte saa i Flensborg“.

1853.

Det kom snart for Dagen, at man i Aarhus alligevel ikke var saa vel tilfreds med at have foretrukket at vælge Hother Hage og ikke Fader til Rigsdagsmand.

I et Brev til Fader, dateret den 8. Januar 1853, skriver Folketingsmand, Magister Gert Winther blandt andet:

„Det morer mig at høre, at Aarhusianerne nu fortryde at have foretrukket Hage for Dem til Folkethingsmand; det vil gjøre godt, naar han faar den ham tiltænkte Adresse, især hvis han fik den snart. Det vilde give Regjeringen en ikke liden Støtte i visse Folks Mening. Gid han havde den eller havde faaet den som Nytaarspresent".

Da man i Anledning af de ny Rigsdagsvalg rettede Opfordring til Fader om paany at stille sig som Hages Modkandidat til det den 26. Februar berammede Valg, gav han ikke straks et afgørende Svar. At blive valgt i Aarhus Amts 2den Valgkreds satte han heller ikke mere Pris paa, efter hvad der var passeret. Dertil kom, at han fra en Mand i Randers Amts 4de Valgkreds havde modtaget en Forespørgsel, om han ikke vilde stille sig mod Skolelærer Wad, der var bleven valgt i August 1852.

En Eftermiddag, jeg fulgte med Fader ned til Havnen og op i hans Kontor, fandtes der liggende paa hans Skrivebord et Brev og en Pakke Aviser. Efter at have læst Brevet, rakte Fader mig dette, idet han sagde:

„Du kan have Gavn af at gøre Dig bekendt med, hvordan en dreven gammel Politiker med en vis Ringeagt fra sit ophøjede Stade ser ned paa Din Fader, som velbekendt en almindelig Tolder og efter Brevskriverens egen Mening staaende langt under ham, den fine Jurist". Brevet lød:

Velbaarne Hr. Justitsraad, Toldinspektør Müller!
Ridder af Dannebroge.

„Ved i Rolighed at overtænke den Samtale, jeg forleden Dag havde den Ære at have med deres Velbaarenhed angaaende vore politiske Forhold, har jeg faaet Skrupler over den Assistance til at gjennemføre Deres Valg af 26. ds., som jeg ikke erklærede mig utilbøjelig til at yde.

Angaaende Sagen om Toldforholdene falde vore Anskuelser sammen, saa derom har jeg ei videre at anføre, men angaaende den langt vigtigere Arvesag er Forholdet anderledes.

Saavidt jeg opfattede Deres Yttringer rigtigt, gaar disse ud paa, at De aldeles sympathiserede med de ni Medlemmer af Folkethinget, som have erklæret dem imod Ophævelsen af Kongelovens Arvefølge-Bestemmelser, men da de øvrige 16 Medlemmer af Komiteen havde ladet dem overbevise ved de dem forelagte Dokumenter, antog De, at disse Oplysninger ogsaa maatte blive tilstrækkelige til at overbevise Dem, og at De isaafald vilde tiltræde Regjeringens Forslag.

Jeg er dermed af den Overbevisning, at hvad der alt er bekjendt og in specie af hvad der af Ørsted er oplyst i hans om Tronfølgen udgivne Skrift maa være tilstrækkeligt til at overbevise enhver Mand, der ikke forud er hildet i Partianskuelser, om det rette i, at Kongelovens Arvefølge-Bestemmelser ophæves. — Men da Erfaring har vist, at gamle fornuftige Mænd, der forud vare indtagne af den modsatte Mening, ligesom Tilfældet er med Deres Velbaarenhed, ikke have ladet dem overbevise, forekommer det mig, at Vælgerne ikke kunne stole paa, at De vil blive det.

For at være Hages Modkandidat, er det ikke nok at være af modsat Mening i Toldsagen, naar De sympathiserer med ham i den langt vigtigere Arvesag, hvorom jeg ikke har haft mindste Anelse, før De selv udtalte det.

Den Mand, jeg ei alene skal give min Stemme men tillige arbeide for, maa, ikke for at opnaa Valg, men af indre Overbevisning, melde sig for Ministeriets Forslag i disse 2 Sager, og da De nu selv har sagt mig, at De i den vigtigste af disse, i dette Øjeblik, er af ganske modsat Mening, maa jeg i Tide træde tilbage og aabent erklære Dem, at jeg agter at gaa min egen Vei.

For Laanet af den holstenske Toldlov og det mig leverede Nr. af Börsenhalle takker jeg, idet jeg herved remitterer det Hele, hvori jeg dog ikke har fundet noget, der kan være at berøre i et af mig idag til Aarhus Avis indleveret Inserat, hvilket var Hensigten dermed.

Forbindtligst og ærbødigst

Ingerslew."

Marselisborg, den 2den Febr. 1853.

„Jeg forstaar ikke Sammenhængen", bemærkede jeg og rakte Fader Brevet tilbage, „jeg troede slet ikke, at Du tænkte paa atter at ville stille Dig mod Hother Hage".

Fader svarede, at efter hans Mening vilde Ingerslew vistnok stille sig selv og næppe troede, at Fader vidste, at der cirkulerede en Adresse med det Formaal at opfordre Sponneck til at stille sig mod Hage. „Men hvad i al Verden skulde dog bevæge Sponneck til at foretrække Aarhus for Ribe Amts 3dje Valgkreds, der for hans Vedkommende staar lige saa fast urokkelig som selve Ribe Domkirke", tilføjede han.

„Hvad vil Du nu gøre?" spurgte jeg.

„Det skal Du snart erfare", svarede Fader, satte sig til at skrive, kaldte paa gamle Mortensen og bad ham besørge det Brev, han rakte ham, til Overkrigskommissær Elmqvist. Den 4. Februar, to Dage efter Ingerslews den 2. skrevne Brev, læstes i Aarhus Stiftstidende:

Aarhus 3. Februar.

„Vi ere anmodede om at meddele D'Herrer Vælgere i Aarhus Amts 2den Valgkreds, at Hr. Justitsraad Toldinspecteur Müller i Forventning af, at Finansministeren, Herr Greve af Sponneck, vil findes beredt til at stille sig til Valg i denne Valgkreds, ikke agter at stille sig til Valget her.

Red."

Samtidig med denne officielle Erklæring tilskrev Fader Grev Sponneck, at han i paakommende Tilfælde fuldt ud stillede sig til hans Disposition, og lod det dermed have sit Forblivende.

Der havde i mange Aar bestaaet et særegent og venskabeligt Forhold mellem Fader og Grev Sponneck. Dette skrev sig fra den Gang, da denne, der var født 1815 og kun 25 Aar gammel, ud-

arbejdede sit saa bekendte Skrift om Toldvæsenet; allerede den Gang havde han, hvad der laa saa lige for, faaet Hjælp af Fader, der tilmed var 10 Aar ældre end han og siden sit 15de Aar havde været ansat i Generaltoldkammeret (se Side 46).

Da Grev Sponneck i 1843 blev Deputeret i Generaltoldkammeret, var han altsaa vel vidende om, at Fader var en ualmindelig dygtig og brugbar Personlighed, der siden November 1838 havde beklædt Embedet som Overtoldinspektør for Hertugdømmet Slesvig.

Naar Grev Sponneck kom til Aarhus paa Gennemrejse, undlod han f. Eks. aldrig at tilkendegive sin Nærværelse, enten ved at sende sit Kort eller aflægge Besøg hjemme.

For ydermere at belyse, hvordan det stod til med den politiske Situation i Aarhus Amts 2den Valgkreds, lod Fader i Aarhus Stiftstidende for 16. Februar indrykke en Artikel, der havde til Overskrift: „Til Vælgerne i Anledning af Valget den 26ende Februar".

Efter at have gjort Rede for, hvad der nærmest foranlediger Artiklens Fremkomst, udtaler Fader:

„Det maa antages, at Grunden til Folkethingets Opløsning var dets Flertals, de 50 Mænds, Modstand mod Toldloven, den rimelige Udsigt, Regjeringen havde til ikke at faa Arvefølgesagen vedtaget uforandret efter Hs. Majestæt Kongens Forslag, hvortil fordres ³/₄ af den forenede Rigsdags Stemmer, samt den Uvillie hos de 50 Folkethingsmænd, Regjeringen efter de fremkomne Kjendsgjerninger vilde faae at brydes med ved den videre Gjennemførelse af de øvrige i Allerhøieste Kundgjørelse af 28de Jan. f. A. bebudede Foranstaltninger.

Fremfor Alt bør derfor enhver Vælger søge at komme til størst mulig Klarhed om følgende Spørgsmaal:

1) Er det muligt for den nuværende Regjering at vise Eftergivenhed i disse Sager?
2) Vil et nyt Ministerium være istand til at tilveiebringe en Forandring i disse Sager og til i det Hele at føre Danmark ind paa en anden Politik end den, der er grundlagt i Allerhøieste Kundgjørelse af 28de Januar f. A.?
3) Kan et nyt Ministerium nu til Held for Danmark sammensættes af de Mænd, der føre Ordet for Eiderpolitiken?"

Fader besvarer selv disse Spørgsmaal ved uforbeholdent at slutte sig til Regeringens (og de 45 Folkethingsmænds) Standpunkt, og slutter saalydende:

„Af det saaledes Udviklede fremgaaer det for mig, at den nuværende Regjering ikke har været eller er istand til at vise Eftergivenhed ligeoverfor de 50 Folkethingsmænd, hvis Majoritet nærmest har bevirket Thingets Opløsning;

at en Forandring af den danske Regjerings nuværende ved Tractater og Overeenskomster grundlagte, og af de tidligere Ministerier, Martsministeriet iberegnet, hidførte Politik ikke kan bevirkes ved det nuværende eller et nyt Ministerium;

at et Eider-Ministerium er en Umulighed.

Ere Vælgerne komne til den samme Anskuelse, da maae de ved deres Valg den 26de Febr. støtte Kongen og Regjeringen.

At de tillige ikke ville glemme, at de Folkethingsmænd, der nu skulle vælges, have Sæde paa Rigsdagen i 3 Aar, og at der derfor maa sees paa, at de finde frihedselskende Mænd, hvis Fortid borger for, at de ikke alene vil støtte Regjeringen i Arve- og Toldsagen, men tillige efter Evne ville værge for Kongens Frihedsgave: Grundloven, og for Valgretten, naar disse skulle staae Prøve ligeoverfor den fremtidige Fællesforfatning for hele Monarchiet, derom tør man være overbeviist; thi ellers vilde Vælgerne have svigtet sig selv."

At nedenstaaende Brev til Gaardejer N. Loft i Hasle fra Skolelærer Bering i Viby sammen med den af ham efter Begæring fra Kancelliraad Ingerslew forfattede Opfordring findes mellem Faders Papirer, skyldes vistnok, at begge de nævnte Mænd, særlig Skolelærer Bering, gentagne Gange have ladet udgaa Opfordring til Fader om paany at stille sig som Modkandidat mod Hage. Skolelærer Berings Brev lyder nemlig:

„Høistærede!

Herr Cancelliraad Ingerslew yttrede iforg. til mig, at da Finantsministeren ikke har været at formaa til at stille sig i Aarhuus, saa kunde han maaske være villig dertil, saa fremt han dertil blev opfordret. Da jeg troer, at Hr. Ingerslew er en vel anset Mand iblandt Bondestanden her i Distriktet, og da jeg staar i den Formening, at ogsaa De ønsker ham valgt, saa tillader jeg mig herved at sende Dem hoslagte Opfordring med Anmodning om, at De vil faa den underskreven af saa-

mange som muligt, saavel Herremænd som Gaardmænd, og sende mig den igjen inden Løverdag, for at den kan tilstilles Hr. Cancelliraaden førend Prøvevalget i Aarhuus denne Dag.

Venskabeligst

Viby d. 12. Febr. 1853. Bering.

Til

Gaardejer Niels Loft,

Hasle."

„Opfordring.

Da vi have erfaret, at Hr. Finansminister Grev Sponneck ikke vil stille sig i Aarhuus til Valget d. 26de dennes, saa opfordre vi herved Dem, Herr Cancelliraad Ingerslew til at stille Dem, og vi love at møde og give Dem vore Stemmer. Vi have i mange Aar kjendt Dem som en retsindig og veltænkende Mand, og derfor have vi Tillid til Dem.

Navn. Bopæl."

Hvor mange Underskrifter Opfordringen fik i det Hele og Store, er ligegyldigt, men Ingerslew blev paa Valgdagen aldeles overfløjet af Hother Hage. Nedenstaaende Brev synes at tyde paa, at Finansministeren absolut paa det Tidspunkt, han skrev det, har været uvidende om Faders Erklæring af 3. Februar.

„Kbhvn. d. 21. Febr. 1853.

Høistærede Hr. Justitsraad!

Næst at takke Dem for Deres Deeltagelse i den Indbydelse til at stille mig i Deres Valgkreds, hvoraf jeg destoværre ei kunde gjøre Brug, føler jeg mig af de forskjellige mig tilhændekomne Meddelelser opfordret til at henstille til Deres egen patriotiske Følelse og Deeltagelse for Regjeringens Politik i et svævende Spørgsmaal, om det ikke vil være rigtigst, at De, for at ikke Hage skal blive valgt, trækker Dem tilbage til Fordeel for Ingerslew. At denne vilde stille sig, maatte jeg betvivle, da jeg anbefalede Bergsøe[1]). Ellers vilde jeg, med Hen-

[1]) Den i Brevet omtalte Bergsøe var Chef for det statistiske Bureau og overordentlig Professor i Statsøkonomi ved Universitetet. Han blev Landsthingsmand 6. Juni 1853, men døde allerede i Januar 1854.

syn til Ingerslews Stilling i Distriktet, have tilraadet dennes Valg som lettere at sætte igjennem. Det er jo muligt, at jeg feiler; men jeg har Grund til at troe mig velunderrettet, naar jeg meddeler Dem, at sandsynligviis vil hverken De eller Ingerslew, men i ethvert Tilfælde ikke De, opnaae Valg, naar De begge stille dem som Modstandere af Hage. Vilde dette ikke under saadanne Omstændigheder endogsaa være honorabelt for Dem at trække Dem tilbage for ikke at splitte Stemmerne, og tilmed til Fordeel for en fordums Stænderdeputeret.

Med Højagtelse

Deres ærbødigst hengivne

Sponneck."

Om Morgenen den 25. Februar modtog Fader et fra Pastor Bloch i Grenaa afsendt Brev, hvori denne foreslaar ham at komme til Stede den næste Dag for at stille sig som Rigsdagsmand i Grenaa. Opfordringen faldt altfor meget sammen med Faders Lyst til at være borte fra Aarhus paa denne Dag, til at han ikke skulde efterkomme den, hvorfor han uden at betænke sig pr. Estafette straks gav sit Samtykke, medens han selv tog af Sted midt om Natten, saaledes at han kunde være tidsnok i Grenaa, inden Valget paabegyndtes.

Efter en kort Konference med Pastor Bloch og Borgerrepræsentationens Formand, Konsul Kock, gav Fader til ikke liden Overraskelse for Skolelærer Wad, der hørte til det opløste Folkethings Majoritet, Møde paa Valgtribunen. Wads andre to Modkandidater, Husmand Jens Jensen Bech fra Lystrup og Gaardmand H. P. Larsen af Ørum, trak sig straks tilbage til Gunst for Fader, inden Afstemningen paabegyndtes. Fader samlede om sig 268 Stemmer, Wad erholdt 300, og blev saaledes paany Folkethingsmand for Randers Amts 4de Valgkreds.

I Grenaa Avis af 26. Februar skrives og i Aarhus Stiftstidende for 26. s. M. refereres Valgbegivenhedernes Gang paa følgende Maade:

„Vi maa takke Hr. Justitsraad Müller, at han paa enkelt Mands Opfordring endnu i sidste Øjeblik mødte og gav dem af de til-

stedeværende Vælgere, der misbilligede Hr. Wads Anskuelser i Told- og Arvefølgen, Lejlighed til at samle sig og vise, at de eksisterede".

„Vi have", tilføjes der, „ved denne Valghandling i Justitsraad, Toldinspecteur Müller lært at kjende en kundskabsrig, frisindet Mand, der er i Besiddelse af fortræffelige Gaver, og ret synes skabt for det offentlige Liv. Han fremsætter sine Tanker med Lethed og i et folkeligt Sprog, derhos er hans Organ smukt og tydeligt".

Tiden efter Valget den 26. Februar og indtil den 19. April, da Rigsdagen blev opløst, forløb meget hurtigt. Saa kom Kundgørelsen om, at der den 27. Maj atter skulde foregaa Valg til Rigsdagen.

— Min Broder Arthur blev konfirmeret den 3. April. —

I 1846 blev der ved Friskolen som Lærer ansat en ung Seminarist, der hed Johan Michaelsen. Han var en Slags Plejesøn af den gamle Skolelærer Visby i Aagerup ved Frederiksborg, Faderen til Pastor Visby i København, der som tidligere omtalt stod i et meget venskabeligt Forhold til Fader. I Anledning af dette Venskab blev Johan Michaelsen varmt anbefalet til Faders og Moders Velvilje. Johan Michaelsen var et Menneske med et godt og kærligt Sind og magtede altid at røgte sin Skolegerning til sine Foresattes fulde Tilfredshed. Da ogsaa hans moralske Vandel samtidig var yderst agtværdig, vandt han snart ikke saa ganske faa Venner i Aarhus. Imidlertid blev Michaelsen til Tider greben af en forbløffende Trang til at hjælpe Enhver, han traf paa sin Vej, uden Hensyn til Stand eller Vilkaar, Alder eller Køn og uden al Hensyntagen til egen Fordel. Det var ganske betegnende, at man i Aarhus paa Grund af hans utrættelige Anstrengelser i humanistisk Retning skæmtende kaldte ham „sine Venners besværlige Ven", idet han aldrig betænkte sig paa, naar og hvor hans egne Kræfter eller Midler ikke slog til, da at ty til hver den, han kunde formode sad inde med, hvad der manglede. Fader formanede ham ofte til at være adskilligt mere agtpaagivende med, hvad han indlod sig paa i filantropiske Øjemed, men den unge Mand var ikke saa let at standse i Farten.

Nedenstaaende Brev forklarer bedst hvad der foranledigede, at Fader paany stillede sig til Valg i Randers Amts 4de Valgkreds.

„Grenaa den 17. Maj 1853.

Velbaarne

Herr Justitsraad, Toldinspektør Müller.

Aarhus.

Foranlediget af den Stemning, der giver sig tilkende her i Kredsen, har flere Landmænd og Borgere anmodet mig om at spørge Deres Velbaarenhed, om De agter at stille Dem som Kandidat til Folketinget her i Kredsen paa den forestaaende Valgdag; og tillader jeg mig derfor desangaaende at udbede mig Deres ærede Mening meddelt med første Post, for at der i nævnte Tilfælde snarligst kunde virkes til Deres Favør.

Wad[1]) har udtalt sig for at ville træde tilbage, hvorimod hans Parti efter Sigende vil stille Student Fr. Barfod.

Med Højagtelse

N. L. Kock."

Brevet er skrevet af den før nævnte Købmand og svensk-norske Konsul Niels Laurids Kock, Medlem af Direktionen for Spare-, Laane- og Diskontoinstitutionen i Grenaa og Formand for Grenaa Byraad. Det blev besvaret af Fader den 19. Maj. Han udtaler i sit Brev, at han haaber at kunne gøre Regning paa, at ogsaa Konsul Kock vil være blandt hans Stillere.

Den 27. Maj valgtes Fader i Grenaa, først ved Kaaring og derefter ved skriftlig Afstemning. Hans Modkandidat var Student Frederik Barfod. En tredje Kandidat, Gaardejer Lars Bønnelykke af Aalsrode, traadte efter Udfaldet af Kaaringen tilbage ttl Fordel for Fader. Barfod forlangte imidlertid Afstemning, hvorved det viste sig, at han havde 71 Stemmer, Fader 340.

Ikke saa snart var Faders Valg en Kendsgerning, før der ovre fra København indløb Forespørgsler om, hvor han agtede at bo under Rigsdagssamlingen, samt forskellige Tilbud om Lejemaal o. l. Til min store Overraskelse foreslog Fader, at jeg skulde følge med ham.

Der blev i den Anledning lejet en møbleret Lejlighed paa fjerde Sal i Bredgade 194. Den beboedes om Vinteren af et Par ældre Damer, Frøknerne Hvidt, som om Sommeren laa paa Lan-

[1]) Rigsdagsmand for Randers Amts 4de Valgkreds.

det. Bestemmelsen blev, at jeg skulde sørge for, at Fader og jeg fik Morgendrikke, Frokost saavel som Aftensmad. For at jeg ikke skulde savne Hjælp, blev der antaget en pæn ældre Kone, der fik Nøgle til Lejligheden og kom Morgen og Aften. Med Hensyn til Middagsmaaltidet, da var Bestemmelsen den at lade Tilfældet raade; vi havde Slægt og Venner nok, og fremfor alt havde jeg jo mit gamle Hjem i Vimmelskaftet at holde mig til.

To Dage før Rigsdagens Aabning, Mandag den 13. Juni, holdt Fader og jeg vort Indtog paa tredje Sal ude i Bredgade. Kort efter gik vi til det kære Hjemsted i Vimmelskaftet, hvor man selvfølgelig var forberedt paa Faders Ankomst, men ikke paa min, og undredes over, at jeg skulde bo sammen med Fader, og ikke, som sædvanlig, der paa Stedet.

Allerede paa dette Tidspunkt havde ogsaa Koleraen holdt sit Indtog i København, om end denne Kendsgerning endnu ikke var officielt fastslaaet, idet man beflittede sig paa at fastholde, at de mange herskende Sygdomstilfælde af Diarrhoe og Kolerinetilfælde ikke var faretruende. Imidlertid konstateredes den 12. Juni det første dødelige Koleratilfælde, hvilket havde til Følge, at der fra Autoriteternes Side øjeblikkelig blev truffen de mest energiske Foranstaltninger. Stemningen i Byen var fra dette Øjeblik meget trykket, og den herskende forfærdelige Varme gjorde et alt andet end beroligende Indtryk, og snart greb en almindelig Forfærdelse saavel Fattige som Rige, Unge og Gamle. Moder skrev daglig til Fader og til mig og bad os at være forsigtige, særlig paalagde hun mig ikke at slippe Fader af Syne, hvilket naturligvis var ganske umuligt. Sygdommens stadige Stigen lod det udenfor al Tvivl, at den ikke vilde undlade ogsaa at hjemsøge andre Byer end København, og da Fader jo ifølge sin Embedsstilling var Medlem af Sundhedskommissionen i Aarhus, fandt han det at være en Pligt for ham, da han nu havde Lejlighed dertil, ikke alene at følge Sygdommens Behandling og Gang men særligt de Foranstaltninger, der blev trufne til dens Bekæmpelse. Han satte sig derfor i Forbindelse med de oprettede Bureauer, der modtog Melding om Sygdomstilfældene osv. Et saadant fandtes skraas overfor, hvor vi boede, ovre paa St. Annæplads. Han besøgte ogsaa Hospitalerne. Ihvorvel jeg ikke var bange, kan jeg ikke nægte, at jeg desuagtet flere Gange gjorde Forsøg paa at faa Fader fra vedblivende at aflægge Besøg paa nævnte Steder, men da dette ikke hjalp, slog jeg reso-

lut Følge med. En Morgenstund gik jeg med ham ind paa et Par Stuer ude paa Garnisonshospitalet, hvor der laa Kolerapatienter. De tilstedeværende Sygepassere og anden Betjening gjorde meget ærbødigt Plads for os. Vor Ledsager var en ung Læge, der, om jeg husker ret, hed Schønhey og var Broder til Mølleejer Andreas Weis's Hustru.

Saa kom der en Morgen, hvor Fader ikke følte sig rigtig rask, da han gik hjemme fra. Jeg, der flere Gange, saa snart det gryede ad Dag, altid blev vækket ved den Støj, der foraarsagedes, naar Koleraligene, der laa i tarvelige sorte Kister, som blev stablede ovenpaa hinanden, kørtes forbi vore Vinduer paa et eller andet Køretøj, blev nu for Alvor bange for Fader, hvorfor jeg gik op i Rigsdagen for om muligt at faa ham i Tale. Jeg blev vist ind i et stort aflangt Værelse, højt til Loftet, med et Vindu, der vendte ud til Ridebanen, medens der gik Bud for at se efter Fader. Medens jeg stod og ventede, kom der flere af Rigsdagsmændene ind i Værelset eller passerede dette, men den, der ikke kom, var Fader. Endelig kom Gaardmand J. Andersen, Rigsdagsmand for Randers 5te Kreds, som var rejst over sammen med os, og glad blev jeg. Saa kom Professor Hall, hvem jeg ogsaa kendte, men inden jeg ret fik mig besindet, stod jeg omgiven af en hel Mængde Rigsdagsmænd, som jeg ikke vidste, hvem var, men alle forsikrede mig velvillig, at Fader havde været der og var rask, men var gaaet sin Vej. „Kom i Morgen igen“, var der en, der foreslog, jeg tror, det var Tscherning, „saa er Deres Fader her nok“. Jeg begyndte at blive lidt betænkelig ved Situationen, idet jeg blev bange for, at Fader vilde blive vred, naar man fortalte ham, at jeg havde været oppe i Rigsdagen. Imidlertid sagde han intet til mig, da han hen paa Eftermiddagen kom hjem for at hente mig, da vi skulde ud til Middag. Derimod gav han mig Tilladelse til, at jeg, naar jeg blot vilde passe at komme i den Tid, hvor der var Frokostpavse, gerne maatte gaa op i Rigsdagen og spørge efter ham. Tilladelsen benyttede jeg kun nogle faa Gange, og hver Gang blev jeg modtaget af de Tilstedeværende med den største Venlighed.

Jeg havde paa dette Tidspunkt en ikke ringe Sorg. Min kære Tante Lovise var blevet i den Grad altereret over, at jeg havde ledsaget Fader ved hans Besøg paa Garnisonssygehuset, at man i Vimmelskaftet frabad sig vort Komme. Det var ikke udelukkende

Skræk for Smitte, der satte Tantes Sind i Bevægelse, hun frygtede tillige, at min Ledsagelse af Fader skulde give mig Ideer om ligervis Ilia Fibiger at melde mig til Sygeplejen, hvad der i Tantes Øjne maatte staa som Højdepunktet af en upassende Emancipation. Det kom i denne Anledning til et Sammenstød mellem hendes Søn Thorvald og Fader, der fornærmet trak sig tilbage fra det gamle Hjem i Vimmelskaftet.

Da vi gik derfra, enedes vi om at ville spadsere ud til Østerport, sætte os paa en Kapervogn og køre ud til Dyrehaven. Paa Østergade mødte vi Sekondløjtnant Poul Poulsen, som Fader indbød til at følge med (se Side 242).

Til Trods for sin Udnævnelse til Sekondløjtnant og sit ved Frederiksstad erhvervede Ridderkors var han bleven permitteret uden Gage og var vendt tilbage til sine Forældre, hvis eneste Barn han var.

Faderen, Poul Sørensen Loft, som var en velstaaende Mand, havde af Hensyn til sin svagelige Hustru, der daglig trængte til Lægetilsyn, bosat sig i Aarhus. I et hvidt etetages Hus, der laa udenfor Mindeport, boede Ægteparret i Stuen tilhøjre for Indgangsdøren, men da der for begge Vinduer altid var stillet Jalousier, kunde man ikke se, om der sad Nogen bag ved, men det hed sig, at her havde den syge Madam Loft sin Plads, da det morede hende at se, hvem der passerede. Da Poul Poulsen mistede sin Moder, vistes der ham særlig Venlighed hjemme, fordi vi saa godt kunde forstaa, hvor meget han maatte savne hende, og fordi han var Skolekammerat med min Broder Arthur.

Han var paa Faders Foranledning nu kommen over til København, da Fader haabede ved Rigsdagens Hjælp at skulle kunne opnaa, at der ogsaa blev tilstaaet ham Pension.

Poul Poulsen var en høj, rank, lidt sværlemmet Mand med et rundt og rødmusset Ansigt, store blaa Øjne med et smukt, aabent Blik, og et stærkt krøllet, blondt Haar, der lig en Straalekrans omgav hans Pande. Af Naturen var han egentlig ikke hvad man kalder veltalende, men meget beleven, og fremfor alt et sjældent godt Menneske.

Da vi om Eftermiddagen kom hjem til Byen, opfordrede Fader Løjtnant Poulsen til at komme hjem til os den næste Dag, Søndag den 23. Juni, og spise Frokost med os. Han kom ogsaa, men saa saa mærkværdig ud, talte ikke meget, og var i det hele taget

sig selv saa ulig, at Fader, da han kom tilbage efter at have fulgt ham ud, bemærkede: „Hvad mon der fejlede Poulsen?“ „Kom, skal Du blot se“, svarede jeg, der stod ved et aabent Vindu og saa ned paa Gaden, „hvor løjerligt han gaar, han støtter sig formelig til Muren, som om han var bange for at falde“. Vi iagttog ham begge, indtil vi saa ham dreje om Hjørnet til Dronningens Tvergade.

Mandag gik, men om Tirsdagen kom Fader meget alvorlig hjem fra Rigsdagen for at sige mig, at Poul Poulsen om Søndagen efter at have været oppe hos os var gaaet lige ud paa Garnisonshospitalet, hvor han kort efter sin Ankomst pludselig faldt sammen og døde af „Apopleksi“.

Selvfølgelig blev jeg bedrøvet, men man levede Dag ud og Dag ind saa stærkt paavirket af saa mange uforudsete og pludselige Begivenheder, at man i Sandhed hvert Øjeblik maatte ihukomme Salmistens Ord: „Jeg gaar i Fare, hvor jeg gaar“.

Fredag den 28. Juni skulde Poul Poulsen begraves ude paa Garnisons Kirkegaard. Henad Morgenstunden Dagen forud vækkedes jeg ved at høre, at der gik et Menneske frem og tilbage ude paa Trappegangen og af og til standsede udenfor Døren. Til sidst blev jeg ked af det, stod op og gik hen og spurgte, om der var Nogen. „Ja, det er mig, Poul Sørensen Loft“, blev der svaret, „Poul Poulsens Fader; jeg er lige kommen med Dampskibet fra Aarhus“. „Vil De vente lidt, saa skal jeg lukke op“. Jeg skyndte mig at blive færdig, og da jeg saa lukkede op, stod der en høj, i lang Vadmelsfrakke klædt Mand med en stor høj Filthat paa Hovedet foran mig. Hatten var ombunden med et langt, sort Slør, der naaede Gulvet, da han lagde den fra sig paa en Stol.

„Nu skal jeg kalde paa Fader. Vær saa venlig at tage Plads“.

„Nej“, svarede Poul Loft, „det behøves ikke, for det er i Grunden Frøkenen, jeg vil tale med“.

Og saa tog han en stor Brevtaske op af sin Brystlomme. „Her har jeg min Søns Mødrenearv, og den vil jeg gerne bede Frøkenen tage imod til Amindelse om ham“.

„Hvorfor dog det? De behøver ikke at frygte for, at han nogen Sinde vil blive glemt hverken af den ene eller anden af os; dertil var han en for gæv og tapper Mand“.

„Ja, det var han, men jeg skal sige Frøkenen, at De var min Kones Glæde og Fryd“.

„Jeg? kære Loft, jeg har jo aldrig set eller kendt hende“.

„Næ, men hun kendte Dem, og sad trolig hver Eftermiddag ved det ene Vindu og min Søn ved det andet, naar De og Deres Veninder spadserede forbi, og den Dag, De blev borte, saa var hun bedrøvet, hun havde nu vænnet sig til at se Dem. Og saa tænkte jeg, at De skulde have Pouls Mødrenearv, og vær saa god, tag til Takke, det er 3000 Rigsdaler“.

„Nej, Poul Loft, jeg vil ikke have Pengene, og jeg skal sige Dem hvorfor; de skal bruges paa en langt bedre og smukkere Maade, nemlig til at bevare hans Navn til fjerne Slægter, hvilket ikke vilde ske, om jeg fik Pengene“. — Og saa forklarede jeg ham, at jeg syntes, han skulde bruge dem til at stifte et Legat for, der skulde bære hans Søns Navn. Højlig interesseret hørte den gamle Fader paa mig; den Idé kunde han lide.

„Men saa maa jeg tale til Deres Fader derom“, sagde han, „han maa sige mig Besked, for jeg forstaar mig ikke derpaa“.

„Aa nej! Lad ham være ganske udenfor den Sag, jeg mener kun, fordi jeg ved, at han i Rigsdagen har talt med saa mange til Fordel for Deres Søns Sag. Jeg skal derimod sige Dem, hvad De skal gøre, De skal gaa op til Oberst Tscherning eller Magister Gert Winther og tale med dem, saa faar De Besked om, hvordan De skal bære Dem ad“.

Han satte Hatten paa med et dybt Suk: „Ja, nu vil jeg tænke over, hvad De har sagt, men jeg maa først ud og se at faa købt Jord til min stakkels Dreng“, og saa gik han. Jeg saa ham aldrig siden, men i 1856 fik jeg en Dag et Slags Brev, hvori der stod: „Med Forlov! Frøkenen vil maaske ikke nu forsmaa de Penge, De ved nok“. (Han vidste formodentlig, at mit Bryllup var nær forestaaende).

Selvfølgelig afslog jeg hans Tilbud, idet jeg lod Arthur bringe ham mundtlig Besked, og først da fortalte jeg Fader om Poul Sørensen Lofts Idé.

Poul Poulsen ligger begravet ude paa Garnisons Kirkegaard. Paa det over ham rejste Gravminde staar: „Historien vil bevare hans Minde fra Kampene ved Isted og Frederiksstad“. Paa Bagsiden læses:

Med Helgesen han var ved Frederiksstad,
Hvor Lyn paa Lyn hans Espingol udsendte,
Og Laurens Blad han vandt,
Da Fjenden hjem fra Isted vendte.

Renter af Legatet uddeles hver 28. Juli til Minde om Kampene ved Oversø og Isted til 4 værdige og trængende af Underofficersklassen i 5. Dragonregiment eller deres efterladte Enker i Portioner à 50 og 30 Kr.

Hver Dag bragte stadig nye alarmerende Beretninger om Koleraens om sig gribende Udstrækning, endog inden for Familjer, som man hidtil havde tænkt sig vilde gaa Ram forbi paa Grund af deres betryggede sociale Stilling i Samfundet. Oppe i Rigsdagen arbejdede man kun langsomt og i en vis Forstand saa temmelig ligeglad med Hensyn til de store Spørgsmaals Besvarelse, der stod paa Dagsordenen, idet hver især fremfor alt ønskede at komme hjem hurtigst muligt. Ogsaa jeg følte Trykket, der hvilede paa Alle og paa Alt. Jeg tænkte saa ofte paa dem alle i Vimmelskaftet, og saa mig spejdende om, naar jeg gik paa Gaden, om jeg dog slet ikke skulde møde nogen af dem, men nej. Det eneste, jeg vidste, var, at de nu havde stillet sig lige saa reserveret og afvisende overfor Slægt og Venner som lige overfor Fader og mig, saa der kom slet ingen hos dem.

Den 17. Juli, min Fødselsdag, gik jeg saa smaat og ventede paa, at Tante neppe vilde lade denne Dag gaa hen uden paa en eller anden Maade at lade høre fra sig, men det skete ikke. Klokken var vel omtrent otte, da jeg, der sad ene hjemme, fordi Fader, trods det var Søndag, var i et Udvalgsmøde, pludselig fattede den Beslutning at gaa hen i Vimmelskaftet. Jeg skyndte mig, thi Himlen var sort overtrukken og saa ud, som om den endelig vilde gøre Alvor af det og ved en Tordenbyge rense Luften, der var saa trykkende hed, at man havde ondt ved at faa Vejret. Jeg gik paa højre Side af Gaden tæt op til Rendestenen for des hurtigere at komme frem, thi der herskede en meget stor Færdsel inde paa Fortovet. Midt uden for Helligaandskirke var der noget, der kom bagfra og, idet det passerede mig forbi, skurede sig op af Ærmet paa min Silketrøje. Jeg traadte til Side og saa straks, at det var en Trækvogn, paa hvilken der stod opstablet en 6—7 Ligkister. Efter Bestemmelse skulde nemlig de døde hver Morgen og Aften bringes til Koleralighuset i Filosofgangen. I samme Nu, som jeg opdagede, hvad det var, styrtede den øverste Kiste med et Brag ned paa Gaden foran mig, og det løst paalagte Laag fløj af, medens den døde, indhyllet i et gammelt Stykke Tøj, faldt ud lige foran min Fod med Hovedet inde paa Fortovet. Det hele var

gaaet Slag i Slag, og lige saa hurtigt søgte ogsaa jeg bort ved at gaa uden om og ind paa Fortovet. Da jeg naaede Nr. 17 i Vimmelskaftet og vilde gaa op ad Stentrappen inde i Gaarden, opdagede jeg, at der paa min lyse Nederdel var kommen flere Pletter og Stænk af brunlig Farve. Jeg stod et Øjeblik og betænkte mig, samlede saa min Kjole, gik hen til Posten, under hvilken der altid stod et Kar med Vand, og dyppede den plettede Del i Vandet, vred det af, hvorefter jeg med Besvær væltede det halvt fyldte Kar. Saa gik jeg min Vej hjem til vor Bolig i Bredgade.

Tirsdag den 19. Juli om Aftenen holdt Rigsdagen sit Slutningsmøde, og næste Dag sejlede de jyske Rigsdagsmænd, der var forblevne i København, efter Indbydelse fra Finansministeren, der i den Anledning stillede Dampskibet „Freyr“ til Disposition, over til Aarhus. Mange af Rigsdagsmændene havde ikke oppebiet Rigsdagens Slutning, men var rejste hjem i Forvejen. Da Grev Sponneck var vidende om, at Fader havde taget mig med, udstrakte han ogsaa sin Indbydelse til mig, hvorfor jeg havde den Fornøjelse at gøre Rejsen hjem med flere af de Herrer Rigsdagsmænd, hvis Bekendtskab jeg havde gjort i Anledning af mine Besøg i Rigsdagen.

De Herrer Rigsdagsmænd, iblandt hvilke ogsaa Kancelliraad Ingerslev befandt sig, var 17 i Tal foruden Fader. Kaptajn Petersen, som førte Dampskibet, overdrog mig en Værtindes Pligter ved Middagsbordet, i hvilken Anledning jeg fik travlt med at øse Suppen op og skære en vældig stor Kalvesteg for. Jeg morede mig fortræffeligt, især da Vejret var sjældent skønt. Vi ankom Kl. 6 til Aarhus, men Dampskibet, der var bestemt til om en 14 Dages Tid at gaa i regelmæssig Fart mellem Korsør og Aarhus, blev liggende i nogle Dage og blev Genstand for mange Nysgerriges Besøg, thi det var et meget smukt og med stor Komfort udstyret Fartøj.

I Aarhus og Omegn havde adskillige Mænd været travlt beskæftigede med at faa den Adresse afsluttet, som Magister Gert Winther allerede hentyder til i Januar Maaned som værende i Anmarsch til Hother Hage, saafremt han ikke skulde opnaa Valg den 26. Februar. Til det nye Valg den 27. Maj trak han sig imidlertid tilbage for Kancelliraad Ingerslev, hvorfor ogsaa Tiden var inde, om han skulde have den ham tiltænkte Takadresse for den Virksomhed, han havde udfoldet. Den var for øvrigt underskreven

af 489 Vælgere, plus 23 Mænd fra Aarhus og 206 fra Landdistrikterne.

Samme Dag, Rigsdagen blev sluttet, indtraf det første Koleratilfælde i Aarhus. Det var en Tilrejsende, der kom med Dampskibet „Iris“ fra København. Han blev fra sit Logis paa Hotel Cimbria flyttet til Sygehuset og kom sig. Dog blev Sygehuset rømmet, efter at der havde været indlagt 2 Patienter, der døde, og 2, der kom sig, hvorefter Realskolens Lokaler indrettedes til Modtagelse af nye Tilfælde, samtidig med at der aabnedes et Bureau paa Raadhuset til Anmeldelse af Sygdomstilfælde. Det kneb forfærdeligt med at faa brugbare Sygeplejere, idet de, der meldte sig, var fordrukne Individer, hvis Konstitution forud var ødelagt, hvorfor de døde som Fluer, saa snart de traadte i Funktion. Endelig blev ogsaa denne Sag ordnet paa bedste Maade af Sundhedskommissionens Medlemmer, for hvilke selvfølgelig Byfoged Nielsen var Formand. Han var allerede den Gang ikke ganske rask, fordi han, hvilket var hans Venner en bekendt Sag, led af en Hjærtesygdom, der naturligvis ikke bedredes ved det forøgede Arbejde, som Koleraen bragte ham. Her viste imidlertid fornævnte Johan Michaelsen sig i det smukkeste Lys ved ikke alene paa enhver Maade at yde Byfogden Tjenester, som kunde bidrage til at lette ham hans Arbejde, men navnlig ved at undersøge de daglige Forhold i de af Kolera lidende Patienters Hjem. Han udførte denne Gerning paa den mest selvfornægtende Maade. Det samme Arbejde paatog han sig ogsaa i 1859, da Koleraen atter gæstede Aarhus, hvorfor Regeringen samme Aar hædrede ham med Dannebrogsmændenes Sølvkors. Ihukommende hans altid menneskekærlige Adfærd satte taknemmelige Venner og Medborgere, der kendte hans ubestridelige Værd som Menneske, ham en Mindesten paa hans Grav, da han døde 1887. Konsul Mørch forfattede dens saalydende Indskrift:

„I trange Tider uforfærdet og opofrende for sine Medborgere,
altid redebon og trofast mod sine Venner“.

Spørgsmaalet om, hvor vidt Regeringen fremdeles vilde vise Overbærenhed mod Faders Svoger Kühl, havde hele Sommeren ligget Fader stærkt paa Sinde. Kühl var i 1850 bleven af-

skediget af den provisoriske Regering fra den Stilling, som han tilskyndet dertil af Etatsraad Francke havde overtaget, idet han ved Oprørets Udbrud lod sig udnævne til at beklæde Faders fordums Embede som Overtoldinspektør for Hertugdømmet Slesvig. Han var kort efter sin Afskedigelse bleven ansat som Fabriksdirektør i Altona, et Embede, som skulde inddrages, hvilket ogsaa skete 1853. Kühl var fortvivlet, han sad med en stor Børneflok, men Fader hverken kunde eller vilde gøre sin Indflydelse gældende til Fordel for ham. De færreste vidste bedre end Fader selv, hvor stor en Andel Kühls Forseelse havde haft paa hans Beslutning om ikke at ville ansættes paany i sit fordums Embede i Hertugdømmet Slesvig. Fader følte sig derfor som saa ofte forhen Grev Sponneck taknemmelig, da denne stiltiende sørgede for at gøre Pinen kort derved, at Kühl blev konstitueret som Bestyrer ved Manifestkontoret i Altona, hvor der tilmed var Haab om, at han ad Aare kunde opnaa kgl. Bestalling. Sagen lod sig jo lettere ordne, fordi Kühl var den ubestrideligt dygtige Mand, han var.

Moder var sjæleglad over at faa Fader og mig velbeholdne hjem, men hendes Glæde var dog lidt blandet, idet det straks efter Faders Hjemkomst blev afgjort, at Sigvald hurtigst muligt skulde rejse til England. Paa Grund af, at der var Kolera i Aarhus, stoppede Dampskibet, der løb til Flensborg, for Tiden op i Horsens. Rejsen til England gik nemlig i hin Tid over Flensborg og Højer til Lowestoft. I Thyrsted Præstegaard havde man af Frygt for Kolera frabedt sig Faders og Sigvalds Besøg saavel som Arthurs, der saa gerne vilde følge sin Broder paa Vej. Ankomne til Horsens nægtede ogsaa Hotelejer Jørgensen at modtage Fader og hans Sønner under Paaskud af, at Hotellet var overfyldt. Fader fik ham imidlertid til at rede paa et Billard til dem alle 3, da det dog kun galdt om at skaffe Logis for en Nat.

Kolera huserede slemt i Aarhus, naar man tog dens Indbyggerantal i Betragtning, og der paahvilede Lægerne et svært Arbejde, særligt Stiftsfysikus, Justitsraad Jespersen, især da Distriktslægen Dr. med. Weis var bleven syg, dog ikke af Kolera. Dertil indtraf det Uheld, at Dr. Weis's Amanuensis, Underlæge Christian Fibiger ved 3dje Dragonregiment, straks efter at Kolera var konstateret i København, søgte om Permission for at studere Sygdommen paa nært Hold; paa sin Hjemrejse til Aarhus blev han selv angreben af Kolera og maatte lægge sig ind paa Sygehuset i Ros-

kilde, hvor han imidlertid kom sig hurtig, og fortsatte Hjemturen til Aarhus. Man vidste der i vide Kredse, at han paa Kongens Fødselsdag den 6. Oktober 1850 paa Grund af udvist Bravour under Slaget ved Isted var bleven dekoreret med Dannebrogsordenens Ridderkors. Ligeledes at han som Sekretær ved den af Regeringen nedsatte Kommission for Ordningen af Sanitær- og Medicinalforholdene i Hertugdømmet Slesvig havde gjort udmærket Fyldest. Overhovedet var han en meget dygtig Læge, syslede saavel med videnskabelige som æstetiske Arbejder — f. Eks. Lyset og dets Egenskaber, en Bog, der er brugt som Lærebog ved Seminarierne —, en god Kammerat, altid glad og fornøjet og i høj Grad afholdt af Alle, der kom i Berøring med ham. Han var en Søn af den som Oversætter af Sofokles' Tragedier bekendte Peder Grib Fibiger, der var død 1833 som Rektor ved Latinskolen i Kolding.

En Dag under Kolera-Epidemien indfandt Christian Fibiger sig hjemme hos os, sendt af Doktor Weis i sin Egenskab af hans Amanuensis. Det var første Gang, jeg saa ham, der senere blev min Ægtefælle. Jeg ser ham saa tydeligt for mig iført sin Uniform og med en Løkke af et hvidt Bændel stikkende op i Nakken, som om den var anbragt der med den Bagtanke at hænge Uniformen eller ham selv paa en Knage.

Da Fader forlod Byen for at indtage sit Sæde i Rigsdagen ved dens Aabning Mandag den 3. Oktober, viste der sig endnu sporadiske Koleratilfælde i Aarhus; den 10. Oktober indtraf der 4 Tilfælde i Landsbyen Galten, men dermed sluttede Epidemien sin Hærgen. Under hele Epidemien havde Underlæge Fibiger ihærdigt udført det Distriktslægen, Dr. Weis paahvilende Arbejde, som denne paa Grund af sin Sygdom ikke selv havde kunnet overkomme.

Fader blev straks ved Rigsdagens Aabning sammen med Alberti, Bohr, Fischer, Hage, Kayser, Monrad, Müllen, Rosenørn, Rugaard, Schovelin, Schroll, Tscherning, Tuxen og Gert Winther valgt til Medlem af Folkethingets Finansudvalg, for hvilket Kayser var Ordfører og Monrad Formand; denne Stilling tillige med hans sammen med Flere indgivne Ændringsforslag i Jærnbanesagen med mere gav ham Arbejde nok.

Det af Fader forfattede Ændringsforslag i Jærnbanesagen lød:

„§ 1. Kongen skal kunne meddele Concession til en fra Hertugdømmet Slesvig, med eller uden Sidebaner igennem Nørrejylland i Retningen fra Bælum over Aarhus, med en Bro ved Aalborg over Limfjorden til Frederikshavn fortsat Jernbane. Banens Retning mellem de gamle Hovedpunkter bestemmes saaledes, som den efter forudgaaet Undersøgelse af Regeringen maatte findes tjenlig for det Offentliges Tarv, dog at Viborg og Hjarbæk enten optages i Hovedlinien eller ved en Sidebane sættes i Forbindelse med samme.

§ 2. Naar Regeringen efter nærmere Undersøgelse maatte finde det tilraadeligt, skal Meddelelse af den i § 1 nævnte Concession kunne gøres afhængig af, at en i det mindste til Skjern fortsat jydsk Vestbane anlægges samtidigt og i Forbindelse med Banen fra Bælum til Aarhus".

Enhver, der f. Eks. har læst Side 58, overhovedet de Uddrag af Claus Schwensens Breve (se Side 113), vil lettelig kunne forstaa, at Fader ikke alene sad inde med en ualmindelig rig Forstaaelse, men ogsaa med en stor, paa Erfaring grundet Modenhed til at kunne udtale sig om Datidens brændende Spørgsmaal vedrørende Jernbanens Anlæg, saavel til Tarv for Kongeriget som for Hertugdømmet Slesvig i de kommende Tider.

Da Rigsdagen den 3. Oktober aabnedes paany, havde Fader opslaaet sin Bolig i Hotel d'Angleterre paa Kongens Nytorv. Det fremgik af nogle Ytringer i et Brev, afsendt lige efter hans Ankomst til Byen, at Grev Sponneck var særlig opmærksom mod ham, og at han straks var blevne indbudt 8 Dage i Forvejen til et stort Middagsselskab hos denne. Fader skrev ikke lange Breve, men de, der forstod at læse mellem Linierne, og det gjorde Moder og jeg, kunde godt stave og lægge sammen, at han ikke saa lyst paa Forholdene.

Jeg kan saa godt huske de politiske Diskussioner, der førtes af Alle paa dette Tidspunkt, og hvori endog Disciplene i Latinskolen deltog. Saavel Osvald som Hugo var paa Grund af Realskolens Ophævelse blevne indmeldte i Latinskolen, medens Arthur, saa snart det kunde lade sig gøre, skulde over til København for der at erhverve de fornødne Kundskaber, som kunde gøre ham skikket til at blive optaget som Elev paa Kadetakademiet.

Under Faders Fraværelse paa Grund af hans Rigsdagsvirk-

somhed døde Byfoged og Raadmand Jørgen Nielsen i en Alder af 64 Aar. Han var en fattig Husmands Søn fra Kolding-Egnen. Mærkeligt nok har jeg, der dog af og til har set og truffet sammen med denne Mand, ikke kunnet bevare noget egentlig klart Billede af hans Personlighed, maaske fordi han ikke kom hjemme hos os. Jeg har aldrig hørt Fader tale om ham uden med megen Agtelse; jeg ved imidlertid, at naar han ikke bad Byfogden hjem til sig, var det nærmest, fordi han mente dermed at gøre denne en virkelig Tjeneste, idet han øjensynlig ikke altid følte sig vel tilpas mellem den Kreds af Mænd, der saa veltalende forstod at forfægte Tidens og Forholdenes stigende Krav.

1854.

Da Fader — efter at Rigsdagen havde holdt Juleferie — atter rejste over til København, ledsagede Moder ham, ihvorvel det frøs haardt og saa ud til, at Vinteren vilde blive streng. Under hendes Fraværelse blev det overdraget mig at styre Hus og Hjem og have Tilsyn med Osvald og Hugo; Arthur var i Thyrsted. Lille Gyrithe, der gik i sit 11. Aar, skrev i den Anledning i et Brev, som Moder har opbevaret: „Søde lille Moder! Elfride er meget god mod os, og hun gaar hver Dag en lang Tur med mig. Kunde Du ikke skrive til hende og bede hende om at lade være med at give os saa megen Ragout, for det holder vi ikke af, og Pigerne heller ikke. Elfride siger, at Kødet skal spises, det er jo saa dejligt og kommer fra Flensborg".

Da Moder kom tilbage, var hun vel tilfreds med, at Forholdet mellem Ministrene og Rigsdagen var af den Art — til Trods for de forud gaaende Opløsninger, — at det saa ud til, at Regeringen fremdeles vilde overholde sit Princip ikke at ville vise nogen som helst Eftergivenhed lige overfor Rigsdagen.

„Hvad saa Enden bliver, saa skal Du se", sagde Moder, „at det sker, som jeg altid har troet og haabet men ikke har maattet faa Lov til at sige, at det dog til sidst river ud mellem Fader og Sponneck, og saa faar vi ham hjem igen".

Fader kom hjem i Anledning af Paaskeferien, og der overraktes ham første Paaskedag (16. April) ved en Deputation en Sølvthepotte og en Sølvpokal, begge Dele med Indskriften: „Taknemmelighedstegn fra Medborgere i Aarhus for Sommeren 1853". Med Hædersgaverne fulgte nedenstaaende Skrivelse:

„Under den farlige Epidemi, der i Sommeren 1853 ogsaa udbredte sig i Aarhus, var Deres Velbaarenhed en af de Mænd, som

med Udholdenhed, Kraft og uforfærdet Mod bidrog til at lindre Elendigheden, og for saa vidt menneskelig Magt formaaede det, at standse Ødelæggelsen. I Erkendelsen heraf ønsker en Del af Deres Medborgere, at De vilde modtage medfølgende lille Æresgave som et ringe Bevis paa deres Taknemmelighed".

Forud for dette var der den 1. Januar paa Foranstaltning af Byfoged Nielsen, Raadmand Bang, Kancelliraad Otterstrøm, Prokurator Hee og Stiftsprovst Dahlerup bleven tilstillet Stiftsfysikus, Justitsraad Jespersen en Sølvopsats fra en Del af Byens Indvaanere som et Tegn paa Erkendtlighed for hans Virksomhed under Koleraen.

Da Byfoged Nielsen var død, kunde man jo ikke paa lignende Maade bevidne ham sin Tak, hvorfor man var bleven enig om at lade sætte et Mindesmærke paa hans Grav. Dette findes paa Aarhus gamle Kirkegaard, er rejst af Granit, og bærer til Indskrift:

Jørgen Nielsen.
Byfoged i Aarhus. Født 1789, død 8. Dec. 1853.
Dette Minde er rejst af erkendtlige Medborgere.

Den 17. Marts havde 3dje Dragonregiment, der var beordret til foreløbig at ligge i Kantonnement paa Sjælland, forladt Aarhus, en Begivenhed der ogsaa i selskabelig Henseende satte sine Spor; men det var dog intet mod det Tab, som Baron Düring-Rosenkrantz's Bortrejse vilde foraarsage i nævnte Retning. Baronen var paa sin derom indgivne Ansøgning i Begyndelsen af samme Maaned i Naade bleven entlediget fra sin Stilling som Postmester. Jeg var i alt Fald hjertelig bedrøvet derover, og det voldte mig ingen rigtig Glæde, at jeg var indbudt til snart at besøge dem, der agtede at opslaa deres fremtidige Hjem uden for Haderslev.

Postmesterembedet blev besat med afskediget Major Brechwoldt af Husarerne. Til Byfoged blev Kammerjunker von Scholten beskikket.

Hvorledes det egentlig stod til med den aarhusianske Politiks Retsbegreber, hører ikke herhen; men den 22. April 1854, knap 10 Maaneder efter sit Valg, nedlagde Kancelliraad Ingerslev sit Mandat. Fader selv gik altid hurtigst muligt uden om Forholdene og svarede, naar man i Aarhus afkrævede ham sin Mening: „Spørg

mig ikke, lad hver især begrave sine døde". Selv aflagde han derimod Besøg i Grenaa, foruden at han ved given Lejlighed, saaledes som det kan ses af Svarskrivelser fra Konsul Koch, stadig har været i Rapport til sine Vælgere. Saa skete det en Dag, at Fader modtog et kortfattet, men alligevel elskværdigt Brev fra sin høje Foresatte, Grev Sponneck, hvori denne tilraadede ham, saaledes som Forholdene nu var, jo før jo hellere at trække sig tilbage, altsaa nedlægge sit Mandat.

„Meget høfligt, Hr. Greve; det er, hvad jeg har gaaet og ventet paa, men slaar Du mine Jøder, slaar jeg dine", sagde Fader og lo. Han puttede Brevet i Lommen, efter at han havde ladet mig læse det, men tilføjede: „Ikke et Ord om dette maa Du tale til Nogen, ikke en Gang til Moder". Saa vidt jeg mindes, var dette absolut private Brev dateret 1. August. Under Paaskud af at ville inspicere nogle Brændevinsbrænderier ude paa Landet kørte Fader sent om Aftenen til Silkeborg, ikke for at hente Raad hos sin politiske Trosfælle Michael Drewsen, men for at faa et bestemt Løfte af ham om, at han, der stod som Kongens Ven og fri Mand, vilde stille sig til Valg i Grenaa Amts 4de Valgkreds, efter at Fader havde nedlagt sit Mandat. Forinden han var sikker i saa Henseende, vilde han nemlig ikke besvare Grev Sponnecks Brev, men ogsaa samtidig dermed officielt nedlægge sit Mandat.

Havde Faders pekuniære Status været bedre, vilde han neppe være veget for Magten. Hensynet til os, hans Børns Fremtid, blev derfor det for ham bestemmende. Som bekendt havde saavel Krigsministeren som Kultusministeren ikke betænkt sig paa uden videre at afskedige de Embedsmænd, der paa Rigsdagen havde stemt mod Regeringens Forslag, og set fra dette Synspunkt var det saa let forklarligt, at Finansministeren pludselig slog Følge med de her nævnte af sine Kollegaer. Imidlertid har Faders Svar paa det ham af denne sendte private Brev ladet vente for længe paa sig, — skønt neppe ud over hvad det hidtil venskabelige Forhold mellem de to Mænd tillod; Finansministeren havde øjensynlig ventet sit Brev efterfulgt af en officiel Meddelelse fra Fader om, at han — altsaa frivillig — nedlagde sit Mandat. Da dette ikke skete, tabte han Humøret og foretrak hellere at handle hurtigt og paa sin afgørende Maade, og derfor modtog Fader en under 4. August af Grev Sponneck egenhændig skreven saalydende Skrivelse:

FINANTSMINISTERIET.

„Jeg finder mig foranlediget til at tilkendegive Hr. Justitsraaden, at den fortsatte Fraværelse, som Deres Stilling som Rigsdagsmand medfører, ikke ansees forenelig med den Dem allernaadigst betroede Embedsstilling".

Kjøbenhavn den 4. August 1854.

Sponneck.

Denne Skrivelses mere private Karakter fremgaar af, at der kun i Rigsarkivet findes en ganske kort affattet Meddelelse fra selve Finansministeren om, at han under 4. August har tilskreven Toldinspektør, Justitsraad Müller i Aarhus. Det er forøvrigt med Nød og Næppe, at den sidstnævnte fra Grev Sponneck til Fader sendte Skrivelse, der findes i mit Værge, er undgaaet den samme ødelæggende Proces, som har ramt det forud afsendte private Brev, der til Dels er bleven ødelagt af Fugtighed.

Under 8. August skrev Fader saalydende til Indenrigsministeriet:

„Efter at det ved Skrivelse fra Finansministeriet under 4. dennes er tilkendegivet mig, at den fortsatte Fraværelse fra Aarhus, som min Stilling som Rigsdagsmand medfører, ikke ansees forenelig med den mig allernaadigst betroede Embedsstilling, ser jeg mig ude af Stand til længere at repræsentere Randers Amts 4. Valgkreds i Folkethinget, hvorom jeg ikke undlader pligtskyldigst herved at underrette det kongelige Indenrigsministerium."

Samtidigt tilskrev Fader Konsul Koch i Grenaa. Den Kopi af Brevet, der foreligger, har delt den samme Skæbne som ovennævnte Skrivelser.

Imidlertid begynder Brevet saaledes: „Det har været min Agt at blive paa min Plads i Folkethinget og udfylde den saa godt, jeg formaaede, endskjønt den hele Stilling vistnok opfordrede til at overlægge, om det Heles Tarv ikke fordrede, at jeg blev afløst af dygtigere, selvstændigere Kræfter".

Nedenstaaende Svar fra Monrad giver den Oplysning, at Fader ogsaa har tilskrevet ham i Egenskab af Formand for Folkethingets Finansudvalg:

„Omendskjønt jeg meget maa beklage, at vi skulle savne Dem i Folkethinget og navnlig ogsaa i dets Finantsudvalg, saa kan jeg dog ikke andet end billige det af Dem gjorte Skridt, i Særdeleshed da forhaabentlig Folkethingets Majoritet vil holde sammen, og en Udfuring af Embedsstandens gode og frisindede Elementer vilde være meget skadelig saavel for denne som for Fædrenelandet. Med Ønske om, at en lykkeligere Vending at Forholdene snart atter vilde tilstede en Samvirken

Deres med Højagtelse ærbødige

D. G. Monrad.

Humletofte d. 14. August 1854.

Velbaarne Hr. Justitsraad Müller!"

Under 14. August 1854 bragte „Dagbladet" en meget kritisk og krigerisk Artikel om det passerede. Den 21de August indeholdt ogsaa „Fædrelandet" en længere Artikel om samme Emne.

Samme Dag, som „Fædrelandet" afskød sine Pile, rejste Fader med sin næstældste Søn Arthur over til København for at arrangere hans senere Optagelse paa Landkadetakademiet. Fader kom hurtigt tilbage, og atter saas han ret ofte sejlende eller liggende til Ankers ude paa Bugten, men nu var der kun to og tilmed de yngste af hans Sønner med, og disse to havde afgjort kun Tankerne henvendt paa at komme til Søs og det snarest muligt. „Der er intet derved at gøre", sagde Moder med et Suk, og saa blev Bestemmelsen taget, at Osvald, ihvorvel han først næste Aar fyldte 15 Aar den 1. April 1855, skulde konfirmeres til Paaske.

Efter at Michael Drewsen den 20. Oktober var bleven valgt i Grenaa, kom han paa sin Hjemrejse til Silkeborg op til Fader for selv at melde ham sit Valg.

Den 20. Oktober 1854 udstedte Kong Frederik den folkekære, som han kaldtes, sit noksom bekendte aabne Brev „til det danske Folk", kun 5 Aar efter at han ved sin Underskrift havde bekræftet det Frihedsbrev, der skulde bære Folket fremad til større Udvikling og aandelig Modenhed.

Man kommer uvilkaarlig til at tænke paa den gamle italienske Sang, der har til Omkvæd:

„Leve Friheden, og hver der forstaar at benytte den, og hvo der ikke forstaar at benytte den, kan sukke ved Dag og ved Nat".

Kort efter at Fader havde nedlagt sit Mandat, kom forhenværende Adjunkt Fischer ved Slagelse lærde Skole, Rigsdagsmand for Sorø Amts 3dje Valgkreds, til Aarhus og aflagde os Besøg. Han og Fader havde arbejdet meget sammen i Rigsdagen, blandt andet i Forening indbragt et Forslag i Folkethinget om Lov angaaende Toldbegunstigelser med Hensyn til Vand- og Gasledninger samt andre større Anlæg for Kommunernes Regning. Fader udtalte til ham, at Grunden til at det var blevet ham klart, at han burde vige sit Sæde i Folkethinget, var en Samtale han havde haft i Foraaret med Gert Winther. I denne havde Winther udtalt sin Beklagelse over, at Kaptajn Schovelin havde ladet det komme saa vidt, at han blev afskediget. Han mente navnlig, at Schovelin ubetinget vilde have gjort den borgerlige Frihed større Tjeneste ved at bevare sin Stilling i Etaten og den dermed forbundne Indflydelse.

Efteraaret kom tidligt, og Vinteren 1854 hengik — i det mindste inden Døre hos os — i fredelig Ro. Det var selvfølgelig en Festdag for os alle, blot der kom et nok saa kort Brev fra Arthur, men dog særlig fra Sigvald, der levede saa langt borte fra sit Barndomshjem.

Henad Juletid kom Underlæge Fibiger tilbage fra Hørsholm, hvor han sammen med to Eskadroner af 3dje Dragonregiment havde ligget i Kantonnement, medens Regimentschefen og Overlæge Lindberg med de andre Eskadroner skulde forblive i Fredensborg. Fibiger var beordret tilbage for at have Tilsyn med det militære Sygehus og det Mandskab, der under Ritmesters Wegners Kommando var forblevet i Aarhus for at gennemgaa Eksercerskolen.

1855.

Den 26. Februar blev Christian Fibiger og jeg forlovede. Udsigterne til snarligt Giftermaal var ikke helt lyse, thi en Underlæges Gage var ikke stor. Vi maatte foreløbigt vente, til en passende Lægestilling tilbød sig; som nedenfor skal fortælles, varede dette dog ikke længe.

Den 15. April blev Broder Osvald konfirmeret. Mandag den 23. ledsagede Fader ham om Bord i Skonnerten „Caroline“ af Aarhus og overgav ham i Kaptajn Tanckes Varetægt, med hvem han skulde sejle som Kahytsdreng og blive borte et Aarstid. Jeg var meget bedrøvet over, at Osvald, der var saa ung, allerede skulde ud i den vide Verden; men det var en Nødvendighed, om han i god Tid skulde kunne tage sin Styrmandseksamen.

Osvald var den smukkeste af Brødrene, ejegod og blid, men dog trods sine 15 Aar en staalsat Karakter, der allerede vidste, hvad han vilde. Jeg kan i dette Øjeblik saa tydeligt se ham standse nede paa Gaden og se op til Vinduet, hvor Moder stod, idet han svingede sin laadne Kabuds til et sidste Farvel.

Da Fader kom tilbage, gørende sig al Flid for at lade som ingen Ting, og da Moder af samme Grund foreslog ham, at de to skulde spille Piquet, kunde jeg ikke holde det ud længere. Da jeg vidste, at min Forlovede var kørt paa Landet i Praksis og jeg næppe vilde blive savnet i den nærmeste Tid, tog jeg mit Tøj paa og skyndte mig uden at agte paa det tiltagende Mørke ned til Havnen. Jeg vilde saa gerne se Osvald endnu en Gang. Pladsen ved Bolværket, hvor Skibet havde ligget fortøjet, var tom. Ude paa Brohovedet ved Havnefyret stod en enlig Skikkelse og skuede ud efter. Det var gamle Mortensen.

„Er det Dem, lille Frøken“? sagde han og vendte sit rare,

venlige Ansigt mod mig, da jeg rørte ved hans Arm. „Det er ikke mange Minutter siden“, vedblev han, „at Kaptajnen hivede sit Anker, thi Vinden er god. Osvald stod ved Siden af Styrmanden henne ved Rattet og havde Skibshunden paa Armen. Kaptajn Tancke er en god Mand og det er Vorherre med, men det bliver tomt hjemme paa Meilgade, meget tomt“, tilføjede Mortensen og bøjede sit Hoved.

Det varede ikke længe, før Mortensen som Følge af Moders Opfordring kom halende hjem saa med en, saa med en anden Skibsdreng, som hun saa trakterede og gjorde alt det gode, hun evnede. „Du har vel intet derimod?“ hørte Christian og jeg hende spørge Fader en Dag, da Stuepigen kom og meldte, at nu var Mortensen ude i Køkkenet og havde atter medbragt en Skibsdreng.

„Jeg skal sige Dig, min Ven“, tilføjede hun stilfærdigt, „jeg bilder mig ind og trøster mig ved at tænke, at der ude paa et af de Steder, hvor min elskede Dreng kommer i Land, af og til maaske vil være en eller anden, der vil handle saaledes imod ham, som jeg gør det mod de Skibsdrenge, der kommer her til Aarhus“.

Senere hen paa Foraaret rejste Christian og jeg ned til Haderslev i nogle Dage for at gøre Bekendtskab med hans der bosiddende og nærmeste Familje. Hans Moder, der var en Datter af den bekendte Skolemand Johan Henrik Tauber, der døde 1818 som Rektor i Roskilde, havde første Gang været gift med Overretsprokurator Smith og havde en Søn af dette Ægteskab, Caspar Smith, der var Adjunkt ved Roskilde lærde Skole. I sit andet Ægteskab med Rektor Fibiger havde hun to Sønner og en Datter. Af Sønnerne var min Forlovede den ældste; den næstældste, Johannes, levede i Haderslev og var foruden at være Præst ved Hospitalskirken Lærer ved Haderslev lærde Skole. Han var gift med en Datter af Professor Waage, der havde været Direktør for Sorø Akademi. Deres Ægteskab var barnløst. Datteren Christine var gift med Rektor ved Haderslev lærde Skole, Søren Bloch Thrige, og her i dette Hjem levede min Svigermoder.

Ogsaa Rektor Thriges Moder boede i Haderslev. Hun, der var Datter af forhenværende Rektor i Roskilde, Etatsraad Bloch, havde anden Gang været gift med Etatsraad, Overappellationsraad Poulsen, Professor i Kiel. En Halvbroder til hende — Valdemar Bloch — var Adjunkt ved Haderslev lærde Skole.

Jeg kom saaledes ind i en gennem flere Menneskealdre højt udviklet, lærd og pædagogisk Kreds af interessante Mennesker.

Kort efter det lille Besøg i Haderslev blev Embedet som Distriktslæge i Them ved Silkeborg vakant paa Grund af, at dets Indehaver, Dr. Ryge, havde ansøgt om Forflyttelse til Roskilde. Christian, der ikke havde Haab om hurtigt Avancement som Militærlæge, ansøgte om at blive hans Eftermand, hvilket ogsaa lykkedes. I Begyndelsen af April 1856 fik han sin Udnævnelse, og dermed var han altsaa færdig med sin militære Løbebane, som det alligevel gjorde ham meget ondt at forlade. Til hans Udnævnelse var knyttet den Bestemmelse, at han fra 1. Oktober skulde bo i Silkeborg, hvortil ligeledes Apoteket, der før havde været i Them, skulde henflyttes.

Omtrent paa samme Tid blev Jens Christian Hostrup udnævnt til Præst der paa Stedet. Silkeborg var ikke nogen Købstad men en Fabriksby, der var i stadig Opkomst takket være Michael Drewsen, der havde bygget og var Ejer af Silkeborg Papirfabrik.

1856.

Den 31. Marts fejrede Moder og Fader deres Sølvbryllup. De modtog paa denne Dag ikke faa Beviser paa sand Deltagelse fra Slægt og Venner; men det, der glædede dem mest af alt, var en Gave bestaaende af en stor Sølvsukkerskaal med Strøske, som overraktes Fader fra samtlige Toldassistenter ved Toldstedet.

Fader havde altid søgt at gøre, hvad han formaaede, for at faa denne Embedsklasse respekteret. Han havde lært dens Forhold at kende i Begyndelsen af Fyrrerne under sin Tjenestetid i København og det pekuniære Tryk, hvorunder den underordnede Toldembedsmand levede.

I April blev min yngste Broder Hugo konfirmeret og sendt til København for at blive forberedt paa at kunne komme ind paa Søofficersakademiet. Noget efter solgte Fader sin Gaard paa Meilgade, mest af Hensyn til mig, idet han derved kunde vinde et Overskud, som han havde bestemt skulde anvendes til mit Udstyr.

I Begyndelsen af Maj kom der en venlig Indbydelse til mig fra Thriges om at komme til Haderslev og staa Fadder til deres yngste Søn. Ihvorvel Moder godt kunde have min Hjælp behov, da Betingelsen ved Gaardsalget var, at Ejendommen straks skulde fraflyttes, rejste jeg dog, fordi Christian ønskede det. Mit Ophold i Haderslev blev ikke af lang Varighed paa Grund af, at Tante Lovise Hornbech ønskede, at jeg skulde besøge hende forinden mit Bryllup. Det sørgelige hændte imidlertid, at Thorvald, min Barndoms gode Ven og Legekammerat, pludselig døde under mit Ophold i Vimmelskaftet, vistnok som Følge af Gigtfeber. Følgen af den sørgelige Begivenhed blev, at jeg først kom hjem 14 Dage før mit Bryllup, der var bestemt til den 12. August.

Jeg fandt Fader, Moder og min Søster samt Jomfruen og en Pige flyttede ud paa „Trøjborg“, en lille Bolig, der laa neden for Riis Skov paa en høj Skrænt, og hvorfra der var en henrivende Udsigt over Bugten. Meningen var til Efteraaret at flytte ind til Byen igen, men for Øjeblikket havde det været umuligt at finde en passende Lejlighed. Endskønt Værelserne var mange, var de dog saa smaa, at en stor Mængde Møbler og andet Husgeraad indtil videre var bleven hengemt paa Toldboden. Da mine Forældre gerne vilde gengælde den Venlighed, Christians Familje havde vist mig, havde Fader indbudt saavel min Svigermoder som hendes Søn Johannes med Hustru og ligeledes hendes Svigersøn Rektor Thrige og Frue ikke alene til Brylluppet, men ogsaa til at bo paa Trøjborg. Min Svigerinde, Fru Thrige, bad sig undskyldt paa Grund af sit lille Barn, men de andre kom og blev Dagen forud for Brylluppet gæstmildt modtagne paa Trøjborg for at blive der i 3 Dage. Som bestemt forrettede Johannes Fibiger Vielsen i Domkirken, og da der ikke kunde være Tale om at se alle dem, der var indbudne til Brylluppet, ude paa Trøjborg, var det Arrangement bleven truffet, at Værten i „Polyhymnia“ skulde besørge det festlige Maaltid, ikke i Klubbens Lokaler men ved Siden af i en Lejlighed, der stod tom paa 1ste Sal.

Efter at have spist Middagen og drukket Kaffe, kørte alle Gæsterne ud til Trøjborg, hvor der senere blev serveret The. Ud paa Aftenen afbrændtes der et Fyrværkeri, en Opmærksomhed fra Aarhus Købmandsstand saavel mod Fader som ogsaa mod Christian, der som Læge var kommen i flere af denne Stands Hjem.

Fader havde lejet en 2-Værelsers Lejlighed til Christian og mig paa Hotel Royal, da Meningen var, at vi skulde tilbringe de paafølgende Dage i Aarhus sammen med Familjen fra Haderslev, og først da forud for den rejse til vort midlertidige Hjem i Them, hvor den i en af de paafølgende Dage vilde aflægge et Besøg; den agtede nemlig at lægge Hjemrejsen over Skanderborg og Himmelbjerget.

Der ligger saa mange Breve o. lign. fra Aarene efter at jeg havde forladt mit Barndomshjem, som er lige saa interessante som belærende i mange Retninger. Men om jeg end til Dels kender Foranledningen til og Gangen i de Begivenheder, der berøres, vil jeg dog næppe være i Stand til rettelig at gøre Rede for største Parten i Overensstemmelse med Sandhed og Retfærdighed. Ikke

fordi Fader havde skiftet Ham i sin udvortes Optræden eller mistet sin Tro og Viden om saa mangt og meget, der beroede paa hans aandelige Væsen, men fordi jeg selv herefter levede mit Liv paa en helt anden Maade end forhen. Saavel Moder men dog nærmest Fader kom ofte til Silkeborg. Ingensinde var der Fest paa Himmelbjerget, f. Eks. i Anledning af Grundloven, endsige hos Drewsens, uden at Fader var mellem Gæsterne. Men aldrig var han at formaa til at lytte til de mange Røster, der stadig opfordrede ham til paa ny at stille sig til Valg enten i Folke- eller Landsthinget. Men desuagtet gik det ham, som det gaar de gamle Stridshingste, der, saa snart de hører de kendte Signaler, løfter Hovedet og spidser Øren.

Indtil sin sidste Stund bevarede han sin Kærlighed til Aarhus, og saa længe han endnu kunde virke, drejede alle hans Tanker sig kun om at gavne Byen og hæve dens Anseelse, saaledes at den med Tiden kunde blive det, den nu er, Danmarks næststørste By. Dette var ogsaa Foranledningen til, at han gentagende fik startet de noksom bekendte Kapsejladser paa Aarhus Bugt, første Gang i 1862.

Kutteren „Louviane af Emden"s Stranding tæt uden for Aarhus Havn om Aftenen den 22. April 1857, ved hvilken Lejlighed han selv var lige ved at tilsætte Livet, gav ham allerede den Gang fornyet Vind i Sejlene til atter og atter at paapege, hvor meget der vilde komme til at staa paa Spil, om ikke Havnens Udvidelse blev gennemført, uden for megen Hensyntagen til de dermed paafølgende Udgifter. Saavel Fader som Styrmand N. Dunweber om Bord paa Postdampskibet „Gerda", der forsinket paa Grund af Orkanen lige forud for Strandingen var indkommen i Havnen og straks stillede sig til Disposition, blev dekorerede af den hannoveranske Regering, sidstnævnte fik Fortjenstmedaillen for Redning af Besætningen, og Fader den hannoveranske Ridderorden af 4de Klasse.

I 1859 kæmpede Fader i sin Egenskab af Formand for den af Aarhus By og tilstødende Landdistrikter valgte Komite for Anlæget af en Jærnbane i Nørrejylland. Komiteen bestod af Raadmand Chr. Bang, Borgerrepræsentanterne Hans Broge, Handelsgartner Jensen, Købmand H. Lisberg, Konsul Mørk, Amtsraadsmedlem, Kancelliraad Ingerslev til Marselisborg, hans Svoger, Ritmester Friis, Ejer af Lyngbygaard, og cand. polyt. A. Weis, Ejer af Aarhus Mølle. De fælles Anstrengelser førte til, at Jylland i Følge Kongens aller-

højeste Beslutning af 13. April 1859 fik Udsigt til at erholde sin første Jærnbane. Selv samme Aar i Oktober Maaned udbrød Koleraen paa ny i Aarhus. For sine Fortjenester under Bekæmpelsen af denne tildeltes der Justitsraad, Dr. med., Stiftsfysikus Jespersen, i Følge Justitsministeriets derom gjorte Indstilling, Dannebrogsordenens Ridderkors, medens Fader samtidig, paa Grund af sine mangesidige Fortjenester, erholdt Dannebrogsmændenes Sølvkors.

Der ligger mange Oplysninger vedrørende Krigen 1864, hvoraf det ses, at Fader havde direkte Forbindelse endog med Hans Majestæt Kongen gennem hans Generaladjudant som ogsaa med General Hegermann-Lindencrone. Det endte imidlertid med, at Tyskerne greb den første den bedste Anledning til at arrestere ham og sætte ham paa Vand og Brød. Ihvorvel det kunde være interessant at belyse disse her nævnte Forhold paa lignende Maade som er sket med Hensyn til Krigen 1848—49—50, saa drister jeg mig dog ikke dertil af den forhen nævnte Grund; jeg oplevede ikke, hvad der foregik i Aarhus, og stod ejheller Fader saa umiddelbart nær som i Aarene 1848, 1849 og 1850. Min Mand og jeg stod dog stadig fra det Øjeblik, Retræten Nord paa gik over Silkeborg, i hemmelig Rapport til Fader. Skjønt arresteret fik han dog Lejlighed til at formaa den nuværende Ejer af Nørrebros Apotek, Hr. Christian Lauritzen, til at snige sig ud af Aarhus, og da han var godt kendt paa Egnen, ad Omveje om Natten at komme til Silkeborg med Ordre fra Fader om at brænde de Breve osv., han havde sendt os, og i det hele taget at være yderst forsigtige.

Selvfølgelig blev der straks taget Hensyn til den Ordre, Lauritzen overbragte. Imidlertid omringede en stor af Husarer bestaaende Patrouille vor Bolig den paafølgende Nat, men nøjedes efter en kort Raadslagning med at ringe paa og spørge om Vejen til Viborg. Da Fader endelig slap ud af Arresten, betænkte han sig ikke længe, fik fat i Toldkutteren, tog Toldkassen med sig og sejlede til Samsø. Moder, der havde den Glæde at have min Søster Fru Scott og hendes Barn hos sig, da denne paa Grund af Krigen havde forladt sit Hjem i Kolding, forblev i Aarhus. Saasnart Forholdene tillod saadant og min Søster var vendt hjem, tog Moder til København for sammen med Fader, der havde erholdt en længere Permission, at rejse til Sandefjord. Inden de kom tilbage, var Freden sluttet, og Fader ihukom derefter for Alvor sin Ungdoms Lærdom: „Viele theilen Deine Freude, Munterkeit und Scherz,

Wenig Edle Deine Leiden, Auserwählte nur Dein Herz" (se Side 86). Han gemte sin Viden om den sidste Tids Begivenheder som og hvad der var gaaet forud for Krigen hos sig selv. Sorgen over Slesvigs Tab delte han med Tusinder og atter Tusinder af Mænd og Kvinder.

Under sit Ophold i Norge havde han, der i saa høj Grad beundrede Karl den Femtende, modtaget den 7de og 8de Grad som Frimurer. Som den Idealist han var prøvede han efter sin Hjemkomst paa, om det ikke skulde kunne lykkes at faa en Frimurerloge oprettet i Aarhus, men endte med at tvivle paa sin Mission i nævnte Retning.

Efter Moders Død, der indtraadte i April 1868, tabte Fader end yderligere Lysten til at blive i Aarhus. Han søgte og fik sin Afsked i 1871, efter at han siden sit 15de Aar havde tjent sin Konge og det Land, han elskede saa højt. Efter at have taget sin Afsked, bosatte han sig i København.

Han havde haft den Lykke at leve i en Tidsperiode, der med sine store for Danmarks Udvikling betydelige Begivenheder var i højeste Grad interessant, og havde tilmed selv været aktiv Deltager i flere af disse Begivenheder. Han døde dog som en forholdsvis ensom Mand, da jeg, hans ældste Barn, der var bleven Enke i 1873, var den eneste af hans Børn, der boede i København. Han ofrede mine to Børn en lignende Kærlighed, som han havde vist mig, hans ældste Barn og førstefødte Datter.

Min ældste Broder Sigvald og hans Familje levede i England. Arthur var død 1863 som ugift. Osvald havde bosat sig i New York, var gift men havde ingen Børn. Hugo, der var gift med Kancelliraad, Tobaksfabrikant Funders Datter, levede efter at have opgivet sin Færden paa Søen, med Familje ovre paa Hovedgaarden Astrup ved Skive. Min Søster Gyrithe, den yngste af os Søskende, var gift med Englænderen, Ingeniør William Angel Scott, der havde forladt Danmark og levede i Dublin med Kone og Børn.

Rettelser og Trykfejl.

S.	8,	L.	1	f. o.	Ballin læs Ballesig.
-	24,	-	21	f. o.	Borgerrepræsentant læs Borgmester
-	67,	-	3	f. o.	Forordning læs Forandring
-	79,	-	9	f. n.	Toldboen læs Toldboden
-	80,	-	18	f. o.	il læs til
-	86,	-	18	f. o.	edlen læs Edle
-	102,	-	2	f. o.	vilde læs ville
-	178,	-	19	f. o.	Stiftsamtmand læs Stiftamtmand
-	190,	-	16	f. o.	Aarhus læs Aarhus, som
-	196,	-	1	f. n.	nuværende læs daværende
-	242,	-	8	f. o.	ti læs til
-	256,	-	9	f. n.	Juni læs Juli
-	259,	-	12	f. n.	forventede læs forventedes
-	274,	-	5	f. o.	Schønhey læs Schønheyder

NIELSEN & LYDICHE. KJØBENHAVN.

